अध्याय - एक
पृष्ठभूमि

१.१ भौगोलिक परिचयः

नेपालको संविधान २०७२ संगै प्रदेश नं. १ तथा पूर्वाञ्चाल विकास क्षेत्रको कोशी अञ्चल सुनसरी जिल्लामा अवस्थित पूर्वमा ईटहरी उपमहांनगरपालिका, पस्चिममा वराहनगरपालिका, उत्तरमा धरान उपमहानगरपालिका तथा दक्षिणमा इनरूवा नगरपालिका संग जोडिएर झण्डै डमरूको आकारमा ९१.६९ बर्ग कि.मि.मा फैलिएको यो नगर २०७१ साल मंसिर १६ गते नेपाल सरकारबाट रामधुनी-भासि नगरपालिकाको रुपमा घोषणा भई सोहि सालको पौष १ गते बाट नगरपालिकाको हैसियतमा विधिवत रुपमा आफ्नो कार्यारम्भ गरेको नयां नगरपालिका हो ।

इनरूवा र इटहरी नगरपालिकाको बीचमा रहेको तथा विगतको भादगाउँ सिनवारी र सिंगिया गा.वि.स.गरी दुई वटा गाविसलाई मिलाएर रामधुनिभाषी नगरपालिकाको रुपमा स्थापित भएको यो नगर स्थानीय तह पुनरसंरचाना आयोगको प्रतिवेदन २०७३ का आधारमा साविकका बक्लौरी गाविसका सवै र डुम्राहा गाविसका १,३,४,५ र ६ गरी जम्मा ५ वटा वडाहरू मिलाएर रामधुनी नगरपालिकाको रुपमा पुनसंरचित हुन पुग्यो । भौगोलिक अवस्थितिका आधारमा २६°३६' उत्तर अक्षांश र ८७°१२' पूर्व देशान्तर भित्र रहि समुद्रि सतहबाट १८२ देखि १८५ मिटरको उचाईमा रहेको यो नगरको समग्र भुभाग समतल छ । अधिकतम तापक्रम ३६ ° से. तथा न्यूनतम तापक्रम १६ ° से. सम्म रहने गरेको यस नगरको हावापानी समशीतोष्ण रहेको मानिन्छ ।

भु-बनावट, तापक्रम र जलबायु समेतको हिसावले कृषि ब्यवशायकोलागि अत्यन्तै उर्बर स्थलको रुपमा परिचित रहेको भएता पनि भुउपयोगको हिसावले हेर्दा यस नगरको करिव ७५ प्रतिसत (१५१६५ हेक्टर) क्षेत्र कृषि उत्पादनको लागि प्रयोगमा आएको पाईन्छ भने करिव १० प्रतिसत (२०२२ हेक्टर) भुभाग अहिले पनि बन तथा चरन क्षेत्रले ओगटेको छ । वर्तमान भुउपयोगको थप अवस्थालाई केलाएर हेर्दा झण्डै ७ प्रतिसत (१४१५ हेक्टर) क्षेत्रफल आवास क्षेत्रको रुपमा प्रयोग भईरहेको देखिन्छ भने झण्डै १ प्रतिसत औद्योगिक, १ प्रतिसत नदीनाला र ३ प्रतिसत सडकले ओगटेको छ । रामधुनि नगरपालिका पार्श्वचित्र २०७३ का आधारमा यस नगरपालिकाको धुनीवन क्षेत्र करिब ३१०० बिगाहामा फैलिएको छ ।

शप्तकोशी नदिको प्रवाह लगायत दक्षिण पश्चिमी मनसुनी हावाको प्रवाहका कारणले यस नगरमा साधारणतय जेठदेखि असोजसम्म पानी पार्दछ । साथै पश्चिम दक्षिण भेकबाट बहने जलवाष्पपूर्ण हावाले हिँउदका दिनहरूमा समेत पर्याप्त वर्षाको संभावना रहेको छ । यस नगरमा प्रत्येक बर्ष जेष्ठ देखि श्रावण सम्म अत्याधिक वर्षा हुने गर्दछ भने मसिर देखि फाल्गुण महिना सम्म सामान्यतया सुख्खा रहने गर्दछ । रामधुनि नगरपालिका पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा यस नगरमा औषत वर्षा ११०० मिलिलिटर रहेको छ । यस नगरको भौगोलिक अवस्थिति, निरन्तररुपमा शप्तकोशी नदिको प्रवाहमा आधारित यस नगरको विच भाग बाट बग्ने नहर साथै हावापानिको प्रवाहलाई प्राथमिकतामा राखेर हेर्दा यस नगरको अधिकांस क्षेत्र कृषि उत्पादनको हव को रुपमा विकसित गर्न सकिने प्रसस्तै सम्भावना रहेकालो यस नगरले **कृषिको ब्यवसायीकरणलाई विशेष प्राथमिकतामा राखि कृषि उत्पादनमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना र विकासको माध्यम बाट रोजगारीको सृजना गर्दै गरिवी न्यूनिकरणको साथमा आर्थिक समृद्धि तर्फ उन्मुख हुने गरिका दिर्घकालिन योजना तथा आयोजना सञ्चालन तथा ब्यवस्थापनमा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ ।**

१.२ ऐतिहासिक, सास्कृतिक तथा धार्मिक पृष्ठभूमि :

नेपालमा शहरीकरणको विकास हुने कम संगै सिंगिया गाउँमा पर्ने पवित्र क्षेत्र रामधुनिलाई विशेष पहिचानको रुपमा प्राथमिकता दिदै यस नगरपालिकाको नामकरण गरी २०७१ सालमा नगरपालिकाको रुपमा आफ्नो पहिचान बनाउने अवसर प्राप्त गरेको यो नगर ऐतिहासिक, सास्कृतिक तथा धार्मिक पृष्ठभूमिको हिसावले लामो ईतिहास बोकेको ऋषिमुनीहरूको तपस्थली स्थलका रूपमा समेत परिचित छ । कोशी भेगमा तपस्थली बनाएर बसेका कौशिक, विश्वामित्र, दुर्वाशा, मतांग र

अन्य सयौं ऋषिहरूका आश्रम, कुटी यस भेगमा रहेको मानिन्छ। चतरा देखि दक्षिणतिर धुनीवन हुँदै कोशीको किनारामा ठूलो जंगल थियो भने जंगलभित्र यस्तै ऋषिमुनिका आश्रमहरू थिए । त्रेतायुगमा रामचन्द्र बनवास बस्ने क्रममा यस नगर क्षेत्र भित्र पर्ने वर्तमानको रामधुनी भासि नगरपालिका वडा नं. ४ मा अवस्थित बन क्षेत्रमा बास बस्ने क्रममा जाडो तथा जंगलि जनावर बाट सुरक्षित रहन सखुवाको रुखका मुढाको प्रयोग गरी आगोको धुनि जगाएर बास बसेकै कारण यस ठाउंको नाम रामधुनि रहेको धार्मिक किम्बदन्ति छ। आफ्नो ध्यानलाई पूर्ण गर्न यसै स्थानमा बसेका बनस्खन्डि बाबाले रामचन्द्रले जगाएको अग्निलाई निभ्न नदिई निरन्तर जगाई राखेका र त्यस धुनिबाट प्राप्त विगुत लाई प्रसादको रुपमा सर्वसाधारण स्थानीय बासिलाई वितरण गर्ने प्रचलन चलाएका (जुन अहिले सम्म निरन्तर रहेको छ) कारण यो क्षेत्रले प्रख्याति पाएको धार्मिक कथन रहेको छ। वर्तमानमा समेत रामचन्द्रले जगाएको धुनि रहेको स्थानमा स्थापित राम मन्दिरमा गएर पुजाआजा गर्ने तथा उक्त धुनिमा रहेको विगुत लागाउनाले आफले चिताएको कुरा पुराहुने जनविश्वास रहि आएको छ।

सुनसरी खोलाको किनारा नजिकमा अवस्थित रामधुनि मन्दिर क्षेत्र बाट अत्यन्त नजिक रहेका काशी बन्यजन्तु आरक्षण क्षेत्र, बराह क्षेत्र लगायत यस क्षेत्रमा रहेका रामधुनि पार्क, बनभोज स्थल, ध्यान केन्द्र, प्रशिक्षण केन्द्र लगायत कालिझोडा सामुदायीक बन तथा पूर्वउत्तर सामुदायीक वन र ईकाई सामुदायीक बन क्षेत्रमा रहेका पार्क, बनभोज स्थल, प्रशिक्षण केन्द्र र खेलकुद तथा मनोरञ्जनका स्थालहरूले यस क्षेत्रको पर्यटन विकासका लागि पर्याप्त सम्भावना बोकेको पाईन्छ। डंग्राहा पोखरि कृषि बनबाटिका, बालमैत्री उद्यान र पार्क, तथा वडा नं. २ शिवनगरमा अवस्थित रामजानकी तथा राधाकृष्ण मन्दिर, वडा नं. ५ झुम्का बजारमा अवस्थित झुम्केश्वर मन्दिर, वडा नं. १ अवस्थित हनुमान मन्दिर साथै वडा नं. ३ पिप्राह र परियारपुरमा अवस्थित शिव मन्दिर लगायत ग्रामथान मन्दिर र दिनाभद्रि मन्दिर यस नगरका थप धार्मिक पर्यटक स्थालहरू हुन्।

विभिन्न जातजाती र धर्मावलम्बिहरूको बसोबास रहेको रामधुनी नगरपालिकामा दुर्गापूजा, दिपावली, माघी, सकात, जितिया र छैट अनेक प्रकारका मेला, चाडपर्व तथा धार्मिक कार्यक्रम हरूको आयोजना गरी आ-आफ्नो सस्कृति र परम्परा लाई निरन्तरता दिने र समृद्ध बनाउने प्रचलन रहिआएकोछ। विशेषगरी यहाँका आदिवासीहरूले थानमा पूजाआजा गर्ने प्रचलन रहेको छ । रामधुनीमा रामनवमीका अवशरमा मेला लाग्दछ भने यसका विभिन्न भागमा विभिन्न अवशरमा मेलापर्वहरू लाग्दछन्। यहाँका शिवालयहरूमा श्रावण महिनाभर पानी चढाउने मानिसहरूको भीडभाड लाग्ने गरेको छ। यहाँका मुश्लिम समुदायले इद, बकिद र रमजान पर्व मनाउने गर्दछन्।

यती धेरै महत्व बोकेका माथि उल्लेखित ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सास्कृतिक धरोहरहरू यस नगरको समृद्धि निर्माणका महत्वपूर्ण स्रोतयुक्त आधारस्तम्भहरू हुन। यीनै स्रोत तथा आधार स्तम्भहरूको समयानुकुल स्तरउन्त्तीका साथमा दिगो विकासको संरचनागत विकास योजना तर्जुमा गरी आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन विकासको एक दरिलो आधार निर्माण गर्न सकिने पर्याप्त संभावना छन्। **बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना मार्फत पर्यटकिय क्षेत्रको विकासको माध्यम बाट रोजगारी समेतको सृजना गर्दै सर्वसाधारण नगरबासीको जीवनस्तरलाई थप मजबुत बनाउंन सके बालअधिकार संरक्षण र संबर्द्धनमा यथेष्ट योगदान पुग्न सक्ने सम्भावना रहेको छ।**

१.३ राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

रामधुनी नगरापलिका शहरी ब्यवस्थापनको माध्यम बाट स्थानीय तहमा भरपर्दो, विश्वासिलो र जनचाहाना बमोजिमको सेवा प्रवाह गर्न सक्ने एक दरिलो स्थानीय तहको रुपमा विकास गर्ने लक्षका साथ दिगो विकासको अवधारणमा आधारित रहि नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम वि.सं. २०७१ साल मंसिर १६ गते स्थापना गरिएको नगर हो। **"कृषिउद्यममा आधारित हरित शहर, स्वस्थ्य सम्मृद्ध पर्यटकीय रामधुनी नगर"** भन्ने दिर्घकालिन लक्ष स्थापित गर्दै स्थापना गरिएको यस नगरपालिकालाई भौगोलिक अवस्थिति र सर्व सुलभ सेवा प्रवाहको हिसावले साविकका १० वटा वडामा विभाजिन गरिएको यस नगरलाई राजनीतिक तथा प्रशासनिक सेवा प्रवाहको हिसावले थप ब्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने उद्देश्यका साथ

साविकका रामधुनिभाषी नगरपालिका, बक्लौरी गाविसका सवै र डुम्राहा गाविसका १,३,४,५ र ६ गरी जम्मा ५ वटा वडाहरू समेत मिलाएर रामधुनी नगरपालिका कायम गरएको छ साथै राजनीतिक तथा प्रशासनिक सुगमता र सेवा प्रवाहमा सहजताकालागि बर्तमानमा ९ वटा वडाहरूमा विभक्त गरिएको छ । यसको विस्त्रीत विवरण तालिका नं. १ मा दिईएको छ ।

तालिका नं. १: रामधुनी नगरपालिकाका वर्तमान वडाहरूको विवरण

वर्तमानमा कायम भएका वडा नं.	समावेश भएका गाप र नपा	साविकमा रहेका नपा तथा गाविसका वडा नं.
१	रामधुनीभाषी नपा	१ र २
२	रामधुनीभाषी नपा	४ र ८
३	रामधुनीभाषी नपा	३, ६ र ७
४	रामधुनीभाषी नपा	९ र १०
५	रामधुनीभाषी नपा	५
६	बकलौरी गापा	३, ५, ६, ७ र ९
७	बकलौरी गापा	१, २, ४ र ८
८	डुम्राहा गापा	३ र ४
९	डुम्राहा गापा	१, ५ र ६

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.४ जनशांखिक विवरण :

कुनै पनि क्षेत्रको विकासको अर्को एक प्रमुख आधार त्यस क्षेत्रको जनसंख्या र त्यसको बनोट पनि हो । लोक-कल्याणकारी नीतिहरूको निर्माण र कार्यान्वयन तेतीखेर मात्र सफल हुन सक्दछ जतिखेर जनसंख्याको संरचनालाई विशेष महत्व दिदै मानवीय स्रोतको सहि पहिचान र परिचालन गर्न सिकन्छ । विकास निर्माणलाई आधार मान्नेहोभने उत्पादनसिल उमेर समुह तथा महिला-पुरुषको संख्या तथा तीनको क्षमताको पहिचान र घरपरिवार संख्या जनसाङ्ख्यिक संरचनाका महत्वपूर्ण विषय हुन् । उमेर अनुसार जनसंख्याको वितरण र महिला-पुरुष अनुपात जनसाङ्ख्यिक स्थितिका दुई भिन्न सूचक मानिन्छन् । परापूर्वकालदेखिनै विभिन्न जाती, भाषा, धर्म र पेशामा आवद्ध भई दरिलो एकता र भाईचाराका साथ बासोवास गर्दै आएका तथा धार्मिक र सांस्कृति विभिधताले भरिभराउ रहेको यस नगरमा राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार ११४९१ घर परिवारमा २३९८४ पुरुष र २७७३८ महिला गरी कुल ५१७२२ जना मानिसहरूको बसोवास रहदै आएकोमा पुन संरचना भई यस नगरमा मर्ज भएर आएका साविकका गाविसको वर्तमान तथ्याङ्क यकिन गर्न नसकिएता पनि साविक रामधुनिभाषी नगरपालिका घरपरिवार सर्वेक्षण २०७३ अनुसार घरपरिवार तथा जनसंख्यामा उल्लेख्य बृद्धि भएको देखिन आएको छ । जस अनुसार ६४७६ घरपरिवारमा १६१९९ पुरुष र १५६७३ महिला गरी कुल ३१८७२ जना मानिस हरूको बसोवास रहेको अवस्था छ । रामधुनी नगरपालिका पार्श्वचित्र २०७३ को अध्ययन गर्दा यस नगरमा ५१५८ बालक तथा ५०७३ बालिका गरि कुल १०२३१ बालबालिकाको जनसंख्या रहेको छ जुन नगरको कुल जनसंख्याको ३२.१ प्रतिसत हुन आउछ । यसलाई आधार मान्ने हो भने वर्तमान रामधुनी नगरपालिकामा करिव १६६०३ जना बालबालिका -विगतको अनुपातलाई आधार मान्दा ८४३७ बालक तथा ८१६६ बालिका) रहको अनुमान गर्न सकिन्छ । यस नगरको २०६८ सालको तथ्याङ्क तथा जनसंख्या बृद्धिदरलाई

आधार मानेर जम्मा जनसंख्याको बृद्धि भार लाई हेदौ चालु बर्षमा यस नगरको जनसंख्या पुरुष २४८७८ र महिला २९७७३ गरी कुल ५५५१६ पुग्न जाने साथै वि.सं. २०७५ सम्ममा २५०३१ पुरुष र ३०१२६ महिला गरी कुल ५६१७५ पुग्न जाने देखिन्छ । यसरी यस प्रकारको बृद्धिदरलाई हेर्दा अवको ५८ बर्ष पछि मात्र यस नगरको जनसंख्या बृद्धिदर दोब्बर हुनजाने देखिन्छ । जनसंख्याको तुलनात्मक संक्षिप्त विवरण तालिका नं. २, ३ र ४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २ : जनसंख्याको तुलनात्मक संक्षिप्त विवरण

क. सं.	प्रकार	संख्या २०६८	%	संख्या २०७३*	%
१	जम्मा घर परिवार	११४९१		६४७६	
२	जम्मा जनसंख्या	५१७२२		३१८७२	
३	पुरुष जनसंख्या	२३९८४	४६..६०	१६१९९	५०.८२
४	महिला जनसंख्या	२७७३८	५३.३९	१५६७३	४९.१७
५	बालबालिकाको जनसंख्या (१८ बर्ष सम्मका)			१०२३१	३२.१
५.१	बलक			५१५८	
५.२	बलिका			५०७३	
६	जम्मा क्षेत्रफल (बर्ग कि.मि.)			४८.१	
७	औषत घर परिवार संख्या	४.५		४.९२	
८	लैंगिक अनुपात	८६.४७		९६.७५	
९	जनघनत्व	५९३		६६२	

स्रोतः रामधुनी भासि नगरपालिकाको बजेट, नीति तथा कार्यक्रम पुष्तिका २०७३।२०७४ तथा राभासि नगरपालिका पार्श्व चित्र २०७३ तथा रामधुनि नगरपालिका बस्तुगत विवरण २०७४

*साविक रामधुनिभाषी नगरपालिकाको मात्र

तालिका नं. ३: नगरपालिकाको वडा नं., घर परिवार तथा लिङ्ग अनुसार जनसंख्या विवरण ।

वडा नं.	लिङ्ग (२०६८)		जम्मा	घर परिवार संख्या	औषत परिवार संख्या	लैङ्गिक अनुपात	लिङ्ग (२०५८)		जम्मा	औषत बार्षिक जनसंख्या बृदिदर पुरूष	औषत बार्षिक जनसंख्या बृदिदर महिला	औषत बार्षिक जनसंख्या बृदिदर
	पुरूष	महिला					पुरूष	महिला				
१	३०३४	३३६७	६४०१	१३९७	४.५८	९०.११						
२	२४८५	२९७८	५४६३	११६८	४.६८	८३.४५						
३	२७३५	३२२४	५९५९	१३३२	४.४७	८४.८३						

४	२५०६	२९३९	५४४५	१२०७	४.५१	८५.२७						
५	२४५१	२८३०	५२८१	१२४३	४.२५	८६.६१						
६	३२१०	३६३१	६८४१	१५१३	४.५२	८८.४१						
७	३२४९	३८१३	७०६२	१५७९	४.४७	८५.२१						
८	१७९०	२१२३	३९१३	८९०	४.४०	८४.३१						
९	२५२४	२८३३	५३५७	११६२	४.६१	८९.०९						
जम्मा	२३९८४	२७७३८	५१७२२	११४९१	४.५०	८६.४७	२२५६०	२३३७४	४५९३४	०.६१	१.७१	१.१९

स्रोतः रामधुनि नगरपालिका बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ४: जनसंख्या प्रक्षेपण

सि.नं.	लिङ्ग (२०६८)			२०७४ को अनुमानित जनसङ्ख्या			२०७५ को अनुमानित जनसङ्ख्या			जनसंख्या दोब्बर हुन लाग्ने समय
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	
१	२३९८४	२७७३८	५१७२२	२४८७८	२९७७३	५५५१६	२५०३१	३०१२६	५६१७५	५८
जम्मा	२३९८४	२७७३८	५१७२२	२४८७८	२९७७३	५५५१६	२५०३१	३०१२६	५६१७५	५८

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.४.१ उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या

रामधुनी नगरपालिका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने नगरबासीहरूको विभिन्न उमेर समुह तथा लैङ्गिक समुहका आधारमा जनसंख्याको अध्ययन गर्दा सावकि रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार ३ बर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाको कुल संख्या १६२३ रहेको पाईएको छ भने ४ देखि ५ बर्ष उमेर समुहका बालबालिका (जसको शारिरीक, मानसिक तथा बौद्धिक विकासकालागि बाल विकास केन्द्रको व्यवस्था अनिवार्य हुन जरुरी छ) को संख्या ११५६ रहेको देखिएकोछ । बर्तमान पुनसंरचना बामोजिम २०६८ सालको जनसंख्यालाई आधार मानि तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगर भित्र ३ बर्ष भन्दा कम उेमरका बालबालिका (बालक १५२७ बालक र १५०३ बालिका) ३०३० रहेको देखिन्छ । वर्तमान अवस्थामा ३ देखि ४ बर्ष उमेर समुहका बालबालिकालाई समेत बाल विकास केन्द्रमा भर्ना गर्ने गरिएको छ । यसरी हेर्दा ३ बर्ष माथि र ५ बर्ष मुनिका बालबालिकाको संख्या करिव २००० को हाराहारिमा रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । सावकि रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार समग्रमा ० देखि १८ बर्ष उमेर समुहका बालबालिकामा ५१५८ बालक र ५०७३ बालिका गरि कुल संख्या १०२३१ रहेको पाईएको छ भने पुनसंरचना अनुसार रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ अनुसार वि.सं. २०६८ सालको जनसंखयाको आधारमा वर्तमान रामधुनी नगरपालिकामा ० देखि १८ बर्ष उमेर समुहका बालबालिकाको संख्या २०६०३ रहेको देखिन्छ । यो संख्या यस नगरको कुल जनसंख्याको ३९.८३ % हुन आउंछ । सावकि रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार यस नगरपालिकामा उर्जायुक्त जनसंख्या (जसको उमेर १९ देखि ६० बर्ष सम्म मानिन्छ) ९८३७ पुरुष र ९३४२ महिला गरी कुल १९१७९ (कुल जनसंख्याको ६०.१७ %) रहेको पाईएको छ भने पुनसंरचना अनुसार रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ अनुसार ११८६६ पुरुष र १५४२५ महिला गरी कुल २७२९१ रहेको देखिन्छ । जनसंख्या बृद्धि संगै यो संख्या पनि बढेको हुनु पर्दछ ।

यस जनसंख्यालाई नगरको बर्तमान आर्थिक उपार्जनकालागि सकृय जनसक्तिको रुपमा समेत हेर्ने गरिन्छ। आधारभूत घरधुरी सर्वेक्षण २०७३ अनुसार कृयाशिल उमेरका २७९८ जना बैदेशिक रोजगारीमा गएको अवस्था रहेको देखिन्छ जुन यस नगरको आधारभुत विकास र समृद्धिका निम्ति बाधक मान्न सकिन्छ। तसर्थ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दा यस उमेर समुहका जनसंख्यालाई मध्य नजर राखि तर्जुमा गर्न सके उक्त योजना यस नगरको दिगो विकासकालागि कोशे ढुंगा सावित हुन सक्ने कुरामा दुईमत हुन सक्दैन। सवै उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसारको रामधुनी नगरपालिकाको जनसंख्याको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ५, ६ र ७ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ५: उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या

सि.नं.	उमेर समुह	लिङ्ग		जम्मा	प्रतिशत
		पुरूष	महिला		
१	१ वर्ष भन्दा कम	३४७	३१९	६६६	२.०९
२	२ देखी ३	४९८	४५९	९५७	३.००
३	४ देखी ५	५९७	५५९	११५६	३.६३
४	६ देखी ७	५१२	५१६	१०२८	३.२३
५	८ देखी ९	५१६	४९२	१००८	३.१६
६	१० देखी १४	१४३८	१४३९	२८७७	९.०३
७	१५ देखी १६	६२५	६३५	१२६०	३.९५
८	१७ देखी १८	६२५	६५४	१२७९	४.०१
९	१९ देखी २०	७४५	७२०	१४६५	४.६०
१०	२१ देखी ४०	६०६१	५७९८	११६९६	३६.७०
११	४१ देखी ६०	३०३१	२८२४	५८५५	१८.३७
१२	६१ देखी ७५	१०१७	९९८	२०१५	६.३२
१३	७५ वर्ष भन्दा माथी	१८७	२६०	४४७	१.४०
जम्मा		१६१९९	१५६७३	३१८७२	१००.००

श्रोत: रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ६: उमेर समूह तथा लिङ्ग अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या

सि.नं.	उमेर समूह	लिङ्ग		जम्मा	प्रतिशत
		पुरूष	महिला		
१	३ वर्ष भन्दा कम	१५२७	१५०३	३०३०	५.८६
२	४ देखि ५	९५०	८९८	१८४८	३.५७
३	६ देखि ९	२०५१	१९९६	४०४७	७.८२
४	१० देखि १४	३१०९	३१३४	६२४३	१२.०७
५	१५ देखि १९	२९९५	३३०३	६२९८	१२.१८
६	२० देखि २४	१९०४	२७६७	४६७१	९.०३
७	२५ देखि २९	१४५०	२४२५	३८७५	७.४९
८	३० देखि ३४	१३३१	२११४	३४४५	६.६६
९	३५ देखि ३९	१५०२	१९७९	३४८१	६.७३
१०	४० देखि ४४	१४००	१६६८	३०६८	५.९३

११	४५ देखि ४९	१३०२	१४६६	२७६८	५.३५
१२	५० देखि ५४	१२१४	११४३	२३५७	४.५६
१३	५५ देखि ५९	९३४	९३५	१८६९	३.६१
१४	६० देखि ६४	८७४	८४६	१७२०	३.३३
१५	६५ देखि ६९	६०३	६२२	१२२५	२.३७
१६	७० वर्ष भन्दा माथि	८३८	९३९	१७७७	३.४४
जम्मा		२३९८४	२७७३८	५१७२२	१००.००

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ७: एकल उमेर समुह अनुसारको जनसंख्या

उमेर	लिंग		जम्मा	उमेर	लिंग		जम्मा
	पुरूष	महिला			पुरूष	महिला	
३ वर्ष भन्दा कम	१५२७	१५०३	३०३०	४० वर्षसम्मको	१७४३५	२०८८३	३८३१८
४	४६१	४४७	९०८	४१	१६२	१६५	३२७
५	४८९	४५१	९४०	४२	२७८	३२५	६०३
६	४८७	४७२	९५९	४३	२०४	२३६	४४०
७	५२९	५०४	१०३३	४४	१४०	१७८	३१८
८	५८७	५६५	११५२	४५	५५५	६६४	१२१९
९	४४८	४५५	९०३	४६	२०५	२१७	४२२
१०	६१७	६६५	१२८२	४७	१६६	१६२	३२८
११	४८०	५०१	९८१	४८	२४७	२९३	५४०
१२	७१६	६६६	१३८२	४९	१२९	१३०	२५९
१३	६२७	६१२	१२३९	५०	५५५	५२३	१०७८
१४	६६९	६९०	१३५९	५१	१४४	१३१	२७५
१५	६७७	६७२	१३४९	५२	२३५	२१४	४४९
१६	७१०	७५२	१४६२	५३	१४७	१४५	२९२
१७	५६१	६२०	११८१	५४	१३३	१३०	२६३
१८	६७६	७६७	१४४३	५५	३६८	३७५	७४३
१९	३७१	४९२	८६३	५६	१६६	१५४	३२०
२०	५२८	६९२	१२२०	५७	११६	११६	२३२
२१	३२९	४७७	८०६	५८	१८५	१९४	३७९
२२	४३१	६४३	१०७४	५९	९९	९६	१९५
२३	३२३	४६७	७९०	६०	४५८	४३६	८९४
२४	२९३	४८८	७८१	६१	११२	१०६	२१८

उमेर	लिंग		जम्मा	उमेर	लिंग		जम्मा
	पुरूष	महिला			पुरूष	महिला	
२५	३९६	७५५	११५१	६२	१२८	१४३	२७१
२६	२४९	४४३	६९२	६३	८४	७५	१५९
२७	२६८	४२८	६९६	६४	९२	८६	१७८
२८	३७२	५५४	९२६	६५	२७४	३१८	५९२
२९	१६५	२४५	४१०	६६	६१	६७	१२८
३०	५००	८४३	१३४३	६७	७१	८२	१५३
३१	१४९	१८४	३३३	६८	१४६	११२	२५८
३२	३०४	४८६	७९०	६९	५१	४३	९४
३३	१७८	३०७	४८५	७०	२२१	२३७	४५८
३४	२००	२९४	४९४	७१	४५	४४	८९
३५	६३०	८०५	१४३५	७२	६८	७५	१४३
३६	२५०	३३९	५८९	७३	४३	६०	१०३
३७	१७३	२६३	४३६	७४	३५	३१	६६
३८	२८६	४१४	७००	७५	१००	१२५	२२५
३९	१६३	१५८	३२१	७६ वर्ष भन्दा माथी	३२६	३६७	६९३
४०	६१६	७६४	१३८०				
जम्मा	१७४३५	२०८८३	३८३१८	कुल जम्मा	२३९८४	२७७३८	५१७२२

स्रोतः रामधुनि नगरपालिका बस्तुगत विवरण २०७४

१.४.२ जातिगत समुहका आधारमा जनसंख्या

रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगरका कुल जनसंख्या मध्ये आदिबासी जनजाती सवै भन्दा बढी ५४.७६ %, दलितको ११.२ %, मधिसी पिछडा बर्गको ८.५४ % तथा अन्यको २५.५८ % रहेको देखिन्छ । यसै विवरणका आधारमा यस नगर भित्र ६९ जातजातिका मानिसहरूको बासोवास रहेको पाईएको छ । यसै सर्वेक्षणका आधारमा क्रमस थारु समुदायको जनसंख्या सवै भन्दा बढि ३९.१५ % रहेको छ भने दास्रोमा क्षेत्रीको १२.९ % तथा तेस्रोमा पहाडि ब्राहमण ११.३६ % रहेको देखिन्छ । यसै विवरणलाई अध्ययन गर्दा सेर्पा, हलवाई, मारवाडी, सन्यासी, कुमार, कल्वार, डोम, खत्वे, मलाहा, राजपुत, कायस्थ लगायतको २८ जातजातीका मानिसहरू अल्पसंख्यामा (५० जना भन्दा कम) रहेको पाईएको छ । जातीगत समुहका मानिसहरूको परिवार सदस्यको संख्यालाई अध्ययन गर्दा सवै भन्दा बढि परिवार संख्या डोम जातीको ८.८६ जना रहेको छ भने सवै भन्दा कम परिवार संख्या साङपाङ जातीको ३.२ जना रहेको पाईउको छ । जातीगत समुहका आधारमा सवै भन्दा बढि जनसंख्या ५४.७६ %, आदिवासी जनजातिको रहेको छ भने त्यस पछि कमस दलित ११.१२ %, मधेसी पिछडा बर्ग ८.५४ % तथा अन्य जातजातीगत समुहको २५.५८% रहेको छ । जातीगत समुहका आधारमा यस नगरको जनसंख्याको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ८, ९ र १० मा उल्लेख गरिएको छ । यसर्थ उपरोक्त तथ्याङ्कका आधारमा यस नगरपालिकाको बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना तर्जुमा मार्फत समानता र समावेशिताको एक दरिलो आधार निर्माण गर्दै सामाजिक तथा आर्थिक रुपमा दिगो विकासको आधार निर्माण गर्न अतिआवश्यक देखिएको छ ।

तालिका नं. ८ः जातजाति अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या सम्वन्धी विवरण

सि.नं.	जातजाति	घर परिवार संख्या	लिङ्ग		जम्मा	जातजाति प्रतिशत	औषत परिवार संख्या
			पुरूष	महिला			
१	थारू	४५९४	९२०६	११०४४	२०२५०	३९.१५	४.४१
२	क्षेत्री	१५३१	३०४५	३६२६	६६७१	१२.९०	४.३६
३	ब्राहमण पहाड	१३६३	२७२५	३१५०	५८७५	११.३६	४.३१
४	मुसहर	४६३	११७७	११८१	२३५८	४.५६	५.०९
५	राई	४०६	७४८	९२६	१६७४	३.२४	४.१२
६	नेवार	३१५	५९३	७११	१३०४	२.५२	४.१४
७	बाँतर	२३९	५७६	६०२	११७८	२.२८	४.९३
८	तेली	२२८	५८४	५६३	११४७	२.२२	५.०३
९	मुस्लिम	२०२	५८४	६१२	११९६	२.३१	५.९२
१०	कामी	१८०	३८३	४४३	८२६	१.६०	४.५९
११	लिम्बु	१७२	३२८	४०४	७३२	१.४२	४.२६
१२	झागड	१४२	३२७	३९४	७२१	१.३९	५.०८
१३	धिमाल	१२२	२९५	३२६	६२१	१.२०	५.०९
१४	माझी	११५	२७०	२७१	५४१	१.०५	४.७०
१५	मगर	१०७	२०९	२३७	४४६	०.८६	४.१७
१६	चमार	१०४	२३०	२८३	५१३	०.९९	४.९३
१७	खवास	९९	२०३	२३३	४३६	०.८४	४.४०
१८	दमाई	९८	१८४	२३६	४२०	०.८१	४.२९
१९	तामाङ्ग	९१	१८९	२२८	४१७	०.८१	४.५८
२०	हलुवाई	७४	२०१	१७८	३७९	०.७३	५.१२
२१	घर्ति भुजेल	६५	१३२	१३४	२६६	०.५१	४.०९
२२	हजाम ठाकुर	६५	१५०	१८३	३३३	०.६४	५.१२
२३	मल्लाह	६२	१५७	१६२	३१९	०.६२	५.१५
२४	कौरी	४२	९५	९१	१८६	०.३६	४.४३
२५	बनिया	४२	११६	११०	२२६	०.४४	५.३८
२६	सन्यासी	४०	८१	११३	१९४	०.३८	४.८५
२७	सार्की	३७	६९	७३	१४२	०.२७	३.८४
२८	बान्तवा	३३	५९	७४	१३३	०.२६	४.०३
२९	धानुक	३२	८६	८२	१६८	०.३२	५.२५

३०	ब्राहमण तराई	२९	७१	८०	१५१	०.२९	५.२१
३१	गुरूङ्ग	२८	५४	६९	१२३	०.२४	४.३९
३२	खत्वे	२६	६४	७७	१४१	०.२७	५.४२
३३	यादव	२५	६१	५४	११५	०.२२	४.६०
३४	सुनुवार	२४	५३	६१	११४	०.२२	४.७५
३५	शेर्पा	२२	३७	५८	९५	०.१८	४.३२
३६	चाम्लिङ्ग	२०	३६	४१	७७	०.१५	३.८५
३७	बडी	१७	३३	४४	७७	०.१५	४.५३
३८	सुडी	१५	३९	४०	७९	०.१५	५.२७
३९	लोहार	१४	३८	३३	७१	०.१४	५.०७
४०	ठकुरी	१०	१७	२४	४१	०.०८	४.१०
४१	कायस्थ	१०	१९	२२	४१	०.०८	४.१०
४२	माली	९	३०	२६	५६	०.११	६.२२
४३	थुलुङ्ग	९	१८	२२	४०	०.०८	४.४४
४४	मारवाडी	८	२४	१६	४०	०.०८	५.००
४५	कुलुङ्ग	८	१९	२३	४२	०.०८	५.२५
४६	कुम्हार	७	१४	१५	२९	०.०६	४.१४
४७	राजपुत	७	१७	१४	३१	०.०६	४.४३
४८	वरै	७	२१	२१	४२	०.०८	६.००
४९	थामी	७	१६	१९	३५	०.०७	५.००
५०	डोम	७	३१	३१	६२	०.१२	८.८६
५१	सोनार	६	१९	१०	२९	०.०६	४.८३
५२	वधई	६	१३	१५	२८	०.०५	४.६७
५३	बंगाली	६	१५	१०	२५	०.०५	४.१७
५४	कल्वार	५	९	१२	२१	०.०४	४.२०
५५	तत्मा	५	१४	११	२५	०.०५	५.००
५६	सांगपांग	५	५	११	१६	०.०३	३.२०
५७	कुमाल	४	१२	११	२३	०.०४	५.७५
५८	भोटे	४	११	९	२०	०.०४	५.००
५९	गडेरी	४	९	६	१५	०.०३	३.७५
६०	व्यासी	४	१६	१५	३१	०.०६	७.७५
६१	कुर्मी	३	६	६	१२	०.०२	४.००

६२	नुनिया	३	५	४	९	०.०२	३.००
६३	याख्खा	३	७	४	११	०.०२	३.६७
६४	बाहिङ्ग	३	७	७	१४	०.०३	४.६७
६५	पासवान	२	५	७	१२	०.०२	६.००
६६	राजवंशी	२	४	४	८	०.०२	४.००
६७	सतार सन्थाल	२	५	५	१०	०.०२	५.००
६८	लेप्चा	२	८	५	१३	०.०३	६.५०
६९	घले	२	३	५	८	०.०२	४.००
७०	अन्य	४८	९७	१२१	२१८	०.४२	४.५४
जम्मा		११४९१	२३९८४	२७७३८	५१७२२	१००.००	४.५०

स्रोतः रामधुनि नगरपालिका बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका न.. ९: जातिगत समूह अनुसार नगरपालिकाको घरपरिवार र जनसंख्या विवरण

सि.नं.	जातजाति	घर परिवार संख्या	लिङ्ग		जम्मा	जातजाति प्रतिशत
			पुरूष	महिला		
१	आदिवासी जनजाति	६४२४	१२९२३	१५४०१	२८३२४	५४.७६
२	दलित	११७५	२७७२	२९७८	५७५०	११.१२
३	मधेशी पिछडा वर्ग	८५१	२१९४	२२२३	४४१७	८.५४
४	अन्य जातजाति	३०४१	६०९५	७१३६	१३२३१	२५.५८
जम्मा		११४९१	२३९८४	२७७३८	५१७२२	१००.००

स्रोतः रामधुनि नगरपालिका बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. १०: जातिगत समूह तथा वडा अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	जातजाति				जम्मा
	आदिवासी जनजाति	द्यलित	मधेशी पिछडा वर्ग	अन्य जातजाति	
१	२९६४	१३१५	७६३	१३५९	६४०१
२	३२७०	६३३	८८८	६७२	५४६३
३	३०९०	५८८	३६५	१९१६	५९५९
४	२८४२	५९७	३०९	१६९७	५४४५
५	१६३९	३१५	५०५	२८२२	५२८१
६	४६२०	६८७	४२१	१११३	६८४१
७	४४३२	३४५	२२३	२०६२	७०६२
८	२४५३	१४४	४१७	८९९	३९१३
९	३०१४	११२६	५२६	६९१	५३५७
जम्मा	२८३२४	५७५०	४४१७	१३२३१	५१७२२

स्रोतः रामधुनि नगरपालिका बस्तुगत विवरण २०७४

१.४.३ असक्तताका आधारमा जनसंख्या

रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगर भित्र कुल ६५८ जना विभिन्न प्रकारको शारीरिक तथा मानसिक अशक्तता भएका मानिसहरू रहेको देखिन्छ । शारीरिक रूपमा अशक्त मानिसहरूको संख्या २४५, दृष्टि विहिन ९०, तथा बोलिको समस्या भएकाको संख्या १०९ रहेको पाईएकोछ । यसै नगर भित्र पूर्ण तथा अति अशक्त बालबालिकाहरूको जनसंख्या (जसले रातो तथा निलो रंगको परिचय पत्र प्राप्त गरी सेवा उपभोग गरिरहेका छन्) समेत १९३ रहेको पाईएकोछ । संख्याको हिसावले अशक्तहरू थोरै भए पनि असक्तताको आधारमा उनिहरूले अनिवार्य रुपमा प्राप्त गर्नु पर्ने सेवा प्रवाहका विषयमा तथा अपाङ्ग वा अशक्त हुने कारणहरूकालागि विशेष योजना तर्जुमा गरी अगाडि बढ्न अनिवार्य देखिएको छ । शारिरीक तथा मानसिक रुपमा अशक्त जनसंख्याको विवरण तालिका नं. ११ र १२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ११: शारिरिक तथा मानसिक असक्तता भएको जनसंख्या विवरण

सि.नं.	शारिरिक तथा मानसिक अवस्था	पुरूष	महिला	जम्मा
१	शरिरिक	१३७	१०८	२४५
२	दृष्टि सम्वन्धी	४३	४७	९०
३	स्वर बोलाई सम्बन्धी	४४	४०	८४
४	सुनाई तथा दृष्टि सम्वन्धी	७	४	११
५	बोलाई सम्वन्धी	४७	६२	१०९
६	मानसिक	२६	२२	४८
७	अन्य	४६	२५	७१
जम्मा		३५०	३०८	६५८

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. १२ पूर्ण तथा अति अशक्तता भएका बालबालिकाको विवरण

क्र.स.	विवरण (परिचय पत्र प्राप्त गर्ने)	संख्या		
		बालिका	बालक	जम्मा
१	पूर्ण अशक्त अपांगता (रातो रंगको)	२७	५०	७७
२	अति अशक्त अपांगता परिचयपत्र (निलो रंगको)	४९	६७	११६
जम्मा		७६	११७	१९३

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.४.४ दीर्घ रोगको अवस्थाका आधारमा जनसंख्या

रामधुनी नगरपालिकामा विभिन्न प्रकारका दीर्घरोग लागेका मानिसहरूको संख्यालाई अध्ययन गर्दा रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा १९२ जना पुरुष र १८० महिला गरी कुल ३७२ जना रहेको पाईएको छ । यस अध्ययनमा दिर्घ रोगको प्रकार उल्लेख नगरिएकाले यो साङ्केतिक विवरण मात्र हो । यस नगरको वर्तमान पुन संरचनाका आधारमा यस विवरणलाइ अध्यावधिक गरी सोहि बमोजिमको आधारमा रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । दिर्घ रोग भएका मानिसहरू विवरण तालिका नं. १३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १३: दिर्घ रोग भएका महिला तथा पुरूषको विवरण

सि.नं.	विवरण	पुरूष	महिला	जम्मा
१	दिर्घ रोग भएका	१९२	१८०	३७२

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.५ नगरपालिकामा जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त गरेको जनसंख्या

रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ मा नगरपालिका क्षेत्र भित्र जनचेतनामुलक तालिमा प्राप्त गरेका मानिसहरूका बारेमा उल्लेख्य विवरण प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई समेत आधार मान्दै सम्युक्त रुपमा विश्लेषण गरिएको छ। उल्लेखित विवरणका आधारमा यस नगरपालिकामा छोटो अवधिको विभिन्न विषयको तालिम प्राप्त मानिसहरूको संख्या ११८६ रहेको देखिएको थियो भने बर्तमान पुनसंरचना पछि रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ लाई अध्ययन गर्दा यस नगर भित्र बचत तथा ऋण, सस्थागत नेत्रीत्व, लैङ्गिक सम विकास, स्वास्थय, परिवार नियोजन, खानेपानी तथा सरसफाई, बन ब्यवस्थापन, फोहोरमैला ब्यवस्थापन र शिप विकास जस्ता विभिन्न प्रकारका तालिम प्राप्त जनसंख्या २३३८ रहेको देखिएकोछ। जे होस यस नगर भित्रका सर्वसाधारण नगारिक विभिन्न प्रकारका तालिम लिन ईच्छुक र कृयाशिल रहेको पाईएको छ। साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा तालिम प्राप्त जनशक्तिहरूको विवरणलाई केलाएर हेर्दा सवै भन्दा बढि २५५ जनाले सिलाई बुनाई, १९० ले कम्प्यूटर मर्मत सम्बन्धी तालिम लिएका छन भने स्वास्थ्य, परिवार नियोजन पशु जेटिए, कृषि जेटिए, विद्युत जडान लगायतका क्षेत्रमा समेत तालिम लिन यस नगरका नगरबासिहरू ईच्छुक रहेको पाईएको छ। तसर्थ यी तथ्याङ्कलाई आधार मानेर यस नगरको बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी तालिम प्राप्त जनशक्तिको संख्यात्मक बृद्धि गर्दै नगरबासिहरूको आय आर्जनमा थप टेवा पुऱ्याएर बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा कृयाशिल हुन अभिप्रेरित गर्न आवश्यक देखिएको छ। यस नगर भित्र तालिम प्राप्त गरेका जनसंख्याको विवरण तालिका नं. १४ र १५ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १४: नगरपालिकामा तालिम प्राप्त जनशक्तिको विवरण

क्र. स.	तालिम विवरण	लिंग		जम्मा	कैफियत
		महिला	पुरूष		
१	वचत तथा ऋण	१६०	२०९	३६९	
२	संस्थागत नेतृत्व	२६	३८	६४	
३	लैंगिक समविकास	७७	८४	१६१	
४	स्वास्थ्य	१२७	२४३	३७०	
५	परिवार नियोजन	३२५	१७८	५०३	
६	खानेपानी सरसफाइ	८८	१२३	२११	
७	वन व्यवस्थापन	१४	४१	५५	
८	फोहोरमैला व्यवस्थापन	६९	१३४	२०३	
९	सिप विकास	२४५	१५७	४०२	
१०	अन्य	०	०	०	
जम्मा		११३१	१२०७	२३३८	

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. १५ : समय अवधिका आधारमा नगरपालिका क्षेत्र भित्र तालिम प्राप्त जनशक्तिको विवरण

सि.नं.	तालिकको किसिम	तालिम अवधि						जम्मा
		३ दिने	७ दिन	१ महिना	६ महिना	१ वर्ष	१ वर्ष माथी	
१	कृषि जे. टि. ए.			१७		७	९	३३
२	पशु जे. टि. ए.			१४	२४	८	४	५०
३	विधुत जडान			६	११	२	९	२८
४	कम्प्युटर मर्मत			१९	१०२	३५	३४	१९०
५	इलेक्ट्रिकल			५	७	८	१८	३८
६	सिलाई वुनाई			२२	१३०	२३	८०	२५५
७	स्वास्थ्य सम्वन्धी	५२	५					५७
८	परिवार नियोजन		४					४
९	सशक्तिकरण		४०	५				४५
१०	लैङ्गिक		१०					१०
११	सस्थागत नेतृत्व	१५	२	१				१८
१२	खाने पानि सरसफाई	४२५	७	१				४३३
१३	उपभोक्ता समिती	२५						२५
जम्मा		५१७	६८	९०	२७४	८३	१५४	११८६

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.६ साक्षरताको आधारमा जनसंख्या

सामान्यतया वर्तमान अवस्थामा ३ बर्ष भन्दा माथि ५ बर्ष भन्दा मुनिका बालबालिकालाई बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा भर्ना गर्ने प्रचलन र पद्धतिको दिन प्रति दिन विकास हुंदै गएको छ। वर्तमान पुन संरचना बमोजिम यस नगरपालिकाको साक्षरताका विषयमा राष्ट्रिय जनगणना २०५८ लाई आधार मानेर तयार गरिएको रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगरको साक्षरताको अवस्था ७८.९२ % पुरुष र ६१.४४ % महिला गरी कुल ६९.४९ % रहेको देखिएको छ। वडागत साक्षरता दरका बारेमा अध्ययन गर्दा रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा सवै भन्दा बढि ८४.५ % वडा नं. ५ मा र सवै भन्दा कम ५९.२४ % वडा नं. ९ मा रहेको देखिएको छ। यसमा पनि ५ देखि १५ बर्ष उमेर समुहका बालबालिकाको साक्षरता दर ९१.१२% तथा ६१ बर्ष भन्दा बढि उमेर समुहका मानिसहरूको साक्षरता दर ८.३८ % रहेको देखिएको छ। यसकासगै घरपरिवार सर्वेक्षण बाट साविक रामधुनिभाषी नगरपालिकाले तयार पारेको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ८९.३५ प्रतिशत पुरुष तथा ७९.१४ प्रतिसत महिला गरी कुल ८४.४८ प्रतिसत मानिसहरू साक्षर रहेको पाईएको छ भने उमेर समुहका आधारमा ३ देखि १५ बर्ष उमेर समुहका बालबालिकाहरूको साक्षरता दर सवै भन्दा बढि ९०.०६ प्रतिसत रहेको पाईएको छ। जेहोस उल्लेखित विवरणहरूले के देखाउंछ भने रामधुनी नगरपालिकामा बसोवास गर्ने नगरवासिहरूमा शिक्षा प्रतिको चतनामा अभिबृद्धि हुंदै गई शाक्षर जनसंख्या बृद्धि हुंदै गएको साथै आफ्ना छोरा छोरीलाई विद्यालय पठाएर शिक्षित नागरिक निर्माणको बाटोमा अग्रसर रहेको पाईएको छ। यती हुंदाहुंदै पनि यस नगर भित्र बालिकाको साथै जातीगत आधारमा अन्यको तुलनामा दलित, मधेसी पिछडा बर्ग र आदिवासी जनजातीको साक्षरता प्रतिसत कम रहेको देखिन्छ। यस बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दा **बालिका शिक्षा र जातीगत आधारलाई** विशेष प्राथमिकतामा राखि शैक्षिक नीति तथा योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ। यस नगरको साक्षरताको तुलनात्मक विवरण तालिका नं. १६ देखि २१ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १६: ३ वर्ष माथिका साक्षरता प्रतिसत सम्बन्धी विवरण

सिं नं.	शैक्षिक अवस्था	लिङ्ग		प्रतिशत
		पुरूष %	महिला %	
१	साक्षर प्रतिसत	७८.९२	६१.४४	६९.४९

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. १७: वडा र लिंग अनुसारको साक्षरता दर

वडा नं.	लिंग	निरक्षर	साक्षर	जम्मा	साक्षर प्रतिशत
१	पुरूष	४५८	२३४४	२८०२	८३.६५
	महिला	१००७	२१३९	३१४६	६७.९९
	जम्मा	१४६५	४४८३	५९४८	७५.३७
२	पुरूष	५५०	१६८५	२२३५	७५.३९
	महिला	१११९	१५९६	२७१५	५८.७८
	जम्मा	१६६९	३२८१	४९५०	६६.२८
३	पुरूष	४२२	२०७४	२४९६	८३.०९
	महिला	९९२	१९९१	२९८३	६६.७४
	जम्मा	१४१४	४०६५	५४७९	७४.१९
४	पुरूष	५१८	१८१७	२३३५	७७.८२
	महिला	१११८	१६३२	२७५०	५९.३५
	जम्मा	१६३६	३४४९	५०८५	६७.८३
५	पुरूष	१८०	२०८२	२२६२	९२.०४
	महिला	५९७	२०५२	२६४९	७७.४६
	जम्मा	७७७	४१३४	४९११	८४.१८
६	पुरूष	७००	२२५९	२९५९	७६.३४
	महिला	१४६५	१९२२	३३८७	५६.७५
	जम्मा	२१६५	४१८१	६३४६	६५.८८
७	पुरूष	६१९	२३६५	२९८४	७९.२६
	महिला	१४३१	२१२५	३५५६	५९.७६
	जम्मा	२०५०	४४९०	६५४०	६८.६५
८	पुरूष	४७८	११५५	१६३३	७०.७३
	महिला	९२४	१०५३	१९७७	५३.२६
	जम्मा	१४०२	२२०८	३६१०	६१.१६
९	पुरूष	७१२	१५७४	२२८६	६८.८५

	महिला	१२८७	१३३१	२६१८	५०.८४
	जम्मा	१९९९	२९०५	४९०४	५९.२४

तालिका नं. १८: उमेर समूह तथा लिङ्ग अनुसार निरक्षर र साक्षरताको विवरण

सि.नं.	उमेर समूह	पुरूष			महिला		
		निरक्षर	साक्षर	साक्षर प्रतिशत	निरक्षर	साक्षर	साक्षर प्रतिशत
१	५-१५	५३३	५७९२	९१.५७	५५५	५६९४	९१.१२
२	१६-४५	१८९०	८५६८	८१.९३	४९५१	९२९५	६५.२५
३	४६-६०	१३०४	२०४९	६१.११	२६२९	६८७	२०.७२
४	६१ भन्दा माथि	९१०	९४६	५०.९७	१८०५	१६५	८.३८
	जम्मा	४६३७	१७३५५	७८.९२	९९४०	१५८४१	६१.४४

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. १९ : उमेर तथा लैङ्गिकताको आधारमा साक्षरताको विवरण (साविक रामधुनिभाषी नगरपालिका)

सि.नं.	उमेर समुह	पुरूष			महिला		
		निरक्षर	साक्षर	साक्षर प्रतिशत	निरक्षर	साक्षर	साक्षर प्रतिशत
१	३-१५	३०७	२८६३	९०.३२	३१३	२७६०	८९.८१
२	१६-४५	५१२	८४७८	९४.३०	१०७५	७२४१	८७.०७
३	४६-६०	४१२	१७५९	८१.०२	८०६	९५४	५४.२०
४	६१ भन्दा माथी	४३५	८८०	६६.९२	७८२	३३४	२९.९३
जम्मा		१६६६	१३९८०	८९.३५	२९७६	११२८९	७९.१४

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. २० : नगर भित्रको ३ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्याको जातीगत आधारमा साक्षरता विवरण

सि.नं.	जातजाती	निरक्षर	साक्षर	कुल जनसंख्या	साक्षरता प्रतिशत
१	आदिवासी जनजाती	८२३९	१८१९४	२६४३३	६८.८३
२	दलित	२५९९	२४९१	५०९०	४८.९४
३	मधेशी पिछडा वर्ग	१४६९	२५२८	३९९७	६३.२५

४	अन्य जातजाती	२२७०	९९८३	१२२५३	८१.४७
जम्मा		१४५७७	३३१९६	४७७७३	६९.४९

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. २१ : नगर भित्रको ३ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्याको जातीगत आधारमा साक्षरता विवरण (साविक रामधुनिभाषी नगरपालिका)

सि.नं.	जतजाति	निरक्षर	साक्षर	कुल जनसंख्या	साक्षरता प्रतिशत
१	आदिवासी जनजाती	२२८९	११९८३	१४२७२	८३.९६
२	दलित	७४६	२४४५	३१९१	७६.६२
३	मधेशी पिछडा वर्ग	६०६	१५७७	२१८३	७२.२४
४	अन्य जातजाती (क्षेत्री ब्राह्मण समेत)	१००१	९२६४	१०२६५	९०.२५
जम्मा		४६४२	२५२६९	२९९११	८४.४८

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.६.१ उत्तीर्ण गरेको तह र उच्च शिक्षाको विषयका आधारमा जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना प्रतिवेदन २०६८ लाई आधार मानि तयार गरिएको रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगरका ३ वर्षभन्दा माथिका ४७७७३ जनसंख्या मध्ये १४५७७ जना भन्नाले (शाक्षर हुन सक्ने उमेर समुहको हिसावले) ३०.५१ % निरक्षर रहेको देखिन्छ । लैङ्गिक हिसावले अध्ययन गर्दा यस उमेर समुहका कुल निरक्षर मध्ये महिलाको निरक्षरता बढी रहनुले अवका दिनमा बालिका शिक्षा र महिला साक्षरताकालागि विषेश अभियान सञ्चालन गर्न अति आवश्यक देखिएको छ । उतिर्ण गरेको तहलाई अध्ययन गर्दा एस.एल.सि उतिर्ण गर्नेको संख्या उल्लेख्य रहेको भएता पति त्यस भन्दा माथिको शिक्षामा खासै अभिरुचि देखिएको पाईदैन । यस तथ्याङ्कलाई केलाएर हेर्दा स्नातक र स्नातकोत्तर तह उतिर्ण गर्नेको संख्या न्यून रहेका पाईएको छ । यस नगर भित्रको उच्च शिक्षा हासिल गर्ने वा अध्ययन गरिरहेकाहरूको प्राविधिक र व्यवशायीक शिक्षा प्रतिको लगावका बारेमा अध्ययन गर्दा मानविकी, व्यवस्थापन तथा प्रशासन र शिक्षामा अध्ययन गर्नेहरूको संख्या उच्च रहेको छ भने विज्ञान, स्वास्थ्य, ईन्जिनियरिङ, तथ्याङ्क तथा गणित विषय अध्ययन गर्नेहरूको संख्या न्यून रहेको देखिएकोछ । यति मात्र हैन यस नगरपालिका क्षेत्र भित्रका बालबालिकाहरूले -त्यसमा पनि बालिकाहरूले) विद्यालयको पढाई बीचैमा छाड्ने दर समेत उच्च रहेको देखिन्छ । **कमजोर आर्थिक अवस्था, फरक क्षमता, घरेलु काम, अशिक्षित अभिभावक, विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधारको अपर्याप्तता, विद्यालयमा भयरहित वातावरणको अभाव, विद्यालय प्रति शिक्षकहरूको लगावमा कमि लगायतका विषय बस्तुहरू बालबालिकाले विद्यालय विचैमा छाड्ने प्रमुख कारक तत्वको रुपमा रहेको देखिन्छ** । तसर्थ यो रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दा यी कारक तत्वहरूलाई केन्द्र विन्दुमा राखेर प्राविधिक र व्यवहारिक शिक्षालाई केन्द्र विन्दुमा राखेर आवश्यक नीतिहरूको निर्माण र योजनाहरू तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. २२ र २३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २२: लिङ्ग अनुसार ६ वर्ष वा सो भन्दा माथिको उमेर समुहले शैक्षिक तह उत्तिर्ण गरेको जनसंख्या

सि.नं.	उत्तिर्ण गरेको शिक्षा	लिङ्ग		जम्मा
		पुरूष	महिला	
१	नर्सरी	५५२	४६१	१०१३
२	कक्षा १	८९९	८३७	१७३६
३	कक्षा २	८५४	७९१	१६४५
४	कक्षा ३	९३३	९२३	१८५६
५	कक्षा ४	१०६६	९७०	२०३६
६	कक्षा ५	१६३७	१४५७	३०९४
७	कक्षा ६	९६७	८९१	१८५८
८	कक्षा ७	११०४	१०५१	२१५५
९	कक्षा ८	१३७०	१२३५	२६०५
१०	कक्षा ९	१०८३	१०३८	२१२१
११	कक्षा १०	१४५३	१३८९	२८४२
१२	एस. एल. सी.	२३२०	२२०५	४५२५
१३	प्रविणता प्रमाणपत्र	८८६	६९५	१५८१
१४	स्नातक तह	४२७	१६४	५९१
१५	स्नातकोत्तर तह वा माथी	९२	२४	११६
१६	अनौपचारिक शिक्षा	१२४६	१२०१	२४४७
१७	उल्लेख नभएको	१४६	१११	२५७
	जम्मा	१७०३५	१५४४३	३२४७८

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. २३: अध्ययन गरेको विषयका आधारमा जनसंख्या

सि.नं.	उत्तिर्ण गरेको संकाय	लिङ्ग		जम्मा
		पुरूष	महिला	
१	मानविकी	३५७	१८६	५४३
२	व्यवस्थापन तथा प्रशासन	३९३	१६५	५५८
३	शिक्षा	२२२	३१५	५३७
४	विज्ञान	९०	२०	११०
५	स्वास्थ्य	१४	१८	३२
६	इन्जिनियरिंग	२३	३	२६
७	कानुन	३२	४	३६
८	सामाजिक शास्त्र	६५	३१	९६
९	तथ्यांक तथा गणित	९	४	१३
१०	अन्य विषय	१९	१	२०

जम्मा	१२२४	७४७	१९७१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.४.७ आधारभुत खोप तथा स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरेका महिलाको संख्या

गर्भवती महिलाकालागि आमा र बच्चा दुवैको स्वास्थ्य रक्षाकालागि विभिन्न प्रकारका स्वास्थ्य सेवा तथा खोप अनिवार्य हुन आउछ । यस नगर भित्र गर्भवती महिलाहरू यस विषयमा कति सचेत छन् यसको वास्तविक अवस्था कस्तो रहेको छ भनि अध्ययन गर्दा रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा आइरन चक्कि उपभोग गर्ने ९० %, जुकाको औषधि उपभोग गर्ने ९०%, सुत्केरी भएका महिलाहरूलाई भिटामिन ए समेत वितरण गरिएकोमा यो संख्या १०० % रहेको देखिएको छ भने टिटि खोपको अवस्था विगत बर्षहरूमा ९०% सम्म रहेका भएता पनि पछिल्लो समय यो विवरण उल्लेख भएके पाईएन । यस्र परिवेशमा साविक रामधुनिभाषी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार विगत ३ बर्ष भित्र गर्भवती भएका कुल महिला मध्ये ५४.२८ % ले टी.टी खोप नलगाएको पाईयो । तसर्थ पोषण तथा विभिन्न प्रकारका आधारभुत खोपको महत्वका बारेमा ब्यापक चेतनाको आवश्यकता देखिएको छ भने महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने अवस्था रहेको देखिएको छ । यस नगरपालिका भित्र गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरूले पाएको विभिन्न स्वास्थ्य सेवाको विवरण तालिका नं. २४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २४: गर्भवती तथा सुत्केवरी महिलाले प्राप्त गरेको आधाभुत स्वास्थ्य सेवाको अवस्था

क्र. सं.	विवरण	आ.व २०७०।७१	आ.व २०७१।७२	आ.व २०७२।७३
१	गर्भवती महिलाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण	९०%	९०%	९०%
२	गर्भवती महिलाहरूले प्राप्त गरेका जुकाको औषधी	७५%	९०%	९०%
३	सुत्केरी भएका महिलाका लागि भिटामिन ए वितरण	१००%	१००%	१००%
४	टि. टि.	९०%	९०%	

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.४.८ आधारभुत खोप तथा स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरेका बालबालिकाको संख्या

बालबालिकाको जीवन रक्षाकालागि जन्मे देखि ५ बर्ष भित्र बालबालिकालाई विभिन्न समय र अवधिमा अनिवार्य रुपमा बी.सी.जी., डी.पी.टी., पोलियो, दादुरा जस्ता खोप साथै भिटामिन ए र जुकाको औषधि समेत खुवाउनु पर्ने हुन्छ । यस विषयमा रामधुनी नगरपालिकाका बालबालिकाले प्राप्त गरिरहेको खोप सेवाका बारेमा अध्ययन गर्दा जुकाको औषधी १०० % ले नै प्राप्त गरेको देखिएको छ भने ९० % बालबालिकाहरूले मात्र अन्य प्रकारका खोप प्राप्त गरेको अवस्था देखिन्छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा १० % बालबालिकाहरू अहिले पनि खोप सेवा प्राप्त गर्ने अवसर बाट बन्चित रहेको देखिन्छ भने भिटामिन ए र जुकाको औषधि प्राप्त गर्ने संख्या समेत फरक फरक देखिएको छ । साधारणतया बालबालिकालाई भिटामिन ए खुवाएको बेलामै जुकाको औषधि समेत दिने गरिन्छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा जुकाको औषधि दिईएका बालबालिकालाई भिटामिन ए नखुवाएको अवस्था देखिएको छ। यो आफैमा दुविधायुक्त तथ्याङ्क मानिन्छ। तसर्थ यस नगरलाई पूर्ण खोप युक्त नगरपालिकाको रुपमा स्थापित गर्न तथ्याङ्कलाई अध्यावधिक गरी विशेष खोप योजना सञ्चालन गर्ने गरि बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. २५ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २५ : बालबालिकालाई लगाएको खोपको विवरण

क्र. सं.	विवरण	आ.व २०७०/७१	आ.व २०७१/७२	आ.व २०७२/७३
१	वि. सि. जि.	९०%	९०%	९०%
२	डि. पि. टि.	९०%	९०%	९०%
३	हेपाटाइटिस वि	९०%	९०%	९०%
४	दादुरा	९०%	९०%	९०%
५	पोलियो ३	९०%	९०%	९०%
६	६ महिना देखि ५ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरूलाई खुवाएको भिटामिन ए	९०%	९०%	९०%
७	१ देखि ५ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरूलाई खुवाएको जुकाको औषधी	१००%	१००%	१००%

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.४.९ बालश्रममा सम्लग्न बालबालिकाको जनसंख्या

बालश्रम एक सामाजिक अपराध हो । अझ त्यसमा पनि निकृष्ट प्रकारको बालश्रम त झनै दण्डनीय अपराध हो । साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र ९ जना बालक र १३ जना बालिका गरी कुल २२ जना बालबालिकाहरू घरेलु बालश्रमिकको रुपमा काम गरिरहेको अवस्था देखिएको थियो भने यस नगरको पुन संरचना पस्चात तयार गरिएको रामधुनी नगरपालिका बस्तुगत विवरणमा ३९ जना बालक र ६९ जना बालिका गरी कुल १०८ जना बालबालिका विभिन्न श्रमका क्षेत्रमा कार्यरत रहेको देखिन्छ । यी मध्ये घरेलु कामदारको रुपमा ३८ जना, विभिन्न होटल तथा रेष्टुरेष्टमा ३६ तथा उद्योग ब्यवसायम ३४ जना बालबालिकाहरू श्रममा सम्लग्न भएको देखिएकोछ । फरक फरक ढंगले अध्ययन गरी प्राप्त विवरणलाई हर्ने हो भने घरेलु बाल श्रमिकहरूको संख्यानै फरक परेको पाईन्छ । जेहोस यस नगर भित्र घरेलु बालश्रमिकहरूको संख्या गणनायोग्य रहेकोछ । साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार घरेलु कामदारको उमेर १६ बर्ष सम्मका भनेर उल्लेख भएको भएता पनि देवै तथ्याङ्कमा बाल श्रममा सम्लग्न रहेका बालबालिकाको उमेर स्पष्ट रुपमा खुल्न नसकेका कारण निकृष्ट प्रकारको बाल श्रमको विषयमा यकिन हुन सकेको नभएता पनि विभिन्न श्रमका क्षेत्रमा बालबालिकाको सम्लानता स्पष्ट भएको छ । यस नगरले बालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यम बाट श्रमिक बालबालिकाको उमेर सहितको यथार्थ विवरण अध्यवधिक गरी बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि निकृष्ट प्रकारको बालश्रमको अन्त्य तथा बालश्रम न्यूनिकरणका क्षेत्रमा विस्त्रित योजना तर्जुमा गरी अभियानगत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिएको छ । यस नगर भित्र रहेको बाल श्रमको अवस्थाको विवरण तालिका नं. २६, २७ र २८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २६: कामका क्षेत्रका आधारम बाल श्रमिकहरूको विवरण

सि.नं.	कामदारको विवरण	संख्या	कैफियत
१	घरेलु कामदार	३८	
२	होटल तथा रेष्टुरेण्ट	३६	
३	उद्योग तथा व्यवसाय	३४	
४	अन्य	०	
जम्मा		१०८	

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. २७: लिङ्गका आधारमा बालश्रमिकहरूको विवरण

लिंग	संख्या
वलिका	३९
वलक	६९
जम्मा	१०८

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. २८ः १६ वर्षसम्मका बालवालिका अरूको घरमा काम गरेको विवरण

सि.नं.	लिंग		जम्मा
	बालक	बालिका	
१	९	१३	२२

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.१० महिला हिंसा, बालहिंसा र बाल विवाहमा परेका वालवालिकाको संख्या

महिला हिंसा बाल अधिकार हनन् सग सम्बन्धित एक अर्को पक्षहो । जुन घर वा समाजमा महिलालाई अपमानित गरिन्छ त्यो घर तथा समाजमा बाल अधिकार हनन् हुने सम्भावना सतप्रतिसत रहन्छ । घर तथा समाजको प्रगतिउत्मुख गरिसिलता महिला र पुरूष दुवैको संयुक्त प्रयासबाट मात्र सम्भव छ । नेपाली समाज पुरूष प्रधान रहेका कारणले होला यहाँका महिलाहरू धेरै लामो समयदेखिने विभेदपूर्ण जीवन जिउन बाध्य भए । यसैको फलस्वरूप यहाँ बेलाबेलामा महिला हिंसा तथा दुर्व्यवाहर हुने गरेका छन् । तसर्थ महिला हिंसा एक महत्वपूर्ण सामाजिक अपराध हो । बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धकालागि तथा पूर्ण बालअधिकार प्रत्याभुतिकालागि यसको अत्य एक अनिवार्य सर्तहो । तसर्थ महिला हिंसको अवस्थाका बारेमा रामधुनी नगरपालिकाको अवस्थाको अध्ययन गर्दा यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ अनुसार २९ वटा घरेलु हिंसा बाट प्रताडित भएको पाईएको छ भने १५४ वटा सौता ल्याएको, २७ वटा श्रीमान बाट पिटिएको साथै सामाजिक कुरिती संग जोडेर विभिन्न आरोप लगाईएका ४२ वटा घट्नाहरू बाट कुल २५२ जना महिलाहरू अपराधको सिकार बाट प्रताडित हुनु परेको पाईएको छ । तसर्थ बाल अधिकारको सुनिस्चितता र प्रत्याभुतिकालागि यस रणनीतिक योजना मार्फत कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गरी महिला हिंसा विरूद्ध अभियाननै सञ्चालन गर्नु पर्ने अवस्था रहेको देखिएकोछ । रामधुनी नगरपालिकाको महिला हिंसा सम्बन्धी विवरण तालिका नं. २९ मा उल्लेख गरिएकोछ ।

विवाह मानव सभ्यताको एक अनिवार्य सर्तहो तर यसको पनि सिमा हुन्छ । नेपालको कानूनले २० बर्षको उमेर भन्दा अगावै हुने विवाहलाई बालविवाहको रुपमा लिई गैरकानूनी मानेकोछ भने बिज्ञानको आधारमा २० बर्ष भन्दा अगाडी हुने विवाह जोखिमयुक्त मानिएकोछ । सामाजिक कुसंस्कारको रुपमा विद्यमान अवस्थामा रहेको बालबालिकामा हुने हिंसा तथा आफ्नो निहित स्वार्थका कारण सामाजिक अन्धविश्वासलाई साथ दिन अभिभावकहरूले आफ्ना छोराछोरीको कलिलो उमेरमानै गरिदिने विवाह कानूनी रुपमा गम्भिर प्रकृतिको सामाजिक अपराधको रुपमा मानिन्छ । यस विषयमा रामधुनी नगरपालिकाको पुनसंरचना भएपछि तयार गरिएको यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगर भित्रका कुल जनसंख्या मध्ये अविवाहिताको संख्या १५२४५ जना र विवाहिताको संख्या २५३१८ रहेको छ । यस नगर भित्र बहुविवाह गर्नेको संख्या भने ५६८ जना देखिन्छ पुनविवाह गर्ने ४७३ जना र विधुर तथा विधुवाको संख्या १०८६ जना रहेको छ । सम्बन्ध विच्छेद गर्ने ३९ जना र छुट्टाछुट्टै बसेका मानिसहरूको संख्या ६८ जना रहेकोछ । यस नगर भित्र बसोबास गर्ने मानिसहरूमा प्रायस महिलाहरूको १७.८२ औषत उमेर र पुरुषहरूको औषत २१.२८ बर्षमा विवाह हुने गरेको देखिएको कारण यस नगर भित्र बाल विवाह हुने गरेको स्पष्ट हुन आउंछ ।

साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा विगत १ बर्ष भित्र ६ जना बालबालिका घरेलु हिंसा बाट प्रताडित हुन पुगोको देखिएको छ भने २१ जना बालबालिकाहरू कलिलो उमेरमानै विवाह गर्न बाध्य पारिएका छन्

। तसर्थ यस बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना मार्फत यस नगरलाई बाल हिंसा र बाल विवाह मुक्त नगरको रुपमा विकास गर्न विशेष अभियानगत योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । बाल हिंसा तथा बालविवाहाको विवरण तालिका नं. ३० देखि ३२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २९: महिला हिंसासम्बन्धी विवरण

सि.नं	विवरण	संख्या	कैफियत
१	घरेलु हिंसावाट पिडित	२९	
२	सौता रहेको	१५४	
३	वेचविखनमा परेको	०	
४	श्रीमान्वाट पिडित/ पिटिएका	२७	
५	द्वन्दवाट पिडित	०	
६	सामाजिक कुरिती लगाईएका	४२	
जम्मा		२५२	

स्रोत: रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ३०: औषत विवाह हुँदाको उमेर

सि. नं.	लिङ्ग	विवाह हुदाँको औषत उमेर
१	पुरूष	२१.२८
२	महिला	१७.८२

स्रोत: रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ३१: विवाहको अवस्था

सि.नं.	वैवाहिक अवस्था	लिङ्ग		जम्मा
		पुरूष	महिला	
१	अविवाहित	७८०५	७४४०	१५२४५
२	विवाहित	१०५५७	१४७६१	२५३१८
३	वहुविवाह	५०४	६४	५६८
४	पुनविवाह	२९९	१७४	४७३
५	विधुर विधुवा	२६१	८२५	१०८६
६	सम्वन्ध विच्छेद	१३	२६	३९
७	छुट्टाछुट्टै वसेको	१७	५१	६८
	जम्मा	१९४५६	२३३४१	४२७९७

स्रोत: रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तलिका नं. ३२: बालबालिका उपर हिंशा सम्वन्धी विवरण

सि. नं.	हिंशा		जम्मा
	घरायसी	बाल विवाह	
१	६	२१	२७
जम्मा	६	२१	२७

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.११ पञ्जिकरण तथा जन्मदर्ताका आधारमा बालबालिकाको जनसंख्या

पञ्जिकरणको विवरणले नगरपालिकाहरूको विविध प्रकारका व्यक्तिगत घट्नाका विषयको वस्तुस्थिति प्रकाशमा ल्याउने गर्दछ । यस नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का अधारमा आ.व. २०७१/०७२ मा बालिका ७२४ र बालक ६९१ गरी कुल १४१५ जना बालबालिकाको जन्मदर्ता भएको देखिएको छ भने आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा १५०० (७६० बालक र ७४० बालिका) जना ५ बर्ष उमेर सम्मका बालबलिकाका र ४९० (२९० बालक र २०० बालिका) जना ५ बर्ष माथि १८ बर्ष मुनिका बालबालिका गरी कुल १९९० जना बालबालिकाको जन्मदर्ता भएको देखिन्छ भने १८ बर्ष माथिका १३० जनाले समेत जन्मदर्ता गराएको पाईएकोछ । यस नगर भित्र जन्मदर्ता जस्तै मृत्यूदर्ता, विवाह दर्ता लगायतका घट्नाहरू समेत नियमित हुने गरेको पाईएको छ । यसको विवरण तालिका नं. ३३ मा उल्लेख गरिएको छ साथै यस रणनीतिक योजना मार्फत जन्मदर्ता लगायतका व्यक्तिगत घट्ना दर्ताको कार्यलाई विद्युतिय माध्यम बाट नियमित र व्यवस्थित बनाउने गरी योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक रहेको महशुस गरिएकोछ ।

तालिका नं. ३३: विभिन्न घट्ना दार्ता सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	२०७२/७३ को घट्ना दर्ता विवरण	संख्या	महिला	पुरूष
१.	जन्म दर्ता	२१२०	१०००	११२०
१.१	५ वर्ष सम्मका	१५००	७४०	७६०
१.२	५ वर्षदेखि १८ वर्ष सम्मका बालबालिका	४९०	२००	२९०
१.३	१८ वर्ष माथिका मानिस	१३०	६०	७०
२	मृत्यु दर्ता	२४५	७३	१७२
३	सम्बन्ध बिच्छेद	१५		
४	बसाईसराई	१२३५		
५	बिबाह दर्ता	१३८३		
५.१	१८ वर्ष भन्दा कम उमेर			
५.२	१८ वर्ष भन्दा माथि			
जम्मा		४९९८	१०७३	१२९२

स्रोत: रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

यती मात्र हैन यस नगरको पुन संरचना भन्दा अगाडी कायम रहेको साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण मार्फत तयार पारिएको पार्श्वचित्र २०७३ का आधारमा यस नगरको बस्तुगत अवस्थाको अध्ययन गर्दा यस नगर भित्र साविकको नगरपालिका क्षेत्र भित्र १८ बर्ष मुनिका कुल बालबालिकाको संख्या १०२३१ रहेको थियो भने भने ५ बर्ष मुनिका बालबालिकाको जनसंख्या २७७९ रहेको थियो । साविक रामधुनीभासि नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ मा उल्लेख गरिए अनुसार यस नगर भित्र जन्म दर्ता गरिएका १८ बर्ष मुनिका ४७५८ बालक र ४१२२ बालिका गरी कुल ८८८० बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको देखिएको छ । यो संख्या १८ बर्ष मुनिका कुल बालबालिकाको ८६.७९ % हुन आउंछ । यस नगरलाई पूर्ण

जन्मदर्ता भएको नगरको रुपमा घोषणा समेत भई सकेको भएता पनि दुवै तथ्याङ्कको अध्ययन गर्दा जन्म दर्ता गराउनेको संख्या अझै बाकिनै रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । यस परिप्रेक्षमा यस नगरको पुन संरचना भएको आधारमा सवै साविकका गाविस समेतको बस्तुगत विवरणलाई थप अध्ययन गरी घोषणा बमोजिमको कार्य सम्पन्न गर्न बांकि रहेको देखिएको छ भने यसको दिगोपनकालागि थप अभियान सञ्चालन गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । जन्म दर्ता सम्बन्धीको विवरण तालिका नं. ३४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३४: वडागत रुपमा १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जन्म दर्ता सम्वन्धी विवरण

साविकका वडा नं.	जन्म दर्ता गरेका १८ वर्ष मुनिका		जम्मा
	बालक	बालिका	
१	५८३	४५६	१०३९
२	२८८	२७८	५६६
३	५४३	४१२	९५५
४	५१७	४६४	९८१
५	९६४	७८९	१७५३
६	२१९	१८०	३९९
७	२८३	२५१	५३४
८	४०१	४३४	८३५
९	४१८	३९२	८१०
१०	५३९	४६९	१००८
जम्मा	४७५८	४१२२	८८८०

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.१२ नवजात शिशुलाई स्तनपान गराएको आधारमा जनसंख्या

नवजात शिशुको पहिलो आहार आफ्नी आमाको दुध नै हो । आफ्नी आमाको दुध खान पाउनु बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकार हो । बालबालिकाको शारिरीक तथा मानसिक विकासकालागि जन्मेको दिन देखि नियमित रुपमा ६ महिना सम्म शिशु लाई स्तनपान गराउनु बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षाकालागि एक अनिवार्य सर्त मात्र नभई आमाको कर्तव्य समेत मानिन्छ । यस नगरको पुन संरचना पछि तयार गरिएको बस्तुगत विवरणमा स्तनपानका विषयमा तथ्याङ्क उपलब्ध हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको उपलब्ध तथ्याङ्क २०७३ लाई आधारभुत सूचकको रुपमा लिई अध्ययन गर्दा यस नगरको साविक क्षेत्रमा विगत २ बर्ष भित्र जन्मेका कुल ८४० बालबालिका मध्ये ७४ % बालबालिकाले ६ महिना सम्म नियमित रुपमा आमाको दुध खान पाएको अवस्था देखिएको छ । यस अवस्थालाई सत प्रतिसत बनाउन प्रत्येक आमाले आफ्ना बालबालिकालाई नियमित रुपमा ६ महिना सम्म दुध खुवाउने सचेतनामुलक वातावरण सृजना गर्न रणनीतिक योजना मार्फत विशेष सम्बोधन गर्न अनिवार्य छ । नवजात जन्मको आधारमा विगत २ बर्ष भित्र आफ्ना छोरा छोरीलाई स्तनपान गराएको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ३५ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३५: विगत २ वर्ष भित्र शिशुलाई ६ महिना सम्म स्तनपान गराउने जनसंख्या

वडा नं.	वालवालिकाहरूलाई स्तनपात गराउने संख्या			
	जन्मेको संख्या	जन्मना साथ बिगौती दुध खुवाउने	६ महिनासम्म आमाको दुध मात्र खुवाउने	२ महिना सम्म मात्र आमाको दुध खुवाउने
१	११७	१११	१०१	१०६
२	३३	३२	३०	३०
३	७२	७०	५१	६७
४	१६८	१४३	११२	१२३
५	१६०	१४८	९४	१३१
६	६०	५७	५४	५६
७	३८	३८	३६	३६
८	१०२	९३	८५	८७
९	५०	४९	४६	४६
१०	४०	३७	१३	२४
जम्मा	८४०	७७८	६२२	५८६

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५ रामधुनी नगरपालिकाका नगरबासिहरूको पारिवारिक विवरणः

१.५.१ः घर परिवारले प्रयोग गरेको घरको स्वामित्वः

रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगर क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने कुल ११४०१ घरपरिवार भध्ये १०८५५ (९४.४७ %) घरपरिवार आफ्नै घरमा बसोवास गर्ने गरेको पाईएकोछ । अफिसियल काम तथा रोजगारीको सिलसिलामा आएर अरुको घर तथा संस्थगत घरमा बसोबास गर्नु एक अर्को विषय हो तर घरको प्रकार जस्तो भए पनि आफ्नै घरमा बस्ने ब्यवस्था हुनु एक सुखद पक्षहो । यसको विस्त्रित विवरण तालिनका नं. ३६ मा उल्लेख गरिएकोछ ।

तालिका नं ३६ : घरको स्वामित्वको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	घरको स्वामित्व				जम्मा
	आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य	
१	१२२१	१६६	३	७	१३९७
२	११३५	८	१७	८	११६८
३	१२७१	५७	२	२	१३३२
४	११९१	१३	०	३	१२०७
५	१०३०	२०३	९	१	१२४३
६	१४६७	२८	३	१५	१५१३
७	१५२७	१४	१	३७	१५७९
८	८७५	८	०	७	८९०
९	११३८	२	०	२२	११६२
जम्मा	१०८५५	४९९	३५	१०२	११४९१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.२ जग्गा जमिनमा परिवारको स्वामित्व

रामधुनी नगरपालिका क्षेत्र भित्र बसोवास गर्ने झण्डै ३० % घरपरिवारको आफ्नो स्वमित्वमा जग्गा जमिननै नभएको स्थिति देखिएकोछ। माथिल्लो तालिकाले आफ्नै घर हुनेको संख्या झण्डै ९४% को हाराहारिमा रहेको देखिनु र यस विवरणमा भने यतीका संख्यामा जग्गा जमिन नहुनु आफैमा दुविधायुक्त तथ्याङ्क देखिएकोछ। यसले के बताउंछ भने अरुको जमिनमा आफुले घर बनाएर बस्नेहरूको संख्या पर्याप्त रहेको छ। नेपाल कृषिप्रधान देश हो। यस नगरका अधिकांश मानिसहरू कृषि पेशामा नै निर्भर रहेको अवस्था छ। तर आजसम्म पनि यी कृषक परिवारका नाममा सिमितमात्र जमिन रहेको देखिन्छ। यसरी कृषक भएर पनि यहाँका धेरै मानिसलाई आफ्नो उत्पादनले सालभर खान नपुग्ने अवस्था छन्। वास्तवमा आफ्नो स्वामित्वमा यथेस्ट जमिन नरहेको तथा भाडामा जमिन लिएर खेतिपाति गर्ने पद्धतिको विकास नभएको हुनाले यस्तो परिस्थितिको सिर्जना भएको हो। यस विवरणका आधारम निरपेक्ष गरिवीको रेखामुनि रहेका घरपरिवर पर्याप्त रहेको कारण बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनकालागि गरिवी न्यूनिकारणमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन तथा ब्यवस्थापन गरी उनिहरूको आय आर्जनकालागि यस नगरले विशेष योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था देखिएकोछ। जमिनमा परिवारको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण तालिका नं. ३७ मा उल्लेख गरिएकोछ।

तालिका नं. ३७: जग्गा जमिनमा परिवारको स्वमित्वको आधारमा घरपरिवार विवरण

सि.नं.	स्वामित्व		जम्मा घरधुरी	%
	पहाड (रोपनी)	तराई(कठ्ठा)		
१	२ रोपनी भन्दा कम	५कठ्ठा भन्दा कम	११४९	१०
२	२ देखि ५ रोपनी सम्म	६ देखि १० कठ्ठा सम्म	२२९९	२०
३	६ देखि १० रोपनी सम्म	११ देखि २० कठ्ठा सम्म	११४९	१०
४	११ देखि २० रोपनी सम्म	२१ देखि ३० कठ्ठा सम्म	२२९९	२०
५	२० रोपनी भन्दा माथि	३१ कठ्ठा भन्दा माथि	११४९	१०
६	जग्गा नै नभएको	जग्गा नै नभएको	३४४६	३०
७	थाहा नभएको	थाहा नभएको		
जम्मा			११४९१	१००

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.३ घरको बनोटको आधारमा घर परिवारः

रामधुनी नगरपालिका क्षेत्रमाा बसोबास गर्ने नगरबासिहरूको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थाको सूचकको रुपमा रहको उनिहरूले आफ्नो बासस्थानकालागि निर्माण गरेको घरको बनोटको अध्ययन गर्दा यसै नगरपालिकाले तयार गरेको बस्तुगत विवरण २०७४ अनुसार कुल ११४९१ घर परिवार मध्ये मात्र २०४८ (१८.०८ %) परिवारले आफ्नो घरको जग सिमेण्ट र ढुंगा तथा ईटको प्रयोग गरी बनाएको पाईन्छ भने ६९१० (६०.१३ %) परिवारले काठको खम्बा प्रयोग गरेको देखिन्छ। घर बनाउंदा बाहिरी गाह्रोको किसिमको अध्ययन गर्दा सिमेण्ट तथा ढुंगा वा ईटाको प्रयोग भएका घरहरूको संख्या ७०३ (६.११ %) भने बांसको तथा बांसको भाटा र घर प्रयोग गरी बनाएको घरहरूको संख्या ७८३३ (६८.१६ %) रहेको देखिएको छ। यसै गरी सुरक्षित बासको ब्यवस्थापनकालागि घर बनाउंदा केले छाएको रहेछ भनेर अध्ययन गर्दा १४८३ (१२.९० %) मात्र आरसिसि ढलान गरेको पाईएको छ भने ७७५७ (६७.५० %) ल जस्तापाताले छाएको साथै आजको यस दुनियामा समेत २०५५ (१७.८८ %) घरपरिवार खरपरालले छाएको घरमा बस्न बाध्य भएको देखिन्छ।

यस नगर भित्र बसोबास गर्ने परिवारहरू मध्ये घरको बनोटको आधारमा गरिवीको अवस्थाको अध्ययन गर्दा अहिले पनि झण्डै १८ % घरपरिवार निरपेक्ष गरिवीको रेखामुनी रहेको देखिन्छ भने समग्रमा झण्डै ६७ % घरपरिवारको गुजरा समेत सामान्य रुपले धानीरहेको अवस्था देखिन्छ । यस विवरणलाई आधार मान्दा वर्तमान यस नगरका वडाहरू मध्ये वडा नं. ४, ६, ७ र ९ को अवस्था अन्यको तुलनामा कमजोर देखिएको छ । उल्लेखित तथ्याङ्क झण्डै ५ बर्ष पुरानो भएको पाईएकोले यस अवधिमा सर्वसाधारण नगरबासीहरूको स्तरमा अवश्य पनि सुधार आएको हुनु पर्दछ । जे होस यस रणनीतिक योजनाले निम्न आय भएका यी परिवारहरूलाई केन्द्र विन्दुमा राखेर तथ्याङ्कलाई अध्यवधिक गर्दै आय आर्जन सुरक्षित बास संग सम्बन्धित लक्षित योजनाहरू तर्जुमा गरी शुरक्षित बसोवासको ब्यवस्था गर्न सके बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि यथेष्ट योगदान पुग्न सक्ने अवस्था देखिएको छ । घरको बनोटको आधारमा बनेका घरपरिवारको विवरण तालिका नं. ३८, ३९ र ४० मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३८: घरको बनोटको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	घरको जगको किसिम					जम्मा
	माटो तथा ढुंगा इटा	सिमेन्ट र ढुंगा इटा	सिमेन्ट पिलर	काठको खम्बा	अन्य	
१	३	३४५	३८६	५६८	९५	१३९७
२	१३	१३६	९१	७४५	१८३	११६८
३	१३	४८९	१९६	४९८	१३६	१३३२
४	२७	१११	८७	९०२	८०	१२०७
५	१०५	७३९	१४५	२१४	४०	१२४३
६	७	६६	१४२	११९२	१०६	१५१३
७	८	७२	४४	१३९५	६०	१५७९
८	२	२५	१३७	६४२	८४	८९०
९	६७	६५	७६	७५४	२००	११६२
जम्मा	२४५	२०४८	१३०४	६९१०	९८४	११४९१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ३९: वडा अनुसार घरको वाहिरी गारोको प्रकारका आधारमा घरपरिवार

वडा नं.	घरको बाहिरी गाह्रोको किसिम					जम्मा
	माटो र ढुंगा इटा	सिमेन्ट र ढुंगा इटा	काठ	बास	अन्य	
१	४	६२१	५	७५६	११	१३९७
२	११	१५१	१	९९४	११	११६८
३	८	४८२	१८	८१८	६	१३३२
४	५	१२७	२०	१०४०	१५	१२०७
५	८४	८४४	३४	२६९	१२	१२४३
६	२६	१२९	८५	१२५१	२२	१५१३
७	२	१००	५२९	९३३	१५	१५७९

वडा नं.	घरको बाहिरी गाह्रोको किसिम					जम्मा
	माटो र ढुंगा इटा	सिमेन्ट र ढुंगा इटा	काठ	बास	अन्य	
८	३३	५१	८	७९३	५	८९०
९	५५	१०६	३	९७९	१९	११६२
जम्मा	२२८	२६११	७०३	७८३३	११६	११४९१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ४०: वडा अनुसार घर छाप्नकालागि प्रयोग गरेको सामाग्रिको प्रकारका आधारमा घरपरिवार

वडा नं.	घरको छानाको किसिम				जम्मा
	पराल खर	जस्ता	ढलान	अन्य	
१	६८	८८५	४१२	३२	१३९७
२	१४७	९५४	६१	६	११६८
३	१३०	९३०	२५७	१५	१३३२
४	३९८	७४५	४५	१९	१२०७
५	१८	६१०	५९६	१९	१२४३
६	३५३	१०९१	४१	२८	१५१३
७	३३१	११६३	४२	४३	१५७९
८	२५०	६२३	४	१३	८९०
९	३६०	७५६	२५	२१	११६२
जम्मा	२०५५	७७५७	१४८३	१९६	११४९१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.४ मुख्य पेशाको आधारमा घरपरिवार

रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगर भित्र बसोवास गर्ने मानिसहरू प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा विभिन्न पेशा ब्यवशायमा संलग्न रहेको देखिएकोछ । यस नगरका कुल घरपरिवर मध्ये ९१९३ (८० %) घरपरिवारका मानिसहरू खेतिपाती, पशुपालन, कुखुरा पालन, माछापालन लगायतका कृषी पेशामा सम्लग्न रहेको पाईएको छ भने २२९८ (२० %) घरपरिवारका मानिसहरू ब्यापार, उद्योग, दैनिक ज्यालादारी, नोकरी, बैदेशिक रोजगारी लगायतका गैर कृषि पेशामा संलग्न रहेको पाईएकोछ । कृषि पेशामा संलग्न हुने हरू मध्ये सवै भन्दा बढि खेतिपातीमा र सवै भन्दा कम माछा तथा कुखुरा पालनमा संलग्न रहेको पाईएकोछ भने गैर कृषि पेशामा संलग्न हुनेहरू मध्ये सवै भन्दा बढि दैनिक ज्यालादारीमा तथा सवै भन्दा कम उद्योग, ब्यापार तथा नोकरिमा संलग्न रहेको देखिएकोछ । यस नगरका कृयाशिल उमेरका झण्डै ४५ % को हाराहारिको जनसंख्या बेरोजगार रहेको अवस्था छ । यो आफैमा एक कहालि लाग्दो अवस्था हो । रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगरपालिका भित्र जम्मा ५७ प्रकारका पेशा ब्यवसाय सञ्चालनमा रहेको पाईएकोछ । विभिन्न पेशा ब्यवसाय मध्ये यस नगरपालिका भित्र सुनचांदी ब्यवशायीहरूको संख्या उल्लेख्य रहेको पाईएको छ भने सवै भन्दा बढि किराना पसल, खाजा तथा चिया नास्ता पसलहरू र तरकारी पसलहरू रहेको देखिएको छ । यस नगर भित्र उद्योग तथा उत्पादनमुलक ब्यवशायको संख्या अत्यन्त न्यून तथा उनीहरूको अवस्था समेत अत्यन्तै कमजोर रहेको देखिएकोछ । रोजगारीको सृजना तथा आर्थिक समृद्धिको मार्ग प्रसस्त गर्न उत्पादनमुलक उद्योग, ब्यापार तथा ब्यवशायको

क्षेत्रको विकास र विस्तार एक अनिवार्य सर्तको रुपमा विश्वब्यापि रुपमा स्वीकारिएको तथा कृषि उद्यम र पर्यटन विकासलाई आफ्नो आर्थिक समृद्धिको प्रमुख मेरुदण्डको रुपमा स्वीकार गरेको यस नगरपालिकाले तत क्षेत्रको योजनाबद्ध विकास गरी रोजगारीको सृजान गर्ने कार्यमा विशेष योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ। पेशा तथा ब्यवसायमा आधारित पारिवारिक विवरण तालिका नं. ४१ र ४२ मा उललेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४१: पेशा/व्यवसाय सम्वन्धी विवरण

क्र. स.	विवरण	परिवार संख्या	प्रतिशत
१	**कृषि**	९१९३	८०
	खेतिपाती	८०४३	७०
	पशुपालन	५७५	५
	कुखुरा पालन	११५	१
	माछा पालन	११५	१
	अन्य	३४५	३
जम्मा		९१९३	८०
	गैर कृषि	२२९८	२०
	व्यापार	२३०	२
	उद्योग	२३०	२
	नोकरी	२३०	२
	दैनिक ज्यालादारी	११४८	१०
	वैदेशिक रोजगार	४६०	४
	अन्य	०	०
जम्मा		२२९८	२०
कुल जम्मा		११४९१	१००

स्रोतः रामधुनि नगरपालिका बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ४२ औद्योगिक, व्यपार तथा व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

सि. नं.	व्यपार,व्यवसाय प्रकृति	जम्मा संख्या
१	दुग्घ व्यवसायी	१५
२	टेलर्स	२५
३	सुनचाँदी व्यवसायी	७०
४	भाडा व्यवसायी	३०
५	होटल व्यवसायी	५०
६	फेन्सी व्यवसायी	३०
७	क्लिनिक तथा औषधी व्यवसायी	२८
८	तरकारी तथा फलफूल व्यवसायी	१५०
९	इलेक्ट्रोनिक व्यवसायी	२०

१०	माछामासु पसल, व्यवसायी	३५
११	हेयर सैलुंग तथा सौन्दर्यकला व्यवसायी	३०
१२	उद्योग	४०
१३	आर्ट व्यवसायी	१२
१४	बेकरी तथा मिष्ठान्न व्यवसायी	१४
१५	वाल मनोरञ्जन	१
१६	बंगुर पालन	५
१७	कार्ड बोर्ड उत्पादन	१
१८	बोडिंग स्कुल संचालन	२५
१९	ठेक्कापट्टा	१८
२०	जुत्ता पसल	१४
२१	फोटो स्टुडियो	१४
२२	फर्निचर	१५
२३	किराना पसल तथा व्यवसायी	१६४
२४	सि.डि.पसल	१०
२५	पुल हाउस	४
२६	अटो वर्कसप	६
२७	राइस मिल	६२
२८	घडि रेडियो टि.भी मर्मत	२५
२९	पेट्रोल पम्प	२
३०	मसला उद्योग	३
३१	चस्मा पसल	७
३२	पस्मिना पसल	१२
३३	माटाका भाडा, मुकुण्डो तथा सेरामिक्स	७
३४	खाजाघर तथा चिया पसल	१६४
३५	ढुवानी सेवा	१८
३६	पांगो माटो व्यवसाय	४
३७	टयुसन सेन्टर	५
३८	कार्पेट पसल	१०
३९	सरसफाइ तथा फोहोर मैला संकलन	४
४०	नर्सरी फुल व्यवसायी	१
४१	कुरियर	६
४२	मदिरा व्यवसाय	९१

४३	ग्यास डिलर	१२
४४	क्याटरिंग	१२
४५	कानुन व्यवसायी र परामर्श सेवा	८
४६	निर्माण व्यवसायी तथा सप्लायर्स	५०
४७	कवाडी संकलन केन्द्र	४
४८	मल बिउ उत्पादन	१
४९	कम्प्युटर ट्रेनिंग सेन्टर साईवर व्यवसायी	१२
५०	फिल्म हल	२
५१	सिसा पसल	७
५२	पुस्तक व्यवसायी तथा फोटोकपी	२१
५३	मनी टान्सफर	९
५४	सहकारी	२४
५५	बैक	५
५६	बिज्ञापन मिडिया र केवल सेवा	४
५७	कागज उद्योग तथा छापाखाना	२
५८	भेटनरी	३

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.५ बसाई सरेर यस नगरपालिका भित्र आएको आधारमा घरपरिवार

रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ मा बसाई सरेर यस नगर भित्र आउने मानिसहरूको विवरण १२३५ (तालिका नं. ३३) उल्लेख भएको पाइएता पनि यसको विस्त्रित अवस्थाका बारेमा उल्लेख गरिएको पाईएन । सहरी सेवा सुविधाको स्तरका आधारमा बसाई सरेर आउनेहरूको चाप निर्भर रहन्छ। यो नगर आफैमा नयां नगरपालिकाहो । यस नगरका झुम्का बजार पुराने भएता पनि नगरको रुपमा विकसित हुने अवसर भर्खरै मात्र प्राप्त भएको हो भने शहरी सेवा र सुविधाको विस्तार र विकासको प्रारुप भर्खरै मात्र सुरु हुन लागेको अवस्थामा छ । तसर्थ बसाई सराईको बर्तमान सूचकको रुपमा यस नगरको साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्वचित्त २०७३ का आधारमा पछिल्लो समय यस नगरपालिका भित्र शहरी सेवाको उपभोग तथा रोजगारी प्राप्तिको अपेक्षा राखि बसाईं सरेर आउनेको संख्या क्रमस बढदै गई गणना योग्य देखिएको छ । यस नगरको स्थापना भए पछि यस नगर भित्र बसाई सरेर आउने घरपरिवारको संख्या कुल घरपरिवारको ८.४१ % को हाराहारिमा रहेको छ । यस नगरले भविश्यमा शहरी सेवा सुविधाका स्तरलाई थप बलियो, भरपर्दो तथा दिगो बनाउन सके यस नगरमा बसोवास गर्न मानिसहरूको आकर्षण बढ्न सक्ने प्रशस्त सम्भावना रहेको पाईएको छ । साविक रामधुनिभासी नगरमा अन्यत्र बाट बसाई सरेर आएका तथा बसाई सरेर आउनु परेको कारका आधारमा परिवारको विवरण तालिका नं. ४३ र ४४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४३: बसाई सरि आएको आधारमा घर परिवार विवरण

वडा नं.	बसाईसराई		जम्मा
	अन्य स्थान	यसै स्थान	
१	२६	७७३	७९९

२	३४	३८८	४२२
३	३९	६१५	६५४
४	९	६८९	६९८
५	३३३	१०३५	१३६८
६	१६	३०८	३२४
७	३१	३१०	३४१
८	१५	५८५	६००
९	२३	५४९	५७२
१०	१९	६७९	६९८
जम्मा	५४५	५९३१	६४७६

श्रोत: रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ४४: यस नगरमा बसाई सरि आउनुको कारणका आधारमा घरपरिवार विवरण

सि. नं.	बसाई सरि आउनुको कारण	घरपरिवार संख्या
१	शहरी सुविधा	३८९
२	कृषि	३३
३	जागिरको कारण	३८
४	दन्द्ध	१९
५	व्यापार	१०
६	विवाह सम्वन्ध	९
७	अन्य	४७
जम्मा		५४५

श्रोत: रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.६ महिलाका नाममा घर भएका तथा निर्णय प्रकृयामा महिलाको नेत्रीत्वको आधारमा घरपरिवार

नेपाली समाजमा महिलालाई लक्ष्मिको प्रतिकको रुप मानिन्छ । नेपाली समाजमा एकातिर महिलालाई लक्ष्मिको प्रतिकको रुपमा स्वीकार्नु र अर्कोतिर महिलाको सम्पति माथि तथा निर्णय प्रकृयामा शक्तिहिन हैसियत कायम गरिनु आफैमा दविधायुक्त सोचहो । जुनघरमा महिला र पुरुषमा समान हैसियत र व्यवहार हुन्छ त्यस घरमा लक्ष्मिको बास हुन्छ । यस विषयमा यस नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा कुल घरपरिवार मध्ये २३५३ (२०.४७ ५) घरपरिवारको घर जग्गा तथा ४३५८ (३७.०५ ५) घरपरिवारको जग्गा मात्र महिलाको नाममा भएको देखिएको छ भने साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको घरपरिवार सर्वेक्षण मार्फत तयार भएको पार्श्वचित्र २०७३ का आधारमा ४६२८ घरपरिवारमा निर्णय प्रकृयामा महिलाको प्रधानता देखिएको छ । यो आफैमा शुभ संकेत भएता पनि पर्याप्त होईन । तसर्थ महिला शसक्तिकरणकालागि घरपरिवारको सहयोग र सहभागितामा उल्लेख्य बृद्धि गरी बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा यथेष्ठ योगदान पुग्ने गरी यस रणनीतिक योजनाको तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएकोछ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ४५ र ४६ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४५: वडा अनुसार महिलाका नाममा घर भएका परिवार संख्या

वडा नं.	घर जग्गा	जग्गा	जग्गा नभएको	उल्लेख नभएको	जम्मा
१	३८०	५७९	८१५	३	१३९७
२	१६८	४३२	७३०	६	११६८
३	३१०	५५२	७७९	१	१३३२
४	१९८	४४५	७४२	२०	१२०७
५	४१६	६३५	६०४	४	१२४३
६	१९१	४६३	१०४९	१	१५१३
७	२९३	५४१	१०२७	११	१५७९
८	२२१	३२९	५५७	४	८९०
९	१७६	३८२	७७०	१०	११६२
जम्मा	२३५३	४३५८	७०७३	६०	११४९१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ४६: निर्णय प्रकृयामा महिलाको नेत्रीत्व सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	कार्यको निर्णय	लिङ्ग		जम्मा
		महिला	पुरुष	
१	घर व्यवहार	३४४१	३०३५	६४७६
२	घरायसी काम	४८२६	१६५०	६४७६
३	बैक खाता	३५२८	२९४८	६४७६
४	उपभोक्ता समुह	२८७९	३५९७	६४७६
५	विद्यालय व्यवस्थापन	२९४६	३५३०	६४७६
६	उद्योग व्यापार	४६२८	१८४८	६४७६

रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.७ साधन र सुविधाको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

आजको यस आधुनिक दुनियामा विभिन्न प्रकारका साधन र सुविधाको प्रयोग एक अनिवार्य सर्तको रुपमा स्थापित हुंदै आएको छ। प्रत्येक घरपरिवारले यस्ता साधनको प्रयोग आफ्नो आर्थिक हैसियत र अवसरका आधारमा उपभोग गर्दै आई रहेका छन् । यसरी साधन र सुविधाको प्रयोग गर्ने संख्या दिन प्रतिदिन बढ्दो अवस्थामा छ साथै रहनुपनि पर्दछ । विभिन्न साधनहरू मध्ये सञ्चार साधनको सहायताले स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा घटेका घट्ना तथा परिघट्नाका विषयमा सहजै जानकारी गराउने भएकाले यसका प्रयोगकर्ताहरू समेत सवै भन्दा बढी रहेको देखिएको छ । यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा सञ्चार तथा मनोरञ्जनका साधन मध्ये रडियो, टेलिभिजन र मोवाइल प्रयोग कर्ताहरूको संख्या अन्यको तुलनामा बढी देखिएको छ भने सवारी साधनको प्रयोग कर्ताको हकमा साईकल तथा मोटरसाईकलको प्रयोग गर्ने घरपरिवारको संख्या बढी देखिएको छ। सवारिका साधन प्रयोग कर्ता मध्ये सवै भन्दा बढी १०२१५ (८८.८९ ५) घरपरिवार साईकलको प्रयोग गर्ने गरेको पाईएकोछ । समग्र तथ्याङ्कका आधारमा निम्न आय भएका घरपरिवारले आधुनिक सुविधाको उपयोग गर्न सकिरहेका छैनन् भने विज्ञता तथा शैक्षिक चेतनाको अभावका कारण अत्यन्त न्यून घरपरिवारले मात्र कम्प्यूटर र ईन्टरनेटको उपयोग गरिरहेको देखिन्छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजना मार्फत झोला रहित शिक्षण सिकाईको विकास र विस्तारकालागि यस आधुनिक युगका बालबालिकाले कम्प्यूटर र ईमेलको पर्याप्त प्रयोग गर्न पाउने तर्फ विशेष अभियान

सञ्चालन गर्नु पर्ने देखिन्छ। सञ्चार सुविधा को प्रयोग गर्ने घरपरिवार सम्बन्धी विवरण तालिका नं. ४७ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४७: सेवा सुविधा उपभोगको आधारमा घरपरिवार विवरण

सि.नं.	सुविधाको साधान	भएको घरपरिवार संख्या	नभएको घरपरिवार संख्या	जम्मा
१	रेडिया	४६५६	६८३५	११४९१
२	टेलिभिजन	८१७३	३३१८	११४९१
३	केवल टि.भि.	१०२८	१०४६३	११४९१
४	कम्प्यूटर	४०९	७७६६	८१७५
५	इन्टरनेट	७७	११४१४	११४९१
६	टेलिफोन	४१६	११०७५	११४९१
७	मोबाइल	८७२६	२७६५	११४९१
८	मोटर	१७३	११३१८	११४९१
९	मोटरसाइकल	१२५९	१०२३२	११४९१
१०	साइकल	१०२१५	१२७६	११४९१
११	फ्रिज	६६१	१०८३०	११४९१

स्रोत: रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.८ औसत मासिक आम्दानी र खर्चका आधारम घरपरिवार

रामधुनी नगरपालिकाको भित्रका कुल ११४९१ घरपरिवार मध्ये झण्डै ७० % घरपरिवारको आम्दानी मसिक रुपमा ५,०००।० भन्दा कम रहेको देखिएको छ। यस तथ्याङ्कका आधारमा रामधुनी नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने झण्डै ७० % घरपरिवार निरपेक्ष गरिवीको रेखा मुनि रहेको अवस्था छ जसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ४८ र ४९ मा उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजना मार्फत गरिवी न्यूनिकारणको क्षेत्रमा परिलक्षित योजनाहरू कार्यान्वनयमा ल्याएर नगरबासीको आय आर्जनमा अभिबृद्धिका साथमा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा दरिलो आधार निर्माण गर्नु पर्ने अनिवार्य आवश्यकता देखिएको छ।

तालिका नं. ४८: औसत माशिक पारिवारिक आम्दानीका आधारमा घरपरिवार विवरण

क.स.	औसत मासिक पारिवारिक आम्दानी विवरण (रूपैयाँमा)	परिवार संख्या	प्रतिशत
१	१००० भन्दा कम	११४९	१०
२	१००० देखि २०००	२२९६	२०
३	२००१ देखि ३०००	३४४७	३०
४	३००१ देखि ५०००	११४९	१०
५	५००१ देखि १००००	११४९	१०
६	१०००० देखि १५०००	५७६	५
७	१५००० देखि २५०००	११४९	१०

८	२५००० भन्दा माथि	५७६	५
जम्मा		११४९१	१००

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ४९: औषत मासिक पारिवारिक बचत

क.स.	औसत मासिक पारिवारिक वचत विवरण (रूपैंयामा)	परिवार सख्या	प्रतिशत
१	शून्य	८०४४	७०
२	५०० देखि १०००	६८९	६
३	१००१ देखि २०००	६८९	६
४	२००१ देखि ३०००	६८९	६
५	३००१ देखि ५०००	५७५	५
६	५००१ देखि १००००	५७५	५
७	१०००० भन्दा माथि	२३०	२
जम्मा		११४९१	१००

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.८.१ आफ्नै उत्पादन तथा आयले खान पुग्ने आधारमा घरपरिवार

रामधुनी नगरपालिकाको गरिवीको अवस्थालाई थप केलाएर हेर्दा आफ्नै उत्पादनले ३ महिना पनि नधान्ने परिवारको संख्या ३० %, ४ देखि ६ महिना सम्म पुग्ने परिवारको संख्या २८ % रहेका पाईएको छ भने आफुलाई खान पुगेर बचत हुने वा विकि बाट आम्दानी समेत गर्ने परिवारको संख्या मात्र ७ % रहेको देखिएको छ। यसका आधारमा विश्लेषण गर्ने हो भने यस रामधुनी नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने अधिकांस घरपरिवारको आर्थिक अवस्था अत्यन्त दयनीय र कमजोर रहेको देखिन्छ। यस विषयको तथ्याङ्क तालिका नं. ३४ मा उल्लेख गरिएको छ। यस अवस्थालाई सम्बोधन नगरी बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको बाटो अत्यन्त चुनौतिपूर्ण रहन सक्छ। तसर्थ यस नगर भित्र बसोवास गर्ने अधिक संख्याका नगरबासिहरूको मुख्य पेशा कृषिनै रहेकोले बर्तमानको गुजारा मुखि कृषि प्रणलीलाई ब्यवशायिक कृषि प्रणली तर्फ उन्मुख गराएर नगरबासिहरूको आर्थिक अवस्था मजबुत बनाउने तर्फ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ। यसको विवरण तालिका नं. ५० मा उल्लेख गरिएकोछ।

तालिका नं. ५०: खाद्यान्न आत्मनिर्भरताको अवस्था (आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने अबधिका आधारमा घर परिवार)

कस	खाद्यान्न उपलब्धताका आधारमा परिवार संख्या	प्रतिशत	कैफियत
१	३ महिनाभन्दा कम खान पुग्ने परिवार	३०	
२	४ देखि ६ महिना खानपुग्ने परिवार	२८	
३	७ देखि ९ महिना खानपुग्ने परिवार	२२	
४	१० देखि १२ महिना खानपुग्ने परिवार	१३	
५	आफ्नो उत्पादनबाट खान पुगेर बेचविखन गर्ने परिवार	७	

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.९ ऋणको आवश्यकता र उपयोगको आधारमा घरपरिवार

गरिवी मापनको अर्को एक सूचक भनेको नगरबासिहरूले आफ्नो आवश्यकता परिपूर्ति गर्नकालागि ऋण लिने गरेका छन या छैनन् तथा गरेका छन् भने को बाट लिने गरेका छन् साथै लिएको ऋण के प्रयोजनमा खर्च गर्ने गरेका छन् भन्ने विषयले विशेष महत्व राख्दछ । वर्तमान पुन संरचान पस्चात तयार पारेको यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ मा यस विषयमा उल्लेख भएको नपाईएका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई अध्ययन गर्दा यस नगरका नगरबासिहरूले बैंक, सहकारी, समुह तथा साहुमहाजन गरी मुख्य ४ वटा क्षेत्र बाट ऋण लिने गरेको अवस्था देखिन्छ । यस मध्ये ३५.५३ % घरपरिवारले बैंक बाट, ४९.०४ % सहकारी बाट, ०.५८ % समुह बाट ऋण लिने गरेको देखिन्छ । त्यसमा पनि बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरूको विस्तार र विकास भैरहेको यस अवस्थामा समेत साहु महांजन बाट ऋण लिने परिवारको संख्या यस नगरपालिका भित्र झण्डै ४ % को हाराहारिमा रहेको पाईएको छ । यसरी ऋण लिने कुल ८९.९ % परिवारहरूमा आफुले लिएको ऋण ३३.९४ % घरपरिवारले घर खर्च गर्ने तथा २.८७ % घरपरिवारले शिक्षा, औषधोपचार र सामाजिक कार्यमा खर्च गर्ने गरेको देखिन्छ । ऋण लिएरै भए पनि कृषि तथा पशुपालनका र उद्योग ब्यापारकालागि प्रयोग गर्ने परिवारहरूको संख्या क्रमस ४६.४१ ५ , २.३९ % हुनु आफैमा कृषि तथा उद्योग र ब्यापारको माध्यम बाट पारिवारिक रुपमानै भए पनि आर्थिक समृद्धि तर्फ उन्मुख हुन थालेको पाउनु शुभ संकेतका रुपमा लिन सकिन्छ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ५१ र ५२ मा उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजनाले नगरबासिहरूको जिवनस्तर माथि उठाउन कृषिको ब्यवशायीकिकरण र उद्योग ब्यापार प्रति नगरबासिको थप जागरुकाता अभिबृद्धि गर्ने तर्फ आवश्यक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ५१: ऋणको स्रोतको आधारमा घरपरिवार

साविकका वडा नं.	आवस्यक नभएको	बैंक	सहकारी	समुह वा सामुदायिक	साहुमाजन	अन्य	जम्मा
१	१	४४०	३५२	१	५	०	७९९
२	२	८४	३३६	०	०	०	४२२
३	०	३९०	२६२	०	२	०	६५४
४	६४	९५	४९२	८	३१	८	६९८
५	५८४	२५०	२७१	२८	२१३	२२	१३६८
६	०	३१	२७५	१	४	१३	३२४
७	०	१६५	१७३	०	१	२	३४१
८	०	२६१	३३७	०	२	०	६००
९	४	२७१	२९७	०	०	०	५७२
१०	६५५	३१४	३८१	०	०	०	६९८
जम्मा	६५८	२३०१	३१७६	३८	२५८	४५	६४७६

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ५२: ऋणको उपयोगको आधारमा घरपरिवार

सि.नं.	ऋण लिनुको उद्देश्य	जम्मा
१	कृषी तथा पशुपालन	३००६
२	घर खर्च	२१९८
३	उद्योग व्यापार	१५५

४	शिक्षा	८४
५	औषधी उपचार	७८
६	सामाजिक कार्य	२४
७	अन्य	२७३
जम्मा		५८१८

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.१० विभिन्न संघ संस्थामा आबद्धताका आधारमा घरपरिवार

मानव चेतना र शिप तथा क्षमताको विकासमो विभिन्न संघ सस्थामा उनिहरूको सम्लग्नता तथा कृयाशिलताले समेत सुचित गर्दछ । वर्तमान पुन संरचान पस्चात तयार पारेको यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ मा यस विषयमा उल्लेख भएको नपाईएका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई आधार मानि साविकको नगरपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने नगरबासिहरूको संघ सस्था प्रतिको अभिरुचिको अध्ययन गरिएको छ। जसअनुसार ४७.८८ % घरपरिवार विभिन्न संघ सस्थामा सम्लग्न भएको अवस्था देखिएको छ। यो नगर विकासको लागि शुभ संकेत हो । यसरी सम्लग्न रहेका मध्ये टोल विकास संस्थामा ७६.८७ %, बन उपभोक्ता समुहमा ७.९ %, सहकारि सस्थामा ६.८ %, गाउं विकास कार्यक्रममा ५.५४ % तथा बांकि घरपरिवार सामुदायीक विकास कार्यक्रम, कृषि समुह, गैर सरकारी सस्था तथा परम्परागत समुहमा आवद्ध भएको देखिएको छ। यसको विवरण तालिका नं. ५३ र ५४ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ५३: विभिन्न संस्थामा आवद्ध भएको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	संस्थामा आवद्ध		जम्मा
	भएका	नभएका	
१	६७३	१२६	७९९
२	२४९	१७३	४२२
३	४३९	२१५	६५४
४	२९६	४०२	६९८
५	८१७	५५१	१३६८
६	६	३१८	३२४
७	१९	३२२	३४१
८	२४८	३५२	६००
९	१८१	३९१	५७२
१०	१७३	५२५	६९८
जम्मा	३१०१	३३७५	६४७६

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ५४: आवद्ध भएको संघ सस्थाको नामको आधारमा घरपरिवार विवरण

सि.नं.	संघसंस्थाको नाम	जम्मा
१	टोल विकास संस्था	२३८४
२	वन उपभोक्ता समूह	२४५
३	सहकारी संस्था	२१२

४	गा.वि. कार्यक्रम	१७२
५	गैर सरकारी संस्था	५०
६	कृषि समुह	११
७	परम्परागत समुह	८
८	सामुदायिक विकास कार्यक्रम	७
९	अन्य	१२
जम्मा		३१०१

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.११ स्वास्थ्य, सरसफाई र वातावरणीय चेतनाको विकास र अवसरका आधारमा घरपरिवार

स्वास्थ्य र सरसफाई मानव सभ्यताको प्रमुख सूचकको रुपमा मानिन्छ । मानिसले आफु सधै स्वस्थ रहन उसले आफैबाट उत्पादन भएको फोहोरको सहि स्थानमा विसर्जन गर्छ या गर्दैन, सौचालयको उचित प्रवन्ध गरेर त्यसको सहि प्रयोग गर्छ या गर्दैन, सौचालयको प्रयोग पछि त्यसको सरसफाई तथा साबुन पानिले हात धुने परिपाटिको विकास भएको छ या छैन, शुद्ध र सफा पानिको प्रयोग गर्छ या गर्दैन यस्ता विषयमा रहेको अभिभावकको चेतना स्तर र उनिहरूले दैनिकिको रुपमा अवलम्बन गर्ने प्रकृया र पद्धतिले बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षा र उनिहरूको स्वास्थ्य र सरसफाई प्रतिको चेतना सहितको आनिवानिको विकासमा गहिरो प्रभाव पार्दछ । उपरोक्त उल्लेखित विषयमा रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख भएको आधारमा करिव ९० % घरपरिवारले आफुले उत्पादन गरेको फोहोरमैला सडक छेउमा फाल्ने गरेको अवस्था छ, जसको विवरण तालिका नं. ५५ मा उल्लेख गरिएकोछ । यस प्रकारको फोहोरमैलाको अब्यवस्थापन आफैमा एक कहालिलाग्दो र चुनौती पूर्ण अवस्थाहो । तसर्थ रामधुनी नगरपालिकाले आगामि दिनमा फोहोरमैलाको उपयुक्त ब्यवस्थापनकालागि विशेष योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वनयमा ल्यउन अनिवार्य देखिएकोछ ।

तालिका नं. ५५: फोहोरमैला ब्यवस्थापनका आधारमा घरपरिवार विवरण

पारिवारिक विवरण	नदि वा खोलामा	सडक छेउमा	फोहोर थुपार्ने ठाँउ	घरमा लिन आउछ	अफ्नै कम्पाउण्डमा	कम्पोष्ट मल	थाहा छैन
परिवार संख्या	०	१०३४२	११४९	०	०	०	०
प्रतिशत	०	९०	१०	०	०	०	०

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.११.१ सौचालय, सौचालयको प्रयोग र त्यसको सरसफाईका आधारमा घरपरिवार विवरण

खाना बनाउने भान्साघर तथा बासबस्ने स्थान भन्दा मानव जीवनको पहिलो र अनिवार्य आवश्यकता ब्यवस्थित सौचालय र त्यसको सहि सदुपयोग हो । खुला स्थानमा विषर्जन गरिने दिसा पिसावका कारण झाडापखाला, आउं हैजा लगायतका रोगहरूको प्रकोप अत्यन्त धेरै हुने मात्र हैन कहिलेकाहि महामारिको रुप समेत लिने गर्दछ । तर मानव समुदायले विगत देखिनै यसलाई प्रथम प्राथमिकतामा राखेको पाईदैन । विकासोन्मुख तथा अल्प विकसित मुलुकहरूमा यसको अवस्था झन विकराल रहदै आएको छ । यस विषयमा रामधुनी नगरपालिकाको अवस्था अध्ययन गर्दा यस नगरका ११४९१ घर परिवार मध्ये ५४.५० % घर परिवारले कुनै न कुनै प्रकारको चर्पिको प्रयोग गरिरहेको देखिएको छ भने अहिले पनि यस नगरका ५२२८ (४५.४९ %) घरपरिवारको घरमा सौचालयको ब्यवस्था नभएको अवस्था देखिएकोछ । यो आफैमा एक कहालिलाग्दो अवस्था हो । अभिभावकले बालबालिकालाई कस्तो घरायसी वातावरणमा हुर्कने र विकसित हुने वातावरणको ब्यवस्थापन गर्दछन उनीहरूको आनी बानी र ब्यवहार समेत त्यसै अनुरुप विकसित हुंदै जाने गर्दछ । तसर्थ सौचालयको

प्रयोगको वर्तमान अवस्था विगतमा हाम्रा अभिभावकहरूले अपनाएको व्यवहारिक पक्षको प्रतिविम्ब हो । बर्तमान सामाजिक सचेतनाका कारण वर्तमान अवस्थामा केहि सुधार हुदै गएको अवस्था छ । साविक रामधुनिभाषी नगरपालिकाले गरेको घरपरिवार सर्वेक्षण पार्श्वचित्र २०७३ लाई अध्ययन गर्दा व्यक्तिगत रुपमा चर्पिको निर्माण तथा प्रयोग गर्ने घरपरिवारको संख्या दिन प्रतिदिन बढ्दो अवस्थामा रहेको देखिएको छ भने कुल घरपरिवार मध्ये ९७.१७ % ले नियमित सफाई गर्ने गरेको तथा ९४.९१ % ले त साबुनपानिको समेत ब्यवस्था गरेको साथै ८८.५० % ले नियमित रुपमा मर्मत सम्भार समेत गर्ने गरेको देखिएको छ । यो आफैमा एक सकारात्मक सूचकको रुपमा स्थापित भएको कारण यस रणनीतिक योजना मार्फत सौचालय नभएको घर परिवारले अनिवार्य सौचालय निर्माण गर्ने तथा सत प्रतिसतले सौचालयको पूर्ण सरसफाई, सावुन पानिको पर्याप्त ब्यवस्था र समय समयमा मर्मत सम्भार गर्ने बानिको विकास गराउन थप कृयाशिल हुनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । सौचालयको ब्यवस्था र प्रयोगका विषयमा प्राप्त यस नगरको विवरण तालिका नं.५६ र ५७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ५६: सौचालयको प्रकारका आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	शौचालयको सुविधा			जम्मा
	विकसित चर्पी	साधारण चर्पी	शौचालय नभएको	
१	७६९	२५०	३७८	१३९७
२	४५०	१२८	५९०	११६८
३	७१६	१४८	४६८	१३३२
४	३९०	१६३	६५४	१२०७
५	८४९	३०४	९०	१२४३
६	३६५	३११	८३७	१५१३
७	३६३	५०४	७१२	१५७९
८	२०७	७३	६१०	८९०
९	१३६	१३७	८८९	११६२
जम्मा	४२४५	२०१८	५२२८	११४९१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ५७: सौचालयको प्रयोग र त्यसको सरसफाईका आधारमा घरपरिवार विवरण

साविकाका वडा नं.	चर्पिको प्रयोग आएको घरपरिवार			
	चर्पिमा दिसा पिसाव गर्ने	सरसफाइ गर्ने	साबुन पानिको व्यवस्था	मर्मत संभार गरेको
१	७४६	७३५	७१८	६७१
२	३४८	३४४	३४७	३४४
३	६३०	६१८	५९६	६०४
४	६०४	५४०	४७१	४३०
५	१२०६	११५९	११५२	९९८
६	३२०	३०८	२७८	१५३
७	२४४	२४३	२४२	२४१
८	५३८	५४२	५४०	५४२
९	५०३	४९१	५०१	४९७
१०	६३८	६३४	६३८	६३३

जम्मा	५७७७	५६१४	५४८३	५११३

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.११.२ साबुनपानीले हात धुने बानीको विकासका आधारमा घरपरिवार विवरण

मानव स्वास्थ्य सभ्यताको सूचकको रुपमा स्थापित सावुनपानीले हात धुने परिपाटिको विकास एक अनिवार्य सर्त हो । साविक रामधुनी नगरपालिका भित्रका कुल ६४७६ घर परिवार मध्ये झण्डै ८४ देखि ८९ % को हाराहारिमा सौचालयको प्रयोग पछि, खाना खानु तथा खुवाउनु अघि साथै बालबालिकाको स्याहारसुसार अघि र पछि साबुन पानिले हात धुने परिपाटिको विकास भएको देखिएको छ । यो आफैमा पूर्ण नभए पनि स्वास्थ्यको क्षेत्रमा जनचेतना बृद्धिले गति लिएको सकारात्मक बाटो हो । तसर्थ यस क्षेत्रको थप विकासकालागि प्राप्त उपलब्धिलाई सस्थागत गर्दै रणनीतिक योजना मार्फत दिगो योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक देखिएको छ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ५८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ५८: साबुन पानिले हात धुने गरेको घरपरिवार विवरण

वडा नं.	साबुन पानिले हात धुने गरेको घरपरिवार		
	चर्पीको प्रयोग पछि	खाना खानु वा खुवाउनु अघि	स्याहारसुसार अघि र पछि
१	६६१	७१८	७२५
२	३४९	३५१	३५०
३	५२३	६१८	६२०
४	६१७	५९६	५६८
५	१०३४	११९३	११८४
६	३१४	२९१	२०२
७	२३४	२४३	२४३
८	५५१	५५३	५५१
९	५५०	५६२	५५१
१०	६५५	६५३	६५२
जम्मा	५४८८	५७७८	५६४६

श्रोतः साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.११.३ सफा र सुरक्षित खानेपानीको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

पानि शुक्ष्म जीवाणुको बासस्थानको एक प्रमुख आधार हो । मानिसलाई लाग्ने रोगहरू मध्ये आउं, हैजा, झाडापखाला लगायतका पेट संग सम्बन्धित करिव ८५ % रोगहरूको स्रोत पानिनै हो । पानि बालबालिका लागयत सवै उमेर समुहका मानिस तथा प्राणीजगतकालागि जीवनहो । बाल्य कालमा रोग प्रतिरोधान्मक शक्ति कम हुने भए बाट बालबालिकाकालागि प्रयोग गरिने पानिको शुद्धिकरणमा विशेष ध्यान पुऱ्याउनु पर्दछ । पानि पिउनु अघि वा हाम्रो दैनिक खाद्य पदार्थमा पानिको प्रयोग गर्नु अघि शुद्धिकरण एक अनिवार्य सर्त हुन आउंछ । पानिको स्रोत देखि उपयोग वा उपभोगको स्थल र क्षण सम्म यसमा कहि कतै बाट दुषित हुन नदिने तर्फ विशेष ध्यान दिनु पर्दछ भने पानिलाई उमालेर मात्र प्रयोग गरेमा यसको माध्यमबाट मानिसमा सर्ने वा लाग्ने रोगको प्रकोप न्यून हुन जान्छ । यसै कारण रामधुनी नगरपालिका क्षेत्र भित्र बासोबास गर्ने नगरबासिको पानिको प्रयोगको स्रोत के हो र कस्तो छ भन्ने बारेमा यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा अध्ययन गर्दा १०८२३ घरपरिवार भन्नाले ९४.१८ % नगरबासिहरू टुवेलको पानी प्रयोग गर्दा रहेछन भने मात्र ३७४ घरपरिवार भन्नाले ३.२५ % मानिसहरूले धारा (पाईपलाईन) को पानी प्रयोग गरेको देखिएको छ । यस अवस्थालाई अझै

गहिरिएर अध्ययन गर्दा यस आधुनिक दुनियामा समेत १२२ घरपरिवार इनार तथा कुवाको पानी प्रयोग गर्न बाध्य रहेको पाईन्छ ।

खाने पानीको प्रयोगको अवस्थाका विषयमा साविक रामधुनी नगरपालिकाले घरपरिवार सर्वेक्षण मार्फत एक अध्ययन समेत गरेको देखिन्छ । साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार साविकका कायम रहेका कुल ६४७६ घरपरिवार मध्ये ८४.७४ % घरपरिवारले पानिको भाडा सफा वा छोपेर राख्ने गरेको, ८९.२२ % ले ट्युवेल तथा वितरण गरेको पानि पिउने गरेको साथै ८७.१८ % ले पानि शुद्धिकरण गरेर मात्र उपभोग गर्ने गरेको देखिएको छ ।

यी दुवै विवरणको अध्ययन गर्दा टुवेलको पानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार झण्डै उस्तै उस्तै देखिएको भएता पनि पानी शुद्धिकरणमा समेत चेतनाको अभिबृद्धि हुंदै गएको देखिएको छ । यो आफैमा चेतनसिल मानव समुदायको एक महत्वपूर्ण र सकारात्मक सूचक को रुपमा रहेको देखिएको भएता पनि यसलाई पूर्ण सचेत गराउन थप योजना तर्जुमा गरी शुद्ध र स्वस्थ पानिको उपलब्धता तर्फ नगर पालिकाको दिर्घकालिन योजना लक्षित हुनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । यसको विवरण तालिका नं. ५९ र ६० मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ५९: वडागत रुपमा शुद्ध र सुरक्षित पिउने पानिको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	पिउने पानीको स्रोत				जम्मा
	धारा	टुवेल कल	इनार कुवा	अन्य	
१	२२	१३५६	५	१४	१३९७
२	३	११५७	६	२	११६८
३	१९	१३०३	८	२	१३३२
४	९	११५८	५	३५	१२०७
५	४६	११८६	४	७	१२४३
६	७	१४८१	१६	९	१५१३
७	२५०	११६५	७४	९०	१५७९
८	१६	८६७	२	५	८९०
९	२	११५०	२	८	११६२
जम्मा	३७४	१०८२३	१२२	१७२	११४९१

स्रोत: रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ६० साविकका रामधुनिभाषी नपाको शुद्ध र सुरक्षित पिउने पानिको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार विवरण

साविकका वडा नं.	सुरक्षित पानि प्रयोग गरेको घरपरिवार		
	पानिको भाडा सफा वा छोपेर राख्ने	ट्यूवेल तथा वितरण गरेको पानि पिउने	पानि शुद्धिकरण
१	६६१	७१८	७२५
२	३४९	३५१	३५०
३	५२३	६१८	६२०
४	६१७	५९६	५६८
५	१०३४	११९३	११८४
६	३१४	२९१	२०२
७	२३४	२४३	२४३
८	५५१	५५३	५५१
९	५५०	५६२	५५१

१०	६५५	६५३	६५२
जम्मा	५४८८	५७७८	५६४६

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.११.४ खाना पकाउने इन्धनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

रामधुनी नगरपालिकाका नागरिकहरूले उपलब्धता र आर्थिक हैसियतका आधारम खाना पकाउने ईन्धनको प्रयोग गरिरहेको विषयमा अध्ययन गर्दा यस नगरका १४.९९ % घरपरिवारले खाना पकाउने ईन्धनको रुपमा एलपि ग्यांसको तथा ५८३ (५.०७ ५) घरपरिवारले गोवर ग्यांसको प्रयोग गरेको देखिएता पनि ६३.९९ % घरपरिवारले दाउराको तथा यस आधुनिक युगमा समेत झण्डै १४.१२ % घरपरिवारले गोवरको गुईठाको प्रयोग गरिरहेको अवस्था छ। यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ६१ मा उल्लेख गरिएको छ। एका तर्फ बैकल्पिक उर्जाका रुपमा गोवर ग्यांसको प्रयोग हुनु आफैमा सकारात्मक सूचकको रुपमा लिन सकिन्छ भने दाउरा तथा गुइंठालाई खाना पकाउने ईन्धनको रुपमा प्रयोग गरिदा सुधारिएको चुलोको प्रयोग भएको छ या छैन भन्ने विषयमा कुनै तथ्याङ्क प्राप्त भएको देखिदैन। तसर्थ यस विषयमा थप अध्ययन गरी महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षाका लागि सुधारिएको चुलो तथा ईन्धनको रुपमा प्रयोग भइरहेका गोवरको गुईठाको प्रयोगको अन्त्य तर्फ यो रणनीतिक योजना मार्फत मुखरित हुनु पर्ने देखिन्छ।

तालिका नं. ६१: खाना पकाउने इन्धनको मुख्य श्रोतको आधारमा घरपरिवार

वडा नं.	खाना पकाउने इन्धनको मुख्य श्रोत						जम्मा
	दाउरा	मट्टीतेल	ग्यास	गोबरग्यास	गुइँठा	अन्य	
१	६४१	८	४५८	३८	२३७	१५	१३९७
२	५३०	५	४२	४५	५२५	२१	११६८
३	७२९	३	३०२	१०३	१८६	९	१३३२
४	९१३	३	७२	१३३	७८	८	१२०७
५	४७९	९	६६२	५८	२७	८	१२४३
६	१०८५	१६	९४	६४	२४७	७	१५१३
७	१४५३	५	५२	३९	२१	९	१५७९
८	७९५	६	१०	३७	३७	५	८९०
९	७२९	१०	३१	६६	२६५	६१	११६२
जम्मा	७३५४	६५	१७२३	५८३	१६२३	१४३	११४९१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.११.५ वत्ती तथा उज्यालोको श्रोतको आधारमा घरपरिवार

उज्यालो दैनिक मानव जीवन सञ्चालनको एक प्रमुख आधार हो। विगतको तुलनामा यस आधुनिक दुनियामा उज्यालोको स्रोतको रुपमा विद्युत साथै बैकल्पिक उर्जाका रुपमा सोलार तथा गोवर ग्यांसको समेत प्रयोग दिनानुदिन बढ्दै गएको पाईन्छ। जलस्रोतको धनी देस नेपालको हकमा भने यो एक अनिवार्य स्रोत र सर्तहो। उज्यालो मात्र हैन खाना पकाउने उर्जाको रुपमा समेत यसलाई विकास र विस्तार गर्न सके नेपालको आर्थिक समृद्धि धेरै टाढा छैन। बर्तमान अवस्थामा उज्यालोको रुपमा विद्युतको प्रयोग एक अनिवार्य र आधारभुत आवश्यकताको बस्तुको रुपमा समेत हेरिन थालेको छ। रामधुनी नगरपालिकाका ९५४७ (८३.०८ %) घरपरिवारले बिजुलीलाई तथा ४९ परिवारले सोलारलाई बत्ति तथा उज्यालोको मुख्य स्रोत बनाएका पाइएकोछ। उल्लेखित तथ्याङ्कका आधारमा यस आधुनिक दुनियामा आज सम्म पनि १८१८ (१५.८२ %) परिवारले मट्टीतेल को सहायताले टुकि बालेर उज्यालोका आवश्यकता पुरा गरिरहेको पाउनु विडम्बनायुक्त देखिन्छ जसको

कारण यी घरपरिवारको बालबालिकाले आधारभुत आवश्यकताको बस्तु उज्यालोको अभामा पठन पाठनमा कठिनाई भोगिरहेको पाईन्छ । तसर्थ बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि यस नगर भित्रका सवै घरपरिवारले न्यूनतम रुपमा उज्यालोको स्रोत विद्युत वा सोलारको सहज प्रयोग गर्न सक्ने अवस्थाको सृजना गर्न यस रणनीतिक योजना मार्फत दिगो आधार निर्माण गर्न अति आवश्यक देखिएको छ । रामधुनी नगरपालिका भित्रको उज्यालोको स्रोतको विवरण तालिका नं. ६२ मा उल्लेख गरिएकोछ ।

तालिनका नं. ६२: वडा अनुसार वत्ती बाल्ने उर्जाको श्रोतको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	बत्ति श्रोत			अन्य	जम्मा
	बिजुली	मट्टीतेल	सोलर		
१	१२५४	११७	११	१५	१३९७
२	९७३	१८६	५	४	११६८
३	१२०२	१२४	३	३	१३३२
४	१०२७	१५८	९	१३	१२०७
५	११९४	४०	०	९	१२४३
६	११९९	२९६	७	११	१५१३
७	१३०६	२६४	०	९	१५७९
८	५९५	२७९	१०	६	८९०
९	७९७	३५४	४	७	११६२
जम्मा	९५४७	१८१८	४९	७७	११४९१

स्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.५.११.६ फोहरमैला विर्सजन ब्यवस्थापनका आधारमा घरपरिवार

फोहोर मानव समुदाय आफैले उत्पादन गरेको बस्तु हो । मानव समुदायले आफ्नो सहज प्रयोगमा नआउने सवै खाले चिज बस्तुलाई फोहोर भन्ने प्रचलन छ । फोहोर कुहिने र नकुहिने गरी साधारणतया २ भागमा विभक्त गर्ने गरिएको छ । कुहिने तथा नकुहिन फोहोरलाई उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गरी मानव हितको लागि उपयोग गर्न सकिने प्रसस्त सम्भावनाहरू रहि आएको छन् । मात्र मानव ईच्छा र जांगरको अभाव रहेको छ । नेपालका बिभिन्न शहर बजारमा फोहोरलाई मोहोरमा परिवर्तन गर्न केहि प्रयासहरू प्रचलनमा आएको अवस्था छ । यस नगर भित्र बसोबास गर्ने धेरै जसो नगरबासिहरू (३८ देखि ८७ प्रतिसत घरपरिवार) फोहोर मैला विसर्जनको लागि सचेत रहेको अवस्था देखिएको भएता पनि यसले पूर्णता पाउन तथा फोहोरलाई पुन प्रयोगमा ल्याउन उपयुक्त प्रविधिको खोजी र प्रयोग भने बांकि रहेको देखिएको छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजना मार्फत यस विषयको सम्बोधन गर्न अनिवार्य रहेको महशुस गरिएको छ । फोहोर मैला विसर्जनको अवस्थाका बारेमा रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ मा खासै उल्लेख भएको नपाईएकोले साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ मा उल्लेख भएको विवरणलाई आधारमा फोहोरमैला विसर्जनको सांकेतिक अवस्था तालि नं. ६३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ६३: फोहोरमैला विसर्जनका आधारमा घरपरिवार विवरण

साविक वडा नं. हरू	घर आगनको फोहर उचित व्यवस्थापन गर्ने घरपरिवार संख्या			
	सधै सफा राख्ने	फोहर सडने र नसडने विभाजन	पशुपंक्षीको मलमुत्रको व्यवस्थापन	बच्चाको दिसा सुरक्षित विसर्जन
१	७१६	३४८	५१७	५७६

२	३३८	२४४	२५८	२९२
३	६०८	३६०	५०७	५५०
४	६३०	३२४	४४०	४२६
५	११६४	५५८	८५२	८८७
६	२९२	१८०	७८	१५२
७	२१३	३१	१०४	१८४
८	५१०	१०१	५२८	५४४
९	५४१	२६६	४३०	४०५
१०	६३७	९०	२४३	३२५
जम्मा	५६४९	२५०२	३९५७	४३४१

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६ स्वास्थ्य उपचारको पहुंचका आधारमा घरपरिवार

रामधुनी नगरपालिका क्षेत्र भित्र सुविधा सम्पन्न अस्पतालको अभाव रहेको अवस्था छ । रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगर भित्र सरकारी अस्पताल, बाल अस्पताल पनि नभएको साथै प्रशुती गृह १, स्वास्थ्य चौकी ३ तथा उप(स्वास्थ्य चौकी १ रहेको देखिएको छ । यसको विवरण तालिका नं. ६४ मा उल्लेख गरिएको छ । यस नगरका नगरबासिहरू सामान्य स्वास्थ्य उपचारको सेवा यस नगरमा अवस्थित स्वास्थ्य चौकि बाट लिने गर्दछन् भने अन्य थप उपचारको सेवा भने धरान, विराटनगर र इटहरीमा अवस्थित अस्पाताल तथा स्वास्थय केन्द्र र शिक्षण अस्पताल बाट लिने गरेको पाईएको छ । यती हुंदाहुदै पनि यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ मा यस बारे विस्त्रित रुपमा उल्लेख गर्ने गरिको तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्वचित्र २०७३ लाई अध्ययन गर्दा यस नगरका नगरबासिहरू स्वास्थ्य सरसफाई र वातावरणीय प्रभावका बारेमा सचेत रहेको पाईएको छ ।

तालिका नं. ६४: विविध स्वास्थ्य विवरण

क्र.सं.	स्वास्थ्य सेवा	संख्या	बेड संख्या
१	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	०	
२	सरकारी अस्पताल	०	
३	प्रसुती गृह	१	
४	वाल अस्पताल	०	
५	आयुर्बेद अस्पताल	०	
६	प्राकृतिक चिकित्सा	०	
७	स्वास्थ्य चौकी	३	
८	उप-स्वास्थ्य चौकी (नगरपालिकाले सन्चालन गरेको)	१	
९	प्राथमिक स्वास्थ्य स्याहार केन्द्र	०	
१०	निजि अस्पताल	०	
११	फार्मेसी	१२	
१२	चिकित्सक संख्या	०	
१३	चिकित्सक अनुपात	०	
१४	क्लिनिक	३	

१५	बर्थिङ सेन्टर:	०	
१६	पोलि क्लिनिक	०	
१७	स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने प्रतिशत	६०%	
१८	दक्ष स्वास्थ्यकर्मी बाट सूत्केरी गराउने प्रतिशत	६०%	
१९	सुडेनीवाट सुत्केरी गराउने प्रतिशत:	५ %	
२०	भिसीटी केन्द्र संख्या:	०	
२१	महिला स्वयम सेविका संख्या:	३२	
२२	टि.बी. उपचार केन्द्र:	०	
२३	परिवार नियोजन सेवा उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था संख्या:	२	
२४	बि.ओ.सी.(आधारभुत):	०	
२५	सि.ई.ओ.सी.(अपरेसन सेवा) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	०	
२६	गर्भवती जाँच पहिलो पटकको प्रतिशत:	७५%	
२७	गर्भवती जाँच चौथो पटक सम्मको प्रतिशत:	५२%	
२८	सुत्केरी पश्चात जाच गराउन आउने प्रतिशत:	०	
२९	औसत आयु: .... वर्ष	०	
	महिला:.... वर्ष	०	
	पुरूष:.... वर्ष	०	

स्रोत: रामधुनि नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.६.१ स्वास्थ्य संस्थामा उपचार गराउने आधारमा घरपरिवार विवरण

साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्वचित्र २०७३ लाई आधार मानेर अध्ययन गर्दा यस नगरका नगरबासिहरू मध्ये आफ्नो तथा आफ्नो परिवारको स्वास्थ्य उपचारकालागि ६५.८५ % घरपरिवार स्वास्थ्य चौकि तथा २५.९५ % अस्पताल जाने गरेको अवस्था रहेको छ। यस नगर भित्र अझै पनि झण्डै ४ % घरपरिवार परम्परागत धामि झांकि प्रति निर्भर रहेको देखिन्छ। स्वास्थ्य संस्थामा पहुंचका विषयमा थप अध्ययन गर्दा यातायात सेवको सुगमता, सडक सञ्जाल तथा स्वास्थ्य सस्थाको उपलब्धताका आधारम यस नगरका नगरबासिहरू मध्ये ८२.३१ % घरपरिवार आधा घण्टा भित्र र १७.६८ % घर परिवार १ घण्टा भित्र आफ्नै नगर भित्र रहेका उपस्वास्थ्य चौकिमा उपचारकालागि पुग्ने सक्ने अवस्था रहेको देखिएको यस नगर भित्र सुविधा सम्पन्न अस्पताल नभएको कारण नजिकका अस्पतालमा उपचारकालागि जान १ घण्टा भन्दा बढि समय लाग्ने अवस्था देखिएको छ। यसको विवरण तालिका नं. ६५, ६६ र ६७ मा उल्लेख गरिएको छ। तसर्थ स्वास्थ्य सस्थामा महिला तथा बालबालिकाको पहुंचलाई सहज बनाउन स्वास्थ्य चौकिहरूको थप विस्तार तथा यसै नगर भित्र सुविधा सम्पन्न अस्पतालको स्थापना र विकास गर्न अनिवार्य देखिएको छ।

तालिका नं. ६५: स्वास्थ्य संस्थामा उपचार गराउने आधारमा घरपरिवार विवरण

साविकका वडा नं.	परिवारको विरामी भएमा उपचार				जम्मा
	धामी झाक्री	स्वास्थ्य चौकी	अस्पताल	अन्य	
१	१३	४२८	२४६	११२	७९९
२	०	१०६	१७५	१४१	४२२

३	१०	५८५	५९	०	६५४
४	१६	२९२	३८७	३	६९८
५	४५	७८३	५२८	१२	१३६८
६	०	३२३	१	०	३२४
७	६६	१५७	११८	०	३४१
८	१	५८४	१४	१	६००
९	१०६	४०८	५४	४	५७२
१०	०	५९९	९९	०	६९८
जम्मा	२५७	४२६५	१६८१	२७३	६४७६

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ६६: स्थानीय उपस्वास्थ्य चौकीमा पुग्न लाग्ने समयको आधारमा घरपरिवार विववरण

साविकका वडा नं.	लाग्ने समय		जम्मा
	आधा घण्टा भन्दा कम	एक घण्टा भन्दा कम	
१	७८८	११	७९९
२	४११	११	४२२
३	६४७	७	६५४
४	१६४	५३४	६९८
५	८३०	५३८	१३६८
६	२८९	३५	३२४
७	३३८	३	३४१
८	५९९	१	६००
९	५६७	५	५७२
१०	६९८	०	६९८
जम्मा	५३३१	११४५	६४७६

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ६७: अस्पताल जान लाग्ने समयको आधारमा घरपरिवार ।

साविकका वडा नं.	लाग्ने समय			जम्मा
	आधा घण्टा भन्दा कम	एक घण्टा भन्दा कम	एक घण्टा भन्दा बढी	
१	१४९	३७	६१३	७९९
२	४	२६	३९२	४२२
३	०	१३	६४१	६५४
४	२६	४५०	२२२	६९८
५	५३०	४९३	३४५	१३६८
६	४७	१६६	१११	३२४
७	२	०	३३९	३४१
८	१	३	५९६	६००
९	५	९	५५८	५७२

साविकका वडा नं.	लाग्ने समय			जम्मा
	आधा घण्टा भन्दा कम	एक घण्टा भन्दा कम	एक घण्टा भन्दा बढी	
१०	०	३	६९५	६९८
जम्मा	७६४	१२००	४५१२	६४७६

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.२ बालरोग र खोप सम्बन्धी जानकारी भएको आधारमा घरपरिवार

बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षा सवै अभिभावकको प्रमुख कर्तब्य र जिम्मेवारी हो । बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षा सहितको भविश्य अभिभावकको जिम्मामा रहन्छ। बालबालिकालाई लाग्न सक्ने सम्भावित रोग तथा त्यस प्रकारको रोग लाग्न नदिन समय सिमा भित्रै बालबालिकालाई अनिवार्य रुपमा लगाउनु पर्ने खोपका बारेमा अभिभावक सचेत, चनाखो र जानकार हुनै पर्दछ । यस विषयमा वर्तमान पुन संरचान बमोजिम तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकोका बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख योग्य तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई आधारम मानिएको छ। जसको आधारमा साविकको नगरपालिकाका नगरबासिहरू मध्ये ६१.६५ % घरपरिवार यस विषयमा जनाकार रहेको देखिएको छ। यो आफैमा सकारात्मक सूचकको रुपमा विकसित हुँदै गरेको तथा जनकार नरहेका ३८.३४ % घरपरिवार लाई समेत यस विषयमा पूर्ण जनाकार गराउन योजनागत विशेष अभियान सञ्चालन गर्नु पर्ने अवस्था रहेको देखिएको छ। यस विषयको तथ्याङ्कगत विवरण तालिका नं. ६८ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ६८: बाल रोग तथा खोप सम्वन्धी जानकारी भएको आधारमा घरपरिवार विवरण

साविकका वडा नं.	वाल रोग तथा खोप सम्वन्धी जानकारी भएको घरपरिवार संख्या		जम्मा
	भएको	नभएको	
१	६०८	१९१	७९९
२	३२६	९६	४२२
३	५४७	१०७	६५४
४	४७८	२२०	६९८
५	८२६	५४२	१३६८
६	३१२	१२	३२४
७	१२९	२१२	३४१
८	३०१	२९९	६००
९	४२३	१४९	५७२
१०	४३	६५५	६९८
जम्मा	३९९३	२४८३	६४७६

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.३ सुरक्षित सुत्केरी गराउने आधारमा घरपरिवार

नियमित रुपमा गर्भ जांज गराउन पाउनु साथै सुरक्षित सुत्केरी हुन पाउनु महिलाको नैसर्गिक अधिकार हो । यस अधिकार बाट कुनै पनि महिला बन्चित हुनु हुँदैन । आमा र बच्चाको जीवन रक्षाकालागि सुरक्षित र सुविधायुक्त सुत्केरी गराउने स्थान र दक्ष स्वास्थ्यकर्मिको ब्यवस्थापन एक अनिवार्य सर्त हो । यस विषयमा वर्तमान पुन संरचान बमोजिम तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकोका बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख भए बमोजिम ६० % महिलाहरूले दक्ष स्वास्थ्यकर्मी

बाट स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने गरेको तथा ७५% ले पहिलो पटक र ५२ % चौथो पटक सम्म गर्भवती जांच गराउने गरेको देखिएको छ भने सुत्केरी पश्चात जांच गराउनेको संख्या ० रहेको देखिन्छ। यसको विवरण तालिका नं. ६४ मा उल्लेख गरिएकोछ।

यसै विषयमा साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ को अध्ययन गर्दा यस नगर भित्रको प्रसुति जांच र सुरक्षित सुत्केरी गराउने विषयमा अध्ययन गर्दा सुत्केरि हुने अवस्थाका कुल ८११ घरपरिवारका महिलाहरूले बर्थिङ सेन्टरमा सुत्केरी गराएको अवस्था देखिएको छ भने ८४५ घरपरिवारका महिलाहरूले अन्य स्वास्थ्य संस्थामा गएर सुत्केरी गराएको अवस्था छ। यसै अध्ययनका आधारमा ९०६ परिवारका महिलाहरूले प्रसुति पूर्व जांच गराउने गरेको देखिएको तथा ८७४ घरपरिवारका महिलाहरूले प्रसुति पछि समेत ३ पटक जांच गराउने गरेको देखिन्छ। यस तथ्याङ्कका आधारमा जति महिलाहरूले प्रसुति अघि जांच गराउने गरेका छन् प्रसुति पछि जांच गराउने महिलाहरूको संख्या कम रहेको देखिएको छ। तसर्थ यस विषयमा ब्यापक जनचेतनाको आवश्यकता देखिएकोले सोहि बमोजिमको रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ। सुरक्षित सुत्कोरी गराउने विषयका विवरण तालिका नं. ६९ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ६९: सुरक्षित सुत्केरी गरउने विषयको आधारमा महिलाको अवस्था

वडा नं.	स्वास्थ्यकर्मीवाट सुत्केरी गराएको तथा प्रसुती जाँच			
	बार्थिङ्ग सेन्टरमा सुत्केरी गराएको	अन्य स्वास्थ्य सस्थामा	प्रसुति पूर्व ४ पटक जाँच	प्रसुति पछी ३ पटक जाँच
१	११२	११८	११४	९७
२	३२	३४	३२	२५
३	८१	७९	७४	७८
४	६५	५४	९४	८७
५	९४	९९	१३०	१२६
६	३२	६४	६५	६७
७	८०	८१	८०	७९
८	२७०	२७१	२७४	२७३
९	४२	४२	४०	३९
१०	३	३	३	३
जम्मा	८११	८४५	९०६	८७४

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.४ बालबालिकाको मृत्यू भएको आधारमा घरपरिवार

आमाको गर्भ बाटै शिशुको स्वास्थ्य रक्षाकालागि आवश्यक र उचित हेरचाहा गर्नु आमा तथा परिवारको अहम कर्तवब्य भित्र पर्दछ। बच्च जन्मनु अघि बच्चा र आमाको जीवन रक्षामा विशेष ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने हुन्छ भने बच्चा जन्मे पछि आमा र बच्चाको थप हेरचाह साथै उपयुक्त पोषण र तोकिएको समय सिमा भित्रमा खोपको मात्र अनिवार्य पुरा गर्नु पर्दछ। कुने पनि बालबालिकाको अनाहकमा मृत्यू हुन नदिन उचित पोषण र आवश्यक खोप तथा औषधोपचार एक अनिवार्य सर्त हो। यस विषयमा वर्तमान पुन संरचान बमोजिम तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकोका बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख योग्य तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई आधारम मानेर सांङ्केतिक सूचकको रुपमा अध्ययन गर्दा उपरोक्त सेवा सुविधाको अभावकै कारणले हुन सक्छ यस नगरपालिका क्षेत्रमा विगत १ बर्ष भित्र २१ घर परिवारले आफ्ना ५ बर्ष मुनिका बालबालिकाको मृत्यूको घट्ना बाट प्रताडित हुनु परेको देखिन्छ। तसर्थ मात्रृ शिशु स्वास्थ्य सेवालाई थप प्रभाकारी बनाउदै आमा र बच्चाको मृत्यू दर घटाउन रणनीतिक योजना मार्फत स्वास्थ्य

संस्थाहरूको थप विकास र विस्तार साथै दक्ष स्वास्थ्यकर्मिको व्यवस्थापनमा विशेष जोड दिनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ। यसको तथ्याङ्कगत विवरण तालिका नं. ७० मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ७०: १ वर्षभित्र ५ वर्ष मुनीमा बालबालिकाको मृत्यु भएका घरपरिवारको विवरण

सि. नं.	मृत्यु		जम्मा
	भएका	नभएका	
१	२१	६४५५	६४७६
जम्मा	२१	६४५५	६४७६

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.५ आयोडिन युक्त नुनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

मानव स्वास्थ्यको हिसावले आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग उक अनिवार्य सर्तहो। थाइरोक्सिन हर्मोनको विकासकालागि आयोडिन नभै नहुने तत्वको रुपमा मानिन्छ। नुन आयोडिन समिश्रणकालागि उपयुक्त माध्यम हो। तसर्थ आयोडिनको अभावमा हुन सक्ने सम्भावित रोग थाइराईड (यसको विकसित रुप गलगांड समेत हो) बाट बच्नका लागि आयोडिनयुक्त नूनको प्रयोगलाई अनिवार्य मानिएको छ। यस विषयमा वर्तमान पुन संरचान बमोजिम तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकोका बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख योग्य तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई आधारम मानिएको छ। यस नगर भित्र बसोवास गर्ने झण्डै ९७ % घरपरिवारले आयोडिन युक्त नूनको प्रयोग गर्ने गरेको भएता पनि २.९ % घरपरिवरले अहिले पनि आयोडिन युक्त नून प्रयोग गर्ने गरेको अवस्था देखिएन। यसको अर्थ यी घर परिवारका बालबलिकाहरू आयोडिनको कमिले हुने सम्भावित खतरा भित्र रहेका छन्। तसर्थ आयोडिन युक्त नूनको प्रयोगका विषयमा नगरबासिहरूमा थप जनचेतनाको अभियान सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिएको छ। यसको विवरण तालिका नं. ७१ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ७१: आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	आयोडिनयुक्त नुन प्रयोग गर्ने गरेको		जम्मा
	छ	छैन	
१	७७९	२०	७९९
२	४११	११	४२२
३	६३१	२३	६५४
४	६४४	५४	६९८
५	१३४५	२३	१३६८
६	३१४	१०	३२४
७	३१४	२७	३४१
८	५९१	९	६००
९	५६५	७	५७२
१०	६८९	९	६९८
जम्मा	६२८३	१९३	६४७६

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७ बालअधिकार बारे जानकारिका आधारमा घरपरिवार

प्रत्येक घरपरिवारका सदस्यले आफ्ना बालबालिका लगायत समग्र बाल बालिकाका अधिकारका बारेमा जानकार हुन अनिवार्य छ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि यो एक अनिवार्य सर्तको रुपमा स्थापित भएको छ । यस विषयमा वर्तमान पुन संरचान बमोजिम तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकोका बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख योग्य तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई आधारम मानेर अध्ययन गर्दा साविक रामधुनी नगरपालिका भित्रका कुल ६४७६ घर परिवार मध्ये ४२.३४ % घरपरिवारलाई जानकारि भएको देखिएको छ भने ८.८१ % परिवारलाई सामान्य जानकारी भएको अवस्था रहेको तथा ४८.८४ % घरपरिवारलाई केहि पनि जानकारी नभएको अवस्था देखिएको छ । झण्डै आधा जसो घरपरिवारलाई बाल अधिकारका बारेमा जनकारि नहुनु आफैमा एक प्रमुख चुनौतिको रुपमा देखिएको छ । यस विषयमा अनिवार्य रुपमा अभिभावक शिक्षाको अपरिहार्यता देखिएकोले रणनीतिक योजना मार्फत सम्बोधन हुन आवश्यक छ । यसको विवरण तालिका नं. ७२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ७२: वाल अधिकार वारे जानकारी भए नभएको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	वाल अधिकार वारे जानकारी भएको घरपरिवार संख्या			जम्मा
	भएको	नभएको	केही सुनेका	
१	२६१	४१९	११९	७९९
२	१५४	२१७	५१	४२२
३	५०९	१४१	४	६५४
४	३५३	२१२	१३३	६९८
५	६६१	७००	७	१३६८
६	२८९	२२	१३	३२४
७	६२	२७९	०	३४१
८	१५७	४०८	३५	६००
९	२३७	१२७	२०८	५७२
१०	५९	६३८	१	६९८
जम्मा	२७४२	३१६३	५७१	६४७६

श्रोत: रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७.१ बालबालिका प्रति दुर्व्यवहार हुने गरेको आधारमा घरपरिवार

नेपालि समाज तथा घरपरिवरमा बालबालिकाको शक्तिहिन हैसियतका कारण उनिहरू विभिन्न प्रकारका घरेलु तथा सामाजिक हिंसाबाट प्रताडित हुने गरेका घट्ना तथा परिघट्नाहरू प्रसस्त सुन्न वा देख्न पाईन्छन । यस प्रकारको घट्ना हुनु बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको हिसावले एक गम्भिर प्रकृतिको सामाजिक अपराध हो । यस किसिमका घट्नाले बालबालिकाको सारिरीक, मानसिक तथा सम्बेगात्मक विकासमा नकारात्मक असर पार्दछ । महिला हिंसाका विषयमा उल्लेख गरिएको भएता पनि यस विषयमा वर्तमान पुन संरचान बमोजिम तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकोका बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख योग्य तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई आधारम मानेर अध्ययन गर्दा यस विषयमा साविक रामधुनी नगरपालिकाका अधिकांस घरपरिवार यस विषयमा सचेत र जागरुक रहेका देखिएता पनि विभिन्न वडामा गरी कुल २७ घरपरिवारमा बालबालिका सम्बन्धी दुर्व्यवहारका घट्ना घटेको अवस्था देखिएको छ । यस संबन्धी विवरण तालिका नं. ७३ मा उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ घर भित्र होस वा बाहिर होस

बालबालिका माथि कुनै पनि प्रकारका दुर्व्यवहारका घट्ना घट्न नदिने गरी पर्याप्त शुरक्षाको व्यवस्था हुन यस रणनीतिक योजना मार्फत योजना तर्जुमा गरी हिंसा रहित समाजको निर्माण विकास गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

तालिका नं. ७३: वडा अनुसार बालबालिका परिवार भित्र वा बाहिर दुरव्यवहार सम्वन्धी घरपरिवारको विवरण ।

साविकका वडा नं.	बालबालिका परिवार भित्र वा बाहिर दुरव्यवहार		जम्मा
	भएको	नभएको	
१	३	७९६	७९९
२	०	४२२	४२२
३	६	६४८	६५४
४	२	६९६	६९८
५	९	१३५९	१३६८
६	०	३२४	३२४
७	१	३४०	३४१
८	२	५९८	६००
९	२	५७०	५७२
१०	२	६९६	६९८
जम्मा	२७	६४४९	६४७६

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७.२ निर्णय प्रकृयामा बालबालिकालाई सहभागिता गराउने गरेको आधारमा घरपरिवार

ब्यवहारिक रुपमानै बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि बालबालिका संग सम्बन्धित निर्णय प्रकृयामा बाल सहभागिता एक महत्वपूर्ण आवश्यकता हो । यसले बालबालिकामा कलिलो उमेर देखिनै सकारात्मक दृष्टिकोणको विकास गर्ने र ब्यवहारिक पक्ष सधै बलियो र यथार्थपरक हुने गर्दछ । बाल सहभागितामा आधारित प्रकृया र पद्धतिले बालबालिकाको नैतिक र ब्यवहारिक धरातल अत्यन्तै मजवुत पार्ने गर्दछ । यस विषयमा वर्तमान पुन संरचान बमोजिम तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकोका बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख योग्य तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई आधारम मानेर अध्ययन गर्दा साविक रामधुनी नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने ३८.६६ % घर परिवारले आफ्ना छोरा छोरीलाई पारिवारिक निर्णय प्रकृयामा सहभागिता गराउने गरेको अवस्था देखिएको छ । यो आफैमा एक सकारात्मक सूचक हो तथापि ६१.३३ % घरपरिवारको सोचमा समेत आमुल परिवर्तन ल्याउन बाल सहभागिताको महत्वका बारेमा जानकारी गराउदै उनिहरूको सोच र ब्यवहारिक पक्षमा सुधार ल्याउन विशेष योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वनयमा ल्याउन अपरिहार्य रहेको देखिन्छ । पारिवारिक निर्णय प्रकृयामा बाल सहभागिताका विषयको विवरण तालिका नं. ७४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ७४: पारिवारिक निर्णयमा बालबालिकाको सहभागिता

साविकका वडा नं.	वालवालिकालाई निर्णयमा सहभागी		जम्मा
	गराउने	नगराउने	
१	३५१	४४८	७९९

२	२२८	१९४	४२२
३	५४१	११३	६५४
४	२०९	४८९	६९८
५	५४७	८२१	१३६८
६	२४६	७८	३२४
७	७७	२६४	३४१
८	३०	५७०	६००
९	२३०	३४२	५७२
१०	४५	६५३	६९८
जम्मा	२५०४	३९७२	६४७६

श्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७.३ बालक्लव तथा सन्जालको अवस्था

रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगर भित्र सामुदायीक ९ र विद्यालय स्तरीय ९ गरी कुल १८ बटा बालक्लवहरू कृयाशिल रहेको पाईएकोछ। यी बालक्लवहरूमा आवद्ध भई कृयाशिल रहेका बालबालिकाको संख्याको अध्ययन गर्दा सामुदायीक बाल क्लवमा १८ जना दलित, ३५ जनजाती र ३० अन्य गरी कुल ९३ जना, विद्यालय स्तरीय बालक्लबमा दलित १७, जनजाती ३७ र अन्य ३९ गरी कुल ९२ जना समेत कुल १८५ जना बालबालिका हरू अवद्ध भई बालक्लवमा कृयाशिल रहेको पाईएकोछ। यो संख्या बालक्लवका कार्यसमिति सदस्य हुन वा साधारण सदस्य समेत हुन त्यो भने खुल्न सकेको छैन। यथार्थमा नगरपालिकाको रुपमा स्थापित हुनु भन्दा अघि भाषी, सिंगिया र बक्लौरीका वडागत बालक्लव जम्मा २७ वटा तथा डुम्राहाका डुम्राहाका ५ वटा गरी ३२ वटा थिए। पछि भादगाउँसिनवारी र सिंगियालाई रामधुनिभासी नगरपालिका बनाएपछि १८ वटा बालक्लवलाई १० वटा वडामा १० को संख्यामा झारियो थियो भने पछि आएर नगरको पुन संरचना हुंदा बक्लौरीका ९ वटा र डुम्राहाका ५ वटा वडा पनि समावेश गरी रामधुनी नगरपालिका पुनसंरचित भएकाले यी सवै बालक्लवहरूलाई समेत पुन मिलाएरु वर्तमानका ९ वटा वडाहरूमा ९ वटा वडागत बालक्लवहरू बनाईएका हुन्। यस नगरमा बालक्लवको सम्योजनमा १ वटा नगर स्तरीय बाल सञ्जाल समेत कृयाशिल रहेको देखिन्छ। तर वर्तमान नगरको पुन संरचना बमोजिम पुनरगठन गर्न भने बांकि रहेको देखिन्छ। तसर्थ बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा बालक्लवको भुमिका महत्वपूर्ण हुने भए बाट सवै वडाका बालक्लवहरू र नगरस्तरीय बालसञ्जालको थप कृयाशिलताकालागि पुनरगठन समेत गर्ने र थप सकृय बनाउने गरी यस रणनीतिक योजनाले सम्बोधन गर्नु पर्ने आवश्यकता महशुस भएको छ। बाल क्लव तथा सञ्जालको विवरण तलका तालिका न.७५, ७६ र ७७ मा उल्लेख गरिएकोछ।

तालिका नं. ७५.समुदाय तथा विद्यालय स्तरीय बालक्लवहरूको विवरण

समुदायमा आधारित बालक्लवहरूर				विद्यालयमा आधारित बालक्लवहरू			
क्लव संख्या	बालिका सदस्य	बालक सदस्य	जम्मा	क्लव संख्या	बालिका सदस्य	बालक सदस्य	जम्मा
९	४९	४४	९३	९	४३	४९	९२

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ७६.वडास्तरीय बालक्लवमा आवद्ध बालबालिकाहरूको वडागत विवरण

वडा नं.	विद्यालयमा आधारित बालक्लवहरू				समुदायमा आधारित बालक्लवहरू			
	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
१	३	४	६	१३	०	३	२	५

२	१	५	४	१०	२	६	३	११
३	२	५	५	१०	३	९	०	१२
४	१	४	३	८	१	३	२	६
५	१	३	२	६	०	०	९	९
६	२	६	५	१३	४	६	६	१६
७	३	५	७	१५	२	३	२	७
८	२	२	३	७	४	३	३	१०
९	३	३	४	१०	२	२	३	७
जम्मा	१७	३७	३९	९२	१८	३५	३०	९३

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ७७. नगरस्तरीय बालक्लवमा आवद्ध बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	बाल सञ्जालको विवरण	सदस्य संख्या					जम्मा
		बालक	बालिका	दलित	जनजाति	अन्य	
१	नगर बालसन्जाल	१३	६	२	४	१३	१९
जम्मा		१३	६	२	४	१३	१९

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.७.४ विभिन्न संघसंस्थामा आबद्ध बालबालिकाहरू

बाल सहभागिता बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि एक महत्वपूर्ण पक्षहो । प्रत्येक घरपरिवार लगायत विभिन्न सरोकारवाला संघसस्थामा उनीहरूको सार्थक सहभागिताले बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा यथेष्ठ योगदान पुऱ्याउछ । वर्तमान रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरणलाई अध्ययन गर्दा वडा नागरिक मञ्च र योजना तर्जुमा समितिमा बालबालिकाको सहभागित रहने गरेको देखिएको छ । यसको विवरण तालिका नं. ७८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं.७८.विभिन्न संघसंस्थामा आबद्ध बालबालिकाहरूको विवरण

सि.नं.	समितिको नाम	लिङ्ग		जम्मा
		बालक संख्या	बालिका संख्या	
१	वडा नागरिक मन्च	२४	२४	४८
२	योजना तर्जुमा समिति	२	३	५

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.८ शैक्षिक संस्था सम्बन्धी विवरण

शिक्षा मानव जीवनको तथा मानव विकास सुचकाङ्कको एक अनिवार्य सर्त हो । सहज र सुलभ रुपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न पाउनु बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकार हो । यस अधिकार बाट बन्चित हुन नदिन बालबालिकाको पहुंच भित्र बालविकास केन्द्र, विद्यालय तथा महाविद्यालयहरूको सुविधा उपलब्ध हुन अनिवार्यछ । हाल सञ्चालनमा रहेका बालविकास केन्द्र, सामुदायीक र संस्थागत विद्यालयहरूको संख्या र अवस्थाका बारेमा रामधुनी नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थाका बारेमा यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ का आधारमा यस नगर भित्र जम्मा ३२ वटा बाल विकास केन्द्र

मार्फत २३७ बालक तथा २२६ बालिका गरी कुल ४६३ जना बालबालिकाले सेवा उपभोग गरिरहेको पाईएको छ भने २८ वटा सामुदायीक र २४ वटा संस्थागत गरी कुल ५२ वटा शिक्षण सस्थाहरू सञ्चालनमा रहेको पाईएको छ । यी मध्ये १६ वटा प्राथमिक विद्यालय, ७ वटा निम्नमाध्यमिक विद्यालय, ५ वटा उच्च मावि सहित २६ वटा माध्यमिक विद्यालय साथै १ वटा क्याम्पस सञ्चालनमा रहेका छन् । उच्च माविहरूमा अध्यापन गराईने विषयको बारेमा अध्ययन गर्दा प्रयास सवैमा शिक्षा, मानविकी र व्यवस्थापन कुनै एक दुई वा सवै विषयको मात्र अध्यापन गराईने गरेको देखिन्छ । प्राविधिक शिक्षामा कसैले पनि सकृता देखिएको पाईदैन । यसका अलावा यस नगर भित्र २ वता मदर्सा समेत सञ्चालनमा रहेका छन् । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. मा उल्लेख गरिएकोछ ।

तालिका नं. ७९: बालविकास केन्द्रहरुको विवरण

वडा नं.	बाल विकास केन्द्रको जम्मा संख्या	भर्ना भएका बालबालिका संख्या		जम्मा
		बालक	बालिका	
	३२	२३७	२२६	४६३
जम्मा	३२	२३७	२२६	४६३

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ८०: शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण

विवरण	सरकारी	सामुदायिक	नीजि विद्यालय	कूल
प्रावि		१२	४	१६
निमावि		३	४	७
मवि/ उच्च मावि		१०	१६	२६
क्याम्पस		१	०	१
वेद विद्याश्रम		०	०	०
मदरसा		२	०	२
अन्य		२८	२४	५२

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

तालिका नं. ८१: उमावि तथा कलेजहरूको विवरण ।

क्रस	कलेज या उमाविको नाम	ठेगाना	कार्यक्रम	विद्यार्थी संख्या
१	आदर्श उमावि	बक्लौरी	शिक्षा, मानविकी र व्यवस्थापन	१२६
२	भाषि उमावि	झुम्का	शिक्षा र मानविकी	१३९
३	रामधुनी उमावि	सिंगीया	शिक्षा र मानविकी	१६७
४	जनता उमावि	सिंगीया	शिक्षा, मानविकी र व्यवस्थापन	८६
५	चन्द्रकमल उमावि	डुम्राहा	शिक्षा	६७

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.८.१ विद्यालयमा शौचालयको व्यवस्थः

बालबालिका विद्यालय जान मन नगर्नु तथा विचैमा कक्षा छाडेर घर फर्कने कारणहरू मध्ये सम्बन्धित विद्यालयमा उनिहरूले प्राप्त गर्ने सौचालय, खानेपानी, कक्षा कोठा तथा डेस्क बेञ्च, विद्युत लगायतका सेवा सुविधाको अवस्थामा समेत निर्भर रहने गर्दछ । रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख भएका आधारमा यस नगर भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरूको सौचालयको अवस्थाका बारेमा अध्ययन गर्दा ५२ वटा विद्यालयहरूमा जम्मा १०५ वटा सौचालय सञ्चालनमा

रहेका साथै ति मध्ये ४३ वटा समान्य सवैले प्रयोग गर्न मिल्ने, १२ वटा शिक्षक र शिक्षिकाकालागि साथै ४९ वटा छात्रछात्राकालागि तथा १ वटा अपाङ्गमैत्री रहेको पाईएको छ । जसको विवरण तालिका नं. ८२ मा उल्लेख गरिएकोछ ।

तालिका नं. ८२: विद्यालयमा सौचालयको किसिम सम्बन्धी विवरण

जम्मा विद्यालय संख्या	शौचालयको किसिम संख्या					
	सामान्य, सवैले प्रयोग गर्ने	शिक्षक शिक्षिका	छात्राछात्रका लागि भिन्दै	अपाङ्गका लागि	शौचालय नभएको	जम्मा
५२	४३	१२	४९	१		१०५

स्रोतः रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४

१.८.२ अपांगता भएका बालबालिकाकालागि विद्यालयमा उपलब्ध सुविधाका आधारमा घरपरिवार

अपाङ्गता ईच्छा होईन यो त एक मानव जीवनको कहालि लाग्दो घट्ना र परिवेश हो । जन्मजात हुने अपाङ्गता त गर्भ प्रतिको जिम्मेवारिमा रहेको मानवीय कमजोरी र असावधानीको उपजहो । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा अपाङ्गता भएका बालबालिकाले सहज रुपमा विद्यालय शिक्षा प्राप्त गर्न सक्नु उनिहरूको नैसर्गिक अधिकार हो । यस अर्थमा प्रत्येक विद्यालयले आफ्नो विद्यालयलाई अपाङ्गमैत्री बनाउन अनिवार्य छ साथै अपाङ्गमैत्री विद्यालयका बारेमा जानकारी राख्नु साथै अपाङ्गमैत्री वातावरण र सुविधा भएको विद्यालयमा आफ्नो अपाङ्ग बालबालिकालाई शिक्षा दिलाउन अभिप्रेरित भई कर्तब्य पुरा गर्नु अभिभावकाको प्रमुख कर्तब्य हुन आउछ । यस विषयमा वर्तमान पुन संरचान बमोजिम तयार पारिएको रामधुनी नगरपालिकोका बस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख योग्य तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेका कारण साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई आधारम मानेर अध्ययन गर्दा साविक रामधुनी नगरपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित विद्यालयहरूको अपाङ्गमैत्री सेवा सुविधाका बारेमा जानकारी भए नभएको तथा त्यसको उपयोग गरे नगरेको बारे गरिएको अध्ययन र त्यस बाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा मात्र ६.३१ % घरपरिवारलाई यस बारेमा जानकारि भएको र यसको उपयोग गर्ने गरेको देखिएको छ । यस विषयमा थप अध्ययन गरी यस नगर भित्रका सवै विद्यालयलाई अपाङ्गमैत्री बनाउने तर्फ कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अति आवश्यक देखिएको छ । अपाङ्ग मैत्री सुविधा उपलब्धताको आधारमा प्राप्त जानकारी विषयको विवरण तालिका नं. ८३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं ८२: अपाङ्ग विधार्थीका लागी विद्यालयमा विषेश सुविधा सम्वन्धी विवरण

साविकका वडा नं.	विद्यालयमा अपाङ्ग विद्यार्थीका लागि विषेश सुविधा उपलब्ध			जम्मा
	छ	छैन	थाहा छैन	
१	२८	६२५	१४६	७९९
२	१५	३१४	९३	४२२
३	५७	५००	९७	६५४
४	९२	१९९	४०७	६९८
५	१२२	१२०९	३७	१३६८
६	७	२१२	१०५	३२४
७	५२	२२६	६३	३४१
८	७	१७३	४२०	६००
९	२९	३३७	२०६	५७२
१०	०	६८९	९	६९८
जम्मा	४०९	४४८४	१५८३	६४७६

श्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.८.३ बालबालिकालाई विद्यालय जान लाग्ने समयका आधारमा घरपरिवार विवरण

बालबालिकालाई विद्यालयमा आकर्सण गर्न सक्ने अर्को प्रमुख कारण भनेको विद्यालय जान लाग्ने समय र सुगमता पनि हो । यस विषयमा अध्ययन गर्दा रामधुनी नगरपालिकाको वर्तमान पुन संरचना बमोजिम तयार पारिएको यस नगरको बस्तुगत विवरण २०७४ मा यस बारेमा उल्लेख भएको नपाईएकाले यसको संकेतिक रुपमा साविक रामधुनिभाषी नगरपालिकाको पार्श्वचित्र २०७३ को अध्ययन गर्दा यस नगरपालिका भित्र ११४१ परिवारका विद्यालय उमेरका बालबालिकाले विद्यालय जनाकालागि आधा घण्टाको दुरी पार गर्नु पर्ने अवस्था रहेकोछ भने ५१६ परिवारका बालबालिकाले १ घण्टा जतिको समय ब्यतित गर्नु पर्दछ । यसमा पनि वडागत रुपमा हेर्ने हो भने वडा नं. ५ मा यो अवस्था झनै कहालि लाग्दो छ । यसको विवरण तालिका नं. ८३ मा उल्लेख गरिएको छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा वर्तमान पुनसंरचना समेतलाई मध्यनजर राखि यस रणनीतिक योजना मार्फत नगर शिक्षा नीतिका साथ नगरपालिका क्षेत्र भित्र बालबालिकालाई विद्यालयको सुगमताकालागि एक गुरु योजनानै तयार परी कार्यान्वनयमा ल्याउनु पर्ने अवस्था देखिएको छ ।

तालिका नं. ८३: वडा अनुसार नजिकको स्कुल जान लाग्ने समयको आधारमा घर परिवारको विवरण

साविकका वडा नं.	स्कुल जान लाग्ने समय			जम्मा
	१५ मिनेटभन्दा कम	३० मिनेट भन्दा कम	६० मिनेट भन्दा कम	
१	७२५	७४	०	७९९
२	३९३	२७	२	४२२
३	५७५	७८	१	६५४
४	३०३	३८९	६	६९८
५	५७७	३०४	४८७	१३६८
६	९१	२१९	१४	३२४
७	३२३	१६	२	३४१
८	५९४	५	१	६००
९	५५५	१४	३	५७२
१०	६८३	१५	०	६९८
जम्मा	४८१९	११४१	५१६	६४७६

श्रोतः रामधुनि नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.९ बाल अधिकारको वर्तमान अवस्थाका आधारमा रामधुनी नगरपालिका

१.९.१ स्वास्थ्य (बाल बचाउ संग सम्बन्धित):

रामधुनी नगरपालिकाको स्वास्थ्य स्थितिका बारेमा जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय सुनसरीले बेला बखत आफ्ना प्रतिवेदन मार्फत सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने गरेको पाईन्छ । योजनाबद्ध ढंगले नगरब्यापि रुपमा स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यहरू सञ्चालन गरी रहेको भएतापनि बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि आवश्यक पर्ने मात्रृ स्वास्थ्य सुरक्षाका क्षेत्रमा समेत अझै थप प्रयास गर्नु पर्ने अवस्था देखिएकोछ । गर्भवती आमाले गराउनु पर्ने पूर्व प्रसुति तथा उत्तर प्रसुती जांच, सुरक्षित सुत्केरी सेवामा पहुंच, टिटानस विरुद्धको खोप, जुकाको औषधिको प्रयोग, आईरन चक्किको सेवन जस्ता मात्रृ स्वास्थका कार्यमा अझै आमाहरू सजग भइसकेको नपाउनु, यस नगर क्षेत्र भित्र बाट अन्य छिमेकि गाविसका नागरिकले समेत सेवा सुविधा लिएका कारण तथ्याङ्क दोहोरो परि केहिमा सत प्रतिसत भन्दा माथि देखिनु, नगर भित्रको वास्तवकि मात्रृ मृत्यू दरका बारेमा

यकिन तथ्याङ्क नहुनु, गर्भवती आमाले दक्ष स्वास्थ्य कर्मि बाट स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराएको अवस्था कस्तो रहेको छ यस बारेमा तथ्याङ्क स्पष्ट नहुनु, आमाहरूले आफ्ना छोराछोरीलाई पूर्ण स्तनपान गराएको छ या छैन यकिन नहुनु, केहि घरपरिवारमा अझै पनि सौचालयको अभाव रहनु, संपूर्ण विद्यालयहरूमा बालक र बालिकाकालागि पर्याप्त र केहिमा छुट्टा छुट्टै सौचालको ब्यवस्था समेत हुन नसक्नु तथा सार्वजनिक स्थालहरूको पहिचान र विश्लेषणका साथ सार्वजनिक सौचालयको ब्यवस्था लाई पर्याप्त र भरपर्दो पार्न नसक्नु तथा सावुन पानिले हात धुने अवस्थाका बारेमा स्पष्ट तयाङ्क आउन नसक्नु, सवै घरपरिवार लगायत नगरका सार्वजनिक स्थालहरू (बस पार्क, हाट बजार, खेल मैदान, सभाहल, पार्क, धार्मिक स्थाल तथा मठमन्दिर लगायत) साथै विद्यालय समेतमा शुद्ध पिउने पानीको ब्यवस्था पूर्ण हुन नसक्नु, नगरमा एच.आई.भी. संक्रमित र प्रभावित बालबालिका भए नभएको स्पष्ट नहुनु, जस्ता समस्याहरू यथावत रहेको पाईएको छ। तसर्थ रामधुनी नगरपालिकामा महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्य क्षेत्रको पहुंच अभिबद्धि र निरन्तरताकालागि थप कार्य गर्नु पर्ने उपरोक्त तथ्याङ्कले स्पष्ट पारेका कारण यस रणनीतिक योजनामा मात्रृ तथा बाल मृत्यूदरलाई सुन्यमा झार्न, बालबालिकालाई कुपोषण बाट जोगाउन, खोप कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउन तथा एच.आई.भि. एड्स बाट महिला तथा बालबालिकालाई जोगाउन, सौचालय तथा शुद्ध र सुरक्षित पिउने पानिको सुनिस्चिततालाई पूर्णता दिन विशेष प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ। साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाले लिएको पछिल्लो घरपरिवार सर्वेक्षण मार्फत तयार पारिएको पार्श्व चित्र २०७३ तथा बर्तमान रामधुनी नगरपालिकाले तयार पारेको बस्तुगत विवरण २०७४ समेतका आधारमा यस नगरको स्वास्थ्यको स्थिति यस प्रकार रहेको पाईन्छ।

सूचकहरु		वर्तमान अवस्था		कैफियत
		२०७३	२०७४ को सुरु अवस्था	
स्वास्थ्य				
१. मात्रृ स्वास्थ्य				
१.१	मातृ मृत्युदर	N	N	
१.२	गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको अवस्था।	१३९	५२	%
१.३	प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको अवस्था।	१०२.७	N	%
१.४	सवै गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएको अवस्था।	४५.७१	N	%
१.५	गर्भवती महिलाहरूले प्राप्त गरेका जुकाको औषधी	N	९०	%
१.६	सुत्केरी भएका महिलाका लागि भिटामिन ए वितरण	N	१००	%
१.७	गर्भवती/ सुत्केरी आमाहरुले २२५ आइरन चक्कि खाएको अवस्था	१०७.९९	९०	%
१.८	गर्भवति जाच सेवा केन्द्र	N	N	नखुलेको
१.९	गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएको अवस्था	९५.२९	६०	%
२. बाल स्वास्थ्य				
	वाल रोग तथा खोप सम्वन्धी जानकारी भएको घरपरिवार संख्या	६१.६५	N	%
	१ बर्ष भित्र जन्मेका बालबालिकाको संख्या	८४०	N	जना

	जन्मना साथ बिगौती दुध खुवाउने	९२.६२	N	%
	६ महिनासम्म आमाको दुध मात्र खुवाउने	७८.८१	N	%
२.१	नवजात शिशु मृत्यु दर (प्रति हजारमा)	N	N	जना
२.२	२ बर्ष मुनिका बालबालिकाको मृत्यु भएको घर परिवार	२१	N	वटा
२.२.१	१ वर्ष भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले पूर्ण खोप (डिपिटि, हेपाटाईटिस बि, हिब ३, दादुरा) पाएको अवस्था			
२.२.१.१	बि.सी.जी	७४.८८	९०	%
२.२.१.२	डी.पी.टी ३,	७१.५३	९०	%
२.२.१.३	दादुरा /रुवेला	६६.०	९०	%
२.१.१.४	जे.ई.	५०.६९	N	%
२.३	६ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका बालबालिका हरूले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएको अवस्था	९४.०१	९०	%
२.४	पोलियो ३ खोप पाएका बालबालिका	९३.१	९०	%
	जुकाको औषधि खाएका बालबालिका	८९.२१	१००	%
२.५	कुपोषित बालबालिका	N	N	%
३	एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरूले ARV Prophylaxis पाएको अवस्था ।			
३.१	संक्रमित बालक	N	N	
३.२	संक्रमित बालिका	N	N	
३.३	प्रभावित बालक	N	N	
३.४	प्रभावित बालिका	N	N	
४	सामुदयीक स्वास्थ्य	N	N	
४.१	खानेपानी			
४.१.१	सबै घरधुरिमा पिउनयोग्य खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको अवस्था । पाइपलाईनको पानीको वितरणका आधारमा	अपर्याप्त	३.२५	%
४.१.१.१	टुवेलको पानीको प्रयोगको आधारमा	८९.२२	९४.१८	%
४.१.२	नगरका सार्वजनिक स्थालहरू (बस पार्क, हाट बजार, खेल मैदान, सभागृह तथा सभाहल, पार्क, धार्मिक स्थाल तथा मठमन्दिर लगायत) मा शुद्ध पिउने पानीको ब्यवस्था	अपर्याप्त	N	%

४.१.३	नगरका सवै विद्यालयहरूमा पानी शुद्धिकरणका लागि बायो फिल्टरको प्रयोग	नभएको	N	%
४.२	सौचालय			
४.२.१	संपूर्ण घर परिवारमा सौचालयको निर्माण भएको	९६.७४	५४.५०	%
४.२.१.१	सेफ्टि टैंकि सहितको	९.१२		%
४.२.१.२	रिङ को प्रयोग गरिएको	८७.०९		%
४.२.१.३	खाल्डे	०.५		%
४.२.२	संपूर्ण विद्यालयहरूमा बालक र बालिकाकालागि पर्याप्त र छुट्टा छुट्टै सौचालको ब्यवस्था	अपर्याप्त	अपर्याप्त	%
४.२.३	सार्वजनिक स्थालहरूमा सार्वजनिक सौचालयको ब्यवस्था	N	N	%
४.२.४	चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको अवस्था	८७.०४	N	%
५	फोहोरमैला विषर्जनका लागि सुरक्षित स्थलको ब्यवस्था	नभएको	नभएको	

N :–तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३, रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.९.२ बाल संरक्षणः

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका चार क्षेत्र मध्ये बाल संरक्षण सर्वत्र चासोको विषयका रुपमा रहेको छ । बालबालिकाको संरक्षण, सामाजिक सुरक्षा र यौन शोषण, दुर्व्यवहार सम्बन्धी विद्यमान कानुनको कार्यान्वयन कमजोर र बालन्याय पाशासन प्रभावहीन रहेको यस अवस्थामा स्थानीय सरकारको रुपमा कृयाशिल स्थानीय निकाय लागयत स्थानीय स्तरमा रहेका सामाजिक संघ सस्था र सामाजिक अगुवाहरूको अहम भुमिका रहेकोछ । बालसंरक्षणका क्षेत्रमा विभिन्न प्रयासहरू भई रहेको भएतापनि एकिकृत रुपमा यस्ता घट्नाहरूको यथार्थ तथ्याङ्क संकलन गर्न सकिएको छैन । रामधुनी नगरपालिकाको अवस्थालाई केलाएर हेर्दा बालबालिकाको जन्मदर्ता गर्ने कार्य अहिले पनि सतप्रतिसत हुन नसक्नु, बालविवाहको प्रथा कायमै रहनु, बालबालिकाहरू निकृष्ट श्रममा संलग्न भईरहेको अवस्था हुनु, बालबालिकामा हुने हिंसा र दुर्व्यवहारका कार्यहरू भई रहनु, दलित, आदिवासी, जनजाति, मुस्लिम, अपांङ्गता भएका, ग्रामीण र गरिबीको मारमा परेका परिवारका बालबालिकाको शिक्षा स्वास्थ्य लगायतका सेवामा पहुंच र सामाजिक सुरक्षाको स्थितिमा आशातीत रुपमा सुधार हुन नसक्नु, कुपोषणबाट बालवालिकाहरू ग्रसित हुनु बालसंरक्षणको क्षेत्रमा रहेका गम्भिर र महत्वपूण चुनौतिहरू हुन । यसका अतिरिक्त बाल श्रमिक, द्वन्द्वबाट पीडित र जोखिममा रहेका बालबालिकाको लागि सामाजिक सुरक्षा र पुनःर्स्थापना पर्याप्त रुपमा गर्न सकिएको छैन । यी सवै विषयहरूका कारक तत्वको रुपमा विद्यमान गरिबी, सामाजिक असमानता, लैङ्गिक विभेद, एवं सीमित स्वास्थ्य र शैक्षिक सुविधाहरू आदिका कारण सिर्जना भएको भन्न सकिन्छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजनाले बाल संरक्षणको क्षेत्रमा पर्याप्त सम्बोधन गर्दै सरोकारवाला संघ सस्थालाई समन्वयात्मक कृयाशिलताको जोलोमा समेट्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०६८ सालको राष्ट्रिय तथ्याङ्कलाई आधार मनिएकोले यथार्थ विवरण लिन बांकि रहेका साविकका रहेका गाविसको मात्र तथ्याङ्क मात्र छुट रहेको भएता पनि % को हिसवले साविक रामधुनी नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई आधार तथ्याङ्कको रुपमा लिएर यो रणनीतिक योजना लाई तयार गरिएकोछ ।

बाल संरक्षणमा आधारित रामधुनि नगरपालिकाको तथ्याङ्गगत विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

सूचकहरू		वर्तमान अवस्था		कैफियत
नगरको कुल बालबलिकाको संख्या		२०७३	२०७४ को सुरु अवस्था*	
१	१८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जन्म दर्ता विवरण	३७९७		जना
१.१	बलक	२०२१		जना
१.२	बालिका	१७२१		जना
१.३	३५ दिन भित्र निशुल्क दर्ता गराउने घर परिवार	८१३		वटा
१.४	३६ दिन देखी ५ वर्षमा दर्ता गराउने घर परिवार	६५१		वटा
१.५	५ वर्ष माथी उमेरमा दर्ता गराउने घर परिवार	३६९		वटा
२	बालश्रमिक सम्बन्धि विवरण			
२.१	घरेलु बालश्रमिकको संख्या	२२		जना
२.१.१	बलक	९		जना
२.१.२	बालिका	१३		जना
२.२	१४ बर्ष मुनि उमेर समुहका बालश्रमिकको संख्या	N		जना
२.३	१५-१८ बर्षका बालश्रमिकको संख्या	N		जना
२.४	अन्य क्षेत्रमा काम गर्ने बालश्रमिक	N		जना
२.५	आफ्ना बालबालिका सडक बालबालिकाको रुपमा रहेका घरपरिवार	२२		वटा
३	बाल विवाह सम्बन्धि घरपरिवार विवरण	१७१		वटा
३.१	१० वर्ष भन्दा कम उमेरमा विवाह गरिदिने घरपरिवार	४९		वटा
३.२	१० देखी १४ वर्ष सम्ममा विवाह गरिदिने घरपरिवार	५१		वटा
३.३	१५ देखी २० वर्ष सम्ममा विवाह गरिदिने घरपरिवार	७१		वटा
३.४	विगत १ बर्ष भित्र बाल विवाह भएका बालबालिकाको संख्या	२१		जना
४	घरपरिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचविखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको अवस्था	N		
४.१	बाल दुर्व्यवहार हुने गरेका घरपरिवार संख्या	२७		वटा
४.२	१ बर्ष भित्र घरेलु हिंसामा परेका बालबालिकाको संख्या	६		जना
५	सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने अपाङ्गता भएका बालबालिका			
५.१	अपाङ्ग मैत्री भवन (सार्वजनिक)	N		
६	बाल संरक्षणसम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सञ्चालनमा ल्याईएको अवस्था			
७	दुर्व्यासनमा लागेका बालबालिकाको संख्या	१९७		
७.१	बलक	१२२		

७.२	बालिका	७५		
७.३	धुम्रपानमा सम्लग्न बालबालिकाको संख्या	९४		
७.३.१	बलक	५७		
७.३.२	बालिका	३७		
७.४	नशालु पदार्थ सेवन गर्ने बालबालिकाको संख्या	१०३		
७.४.१	बलक	६५		
७.४.२	बालिका	३८		

N :–तथ्याङ्क नभएको, * रामधुनी नगरपालिकामा समाबेश भएका साविकका गाविसको यथार्थ विवरण प्राप्त नभएकोले खालि राखिएको ।स्रोत : रामधुनि नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.९.३ बाल विकासः (शिक्षा, खेल तथा मनोरञ्जन) :

देशबाट निरक्षरता उन्मूलन गर्दै गुणस्तरयुक्त शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्न शिक्षा क्षेत्रमा लगानी विस्तार हुँदै आएको छ । सबै तह र विधाका शिक्षामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गर्न नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका प्रयासहरू भएका छन् । विगतका प्रयासहरूबाट प्रारम्भिक बाल विकासको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको अनुपात ५४ प्रतिशत, साक्षरता दर ६६ प्रतिशत, प्राथमिक तहमा खुद भर्ना दर ९५.३ प्रतिशत पुगेको छ । आधारभूततह (कक्षा १-८) मा लैङ्गिक अनुपात लगभग समदरमा पुगेको छ । खुद भर्नादर आधारभूत तहमा ८७ प्रतिशत र माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा ३१ प्रतिशत पुगेको छ । उच्च शिक्षामा सहजै देखिने भर्ना दर १३ प्रतिशत पुगेको छ । यसैगरी प्राविधिक शिक्षा र व्यावसायिक तालिममा लक्षित समूहको पहुँच बढेको छ । करीब २३ लाख विद्यार्थीले वार्षिक रुपमा छात्रवृत्ति प्राप्त गरिरहेका छन् । विभिन्न २२ ओटा मातृभाषामा कक्षा ५ सम्मका पाठ्यसामग्री विकास गरिएका छन् ।

यती धेरै प्रयास हुंदाहुंदै पनि रामधुनी नगरपालिकाको वर्तमान शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण गर्दा शिक्षण सस्थाहरूको संख्या पर्याप्तनै देखिएको भएतापनि साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार ५ बर्ष माथिको उमेर समुहको हिसावले १५.५२ % जनसंख्या अझै पनि निरक्षर रहनु जस्मा महिलाको संख्या बढी रहनु साथै गरिवीको औषत मात्रा र निरक्षर जनसंख्याको मात्रा उस्तै उस्तै रहनु, पर्याप्त बालविकास केन्द्रको विकास र व्यवस्थापन हुन नसक्नु, औपचारिक शिक्षा बाट बन्चित बालबालिकाकालागि अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थापनमा कमि हुनु, विद्यालय खुद भर्ना दर प्राथमिक तहमा समेत सत प्रतिसत हुन नसक्नु , विद्यार्थिको सिकाई उपलब्धि न्यून रहनु, बालबालिकाको विद्यालय छाड्ने दर कहालि लाग्दो हुनु, बालमैत्री विद्यालय विकास कार्यक्रम व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन हुन नसक्नु, धेरै विद्यालयहरूमा आवश्यक न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार (सौचालय तथा खानेपानि, विज्ञान प्रयोगशाला, पुष्तकालाय, खेल मैदान) को समेत व्यवस्था हुन नसक्नु, गरिव परिवारको आय श्रोत अभिबृद्धि गरी तीनका बालबालिकालाई सहज विद्यालय पठाउने वातावरणको विकास गर्न नसक्नु जस्ता विषयहरू बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालनका लागि गम्भिर चुनौतिको रुपमा रहेको पाईएको छ । तसर्थ उपरोक्त चुनौतिहरूलाई अवसरको रुपमा लिई आजको ३ बर्ष भित्र बालविकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयको वर्तमान अवस्थामा विशेष परिवर्तन ल्याउन, ५-६० बर्ष उमेरको निरक्षरता उन्मुलन गर्न, विद्यालय भर्नादरलाई सतप्रतिसत बनाउन, विचैमा बालबालिकाले विद्यालय छाड्ने प्रथाको अन्त्य गर्न साथै सवै बालबालिकाले अनिवार्य तथा न्यूनतम रुपमा कक्षा ८ सम्मको आधारभुत शिक्षा पाप्त गर्न सक्ने अवसर सृजना गर्न, भय रहित वातावरणमा बालबालिकाले शिक्षा आर्जन गर्ने अवसरको सहज स्थिति श्रृजना गर्न, विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विकास गर्न, क्षमतावान शैक्षिक जनसक्तिको व्यवस्थापन गर्न, सामुदायीक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधार गरी सर्वसाधारणको सोचाईमा परिवर्तन ल्याउन, सवैमा शिक्षा प्रतिको जनचेतना अभिबृद्धिका क्षेत्रमा विशेष योगदान पुऱ्याउन साथै खेल तथा मानोरञ्जन, कृषि र पर्यटन, ब्यापार तथा ब्यवशाय सृजना र तीनको विकास साथै शिप विकासको माध्यबाट रोजगारीको सृजना गरी गरिवी न्यूनिकरण गर्ने कार्यमा समेत यस रणनीतिक योजनाले पर्याप्त सम्बोधन गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत

विवरण तयार पार्दा २०६८ सालको राष्ट्रिय तथ्याङ्कलाई आधार मनिएकोले यथार्थ विवरण लिन बांकि रहेका साविकमा रहेका गाविसको मात्र तथ्याङ्क मात्र छुट रहेको भएता पनि % को हिसवले साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई आधार तथ्याङ्कको रुपमा लिएर यो रणनीतिक योजना लाई तयार गरिएकोछ । बाल विकास संग सम्बन्धित रामधुनि-भासि नगरपालिकाको समग्र बस्तु स्थिती देहाय बमोजिम रहेका पाईएको छ ।

१	साक्षरता			
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
१.१	शाक्षरताको आधारमा ३ बर्ष भन्दा माथिको साक्षर जनसंख्या	२५२६९	८४.४८	
१.२	महिला साक्षरता	११२८९	७९.१४	
१.३	पुरुष साक्षरता	१३९८०	८९.३५	
१.४	उमेर तथा लैंगिक समुहको आधारमा साक्षरता			
१.४.१	३ देखि १५ बर्ष उमेर समुह	५६२३		
१.४.१.१	बलिका	२७६०	८९.८१	
१.४.१.२	बलका	२८६३	९०.३२	
१.४.२	१६ देखि ४५ बर्ष उमेर समुह	१५७१९		
१.४.२.१	महिला	७२४१	८७.०७	
१.४.२.२	पुरुष	८४७८	९४.३०	
१.४.३	४६ देखि ६० बर्ष उमेर समुह	२७१३		
१.४.३.१	महिला	९५४	५४.२०	
१.४.३.२	पुरुष	१७५९	८१.०२	
१.४.४	६१ बर्ष भन्दा माथिको उमेर समुह	१२१४		
१.४.४.१	महिला	३३४	२९.९३	
१.४.४.२	पुरुष	८८०	६६.९२	

२	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र, पूर्व प्राथमिक विद्यालय			
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
२.१	४ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरू प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएको अवस्था तथा अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमको अवस्था	१७७४		
२.२	बालविकास केन्द्रको जम्मा संख्या	३१		वटा
२.३	बालविकास केन्द्रमा जाने बालबालिका	४९८	४७.१५	%
२.४	बालविकास केन्द्रको भौतिक पूर्वाधार सुविधा		६३.६३	%
२.५	बालविकास केन्द्रको व्यवस्थित सञ्चालन		९५.४५	%
२.६	बालविकास केन्द्रमा बालबालिकाको उपस्थिति औषत		७६.०२	%

२.७	औपचारिक शिक्षाबाट वंचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको अवस्था		N	%

३	विद्यालय			
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
३.१	जम्मा विद्यालय संख्या	३६		वटा
३.१.१	सामुदायिक विद्यालय संख्या	१४		वटा
३.१.२	संस्थगत विद्यालय संख्या	२२		वटा
३.२	विद्यालय खुद भर्ना दर (कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका सत्प्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना भएको अवस्था)			
३.२.१	प्राथमिक विद्यालय तह			
३.२.२	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ कक्षा देखि ८ सम्म) पुरा गरेको अवस्था) जम्मा ६०८९ मध्ये	४६०३	७५.५९	
३.२.३	प्राथपमक विद्यालय तह	३००२		जना
३.२.४	निम्न माध्यमिक विद्यालय तह	१६०१		जना
३.२.५	माध्यमिक विद्यालय तह	९२३		जना

४	विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाई उपलब्धि तथा विद्यालय छाड्ने दर (औषत)				
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३			कैफियत
		सामुदायीक विद्यालय ५	सस्थागत विद्यालय ५	सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालय ५	
४.१	सिकाई उपलब्धि				
४.१.१	प्राथमिक तह	५२.२४	८७.८७	६८.७१	
४.१.२	निमावि तह	४७.७२	७६.९१	६४.५८	
४.१.३	मावि तह	४१.६४	८५.३३	६०.१६	
४.१.४	उच्च मावि तह	३४.९८	६५.५	५०.२४	
४.२	विद्यालय छाड्ने दर				
४.२.१	प्राथमिक तह	२७.१५	३.६२	१६.६६	
४.२.२	निमावि तह	२६.३४	४.३७	१३.७५	
४.२.३	मावि तह	२७.६५	२.०	१९.११	
४.२.४	उच्च मावि तह	४९.९७	५.०	२७.४८	

सूचकहरु	**वर्तमान अवस्था २०७३**		**कैफियत**
	संख्या	%	

५	वाल मैत्री विद्यालय विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरेका विद्यालयल		४२.८५	
६	विद्यालयका कक्षा कोठा सहितको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधारको अवस्था तथा सेवा सुविधाको विवरण			
६.१	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका भवन संख्या	९१		
६.२	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका कक्षा कोठा संख्या	३८४		
६.३	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका फर्निचर सेट संख्या	२६२४		
६.४	भवन, कक्षा कोठा तथा फर्निचर को उपलब्धता (प्राथमिक तहमा २० जना र निम्न माध्यमिक र माध्यमिक तहमा ४० सम्म गरेर औषत प्रति कक्षा ३० विद्यार्थिका आधारमा)		१००	
६.५	कम्पाउण्ड घेरावार भएका विद्यालय		७१.४२	
६.५	विद्युतको सुविधा पुगेको विद्यालय		६७.८५	
६.६	प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको अवस्था		९२.८५	
६.६.१	विद्यालयमा सौचालयको पर्याप्तता (आधा घण्टमा बढिमा २५ जना विद्यार्थिले प्रयोग गर्ने आधारमा)		३४.७६	
६.७	हात धुनकालागि साबुन पानिको व्यवस्था भएका विद्यालय		८५.७१	
६.८	शुद्ध खानेपानीको सुविधा		८५.७१	
६.९	बालिकाहरूकालागि चेन्जिङ कक्ष		२१.४२	
६.१०	पुष्तकालाय		६४.२८	
६.११	विज्ञान पयोगशाला		३५.७१	
६.१२	खेलमैदानको सुविधा		९६.४५	
६.१३	न्यूनतम मापदण्ड भएका खेल मैदान	नखुलेको		
६.१४	फोहरमैला ब्यवस्थापन स्थल		८५.७१	
६.१५	विद्यालय हाता भित्र साना सितल दिने बोटविरुवा सहितको बगैंचाको ब्यवस्थापन भएका विद्यालय		६०.७१	
६.१६	प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरेको अवस्था		९२.८५	
७	शिक्षक शिक्षिकाको अनुपात			
७.१	शिक्षक		५६.०७	
७.२	शिक्षिका		४३.९२	

८	अध्यापन गराई रहेका शिक्षक शिक्षिकाहरूको योग्यता				
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३			कैफियत
		शिक्षक	शिक्षिका	नखुलेको %	

		%	%		
८.१	एस.एल.सी वा सो सरह	४०	६०	०	
८.२	प्रविणता प्रमाण पत्र तह वा सो सरह	३६.८४	५३.५१	९.६५	
८.३	स्नातक वा सोरह	५६.३०	३५.५६	८.१४	
८.४	स्नातकोत्तर तह वा सो सरह	७४.६०	२०.६३	४.७७	
८.५	विद्यावारिधि	०.०	०.०	०.०	

९	विविध			
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
९.१	नगर स्तरीय खेल मैदान	१		वटा
९.२	जिल्ला स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	N		
९.३	नगर स्तरिय चिल्ड्रन पार्क	१		वटा
९.४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति		५०.००	
९.५	शिक्षक अभिभावक संघ गठन भएका विद्यालय		२८.५७	
९.६	विद्यालय बाल क्लव गठन भएका विद्यालय		८२.१४	
९.७	विद्यालय ब्य.स. मा बाल बालिकाको प्रतिनिधित्व गराएका विद्यालय		२१.४२	
९.८	शिप विकास तथा रोजगारीको श्रृजनामा आधारित संस्था	N		
९.९	१४ देखि १८ बर्ष उमेरका श्रमिक बालबालिकालाई शिप विकास तालिम समेत प्रदान गर्ने	N		
९.१०	गरिवीको कारण विद्यालय जान बाट बन्चित बालबालिकाको संख्या घटेको	N		
९.११	स्थापना भएका र हुने उद्योग, व्यवसाय तथा सेवाको क्षेत्रको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनमा सहयोग	N		

N :–तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनि नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.९.४ बाल सहभागिता

बालबालिकाकालागि हैन बालबालिका संगै गरौं । बालबालिकाको हक अधिकारको संरक्षण तथा उनीहरूमा अन्तर्रनिहित प्रतिभाको विकासका लागि अनुकूल वातावरणको सृजना गर्न सरकारले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा विभिन्न प्रतिबद्धताहरू व्यक्त गरेको छ । त्यस्ता प्रतिबद्धताहरू पूरा गर्न सरकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रबाट विभिन्न प्रयासहरू हुदै आइरहेका छन् । अन्तराष्ट्रिय स्तरमा बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धि सन् १९८९ नोभेम्वर २० मा पारित प्रस्तावनाले यसमा सहमति जनाउने राष्ट्रहरूलाई विशेष जिम्मेवारी थप भएको छ । बालबालिकाको अधिकारको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्न तथा बाल न्याय सम्बन्धी छुटै व्यवस्था मार्फत बालबालिकाको अवस्थाको सुधार गरी भविष्य सुनिश्चित गर्न तथा सर्वोत्तम हित कायम गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कानूनी व्यवस्थाहरू पनि बनिसकेका छन् । बाल अधिकारको संरक्षण गरी उनीहरूको मानसिक, शारीरिक तथा सम्वेगात्मक विकासको निमित्त अनकुल वातावरण सृजना गरेर त्यसको सुनिश्चितता गर्नु राज्यको दायित्व भएकाले सरकारी र अन्य सरोकारवालासगको सहकार्य र समन्वयमा बालमैत्री वातावरण वनाउनु आजको प्रमुख आवश्यकता भएकोछ । बालबालिकाका क्षेत्रमा गरिने सवै प्रकारका योजना तर्जुमा देखि कार्यान्वयन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन

सम्म बाल बालिकाको सार्थक सहभागिता एक अनिवार्य सर्त भएको छ । सविक रामधुनि-भासि नगरपालिकामा बाल सहभागिताकालागि हाल सम्म गरिएको प्रयासहरूलाई अध्ययन गर्दा नगरमा १ नगर बाल सञ्जाल गठन भई उनिहरूको कृयाशिलतामा केहि सुधार आएको देखिन्छ, साविक नगर भरिका ३६ वटा विद्यालय मध्ये २३ वटा विद्यालयमा मात्र विद्यालय बालक्लव गठन भएको, बालक्लव गठन भएका विद्यालयका विद्यालय व्यवस्थापन समिति लगायत नगरपालिकाको वोर्ड बैठक तथा परिषद्मा साथै सरोकारवाला संघ सस्थाहरूमा बालबालकाको प्रतिनिधित्वको थालनि भएको भएता पनि सार्थक र पूर्ण सहभागिताकालागि थप प्रयास गर्नु पर्ने अवस्था रहेको देखिएकोछ । यो अवस्था बालसहभागिताको हिसावले पूर्ण हुन बाकिंनै रहेको कारण बाल सहभागिताको कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन यस रणनीतिक योजनाले नगरपालिका लगायत बालबालिका विषय संग सम्बन्धित सरकारी तथा गैर सरकारी लगायत सवै सरोकारवाला कार्यालय, निकाय तथा संघ सस्थाहरूलाई कृयाशिल गराउने तर्फ विशेष योजना तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ । रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण तयार पार्दा २०६८ सालको राष्ट्रिय तथ्याङ्कलाई आधार मनिएको तथा साविक नगरपालिकामा सहभागि हुन आएका साविकका गाविसहरूको यथार्थ विवरण लिन बांकि रहेका कारण % को हिसवले बर्तमान नगरपालिकाका सवै वडाहरूलाई समेट्ने गरी साविक रामधुनी नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई आधार तथ्याङ्को रुपमा लिएर यो रणनीतिक योजना तयार गरिएकोछ ।

साविक रामधुनि नगरपालिकामा वर्तमान बालसहभागिताको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

क.सं	विवरण	वर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
१	घर परिवारको निर्णय प्रकृयामा बाल सहभागिता			
१.१	बालबालिका संग सम्मबन्धित विषयको निर्णय प्रकृयामा बालबालिकालाई सहभागि गराउने घर परिवारको संख्या	२५०४	३८.६६	
१.२	बालबालिका संग सम्मबन्धित विषयका निर्णय प्रकृयामा बालबालिकालाई सहभागि नगराउने घर परिवारको संख्या	३९७२	६१.३३	
१	नगर तहमा नगर बाल संजाल गठन भएको अवस्था	भएको		
१.२	नगर बालक्लव सञ्जाल	१		
२	नगरपालिकाको हकमा नगरपालिकाका प्रत्येक वडामा बाल समूह गठन भै कृयाशिल रहेको अवस्था			
२.१	नगरपालिकामा वडा स्तरीय बालक्लव	१०		
२.२	नपा भित्र समुदायीक बालक्लव			
२.३	समुदाय स्तरीय बालक्लव			
३	बाल कल्याण समितिमा आवद्ध बालक्लव	९		
४	विद्यालय बालक्लव	२३		
५	बालक्लव सञ्जालमा श्रमिक बाल बालिकाको सहभागिता (नगर क्षेत्रमा २३ जना होटल वालश्रमिक रहेको)	भएको		
६	स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विकास गरी सहभागी गराएको अवस्था	भएको		
७	स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको अवस्था	समेटिएको		
८	सरोकारवाला सवै कार्यालय र संघ सस्थामा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व	सामान्य		
९	विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवज सुनिने व्यवस्था सुनिस्चित भएको अवस्था ।	सामान्य	२१.४२	
१०	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लवको प्रतिनिधित्व भएको अवस्था	नभएको		
११	विपद् व्यवस्थापन समितिमा वाल सहभागिता	नभएको		

१२	स्थानीय निकायहरुको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिमा बाल सहभागिता	सामान्य		
१३	प्यापशन एन प्यापसनका बोर्ड बैठकमा बालबालिकाहरुको सहभागिताको सुनिश्चितता	नभएको		
१४	वालईजलासमा वालसहभागिता को सुनिश्चित गर्ने	नभएको		
१५	बालबालिका संग सरोकार भएको भौतिक निर्माण थालनी पूर्व डिजाईन र इष्टीमेटमा वालमैत्री संरचना निर्माणमा वालसहभागिता	नभएको		
१६	बालबालिका संग सम्मबन्धित विषयको निर्णय प्रकृयामा बालबालिकालाई सहभागि गराएको अवस्था			
१६.१	गराउने घर परिवारको संख्या	२५०४	३८.६६	
१६.२	नगराउने घर परिवारको संख्या	३९७२	६१.३३	

N :–तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : साविक रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.९ सस्थागत सूचकमा आधारित नगरको अवस्था

प्रत्येक योजना तथा परियोजनाहरूको सफल कार्यान्वयन संस्थागत संरचना तथा उक्त संरचनामा आधारित दक्ष जनशक्तिका साथमा निर्धारण गरिएको समय तालिका सहितको कार्य प्रवाहमा निर्भर हुने गर्दछ । बर्तमान अवस्थामा स्थापित रहेका सामाजिक, सास्कृतिक तथा संस्थागत संरचनालाई बलियो, भरपर्दो र विश्वासिलो बनाएर दिगो विकासमा आधारित समृद्धिको मार्ग प्रसस्त गर्नकालागि नभई नहुने बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको विषय र त्यसलाई संस्थागत गर्ने कार्य आजको प्रमुख प्राथमिकतामा राख्न अनिवार्य छ । रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत अवस्थाको विश्लेषण गर्दा यो नगर गठन भई कार्य आरम्भ गरेको ३ बर्ष मात्र ब्यतित भएको छ । बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कायृविधिले समेटेका सूचकहरूको आधारमा यस नगरपालिकाले आफ्नो लागि अवलम्बन गर्नु पर्ने बालमैत्री ब्यवहारका साथमा निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने आचार संहिता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रुपमा कायान्वयनमा ल्याउने कार्यको आरम्भ भएको भएता पनि यसकालागि न्यूनतम रुपमा गरिनु पर्ने थुप्रै कार्यहरू बांकिरहेको, नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको भएता पनि पूर्ण क्रियाशि भई नसकेको, केहि स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय ब्यवस्थापन समिति बालमैत्री अभियानमा पूर्ण कृयाशिल हुन नसकेको, स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य ब्यवस्थापन समिति कृयाशिल नरहको, स्थानीयस्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएको भएता पनि यसले पूर्णता नपाएको, जिल्ला तथा नगर बाल सञ्जाल र क्लवहरू गठन भएको भएता पनि यीनिहरूको क्रियाशिलता लाई प्रभवकारी बनाउन अझ धेरै काम गनृ बांकि रहेको, स्थानीयस्तरमा महिला समूहहरूको गठन र सक्रियता हुन नसकेको, नगर विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटी एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनमा ल्याउने प्रकृयाको सामान्य सुरुवात मात्र भएको तथा नगर स्तरमा बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक गर्ने कार्यको सुरुवात भएको भएता पनि पूर्णता प्राप्त गर्न नसकेको जस्ता धेरै कार्यहरू बांकि रहेकोले यस रणनीतिक योजनाले उपरोक्त विषयहरूमा प्रभावकारी संबोधन गर्न आवश्यक छ । रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण तयार पार्दा २०६८ सालको राष्ट्रिय तथ्याङ्कलाई आधार मनिएकोले वर्तमान अवस्थामा यथार्थ विवरण लिन बांकि रहेको, साविकमा रहेका गाविसको मात्र तथ्याङ्क छुट रहेको भएता पनि % को हिसवले हाल समाहित भएका गाविसहरू समेत प्रतिनिधित्व हुने गरी प्रक्षेपण गर्दा साविक रामधुनिभासी नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई आधार तथ्याङ्को रुपमा लिएर यो रणनीतिक योजना लाई तयार गरिएकोछ ।

क.सं	विवरण	वर्तमान अवस्था २०७३	कैफियत
१	नगरपालिकाको परिषद नियमित रुपमा सञ्चालन भएको अवस्था	नियमित	

२	नगपालिकाले आफ्नो लागि बालमैत्री ब्यवहार, आचार संहिता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रुपमा कायान्वयनमा ल्याएको अवस्था	तयारी गर्न कार्यारम्भ गरिएको	
३	नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको अवस्था	गठन भएको	
४	स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय ब्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहेको अवस्था	५०	%
५	स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य ब्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहको अवस्था	नभएको	
६	स्थानीयस्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएको अवस्था	२२	वटा
७	स्थानीयस्तरमा बाल क्लवहरूको सक्रियता रहको अवस्था	गठन भई कृयाशिल हुन थालेको	
८	स्थानीयस्तरमा प्यारालिगल समिति जस्ता महिला समूहहरूको सक्रियता रहनेछ र यस्ता समितिहरू बाल अधिकार संरक्षण र सम्वर्द्धनमा क्रियाशील रहेको अवस्था	थाहा नभएको	
९	नगर स्तरीय बाल संजाल गठन भएको हुनेछ र जिल्लास्तर सम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व रहेको अवस्था	बाल सञ्जाल गठन भएको	
१०	बालबालिकाका लागि स्थानीय विकास योजना र लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको अवस्था	सामान्य	
११	नगर विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटी एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन भएको अवस्था	समेटिएको	
१२	बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको अवस्था	तयार भएको तर प्रकाशनको कार्य बाकि रहेको	

N :–तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.१० रामधुनी नगरपालिकाको अर्थिका विकासका सम्भावना/अवसर, चुनौति/समस्याहरू

रमधुनी नगरपालिका झण्डै ३ बर्ष अघि मात्र स्थापना भएको नगरपालिका भएता पनि यस नगरको विकासका लागि कृषि उद्यम, पर्यटनको विकास लगायतका दृष्टिकोणले धेरै सम्भावना बोकेको नगरको रुपमा परिचित छ । यस नगरको आर्थिक विकासको प्रमुख सम्भावना कृषि उद्यममा आधारित व्यवसायिक कृषि हो । चतारा नहरको सिचाई सुविधा रहेको यस नगरका अधिकांस क्षेत्रहरू धान, मकै, गहुं, दालहन तथा तरकारी खेतिकालागि पर्याप्त सम्भावन बोकेका क्षेत्र र स्थानको रुपमा परिचित छन् ,जसको कारण यस क्षेत्रको थप विकास र विस्तारकालागि कुनै प्रकारको दुविधा रहेको अवस्था देखिदैन । यसको अलवा यस नगरको केन्द्र भाग बाट गएको पूर्व पस्चिम राजमार्ग लगायत कृषकहरूले उत्पादन गरेका कृषि फसलहरूको ढुवानीको लागि आवश्यक ग्रामीण सडक सञ्जाल यस क्षेत्रको विकासकालागि थप अवसरहरू हुन् । यती मात्र हैन कृषिमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गर्न यातायात तथा कच्चा पदार्थहरूको सहज उपलब्धता, यस नगर बाट अन्य गाउं, नगर तथा जिल्लाहरूमा विस्तार भएका सडक सञ्जालहरू यस नगरको आर्थिक विकासका पर्याप्त सम्भावनाहरू हुन । ऐतिहासिक महत्व बोकेको रामधुनि मन्दिर यसै नगरपालिका भित्र रहनु तथा यस क्षेत्र बाट अत्यन्त नजिक रहेका कोशी बन्यजन्तु आरक्षण क्षेत्र, बराह क्षेत्र, विश्नु पादुका, धरानको पिण्डेश्वर लगायत बुढासुब्बा मन्दिर, धनकुटा र सुनसरीको संगम स्गलमा रहेको भेडेटार लगायत यसै नगरपालिका भित्र अवस्थित रामधुनि पार्क, बनभोज स्थल, ध्यान केन्द्र, प्रशिक्षण केन्द्र लगायत कालिझोडा सामुदायीक बन तथा पूर्वउत्तर सामुदायीक वन र ईकाई सामुदायीक बन क्षेत्रमा रहेका पार्क, बनभोज स्थल, प्रशिक्षण केन्द्र

र खेलकुद तथा मनोरञ्जनका स्थालहरू यस क्षेत्रका पर्यटन विकासका लागि पर्याप्त सम्भावना बोकेका स्थानहरू हुन । यी सम्भावनाहरूका बारेमा बुंदागत रुपमा तल उल्लेख गरिएको छ ।

१.१०.१ सम्भावना र अवसरहरू

- पूर्व पस्चिम राजमार्ग नगरको बिच भाग बाट प्रवाहित ।
- कृषी भुमि सिचाईकालागि चतारा नहरको सुगमता तथा ब्यवशायिक कृषि विकासको प्रचुरता
- चतारा नहरको डिल कृषि सडकको लिङ्क सडकको रुपमा स्थापित ।
- उर्वर तथा दुमट माटोको कारण मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी तथा कृषी उपजहरूको पर्याप्त अवसर ।
- ऐतिहासिक स्थालको रुपमा परिचित रामधुनि मन्दिर ।
- योजना बद्ध विकासको मार्ग चित्र तयार पार्न स्थापनाकालाको सुरु बाटै नगरपालिकाको प्रयास
- यस नगर भित्र बसोवास गर्ने विभिन्न धर्म र सस्कृतिमा आवद्ध नगरबासीहरूमा रहेको परम्परागत शिप र कलालाई ब्यवशायीक रुप दिन सकिने ।
- पहाड र तराईका विभिन्न स्थानहरूमा उत्पादन हुने कृषि उपजहरूलाई उपयुक्त बजारको अवसर दिन सक्ने गरि पूर्वाधार निर्माण गर्न सक्ने प्रसस्त सम्भावना ।
- स्थानीय रुपमा स्थापित उद्योगहरूको विकासको प्रचुर सम्भावना ।
- शहरी पूर्वाधार विकासकालागि आवश्यक स्वास्थ्य केन्द तथा अस्पताल, शैक्षिक पूर्वाधार, सडक यातायात सञ्जाल तथा पार्क स्थालहरूको ब्यवस्थापन, औद्योगिक क्षेत्रको विकास, खानेपानी पूर्वाधार विकास, आवास क्षेत्रको विकास, बस्तुको आधारमा बजार ब्यवस्थापन तथा विकास, बाल उध्यान, पुराना पोखरीहरूको जीर्णोद्धार गरी माछा पालन तथा जलक्रिडा स्थालको रुपमा विकास, पार्क तथा मनोरञ्जनका क्षेत्र विकास, पशु बध स्थाल तथा कृषि बजार ब्यवस्थापन, धार्मिक तथा सांस्कृतिक पर्यटन क्षेत्रको विकास जस्ता शहरी विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकासकालागि पर्याप्त स्थान तथा स्थलहरू ।

१.१०.२ नगरको दिगो विकास तथा समृद्धिमा आधारित योजना तथा परियोजना सञ्चालन तथा ब्यवस्थापनकालागि देहाय बमोजिमका चुनौतिहरू रहेको अवस्था छ ।

- अवसरको रुपमा स्थापित रहेका यती धेरै संभावनाहरूलाई कार्यथलोमा सहि ढंगले उतार्न विद्यमान स्रोत र साधनहरूको सहि परिचालन
- दक्ष जनशक्तिको अभाव ।
- गुजारामुखि कृषि उत्पादन ।
- नगरको कमजोर आर्थिक अवस्था ।
- नगरबासीहरूमा चेतनाको अभाव ।
- नगरको विकासमा न्यून जनसहभागिता ।
- नगरपालिकाले लगाउन तथा उठाउन पाउने कर तथा राजश्व साथै सेवा उपभोग गरे बापत नगरलाई बुझाउनु पर्ने शुल्क प्रतिको नगरबासिहरूको सकारात्मकताको अभाव ।
- निर्वाचित जनप्रतिनिधिको अभाव ।
- नगरवासिहरू बाट नगरको दिगो विकासको कार्यमा आफ्नो दक्षता र सिपको प्रयोगमा कञ्जुस्याई ।
- शहरी सेवा प्रवाहकालागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधारको अभाव ।
- दक्ष तथा उर्जाशिल जनशक्तिको विदेश पलायन ।

यती धेरै अवसर र सम्भावनाहरू बोकेको यो नगर संग केही आधारभुत चुनौति तथा समस्याहरू समेत रहेका छन् । कृषिको व्यवशायीकिकरणकालागि आवश्यक प्रविधिको अपुर्णता, भर्खर गठन भएको नगरपालिका भएकाले विकास अभियानमा जनसहभागिताको अपूर्णता, रोजगारीको सृजनाकालागि आवश्यक उद्योग तथा कलकारखाना साथै यीनिहरूमा समेत आधारित ब्यापारिक केन्द्रहरू अपर्याप्तता, युवा जनशक्तिको विदेश पलायन, पर्यटन विकास सम्बन्धी दीर्घकालीन योजना तथा कार्यक्रमहरूको अभाव साथै पर्यटन विकासका लागि आवश्यक भौतिक संरचना र सुचनाकेन्द्रको अभाव यस नगरका प्रमुख चुनौति तथा समस्याहरू देखिन आएका छन् जसको बुदागत विवरण तल उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजना मार्फत बालमैत्री स्थानीय शासनको सफल कार्यान्वयनकालागि दिगो विकासको मार्ग चित्र तयार पार्न यी सम्भावना र चुनौतिहरूलाई सम्भोधन गर्न अनिवार्य छ ।

अध्याय दुई

२. बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयमा अन्तराष्ट्रिय, राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरमा भएका प्रयासहरू

समृद्ध राष्ट्र निर्माणको बलियो जग बाल अकिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनले मात्र सम्भव छ । आजका बालबालिका भोलिका यस देशका उत्तराधिकारी हुन । एक स्वस्थ बालकको जन्म उसको आमाको स्वास्थ्य र तन्दुरुस्ति संग प्रत्यक्ष निर्भर रहने गर्दछ । प्रत्येक बालबालिकाको मानसिक, शारिरीक, सम्बेगात्मक र सामाजिक विकासको पाटो साथै उनिहरूको क्षमता र बौद्धिकता आमाको गर्भमा हुने भ्रुणको विकास देखि १८ बर्षको उमेर सम्ममा उनिहरूले प्राप्त गर्ने पोषण, संरक्षण, हेरचाहा, शिक्षा, पारिवारिक मायां ममता लागायत सामाजिक वातावरणले निर्धारण गर्दछ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको विषय प्रत्यक्ष परोक्ष रुपले गर्भावस्था देखिनै आमाको स्वास्थ्य रक्षा बाट उठान भई १८ बर्षको उमेर सम्म नियमित हुने गर्दछ । त्यसैले यस विषयलाई आमाको स्वास्थ्य रक्षा संग जोडिएर हरिएन भने यो संधै अपुरो हुन्छ । विश्वब्यपि रुपमा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा गरिएका हाल सम्मका प्रयासहरू यिनै विषय बस्तुलाई समेटिएर गरिएका छन्, पाईन्छन र हुनु पर्दछ पनि । तसर्थ बालबालिकाका नैसर्गिक अधिकारहरूलाई समस्टिगत रुपमा देहाय बमोजिम संक्षेपिकरण गरेर हेर्न सकिन्छ ।

- स्वस्थ र सुरक्षित जन्मको अधिकार ।
- पर्याप्त पोषण तथा पोषणयुक्त खानाको अधिकार ।
- परिवारमा बस्न पाउने अधिकार ।
- स्वस्थ र सुरक्षित बातावरणीय समाजमा बांच्न र हुर्कन पाउने अधिकार ।
- नामको अधिकार ।
- राष्ट्रियताको अधिकार ।
- सुलभ स्वास्थ्यलाभ तथा स्वास्थ्य उपचार र स्वस्थ शारिरीक बिकासको अधिकार ।
- शिक्षा, खेल तथा मनोरञ्जनको अधिकार ।
- सामाजिक हिंसा, दुर्व्यवहार तथा श्रम शोषण बाट संरक्षणको अधिकार ।
- पारिवारिक, सामाजिक तथा सस्थागत कृयाकलापहरूमा सहभागिताको अधिकार ।
- स्वतन्त्रता, स्वातन्त्र अभिब्यक्ति तथा सकृय जीवनको अधिकार ।
- सामाजिक सम्मान र हैसियतको अधिकार ।

उपरोक्त अधिकारहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धनकालागि भएका अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरमा भएका प्रयासहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

२.१ बालअधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय सन्धी महासन्धी र नेपालको धारणाः

बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन बिना विकासको गतिले सहि मार्ग लिन नसक्ने ठम्याईका साथ सर्वप्रथम अन्तराष्ट्रिय स्तरमा बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने कार्यको सुरुवात सन् १९२४ को जेनेभा घोषणापत्र मार्फत ब्यवस्थित रुपले थालनि भएको पाईन्छ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनका क्षेत्रमा नेपालले, मानवअधिकार सम्बन्धी विश्वाब्यापी घोषण १९४८, आर्थिक सामाजिक तथा सास्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय अनुबन्ध १९६६, नागरिक

तथा राजनैतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धि १९६६, जवर्जस्ती श्रम सम्बन्धी महासन्धि १९३०, न्युनतम उमेर सम्बन्धी महांसन्धि १९७३, महिला बिरुद्ध हुने सवै किसिमका भेदभाव उन्मुलन सम्बन्धी महासन्धि १९७९, Beijing Rules बाट परिचित बालन्याय प्रशासन सम्बन्धी न्युनतम् संयुक्त साष्ट्रसंघीय नियमहरु १९८५ र संयुक्त राष्ट्रसंघीय महांसभाबाट पारित बालअधिकारसम्बन्धी महासन्धि (CRC) १९८९ तथा अन्तरारिष्ट्रय बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको ऐच्छिक सन्धिपत्र २००० लाई अनुमोदन तथा कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता गरिसकेको छ । नेपाल सन्धी ऐन २०४७ को दफा ९ मा उल्लेख भए बमोजिम उल्लेखित सन्धी महांसन्धिहरूमा नेपाल पक्ष भएको र यस्ता अन्तरारिष्ट्रय सन्धि सम्झौतामा भएका ब्यवस्थाहरू प्रचलित नेपाल कानूनसंग बाझिन गएमा महासन्धि कै प्रावधान मान्य हुने भनी उल्लेख गरिएकोले यीनिहरुको सफल र प्रभावकरी कार्यान्वयन गर्नु राष्ट्रिय दायित्व भएको छ ।

२.२ बालअधिकार सम्बन्धी नेपालको संबिधान र विद्यमान ऐन कानूनमा भएको ब्यवस्थाः

२.२.१ नेपालको संबिधन २०७२ :

वि.स.. २०७२ सालमा जारी भएको नेपालको संबिधान को भाग-३ मा मौलिक हक र कर्तव्यका बारेमा स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ । यस भागको धारा १६ ले प्रत्येक व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक को सुनिस्चितता गरेको छ भने धारा १७ मा कानून बमोजिम बाहेक कुनै पनि व्यक्तिलाई वैयक्तिक स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गर्न नपाईने गरी विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताका साथमा नेपालको कुनै पनि भागमा आवतजावत र बसोबास गर्न पाउने तथा पेशा, रोजगार गर्ने र उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गर्न पाउने गरी स्वतन्त्रताको हकको सुनिस्चितता गरेकोछ ।

यसै गरी संबिधानको भाग ३ को धारा १८ मा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा सामान्य कानूनको प्रयोगमा उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिंग, शारीरिक अवस्था, अपांगता, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा लगायत समान कामका लागि लैंगिक आधारमा पारिश्रमिक तथा सामाजिक सुरक्षामा कुनै प्रकारको भेदभाव गर्न नपाईने र पैतृक सम्पत्तिमा लैंगिक भेदभाव विना सबै सन्तानको समान हक हुने सम्मको ब्यवस्था गरेकोछ ।

धर्म, प्रथा, परम्परा, संस्कार, प्रचलन वा अन्य कुनै आधारमा कुनै पनि व्यक्तिलाई कुनै किसिमले शोषण गर्न नपाइने, कसैलाई पनि बेचबिखन गर्न, दास वा बाँधा बनाउन नपाइने, इच्छा विरुद्ध काममा लगाउन नपाइने तथा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक जस्ता विषय क्रमस धारा २९ र धारा ३० मा स्पष्ट उल्लेख हुनु साथै प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षामा पहुँचको हक मात्र नभई अनिवार्य र निःशुल्क हुने सम्मको किटानी ब्यवस्था हुनु, अपांगता भएका, दृष्टिविहीन र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क रुपमा आधारभुत लगायत उच्च शिक्षा पाउने हकको ब्यवस्था हुनु र नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने हकको सुनिस्चितता समेत संविधानको धारा ३१ मा किटानी ब्यवस्था गरिएको छ ।

नेपालको संविधानको स्वास्थ्य सम्बन्धी हकको धारा ३५ मा प्रत्येक नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचको हक लगायत राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने साथै कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित नगरिने तथा स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हकको सुनिस्चिताका विषयमा उल्लेख भएको अवस्था छ भने खाद्य सम्बन्धी हकका विषयमा धारा ३६ मा प्रत्येक नागरिकलाई कानून बमोजिम खाद्य सम्प्रभुताको हक हुने उल्लेख गर्दै खाद्यवस्तुको अभावमा जीवन जोखिममा पर्ने अवस्थाबाट सुरक्षित हुने हक हुनेछ ।

नेपालका संबिधानको भाग ३ को धारा ३८ र ३९ ले क्रमस महिला र बालबालिकाका हक अधिकारको सुनिस्चितताको क्षेत्रमा स्पष्ट ब्यवस्था गरेको छ । प्रत्येक महिलालाई लैंगिक भेदभाव विना समान वंशीय हक हुने, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी हक हुने, महिला विरुद्व धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक परम्परा, प्रचलन वा

अन्य कुनै आधारमा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य, मनोवैज्ञानिक वा अन्य कुनै किसिमको हिंसाजन्य कार्य वा शोषण गर्न नपाईन, राज्यका सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुन पाउने, महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुने लगायत सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिलामा दम्पतीको समान हक हुने समेतको व्यवस्था धारा ३८ ले गरेको छ भने धारा ३९. मा बालबालिकाको हक सम्बन्धि देहाय बमोजिमको व्यवस्थ गरेको छ ।

- प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो पहिचान सहित नामकरण र जन्मदर्ताको हक हुनेछ ।
- प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य, पालन पोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वाङ्गीण व्यक्तित्व विकासको हक हुनेछ ।
- प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ ।
- कुनै पनि बालबालिकालाई कलकारखाना, खानी वा यस्तै अन्य जोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइने छैन ।
- कुनै पनि बालबालिकालाई बाल विवाह, गैरकानूनी ओसारपसार र अपहरण गर्न वा बन्धक राख्न पाइने छैन ।
- कुनै पनि बालबालिकालाई सेना, प्रहरी वा सशस्त्र समूहमा भर्ना वा प्रयोग गर्न वा सांस्कृतिक वा धार्मिक प्रचलनका नाममा कुनै पनि माध्यम वा प्रकारले दुर्व्यवहार, उपेक्षा वा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य वा अन्य कुनै प्रकारको शोषण गर्न वा अनुचित प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- कुनै पनि बालबालिकालाई घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थान र अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन पाइने छैन
- प्रत्येक बालबालिकालाई बाल अनुकूल न्यायको हक हुनेछ ।
- असहाय, अनाथ, अपांगता भएका, द्वन्द्वपीडित, विस्थापित एवं जोखिममा रहेका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने हक हुनेछ ।
- उपधारा (४), (५), (६) र (७) विपरीतका कार्य कानून बमोजिम दण्डनीय हुनेछन् र त्यस्तो कार्यबाट पीडित बालबालिकालाई पीडकबाट कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

२.२.२ नेपालका विद्यमान ऐन कानूनः

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनका विषयमा नेपालले पनि झण्डै २७ बर्ष अघि बाट ऐन कानूनहरूको निर्माण गरी योजना बद्ध कार्य सञ्चालन गर्ने प्रयत्न गरेको पाईन्छ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको लागि प्रत्येक नागरिक, संघ सस्था हरूले अनिवार्य रुपमा निर्वाहा गर्नु पर्ने दायित्व र भुमिकालाई नेपालका वर्तमान ऐन कानूनहरूले समेत आधारभुत तहबटै आवश्यक दिशाबोध गरेको कारण देहाय बमोजिमका ऐन नियमहरू हाल नेपालमा कृयासिल रहेका छन् भने देसको वर्तमान परिवर्तित व्यवस्था बमोजिम संघ, प्रदेस र स्थानीय तहमा अव निर्माण हुने ऐन कानून तथा निर्माण भई कार्यान्वयनमा रहेका ऐन कानूनलाइ प्रतिस्थापन गर्न बन्ने ऐन कानूनमा समेत संविधानमा भएको व्यवस्था र त्यस व्यवस्थाको भावना बमोजिम महिला र बालबालिकाका नैसर्गिक अधिकारहरूको थप सुनिस्चिता हुने व्यवस्था हुनेमा विश्वास लिन सकिने अवस्था हरू सृजना भएका छन् ।

२.२.२.१ बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०४८ तथा नियमावली २०५१:

क) यस ऐन को दफा ३ (१) मा भएको व्यवस्था अनुसार प्रत्येक **बालकको नामको अधिकारलाई** सुनिस्चित गरिदिएको छ । जस अनुसार बालक जन्मे पछि निजको बाबु भए बाबुले, बाबु नभए आमाले र आमा पनि नभए परिवारका अन्य सदस्यले आफ्नो धर्म, सस्कृति र चलन अनुसार नाम राखिदिनु पर्छ । बालकको

बाबु, आमा वा परिवारको कुनैपनि सदस्य जीवित नरहेकोमा वा पत्ता नलागेकोमा बालकलाई पाल्ने व्यक्ति वा संस्थाले बालकको नाम राखिदिनु पर्नेछ ।

ख) यसै ऐनको दफा ४ (१) अनुसार प्रत्येक बालकलाई आफ्नो बाबु आमाले आफ्नो परिवारको आर्थिक अवस्था अनुसार पालनपोषलण गर्नुको अतिरिक्त निजको शिक्षा, स्वास्थोपचार, खेलकुद तथा मनोरञ्जनको सुविधाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

२.२.२.२ बालश्रम निषेध र नियमिति गर्ने ऐन २०५७:

क) यस ऐनको दफा ४ अनुसार कसैले पनि बालकलाई ललाई फकाई वा झुक्याएर वा कुनै प्रलोभनमा वा डर त्रास वा दवावमा पारी वा अन्य कुनै तरिकाले निजको ईच्छा विरुद्ध श्रमिकको रुपमा काममा लगाउनु हुंदैन ।

ख) यसै ऐनको दफा ९ (२) अनुसार बालकलाई काममा लगाउंदा दिनमा ६ घण्टा र एक हप्तामा ३६ घण्टा भन्दा बढी अतिरिक्त पारिश्रमिक दिई वा नदिई काममा लगाउन हूदैन ।

ग) यसै ऐनको दफा १० (१) को व्यवस्था अनुसार कुनै पनि प्रतिष्ठानले श्रमिकको रुपमा काम गर्ने बालकलाई लिङ्ग, वर्ण, धर्म वा जातजातिका आधारमा विना भेदभाव समान कामको समान पारिश्रमिक र सुविधा दिनुपर्नेछ ।

घ) यस ऐनको दफा ११ अनुसार सम्बन्धित प्रतिष्ठानमा काम गर्ने बालकको स्वास्थ्य र सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था व्यवस्थापक स्वयम्ले व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

२.२.२.३ स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५:

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ को दफा ४३ को १११, २०१ म भएको व्यवस्था:

- स्थानीय योजना तर्जुमा गर्दा बालबलिकालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने आयोजनाहरू छान्न प्रँथमिकता दिनु पर्ने ।
- बालबालिकालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरी छनौट भएका योजनाहरूको सोहि बमोजिम सञ्चालन व्यवस्थापन गर्नु पर्ने ।
- यसै गरी यस ऐनको दफा २८ (१) ट, ९६ (१) ज, १८९ (१) च, ले स्थानीय निकायहरूले बालबालिकाको हित र कल्याण सम्बन्धी काम गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेकोछभने दफा २८ (१) छ, ९६ (१) छ, र १८९ (१) ढ ले मातृशिशु कल्याण, विस्तारित खोप र पोषण जस्ता आधारभुत तहका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने जिम्मेवारी तोकिदिएको छ ।

२.२.२.३.१ बालमैत्री स्थानीय शासनः राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यान्वयन कार्यविधि २०६८

बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यान्वयन कार्यविधि २०६८, नेपाल सरकारले स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ बमोजिम बालअधिकारसम्बन्धी समग्र पक्षको प्रवर्द्धन गरी स्थानीय तहमा सुशासन अभिबद्धि गर्दै मानविय श्रोत र साधनको विकासबाटै समग्र राष्ट्र विकासको जग बलियो पार्न ल्याईएको महत्वपूर्ण दस्तावेज हो । यस दस्तावेजलाई बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्धनमा नेपालले अन्तराष्ट्रिय स्तरमा गरेका सन्धी सम्झौता तथा राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरमा कार्यान्वयनमा ल्याएका ऐन, कानून, मूल्य र मान्यता साथै स्थानीय स्तरमा भएका तथा गरिएका कार्यक्रम र प्रयासहरूको प्रभावकारितामा आधारित भई जनताको तल्लो तह सम्म नजिक रहेर काम गरिरहेका र गरिरहने स्थानीय सरकारको रुपमा स्थापित गाउंपालिका (साविक गा.वि.स.) तथा नगरपालिका को समग्र कार्यपद्धति र प्रणलिमा बालअधिकारको विषयलाई अन्तरभुत गर्दै कार्यान्वयनमा लैजाने उपयुक्त माध्यमको रुपमा स्वीकारिएको छ ।

क. बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति र कार्यविधि २०६८ को उद्देश्यः

बालबालिकाको विद्यमान अवस्था र आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरी बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको स्थापना र प्रवर्द्धनका लागि नीतिगत, संस्थागत र प्रकृयागत ब्यवस्था सुनिस्चित गरी बालमैत्री कार्यक्रम सञ्चालनको रणनीति, कार्यनीति, समन्वय, उपलब्धि र अन्तिम नतिजा प्राप्तिमा एकरुपता ल्याउन सहयोग पुऱ्याउनु **बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८ को** मुलभुत उद्देश्य रहेको छ। बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा स्थानीयस्तरमा क्रियाशील स्थानीय निकायहरू, बिषयगत कार्यालयहरू, स्थानीय गैरसरकारी संस्थाहरू, सामाजिक विकास र परिचालनसंग सम्बन्धित संघ संस्थाहरू र सेवा प्रवाहसंग सम्बन्धित नेपाल सरकारका मन्त्रालय एवं विभागहरू समेत आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्र समेटिएको साथै बाल अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन, संस्थागत विकास र शासकीय पद्धतिमा एकिकरण जस्ता प्रमुख संभागहरू समावेश गरिएको **बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय कार्यविधि २०६८ को उद्देश्यः** देहाय बमोजिम रहेकोछ।

१. स्थानीय तहहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारण लागू गर्न दिशानिर्देश गर्ने।
२. स्थानीय तहको सेवा प्रवाहमा संलग्न सरकारी, गैरसरकारी तथा सामुदायिक संघसस्थाहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा अनुरुप समन्वयात्मक ढंगले कार्य गर्न सघाउने।
३. बालअधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धिमा प्रतिवद्धता ब्यक्त गरिएका बुंदाहरूलाई स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयनको तहमा पुऱ्याउन सघाउने।
४. बाल अधिकारसम्बन्धी सेवा प्रवाहका न्यूनतम सूचक प्राप्तिको लागि सहयोग गर्ने।
५. समग्र शासकीय प्रक्रियामा बालबालिकाका सवालहरूलाई आवद्ध गरी स्थनीय निकायहरूलाई सुशासनतर्फ अभिप्रेरित गर्न सघाउने।
६. विद्यमान नीति तथा कानूनले तोकेका विभिन्न निकायका बालमैत्री शासनमा सम्बन्धित कार्यजिम्मेवारी निर्वाह र सेवा प्रवाहमा एकीकरण गरी स्थानीयस्तरमा सेवा प्रदान गर्न गराउन जिम्मेवार निकायहरूको ध्यानाकर्षण गराउने

ख. बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिको औचित्यः

स्थानीय शासन प्रकृयामा बालबालिकाको अधिकारसम्बन्धी सवाललाई समावेशी सिद्धान्तको आधारमा मूलप्रवाहीकरण गर्दै बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणाको संस्थागत विकास गर्न गराउनको लागि यो रणनीति तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ। यस रणनीतिको औचित्य देहाय बमोजिम रहेको छ।

१. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रकृयामा एकरुपता कायम गरी बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धति सुदृढ गर्नु गराउनु।
२. बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रबीच समन्वय र साझेदारीको विकास गरी बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रवर्द्धनका लागि साझेदारीहरूबीच आर्थिक तथा प्रावधिक सहयोग एवं सहकार्यको वातावरण सिर्जना गर्नु गराउनु।
३. बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि राष्ट्रिय तथा स्थानीय नीति एवं क्रियाकलापबीच सामन्जस्य कायम गर्नु गराउनु
४. बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि संस्थागत क्षमता र मानव संसाधन विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउनु।
५. नेपालको अन्तरिम संबिधान, २०६३, बाल अधिकारसम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धि, १९८९, बालबालिकासम्बन्धी ऐन २०४८ र बालबालिकासम्बन्धी प्रचलित ऐन कानूनका प्रावधानहरूलाई कार्यान्वय गरी बालबालिकालाई समय सापेक्ष सेवा प्रदान गरी अवसर सिर्जना र सोको न्यायोचित वितरण गर्नु।
६. संघीय पद्धतिमा बालमैत्री स्थानीय सुशासनको तयारीमा टेवा पुऱ्याउनु।

ग.शासकीय पद्धतिमा बालमैत्री स्थानीय शासनको योगदानः

बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यविधिले स्थानीय तह (निकाय) लाई देहायका विषयमा सहयोग पुऱ्याउंने लक्ष लिएकोछ ।

१. स्थानीय तह तथा केन्द्रीय निकायहरूबाट स्थानीय तहमा बालबालिकाको क्षेत्रमा सञ्चालन हुने बालबालिकासम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमलाई नतिजामुखी एवं प्रभावकारी बनाउने ।
२. बालबालिकाको परिपक्वता र क्षमताको आधारमा स्थानीय शासन पद्धतिमा बालसहभागिता अभिबृद्धि गर्ने ।
३. स्थानीय तह र सेवा प्रवाहसम्बन्धी संस्थाहरूलाई जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउने ।
४. बालअधिकारप्रति वयस्कहरूको सकारात्मक सोचको विकास र सहमतिको वातारवरण सिर्जना गर्ने ।
५. स्थानीय तह, विषयगत कार्यालय, गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, विकास साझेदार र स्थानीय समुदायको साधन र स्रोत बालबालिकाको क्षेत्रमा प्रवाहित गर्ने ।
६. बालबालिकाहरू माथि हुने सवै प्रकारका हिंसा, शोषण र विभेदको अन्त्य गर्ने ।

घ. बालमैत्री स्थानीय शासनको संस्थागत संरचना सम्बन्धी व्यवस्थाः

गैरविभेदीरकरण (विनाभेदभाव), बालबालिकाको सर्वोत्तम हित, बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास, बालबालिकाको विचारको सम्मान र सहभागिता, सन्निकटताको सिद्धान्त, समावेशीकरण र समुदायमा आधारित विकासको सिद्धानत लाई आफ्नो **निर्देशक सिद्धान्तको** रुपमा स्थापित गरेको बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति र कार्यविधिले बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा मूलप्रवाहिकरण, नीतिगत वकालत पैरवी र सचेतना, संस्थागत विकास, क्षमता विकास, सहकार्य र साझेदारी प्रवर्द्धन, सामुदायीक परिचालन, सामाजिक जवाफदेहिता र पारदर्शिता, सामाजिक समावेशीकरण, सूचना, शिक्षा र सञ्चारको माध्यमबाट व्यवहार परिवर्तन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जस्ता रणनीतिहरू अवलम्बन गरेकोछ ।

उल्लेखित निर्देशक सिद्धान्त र अवलम्बन गरिएका रणनीतिहरूलाई केन्द्र देखि स्थानीय तह सम्म समन्वय स्थापित गर्दे राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकारका विषयगत मन्त्रालयहरू, केन्द्रिय बालकल्याण समिति, राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था, विकास साझेदार र निजी क्षेत्रले बालमैत्री शासन प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने गरी बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि नीतिगत वकालत गर्ने, बाल अधिकारको संस्थागत विकासको लागि अन्य निकायहरूलाई मूलप्रवाहीकारण गर्ने, आवधिक र दीर्घकालिन योजना बनाउने, बालमैत्रीसम्बन्धी सूचकहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने, स्थानीय निकायको वित्तीय स्रोतबाट बालमैत्री शासन पद्धती र सेवा प्रवाहमा स्रोत विनियोजन तथा उपयोगको सुनिस्चितता गराउने, अनुदान उपलब्ध गराउने, विषयगत मन्त्रालयहरूलाई बालमैत्री योजना तर्जुमा गर्न समन्वय र सहकार्य गर्ने जस्ता कार्यको **संघियमामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले** संस्थागत व्यवस्था मिलाउने गरी देहाय बमोजिमका समितिहरूको संरचनागत व्यवस्था गरिएकोछ ।

१. **केन्द्र स्तरमाः** संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयका सचिवको अध्यक्षतामा बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय समिति,

२. **जिल्ला स्तरमाः** जिल्ला विकास समितिको (बर्तमान जिल्ला समन्वय समिति) सभापतिको अध्यक्षतामा बालमैत्री स्थानीय शासन जिल्ला समिति,

३. **नगरपालिका स्तरमाः** नगरप्रमुखको अध्यक्षतामा बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति,

४. **गाउ पालिका स्तरमा :** गाउंपालिकाका अध्यक्षको अध्यक्षतामा बालमैत्री स्थानीय शासन गाउं समिति र

५. **समूदाय स्तरमाः** सामुदायीक संस्था वा समूहका अध्यक्षहरूमध्ये गाउं पालिका वा नगरपालिकाले तोकोको प्रतिनिधि अध्यक्ष हुने गरी बालमैत्री स्थानीय शासन समुदायस्तरीय समिति

ङ. बालमेत्री स्थानीय तहको घोषणा सम्बन्धी ब्यवस्था र यसकालागि निर्धारण गरिएका तहगत खुड्किलाहरूः

कुनै पनि स्थानीय तहले बालमैत्री जिल्ला, नगर वा गाउं घोषणा गर्नकालागि बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको छनौट र अवलम्बन गरी बाल अधिकार संरक्षण र संबर्धनकालागि रणनीतिक योजना मुताविक केन्द्रिय तथा स्थानीय तहमा निर्धारण गरिएका न्यूनतम सेवा तथा संस्थागत सूचकहरू मध्ये कम्तिमा ८० प्रतिसत सूचकहरू हासिल गरेको हुनुपर्नेछ । निर्धारण गरिएका सूचकहरू प्राप्त भए नभएको विषयमा संघियमामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय र सम्बन्धित जिल्ला समन्वय समितिले अनुगमन गर्नेछ । अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा उक्त सूचकहरू प्राप्त भएको प्रमाणित भएमा मात्र बालमैत्री नगर तथा गाउं घोषणा योग्य मानिनेछ । यसरी बालमैत्री स्थानीय तह (नगर वा गाउं) को विधिवत घोषणा गर्न अनिवार्य रुपले देहाय बमोजिमका तहगत खुड्किलाहरू कार्यान्वयनमा ल्याईएको हुनुपर्ने ब्यवस्था गरिएकोछ ।

१. बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणाको अभिमुखिकरण, विकास तथा बिस्तार
२. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनकालागि नगर तथा गाउं समितिको गठन
३. बालमैत्री नीति, रणनीति तयारीको लागि कार्ययोजना तर्जुमा
४. स्थानीय तहमा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्पर्क इकाई
५. निस्चित सूचक वा मापदण्डका आधारमा नगर तथा गाउपालिकाको वडाको छनौट
६. बालबालिकाको बस्तुगत विवरण तयारी
७. बालकोषको स्थापना
८. बालक्लव तथा सामुदायिक संस्थाहरूको गठन, विकास र परिचालन
९. सरोकारवालाहरूको पहिचान, समन्वय र सञ्जाल निर्माण
१०. सरोकारवालाहरूबाट बालमेत्री स्थानीय शासन सञ्चालनको प्रतिवद्धता घोषणा
११. आवधिक र बार्षिक योजना तर्जुमा, लगानीको सुनिस्चितता र योजना कार्यान्वयन
१२. बालबालिकाको स्थिथिपत्र (Status Papwr) जर्जुमा र सार्वजनिकिकरण ।
१३. अनुगमन, समीक्षा र मूल्याङ्कन
१४. स्थानीय तहको परिषदबाट आफ्नो कुल पूंजीगत बजेटको कम्तिमा १५ प्रतिसत रकम बालबालिकाकाको क्षेत्रमा खर्च गर्ने प्रतिवद्धता सहित परिषदको निर्णय
१५. बालमैत्री स्थानीय शासनको न्यूनतम सेवा सूचकको निर्धारण
१६. बालमैत्री गाउं, नगर र जिल्लाको घोषणा र यसको निरन्तरता ।

च. कोष ब्यवस्था र कोष प्रवाहः

स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को दफा ३३ र ५४ ले साविकका प्रत्येक नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिमा एक **"महिला तथा बाल विकास विशेष कोष"** रहने ब्यवस्था गरे बमोजिम भविश्यमा बन्ने ऐन, नियमहरू तर्जुमा हुने विश्वासका साथ यस कार्यविधिमा समेत यस्तो कोषको ब्यवस्था गरिने ब्यवस्था गरिएको छ । केन्द्र बाट समेत सिधै नगरपालिका तथा गाउंपालिकाको कोषमा रकम प्रवाह गर्न सक्ने र यसरी केन्द्र र स्थानीय तहबाट कोषमा जम्मा भएको रकम स्थानीय तहको सम्बन्धित परिषद्बाट स्वीकृत बालमैत्री योजनाको कार्यान्वय गर्ने कार्यमा खर्च गर्न पाईने प्रावधान गरिएको यस कार्यविधिमा बालमैत्री स्थानीय शासन कोषको खातामा देहाय बमोजिमको रकम जम्म हुने ब्यवस्था गरिएकोछ ।

१. नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराईएको अनुदान रकम
२. जिल्ला बिकास समिति, नगरपालिका तथा गाउं विकास समितिले बर्षिक रुपमा विनियोजन गरेको रकम
३. विकास साझेदारहरूबाट बालमैत्री स्थानीय शासनका लागि प्राप्त रकम

४. अन्य स्रोत बाट प्राप्त रकम
५. उल्लेख्य कार्य सम्पादन गरे वापत केन्द्र र अन्य निकायबाट प्राप्त पुरस्कार र थप अनुदान रकमहरू
नोटः आगामि दिनमा परिमार्जन भएर आउने कोष ब्यवस्था र कोषको प्रवाहका विषयमा बर्तमान संरचना बमोजिम ब्यवस्था हुने आसा गरिएको छ ।

२.२.२.३.२ बालमैत्री स्थानीय निकाय घोषणा कार्यविधि २०७०

नेपालमा बालमैत्री स्थानीय शासनको अपरिहार्यताको माहसुस गरी स्थानीय स्तर बाट प्रयास गरिएको एक दसक पार गरिसकेको छ । संघियमामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय र यूनिशेफ लगायतका सरोकारवालाहरूको सहायेगमा साविक विराटनगर उपमहानगरपालिकाले वि.सं. २०६२-२०६३ बाट सुरु गरेर २०६४ सालमा तयार पारेको अवधारणा पत्र र २०६६ सालमा तयार पारेको बालमैत्री नगर एकिकृत कार्यमूलक योजनाको कार्यान्वयनबाट यसले नेपालमा स्थानीय तहबाट योजनबद्ध रुपमा संस्थागत प्रयासले गति लिएको पाईन्छ । बालमैत्री स्थानीय शासनको अपरिहार्यताका विषमा गरिएको लामो बहस र छलफल तथा त्यसलाई स्थानीय स्तर बाट ब्यवहारिक रुपमा गरिएको प्रयास र सफलताको फल स्वरुप वि.सं. २०६८ सालमा आएर नेपाल सरकारले **बालमैत्री स्थानीय शासनः राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यान्वयन कार्यविधि** तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याए पछि यस अभियानले थप गती र स्थायीतव लिएको छ । बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यविधि कार्यान्वयनमा आए पछि बालबालिकाको क्षेत्रमा बजेटको ब्यवस्थापनमा प्रभावकारिता बृद्धि हुन गयो भने साविकका स्थानीय निकायहरूले स्थानीय स्तरमा आवधिक तथा बार्षिक योजनानै तयार पारी बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको कार्यलाई गति दिन थालेका हुन । राज्यको पुनसंरचना पछि स्थापित भएका विभिन्न नगरपालिका तथा गाउंपालिकाहरू क्रमिक रुपले बालमैत्र नगर तथा गाउं घोषणा गरी शुसानको प्रत्याभुति दिने कार्यमा थप प्रयासरत छन् ।

वर्तमान अवस्थामा नेपालका सवै नगरपालिका तथा गाउंपालिकामा बालमैत्री जिल्ला, नगर तथा गाउं घोषणाको कार्यमा एक रुपता ल्याउन अनिवार्य छ । बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन गरेका नगरपालिका र बर्तमान गाउंपालिकाहरूले आफूलाई बालमैत्री नपा/गाउपालिका घोषणा गर्न आवश्यक सूचनाका बारेमा जानकारी दिने, बालमैत्री स्थानीय निकायको घोषणाको लागि सम्बन्धित जिल्ला समन्वय समिति र सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले गर्ने अनुगमन प्रक्रिया निर्धारण गर्न, बालमैत्री निकाय घोषणाको लागि अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्न सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले यो **बालमैत्री स्थानीय निकाय घोषणा कार्यविधि २०७० समेत** कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । **बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय कार्यविधि र रणनीति २०६८ ले मार्गदर्सन गरे बमोजिम** यस बालमैत्री स्थानीय निकाय घोषणा कार्यविधिले संपूर्णतामा नभए पनि सवै स्थानीय निकायको कार्य प्रवाहमा एकरुपता ल्याउने गरी कार्यविधिका प्रयोगकर्ताहरू, घोषणको अनुगमनकर्ताले ध्यान दिनु पर्ने मूख्य विषयहरू, अनुगमन विधि, संख्यात्मक सूचक परिक्षण विधि फारम समेतका विषय बस्तुहरूलाई यस भित्र समेटिएको छ ।

२.२.३ शिक्षा सम्बन्धी ऐन, नियम (संसोधन २०६६, २०६७ सहित) संबन्धी भएको ब्यवस्थाको परिच्छेद-१२ शिशु विकास केन्द्रसम्बन्धी ब्यवस्थाः

कुनै संस्थाले शिशु विकास केन्द्र स्थापना गर्न चाहेमा शिक्षा ऐन नियमको दफा ६८ अनुसारको आवश्यक पुर्वाधार तयार गरिसकेपछि दफा ६९ बमोजिमको पाठ्यक्रम प्रयोगमा ल्याउने गरी दफा ६७ बमोजिम स्वीकृतिको लागि सम्बन्धित गाउं विकास समिति वा नगरपालिका समक्ष अनुसुची बमोजिमको निवेदन दिनुपर्नेछ । यसरी निवेदन कर्ताको विषयमा ऐन नियम बमोजिम ब्यवस्थापन गरेको रहेछ भने उपयुक्तताको आधारमा गा.वि.स. वा नगरपालिकाले सञ्चालनको स्वीकृति दिन सक्नेछ भन्ने विषय उल्लेख गरिएकोछ भने वर्तमानमा आएर संविधानमानै ब्यवस्था भए

बमोजिम स्थानीय तहले आफै स्थानीय शिक्षा नीति बनाउन सक्ने प्रावधान राखेको तथा त्यसैका आधारमा स्थानीय तहका विद्यालयहरूको सञ्चालन, व्यवस्थापन र अनुगमनको समेत जिम्मेवारी दिने अवस्था सृजना भएकोले समेत बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालनमा थप गती प्रदान हुनेमा विश्वास लिन सकिने अवस्था देखिएको छ ।

२.३ नगर स्तरीय बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिको आवश्यकता तथा औचित्यः

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ लगायत बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनका विषयमा लागु भएका ऐन, नियमहरू साथै स्थानीय शासन तथा सामुदायीक विकास कार्यक्रम, सहस्राब्दी विकास लक्ष, बालबालिका सम्बन्धी १० बर्षे राष्ट्रिय योजना, स्थानीय निकाय अनुदान सञ्चालन कार्यविधि २०६७ लगायत अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरूको मूल मर्म र भावना बमोजिम रामधुनी नगरपालिकालाई बालमैत्री स्थानीय शासनमा अधारित दिगो विकासको मार्गचित्र कोर्दै एक समृद्ध नगरको रुपमा विकसित गर्ने लक्षका साथ नगरको स्थापनाकालदेखिनै बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा आधारित बहुक्षेत्रगत प्रयासहरू हुंदै आएका छन् । आर्थिक, सामाजिक, सास्कृतिक र भौतिक विकासका क्षेत्रमा आफ्नो आन्तरिक श्रोत र बाह्य सहयोगलाई ब्यवस्थित गर्दै नगरबासीहरूको आधारभुत आवश्यकतालाई सम्बोधन गरेर उनिहरुकै सहभागिता र साझेदारीमा बालबालिकाका हक अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनका क्षेत्रहरूलाई फराकिलो पारिदै लगिएको छ । बालबालिकाको स्वास्थ्य, शिक्षा तथा सहभागिताको स्थितिमा क्रमिक रुपमा सुधार हुंदै गएको देखिएको छ । यति धेरै प्रयासहरू हुंदा हुंदै पनि गरिवी, अशिक्षा, पारिवारिक रुपमा बालबालिकाको शक्तिहिन हैसितय लगायत सामाजिक तथा पारिवारिक रुपमा बालबालिकाविरुद्ध हुने गरेका हिंसा, शोषण तथा दुर्व्यवहारका कारणले बालबालिकाले भोग्नुपरेका समस्या र जोखिमको तुलनामा वर्तमान अवस्थामा नीतिगत, कार्यक्रमिक तथा संस्थागत प्रयासहरू पर्याप्त हुन सकेको भने छैन ।

स्थानीय तहमा समेत यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र कार्यरत बिभिन्न सरोकारवाला सरकारी तथा गैर सरकारी संघसंस्थाहरू बाट आ-आफ्नै तरिकाले आफ्नो क्षमता बमोजिमका बिभिन्न प्रयासहरू हुंदै आएका छन् । समग्रमा बालअधिकार संरक्षणका लागि बनेका तथा अव बन्ने ऐन कानून तथा सन्धी संझौताको सफल कार्यान्वयन तथा बालन्यायप्रशासन् प्रभावकारी हुन जरुरी छ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बद्धनको विषय आमाको गर्भ बाटै सुरु हुने विषय भएकोले यो हाम्रो जीवन पद्धतिमा आधारित विषय हो । यस विषयहरूको ब्यवहारिक रुपमानै सफल कार्यान्वयनकालागि सवै सरोकारवाला सरकारी गैरसरकारी निकाय तथा ब्यक्ति र समुदायको साझा प्रतिवद्धताका साथमा संयुक्त संयन्त्र निर्माण गरेर सहकार्यको माध्यम बाट अघि बढ्नुनै अहिलेको उत्तम र उपयुक्त बिकल्प देखिएको छ ।

संघिय संरचना भित्र लोकतान्त्रिक शासन पद्धति, बिकेन्द्रिकरण र स्थानीय स्वायत्तता, समावेशीकरण र समतामुखि बिकास, सशक्तिकरण, सामाजिका न्याय र लैङ्गिक समानता, सहभागिता, सहकार्य र सहकारिता, सामुदायिक सरकार, शु-शासन, बालमैत्री स्थानीय शासन, वातावरण संरक्षण र दिगो बिकास जस्ता बर्तमान शासन सञ्चालन पद्धतिका लक्षित मूल आधारमा रामधुनी नगरपालिकाको विकास निर्माणको जगलाई बलियो र शसक्त बनाउनु अनिवार्य भएको कारण बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको माध्यम बाट मात्र यसलाई बलियो राख्न संभव देखिन्छ ।

लोकतन्त्रको स्थापना, द्वन्द्वको अन्त्य तथा ऐतिहासिक बिस्तृत शान्ति सम्झौताको परिवर्तित सन्दर्भमा द्वन्द प्रभावित बालबालिकाको पुनरस्थापना, जोखिममा रहेका एवं उपेक्षित समुदाय र क्षेत्रका बालबालिकाको संरक्षणमा जोड दिंदै सवै सरोकारवालाहरूको सहभागिता सहित बाल सहभागिताको माध्यम बाट बालबालिकाको अधिकार संरक्षरण र प्रवर्द्धन गर्न योजनाबद्ध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी समग्रमा **रामधुनी नगरपालिकालाई वि.सं. २०७७ साल भित्र बालमैत्री नगरको रुपमा स्थापना र बिकास गर्न यो बालमैत्री स्थानीय स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना, २०७४ तयार गरि कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ ।**

अध्याय – तीन

दीर्घकालिन सोच, लक्ष, उद्देश्य, रणनीति तथा कर्यानीति

३.१ दीर्घकालिन सोच :

स्थानीय संभावना र अवसरहरूको पहिचान गरी रामधुनी नगरपालिकालाई आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भौतिक तथा मानवीय स्रोत र साधको विकासको हिसावले समृद्ध र नमुना नगरको रुपमा विकास गर्नकालागि यस नगरको दिर्घकालिन सोच देहाय बमोजिम स्थापित गरेको छ ।

"व्यवसायीक आधुनिक कृषी उद्यममा आधारित हरित शहर,
स्वस्थ्य आर्थिक रुपले समृद्ध पर्यटकिय रामधुनी नगर"

यस नगरपालिकाले स्थापित गरेको दिर्घकालिन सोचले नगरको समृद्धि (आर्थिक, भौतिक र सामाजिक) को लागि मुख्य गरी दुई वटा क्षेत्रको विकासलाई आधार मानेको छ । पहिलो आधार भनेको ब्यवशायीक कृषि प्रणलि र त्यसमा आधारित कृषि उद्यमको विकास र विस्तार दास्रो भनेको एकिकृत पर्यटन विकासलाई मानेको छ । आवश्यक पूर्वाधार तथा मानवीय संशाधनको विकासमा विशेष अभियान सञ्चालन गरी यी दुई क्षेत्रको योजना बद्ध विकास र विस्तार गर्न सके यस नगरको समृद्धि र मानव बसोबास योग्य शहरको प्रारुप सम्भव रहेको महसुस गरिएको छ ।

३.२ लक्ष्यः

उपरोक्त दिर्घकालिन सोचलाई सार्थक परिणाममा पुऱ्याउन निम्न बमोजिमको लक्ष निर्धारण गरिएको छ ।

"स्वास्थ्य, शिक्षा र शुरक्षाको सुनिस्चितताका साथ प्रविधिको विकास, कृषिको ब्यवशायीकिकरण र पर्यटन विकासको माध्यम बाट नगरको समृद्धिका पूर्वाधारयुक्त आधार स्तम्भहरू सामाजिक, आर्थिक र भौतिक लगायत मानवीय स्रोत र साधन समेतको जगबलियो बनाएर बालबालिका लगायत सवै सरोकारवालाको सहभागिता र सहकार्यमा रामधुनी नगरपालिका वि.सं.२०७७ साल भित्र बालमैत्री नगरको रुपमा स्थापितभएको हुनेछ"

३.२.१ दिर्घकालिन सोच र लक्षमा आधारित बालमैत्री नाराः

''रामधुनि विकासको विहानी , बालबालिकामा हामि सवैको पर्याप्त लगानी''

३.२.२ परिमाणात्मक परिलक्ष्यः

रामधुनी नगरपालिकालाई बालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यम बाट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका साथमा कृषि उद्यम र पर्यटनको विकासको माध्यम बाट नगरबासीको जीवनस्तर माथि उठाउदै समग्रमा बालमैत्री नगरको रुपमा विकास गर्ने दिर्घकालिन सोच राखिएको साथै वि.स.२०७७ साल भित्र बालमैत्री वातावरणको लागि न्युनतम पुर्वाधार तयार पार्ने लक्ष का साथ विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन् । विषयगत कार्यक्रमहरू लाई निस्चित समय सिमा भित्र योजनाबद्ध रुपमा सञ्चालन गरिने भए बाट यो रणनीतिक योजना २०७४ साल असोज महिना बाट कार्यान्वयनमा आउने र यसले निर्धारित समय सिमा भित्र देहायबमोजिमका विषयगत परिमाणात्मक परिलक्ष्यहरू पुरा हुने आधार तयार पारको छ ।

३.२.२.१ बाल बचाउः

सूचकहरु		वर्तमान अवस्था ०७३	परिलक्ष्य २०७७	कैफियत
स्वास्थ्य				
१. मात्रृ स्वास्थ्य				
१.१	मातृ मृत्युदर	N	९५	% ले घटेको
१.१.१	गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको अवस्था ।	१३९	१००	%
१.१.२	प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको अवस्था ।	१०२.७	८५	%
१.१.३	सवै गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएको अवस्था ।	४५.७१	१००	%
१.१.४	गर्भवती/ सुत्केरी आमाहरुले २२५ आइरन चक्कि खाएको अवस्था	१०७.९९	१००	%
१.१.५	गर्भवति जाच सेवा केन्द्र	N	माग बमोजिम	संख्या
१.१.६	गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएको अवस्था	९५.२९	९८	%
२. बाल स्वास्थ्य				
२.१	वाल रोग तथा खोप सम्वन्धी जानकारी भएको घरपरिवार संख्या	६१.६५	९५	%
२.२	१ बर्ष भित्र जन्मेका बालबालिकाको संख्या	८४०		जना
२.२.१	जन्मना साथ बिगौती दुध खुवाउने	९२.६२	१००	%
२.२.२	६ महिनासम्म आमाको दुध मात्र खुवाउने	७८.८१	९५	%
२.३	नवजात शिशु मृत्यु दर (प्रति हजारमा)	N	९५	% ले घटेको
२.३.१	२ बर्ष मुनिका बालबालिकाको मृत्यु भएको घर परिवार	२१	०	वटा
२.४	१ वर्ष भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले पूर्ण खोप (डिपिटि, हेपाटाईटिस बि, हिब ३, दादुरा) पाएको अवस्था			
२.४.१	बि.सी.जी	७४.८८	१००	%
२.४.२	डी.पी.टी ३,	७१.५३	१००	%
२.४.३	दादुरा /रुवेला	६६.०	१००	%

२.४.४	जे.ई.	५०.६९	१००	%
२.४.५	६ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका बालबालिका हरूले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएको अवस्था	९४.०१	१००	%
२.४.६	पोलियो ३ खोप पाएका बालबालिका	९३.१	१००	%
२.४.७	जुकाको औषधि खाएका बालबालिका	८९.२१	१००	%
२.५	कुपोषित बालबालिका	N	९५	% ले घटेको
२.६	एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरूले ARV Prophylaxis पाएको अवस्था ।		१००	% संक्रमित प्रभाववित बालबालिका खोजी गर्ने
२.६.१	संक्रमित बालक	N	"	खोजी गर्ने
२.६.२	संक्रमित बालिका	N	"	खोजी गर्ने
२.६.३	प्रभावित बालक	N	"	खोजी गर्ने
२.६.४	प्रभावित बालिका	N	"	खोजी गर्ने
२.७	सामुदयीक स्वास्थ्य			
२.७.१	खानेपानी			
२.७.१.१	सवै घरधुरिमा पिउनयोग्य खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको अवस्था ।	अपर्याप्त	१००	%
२.७.१.२	नगरका सार्वजनिक स्थालहरू (बस पार्क, हाट बजार, खेल मैदान, सभागृह तथा सभाहल, पार्क, धार्मिक स्थाल तथा मठमन्दिर लगायत) मा शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था	अपर्याप्त	९५	%
२.७.१.३	नगरका सवै विद्यालयहरूमा पानी शुद्धिकरणका लागि बायो फिल्टरको प्रयोग	नभएको	१००	%
२.७.२	सौचालय			
२.७.२.१	संपूर्ण घर परिवारमा सौचालयको निर्माण भएको	९६.७४	१००	%
२.७.२.१.१	सेफि्ट टैंकि सहितको	९.१२	५०	%
२.७.२.२.२	रिङ को प्रयोग गरिएको	८७.०९	५०	%
२.७.२.२.३	खाल्डे	०.५	०	%
२.७.२.२	संपूर्ण विद्यालयहरूमा बालक र बालिकाकालागि पर्याप्त र छुट्टा छुट्टै सौचालको व्यवस्था		१००	%
२.७.२.३	सार्वजनिक स्थालहरूमा सार्वजनिक सौचालयको व्यवस्था		८५	%

२.७.२.४	चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको अवस्था	८७.०४	१००	%
२.८	फोहोरमैला विषर्जनका लागि सुरक्षित स्थलको व्यवस्था	नभएको	भएको	दिगो व्यवस्थापन

N :–तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनी नगरपालिका पार्श्वचित्र २०७३

३.२.१.२ बाल संरक्षण

सूचकहरू		वर्तमान अवस्था २०७३ (%/संख्या)	परिलक्ष्य २०७७ %	कैफियत
नगरको कुल बालबलिकाको संख्या				
१	जन्म दर्ता भएका १८ वर्ष मुनिका बालबालिका (८८८० जना)	८६.७९	१००	%
१.१	बलक (कुल बालकको)	९२.२४	१००	%
१.२	बालिका (कुल बालिकाको)	८१.२५	१००	%
२	बालश्रमिक सम्बन्धि विवरण			
२.१	घरेलु बालश्रमिकको संख्या	२२	०	१०० % घटाउने
२.१.१	बालक	९	०	
२.१.२	बालिका	१३	०	
२.२	१४ बर्ष मुनि उमेर समुहका बालश्रमिकको संख्या	N	०	१०० % घटाउने
२.३	१५-१८ बर्षका बालश्रमिकको संख्या	N	१०	खोजी गरि भएमा ९० % ले घटाउने
२.४	अन्य क्षेत्रमा काम गर्ने बालश्रमिकको संख्या	N	१०	
२.५	आफ्ना बालबालिका सडक बालबालिकाको रुपमा रहेका घरपरिवार संख्या	२२	१०	९० % ले घटाउने
३	आफ्ना छोरा छोरीलाई २० बर्ष भन्दा कम उमेरमानै विवाह गरिदिने घरपरिवार संख्या	१७१	०	१०० % घटाउने
३.१	१० वर्ष भन्दा कम उमेरमा विवाह गरिदिने घरपरिवार	४९	०	
३.२	१० देखी १४ वर्ष सम्ममा विवाह गरिदिने घरपरिवार	५१	०	
३.३	१५ देखी २० वर्ष सम्ममा विवाह गरिदिने घरपरिवार	७१	०	
३.४	विगत १ बर्ष भित्र बाल विवाह भएका बालबालिकाको संख्या	२१	०	१०० % घटाउने
४	घरपरिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचविखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको अवस्था	तयार नभएको	तयार भएको	तयार गरी कार्यान्वायनमा ल्याउने
४.१	बाल दुर्व्यवहार हुने गरेका घरपरिवार संख्या	२७	१०	९० % ले घटाउन

४.२	१ बर्ष भित्र घरेलु हिंसामा परेका बालबालिकाको संख्या	६	१०	९० % ले घटाउने
५	सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने अपाङ्गता भएका बालबालिका			
५.१	अपाङ्ग मैत्री भवन (सार्वजनिक)	N	९५	९५ % भवन अपाङ्गमैत्री भएको हुने
६	बाल संरक्षणसम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सञ्चालनमा ल्याईएको अवस्था	आंसिक रुपमा	पूर्णता	
७	दुर्व्यासनमा लागेका बालबालिकाको संख्या	१९७	१५	८५ % ले घटाउने
७.१	बलक	१२२		
७.२	बालिका	७५		
७.३	धुम्रपानमा सम्लग्न बालबालिकाको संख्या	९४		
७.३.१	बालक	५७		
७.३.२	बालिका	३७		
७.४	नशालु पदार्थ सेवन गर्ने बालबालिकाको संख्या	१०३		
७.४.१	बालक	६५		
७.४.२	बालिका	३८		

३.२.१.३ बाल विकासः

१	साक्षरता				
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३/०७४		परिलक्ष्य २०७७ %	कैफियत
		संख्या	%		
१.१	शाक्षरताको आधारमा ३ बर्ष भन्दा माथिको साक्षर जनसंख्या	२५२६९	८४.४८	९५	
१.२	महिला साक्षरता	११२८९	७९.१४		
१.३	पुरुष साक्षरता	१३९८०	८९.३५		

२	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र, पूर्व प्राथमिक विद्यालय				
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३/०७४		परिलक्ष्य २०७७ %	कैफियत
		संख्या	%		
२.१	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक कक्षामा भर्ना भई अध्ययनरत ४ वर्ष सम्मका बालबालिकाको संख्या	१७७४	६३.८३	८५	
२.२	बालविकास केन्द्रको जम्मा संख्या	३२			वटा
२.३	बालविकास केन्द्रमा जाने बालबालिका	४९८	४७.१५	८५	
२.४	बालविकास केन्द्रको भौतिक पूर्वाधार सुविधा		६३.६३	९०	
२.५	बालविकास केन्द्रको व्यवस्थित सञ्चालन		९५.४५	९८	

२.६	बालविकास केन्द्रमा बालबालिकाको उपस्थिति औषत		७६.०२	९०	
२.७	औपचारिक शिक्षाबाट वंचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको अवस्था		N	भएको	आवश्यकताका आधारमा

३	विद्यालय				
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३/०७४		परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
		संख्या	%		
३.१	जम्मा विद्यालय संख्या	५२			वटा
३.१.१	सामुदायिक विद्यालय संख्या	२८			वटा
३.१.२	संस्थगत विद्यालय संख्या	२४			वटा
३.२	विद्यालय खुद भर्ना दर (कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका सत्प्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना भएको अवस्था)	N		१००	
३.२.१	प्राथमिक विद्यालय तह				
३.२.२	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (कक्षा देखि ८ सम्म) पुरा गरेको अवस्था) जम्मा ६०८९ मध्ये	४६०३	७५.५९	९५	
३.२.३	प्राथपमक विद्यालय तह	३००२			जना
३.२.४	निम्न माध्यमिक विद्यालय तह	१६०१			जना
३.२.५	माध्यमिक विद्यालय तह	९२३			जना

४	विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाई उपलब्धि तथा विद्यालय छाड्ने दर (औषत)					
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३			परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
		सामुदायीक विद्यालय %	सस्थागत विद्यालय %	सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालय %		
४.१	सिकाई उपलब्धि					
४.१.१	प्राथमिक तह	५२.२४	८७.८७	६८.७१	औषत २० ५ ले बृद्धि भएको हुने	
४.१.२	निमावि तह	४७.७२	७६.९१	६४.५८		
४.१.३	मावि तह	४१.६४	८५.३३	६०.१६		
४.१.४	उच्च मावि तह	३४.९८	६५.५	५०.२४		
४.२	विद्यालय छाड्ने दर					
४.२.१	प्राथमिक तह	२७.१५	३.६२	१६.६६	औषत छ छ भन्दा कम भएको हुने	
४.२.२	निमावि तह	२६.३४	४.३७	१३.७५		

४.२.३	मावि तह	२७.६५	२.०	१९.११		
४.२.४	उच्च मावि तह	४९.९७	५.०	२७.४८		

सूचकहरू		वर्तमान अवस्था २०७३/०७४		परिलक्ष्य २०७६	कैफियत
		संख्या	%	%	
५	वाल मैत्री विद्यालय विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरेका विद्यालयल		४२.८५	९५	
६	विद्यालयका कक्षा कोठा सहितको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधारको अवस्था तथा सेवा सुविधाको विवरण				
६.१	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका भवन संख्या	९१			
६.२	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका कक्षा कोठा संख्या	३८४			
६.३	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका फर्निचर सेट संख्या	२६२४			
६.४	भवन, कक्षा कोठा तथा फर्निचर को उपलब्धता (प्राथमिक तहमा २० जना र निम्न माध्यमिक र माध्यमिक तहमा ४० सम्म गरेर औषत प्रति कक्षा ३० विद्यार्थिका आधारमा)		१००	१००	कायम राखि थप व्यवस्थित बनाउने
६.५	कम्पाउण्ड घेरावार भएका विद्यालय		७१.४२	९५	
६.५	विद्युतको सुविधा पुगेको विद्यालय		६७.८५	९५	
६.६	प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको अवस्था	१०५ (४९)	९२.८५	१००	
६.६.१	विद्यालयमा सौचालयको पर्याप्तता (आधा घण्टमा बढिमा २५ जना विद्यार्थिले प्रयोग गर्ने आधारमा)		३४.७६	७५	
६.७	हात धुनकालागि साबुन पानिको ब्यवस्था भएका विद्यालय		८५.७१	१००	
६.८	शुद्ध खानेपानीको सुविधा		८५.७१	१००	
६.९	बालिकाहरूकालागि चेन्जिङ कक्ष		२१.४२	५०	
६.१०	पुष्तकालाय		६४.२८	७५	
६.११	विज्ञान पयोगशाला		३५.७१	५०	
६.१२	खेलमैदानको सुविधा		९६.४५	१००	
६.१३	न्यूनतम मापदण्ड भएका खेल मैदान	नखुलेको			
६.१४	फोहरमैला ब्यवस्थापन स्थल		८५.७१	१००	
६.१५	विद्यालय हाता भित्र साना सितल दिने बोटविरुवा सहितको बगैंचाको ब्यवस्थापन भएका विद्यालय		६०.७१	७५	
६.१६	प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरेको अवस्था		९२.८५	१००	

८	अध्यापन गराई रहेका शिक्षक शिक्षिकाहरूको योग्यता					
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३			परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
		शिक्षक %	शिक्षिका %	नखुलेको %		
८.१	एस.एल.सी वा सो सरह	४०	६०	०	तालिम प्राप्त योग्यतम शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने	
८.२	प्रविणता प्रमाण पत्र तह वा सो सरह	३६.८४	५३.५१	९.६५		
८.३	स्नातक वा सोरह	५६.३०	३५.५६	८.१४		
८.४	स्नातकोत्तर तह वा सो सरह	७४.६०	२०.६३	४.७७		
८.५	विद्यावारिधि	०.०	०.०	०.०		

९	विविध				
क.सं.	सूचकहरू	बर्तमान अवस्था २०७३		परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
		संख्या	%		
९.१	नगर स्तरीय खेल मैदान	N		२	वटा
९.२	जिल्ला स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	N		१	वटा
९.३	नगर स्तरिय चिल्ड्रन पार्क	N		२	वटा
९.४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति		५०.००	१००	
९.५	शिक्षक अभिभावक संघ गठन भएका विद्यालय		२८.५७	१००	
९.६	विद्यालय बाल क्लव गठन भएका विद्यालय		८२.१४	१००	
९.७	विद्यालय ब्य.स. मा बाल बालिकाको प्रतिनिधित्व गराएका विद्यालय		२१.४२	१००	

स्रोतः साविक रामधुनिभाषी नगरपालिकाको पार्श्वचित्र २०७३ तथा रामधुनी नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७४ समेत

३.२.२.४ बाल सहभागिता

क.सं	विवरण	वर्तमान अवस्था २०७३/०७४	परिलक्ष्य २०७६	कैफियत
१	नगर बालक्लव सञ्जालको गठन र परिचालन	गठन भएको	वालक्लव संजाल गठन तथा पुर्नगठन भई कृयाशिल भएका हुनेछन ।	
२	नगरपालिकाका सवै वडाहरूमा वडा स्तरीय बालक्लव गठन भएको अवस्था	९	नगरपालिकाका सवै वडामा वडा स्तरीय बालक्लव थप क्रियाशिल भएका हुनेछन	
३	विद्यालय स्तरीय बालक्लव गठन भएका विद्यालयहरू	२३	नगर क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका सवै मा.वि. र निमावि मा	

			वालक्लव गठन भई कृयाशिल भएका हुनेछन् ।	
४	बाल कल्याण समितिमा आवद्ध बालक्लव	९	सवैको आवद्धता भएको हुनेछ	
५	स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिता गराएको अवस्था	सहभागिता गराईएको	नगरपालिकाको वोर्ड वैठक तथा परिषदमा अर्थपूर्ण सहभागिता थप प्रभावकारी बनाईएको हुनेछ ।	
६	घरपरिवारले गर्ने बालबलिका संग सम्बन्धित पारिवारिक निर्णय प्रकृयामा बाल सहभागिता	३८.६६ %	पूर्णता र प्रभावकारिताकालागि अभिभावकहरू कृयाशिल भएका हुनेछन ।	
७	स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको अवस्था	समेट्न थालिएको	पूर्ण रुपले कार्यान्वयनमा ल्याउने	
८	सरोकारवाला सवै कार्यालय र संघ सस्थामा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व	हुने गरेको	सवै सरोकारवाला निकाय, कार्यालयहरूमा वाल सहभागिता प्रभावकारी भएको हुनेछ ।	
९	विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवज सुनिने ब्यवस्था सुनिस्चित भएको अवस्था ।	२१.४२ %	सवै विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरूमा अनिवार्य तथा अर्थपूर्ण सहभागिता भएको हुनेछ	
१०	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लवको प्रतिनिधित्व भएको अवस्था	नभएको	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा अर्थपूर्ण वाल सहभागिता भएको हुनेछ ।	
११	विपद् व्यवस्थापन समितिमा वाल सहभागिता	परियोजनामा आधारित भएको	बालबालिकाको सहभागिता सुनिस्चित भएको हुनेछ ।	
१२	स्थानीय निकायहरूको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिमा बाल सहभागिता	भएको	२०७४ असार देखि अनुगमन समितिमा बालबालिको सहभागिता थप प्रभावकारी बनाउँदै लैजाने ।	
१३	प्यापशन एन प्यापसनका नगर स्तरीय बैठकमा बालबालिकाहरूको सहभागिताको सुनिश्चितता	नभएको	नगर भित्र प्यापशन एन प्यापसनका बैठकमा बालबालिकाको सहभागिता सुनिस्चित भएको हुनेछ ।	
१४	वालईजलासमा वालसहभागिता को सुनिश्चित गर्ने	नभएको	वालसहभागिता थप ब्यवस्थित र प्रभावकारी भएको हुनेछ ।	
१५	बालबालिका संग सरोकार भएको वालमैत्री संरचनायुक्त भौतिक पूर्वाधार निर्माणको थालनी पूर्व डिजाईन र ड्रविङमा वालसहभागिताको अवस्था	नभएको	बालबालिका संग सरोकार राख्ने भौतिक निर्माण थालनी पूर्व गरिने डिजाईन र ड्रविङ मा वाल सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने ।	

१६	बालबालिका संग सम्मबन्धित विषयको निर्णय प्रकृयामा बालबालिकालाई सहभागि गराएको अवस्था			
१६.१	गराउने घर परिवारको संख्या	२५०४ (३८.६६ %)	७५ % पुऱ्याउने	
१६.२	नगराउने घर परिवारको संख्या	३९७२ (६१.३३ %)	२५ % भन्दा तल झर्ने	

श्रोत: साविक रामधुनी नगरपालिकाको पाश्वृ चित्र २०७३ तथा नगरपालिका बाट प्राप्त विवरण

३.२.२ संस्थागत सूचकहरूको अवस्था

क.सं	विवरण	वर्तमान अवस्था २०७३	परिलक्ष्य २०७६	कैफियत
१	नगरपालिकाको परिषद नियमित रुपमा सञ्चालन भएको अवस्था	नियमित	निरनतरता	
२	स्थानीय निकायहरूले आफ्नो लागि बालमैत्री ब्यवहार, आचार संपिहता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रुपमा कायान्वयनमा ल्याएको अवस्था	तयारी गर्ने क्रममा	पूर्ण रुपमा निर्माण भई कार्यान्वयनमा आएको हुने	
३	नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको अवस्था	गठन भएको	नियमित	
४	स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय ब्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहेको अवस्था	आम्सिक	पूर्ण कृयाशिल भएको	
५	स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य ब्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहको अवस्था	नभएको	कृयाशिल हुने	
६	स्थानीयस्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएको अवस्था	आम्सिक	थप गरिने	
७	स्थानीयस्तरमा बाल क्लवहरूको सक्रियता रहको अवस्था	गठन भई कृयाशिल हुन थालेको	थप गठन र कृयाशिल गराइने	
८	स्थानीयस्तरमा प्यारालिगल समिति जस्ता महिला समूहहरूको सक्रियता रहनेछ र यस्ता समितिहरू बाल अधिकार संरक्षण र सम्वर्द्धनमा क्रियाशील रहेको अवस्था	थाहा नभएको	गठन गरी कृयाशिल गराइने	
९	नगरपालिकामा बाल संजाल विकास भएको हुनेछ र जिल्लास्तर सम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व रहेको अवस्था	नगर बाल सञ्जाल गठन भई कृयाशिल रहेको	नियमितता दिईने	
१०	बालबालिकाका लागि स्थानीय विकास योजना र लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको अवस्था	सामान्य	पूर्णता दिईने	
११	नगर विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटी एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन भएको अवस्था	सुरुवात गरिएको	पूर्णता दिईने	
१२	बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको अवस्था	तयार भएको	अध्यावधिक गर्दै जाने	

श्रोत: साविक रामधुनी नगरपालिकाको पाश्वृ चित्र २०७३ तथा नगरपालिका बाट प्राप्त विवरण

३.३ उद्देश्यः

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि रामधुनी नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोच र त्यसमा आधारित लक्ष प्राप्त गर्न निम्न बमोजिमका मुलभुत र विषयगत उद्देशयहरू स्थापित गरिएको छ ।

३.३.१ मूलभुत उद्देश्यहरू

देहाय बमोजिमका मूलभुत उद्देश्यहरूको सुनिस्चितता गर्ने गराउने ।

क. स्वस्थ र सुरक्षितरुपमा जन्मन पाउने अधिकार ।

ख. नामको अधिकार ।

ग. राष्ट्रियताको अधिकार ।

घ. पर्याप्त पोषण तथा पोषणयुक्त खानाको अधिकार ।

ङ. परिवारमा बस्न पाउने साथै पारिवारिक मायां र ममता प्राप्तिको अधिकार ।

च. स्वस्थ र सुरक्षित बातावरणीय समाजमा बांच्न र हुर्कन पाउने अधिकार ।

छ. सुलभ स्वास्थ्यलाभ तथा स्वास्थ्य उपचार र स्वस्थ शारिरीक बिकासको अधिकार ।

ज. शिक्षा, खेल तथा मनोरञ्जनको उपयुक्त र पर्याप्त अवसर ।

झ. सामाजिक हिंसा, दुर्व्यवहार तथा श्रम शोषण बाट संरक्षण ।

ञ. पारिवारिक, सामाजिक तथा सस्थागत कृयाकलापहरूमा सार्थक सहभागिता ।

ट. कर्तब्य पालना सहितको स्वतन्त्रता, स्वातन्त्र अभिब्यक्ति तथा सकृय जीवनको अधिकार ।

३.३.२ विषयगत उद्देश्यहरू

३.३.२.१ बाल बचाउ

- गर्भवति महिलाहरूलाई आमा सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गतका सबै सेवाहरू उपलव्ध गराउने साथै सेवा प्राप्त गर्न सक्ने सहज वातावरण सृजना गर्ने गराउने ।
- बालबालिका स्वास्थ र सुरक्षित रुपमा जन्मन पाउने अधिकारको सुनिस्चितताकालागि कृयाशिल रहने ।
- बालबालिकालाई बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम, एच.आई.भी व्यवस्थापन र अपाङ्गता सँग सम्वन्धित सवै सेवाहरू उपलव्ध गर्ने गराउने ।
- नगरपालिका र सबै गाविस, समुदाय तथा पारिवारिक तहमा बाल तथा मातृ स्वास्थ्यको स्तर बृद्धि गर्ने गराउने ।
- उपयुक्त स्वास्थ्य सुविधा र पहुंचको अभावका कारणले अकालमा हुने गरेको मातृ मृत्यू र बाल मृत्यूको अवस्थामा गणना योग्य सुधार ल्याउने ।

३.३.२.२ बाल संरक्षण

- शत प्रतिशत जन्मदर्ता हुने तथा गर्ने दिगो वातावरणको विकास र संस्थागत संरचना सृजना गरी उक्त संरचनालाई नियमित र प्रभावकारी बनाउने ।
- निकृष्ट प्रकारको बालश्रमको अन्त्य गर्ने गराउने ।

- बालबालिका बिरुद्ध हुने हिंसा, दुर्व्यवहार, बेचबिखन, शोषण र घरेलु हिंसा अन्त्य गर्न व्यवहारिक रुपमा पहल गर्ने गराउने साथै कानुनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी समुन्नत र सुरक्षित समाजको निर्माण गर्ने गराउने ।
- बाल बिवाहको अन्त्य गर्ने गराउने ।
- अपांगता भएका व्यक्तिहरूको समुन्नत बिकासका लागि बहुलक्षित कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- अभिभावक सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरी बालबालिकालाई एचआइभिको संक्रमण हुन नदिने साथै संक्रमित तथा प्रभावित बालबालिकालाई विशेष संरक्षण प्रदान गर्ने गराउने ।

३.३.२.३ बाल विकास

- समुदाय तथा विद्यालयमा बालबिकास केन्द्र तथा पूर्व प्राथमिक विद्यालयको स्थापना, विकास र दिगो व्यवस्थापन गर्दै बालविकास केन्द्र प्रतिको अभिभावकको अभिरुचीलाई अभिबृद्धि गर्ने गराउने ।
- विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका साथ भयरहित बालमैत्री शैक्षिक वातावरणीय विकास गरी शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार गर्ने गराउने ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र अभिभावकको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गराउने ।
- विद्यालय उमेरका सवै बालबालिकालाई सहज र उपयुक्त वातावरणमा विद्यालय शिक्षा अनिवार्य र अवसरको सुनिस्चित गर्ने गराउने ।
- खेल तथा मनोरञ्जनका स्थल र क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास गर्ने गराउने ।
- रामधुनी नगर क्षेत्र भित्र स्थापन भएका र हुने रोजगारमुलक उद्योग, व्यवसाय तथा सेवा लगायतका क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनमा सहयोग गरी रोजगारी श्रृजनाको माध्यम बाट अभिभावकको आय आर्जन बृद्धिमा सहयोग गर्ने गराउने ।
- स्वरोजगारीको विकासकालागि शिप विकास तालिमको माध्यम बाट अभिभावकको आय अर्जन बढाउने तर्फ एकृित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने ।
- साना किसान कार्यक्रम मार्फत विउ पूंजी तथा प्रविधिको प्रवर्द्धनात्मक सहयोग गरी व्यवशायीक कृषि उत्पादनलाई थप प्रभावकारी बनाउने ।

३.३.२.३ बाल सहभागिता

- बालबालिकासँग सम्बन्धित विषयहरूको नीति निर्माण र योजना तर्जुमाका निर्णय प्रक्रियाहरूमा स्थानीय तहबाटै बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी उनीहरूको आवाज सुन्ने पद्धतिको विकास गर्ने गराउने ।
- बालबालिकालाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा प्रभाव पार्ने सामाजिक, पारिवारिक, सांस्कृतिक, शैक्षिक लगायतका गतिविधिहरूमा बालसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने गराउने ।
- अर्थपूर्ण बालसहभागिता प्रबर्द्धनका सम्बन्धमा अभिभावक, सरोकारवाला तथा सेवा प्रदायकहरूको समायानुकूल क्षमता अभिबृद्धि गर्ने गराउने ।
- बाल अधिकार संरक्षण र संबर्द्धनमा वकालत र पैरवी गर्न सक्ने क्षमतावान नेत्रीत्वको विकास गर्ने गराउने ।
- बाल सहभागिताको माध्यम बाट समयानुकुल सामाजिक परिवर्तनको मार्ग प्रसस्त गर्ने गराउने ।
- क्षमता र दक्षता सहितको कर्तब्य परायण मानव स्रोत साधनको बलियो आधार निर्माण गर्ने गराउने ।

३.४ रणनीतिः

कुनै पनि कार्यक्रमलाई सफल पार्न तथा निर्धारित उद्देश्य पुरा गर्न राणनीतिक योजना तयार गर्दा यसको प्रवेश विन्दु कार्यानवयन विन्दु र निस्कासन विन्दु निर्धारण अनिवार्य हुन आउछ । यस नगरको बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यानवयन रणनीतिक योजना २०७३ लाई अध्यवधिक गरी वर्तमान नगरको पुन संरचनामा आधारित भएर तयार गर्दा रणनीतिहरूलाई सस्थागत सुद्रिढिकरण तथा नीतिगत ब्यवस्थापन रणनीति, स्रोत ब्यवस्थापन (मानवीय तथा वित्तिय) रणनीति तथा बिषयगत रणनीति गरी तीन भागमा राखेर विस्त्रितिकरण गरिएको छ । विषयगत रणनीतिहरू संबन्धित विषयगत क्षेत्रको तर्कबद्ध ढांचामा राखिएको कारण यहां सस्थागत सुद्रिढिकरण तथा नीतिगत ब्यवस्थापन रणनीति, स्रोत ब्यवस्थापन (मानवीय तथा वित्तिय) रणनीति मात्र देहाय बमोजिम संक्षेपीकरण गरिएको छ

३.४.१ सस्थागत सुद्रिढिकरण तथा नीतिगत ब्यवस्थापन रणनीतिः

३.४.१.१ बाल बचाउ

- रामधुनी नगरपालिकाको स्वास्थ्य नीति निर्भाण गरिनेछ ।
- यस नगर अन्तरगत रहि सञ्चालनमा आउने स्वास्थ्य संस्थाहरू र तिनले संचालन गर्ने कार्यक्रमहरूलाई संभन्धित सरोकारवाला संघसस्थाको प्राविधिक सहयोगमा नगरपालिका मार्फत प्रभावकारीरुपमा संचालन गर्ने गराईनेछ ।
- गाउँघर तथा खोप क्लिनिक व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति र बाल क्लवहरू वीचमा समन्वयत्मक कार्य प्रणलिको विकास गरिनेछ ।
- आमाले आफ्ना छोरा छोरी लाई निर्धारित अवधि सम्म अनिवार्य स्तनपान गराउने तथा खाना खानु अघि साथै सौचालयको प्रयोग पछि साबुनपानीले हात धुन अनिवार्य गर्न बालमैत्री स्थानिय शासन समुदाय स्तरीय समिति, आमा समुह तथा महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाहरूलाई प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्ने ब्यवस्था मिलाईनेछ ।
- जिल्ला, नगर तथा गाविस स्तरमा अनुगमन प्रणालीलाई सुदृढ र प्रभावकारी बनाईनेछ ।
- अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरूको सेवालाई प्रभावकारी बनाउन सस्थागत क्षमता विकास गर्नुको साथै **नगर स्वास्थ्य सञ्जाल** निर्माण गरि स्वास्थ्यको पहुंच प्रभावकारि बनाइनेछ ।
- यातायातको सुविधालाई प्रभावकारी बनाउन संबन्धित सरोकारवाला निकाय र कार्यालयहरूको समेत साझेदारी र सहयोगमा सडक सञ्जाल ब्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइनेछ ।

३.४.१.२ बाल संरक्षण

- नगरपालिकामा बालमैत्री ईकाइको अनिवार्य ब्यवस्था गर्ने ।
- नगर तथा जिल्ला स्तरका सरोकारवाला कार्यालय तथा संघसस्थामा सूचना सञ्जालको निर्माण गरिनेछ ।
- श्रम कार्यालयलमा छुटै बाल डेक्स संचालनको ब्यवस्था मिलाईनेछ ।
- बाल संरक्षणको लागि चेन (सांग्लो) नियमन प्रणालीको बिकास गरिनेछ ।
- बाल विवाहलाई निरुत्साहित गर्न बाल क्लब ,बाल संरक्षण समिति, स्थानिय समुदाय, गैसस आदिलाई बाल बिवाह बिरुद्ध आ-आफ्नो ठाउँबाट वकालत गर्ने संस्थाको रुपमा कृयाशिल गराईनेछ ।
- स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समितिको कार्यलाई प्रभावकारी बनाईनेछ ।

३.४.१.३ बाल विकास

- आवश्यकताका आधारमा स्थानीय समुदाय तथा विद्यालय स्तरीय बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना र विकास गर्दै लगिनेछ ।
- बालविकास केन्द्र सञ्चालन, व्यवस्थापन साथै अनुगमन र मूल्याङ्कनकालागि स्थानीय स्तरमानै छुट्टै **"बाल विकास केन्द्र सञ्चालन व्यवस्थापन समिति"** गठन गरी कृयाशिल बनाईनेछ ।
- नगर स्तरमा नगर शिक्षा समिति गठन गरी गुणस्तरीय शिक्षाको विकासमा सक्रियता बढाईनेछ ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, विद्यालयस्तरीय बालक्लबहरूलाई आफ्नो काम, कर्तब्य, अधिकारका साथै सामाजिक जिम्मेबारी प्रति उत्तरदायी बनाईनेछ ।
- नगरका सवै विद्यालयहरू साधारण सदस्य र सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यपक प्रतिनिधि रहने गरी नगरमा नगर स्तरीय **"बालमैत्री विद्यालय वातावरण विकास समिति"** गठन गरी विद्यायलहरूलाई बालमैत्री बनाउने कार्यमा कृयाशलि गराइनेछ ।
- प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालय शान्ति क्षेत्र प्रवर्द्धन गर्न बालबालिका समेत रहने गरी विद्यालयस्तरी बाल संरक्षण समिति गठन गरिनेछ ।
- शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिको लागि बालक्लब तथा बाल क्लव सञ्जालहरूलाई थप संगठित तथा सक्रिय बनाइनेछ
- नगरपालिकाको नेत्रीत्वमा सरोकारवाला सवै निकाय र गैसस समेत सम्मिलित शैक्षिक क्षेत्रका क्रियाकलापहरूको प्रभावकारी अनुगमन सञ्जाल निर्माण गरी अनुगमन प्रणलिलाई प्रभावकारी बनाईनेछ ।
- नगरमा साझेदारी गर्न इच्छुक निकाय/संस्थाहरूले नगरको रणनीतिक योजना अनुसार नगरपालिकाको समहमतीमा मात्र काम गर्ने परिपाटिको अनिवार्य ब्यवस्था गरिनेछ ।

३.४.१.४ बाल सहभागिता

- बालक्लब गठन तथा सञ्चालन निर्देशिका वा कार्यविधि तयार तथा परिमार्जन गरी बालक्लब सञ्चालन र सहजीकरणमा नगरभरी एक रुपता कायम गरिनेछ ।
- नगर स्तरीय बालक्लव सञ्जालको गठन, पुनर्गठन, अभिमुखीकरण तथा परिचालन लाई नियमितता दिईनेछ ।
- बालबालिकासँग प्रत्यक्ष काम गर्ने तथा सरोकार राख्ने संघसंस्था तथा सरकारी कार्यालयहरूमा बालसहभागिता सम्बन्धी आचार संहिता निर्माण र कार्यान्वयनलाई अनिवार्य गर्ने गराईनेछ ।
- सरोकारवाला सवै सरकारी तथा गैरसरकारी र सामुदायीक कार्यालय साथै संघसंस्थामा बालबालिकाको सल्लाहकार समिति गठन गरी अनिवार्य रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- बाल अधिकार संरक्षण र संबर्द्धनका सवै कार्यक्रमहरूलाई एकिकृत गरी एक द्वार प्रणली बाट सञ्चालन गर्ने गराईनेछ ।
- बालबालिकासँग काम गर्ने स्थानीय संघसंस्थाहरूका कार्यक्रमहरू नगरपालिका सँगको साझेदारी तथा सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने गराईनेछ ।
- स्थानीय तहमा कार्यरत वडा नागरिक मञ्च, बाल संरक्षण तथा सम्बर्द्धन समिति तथा उपसमितिहरू लगायतका संघ सस्थाको सहकार्य र समन्वयमा बालक्लबहरूलाई सहजिकरण गर्ने ब्यवस्था मिलाईनेछ ।
- स्थानीय तहमा बाल अधिकार संरक्षण र संबर्द्धनमा काम गर्ने सस्थागत संरचनाहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरूमा क्रमिक रुपले रुपान्तरण गरिनेछ ।
- बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति थप कृयाशिल बनाइनेछ ।
- स्थनीय सञ्चार माध्यमहरूसँगको सहकार्या र साझेदारी स्थापना गरी सूचना, सन्देश तथा समाचारलाई नियमित प्रवाह गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

३.४.२ स्रोत तथा वित्तिय ब्यवस्थापन रणनीतिः

"रामधुनिको विहानी, बालबालिकामा लगानी" भन्ने नाराका साथ अघि बढ्ने अठोटका साथ रामधुनी नगरपालिकाले स्थापित गरेको दिर्घकालिन सोच र लक्षमा आधारित बालमैत्री स्थानीय शासन र यसमा आधारित बिकास योजान तथा यस योजनामा आधारित अभियानगत कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनकालागि स्थानीय निकायको सक्षम र प्रभावसाली नेत्रीत्व, दक्ष जनशक्ति, समन्वयात्मक कार्यप्रणलिमा आवद्ध हुन ईच्छुक सरोकारवाला, शिक्षित चेतनशिल अभिभावक ताथा पर्याप्त आर्थिक स्रोतको आवश्यकता पर्ने हुन्छ । वर्तमान अवस्थामा बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयनकालागि नगरपालिकाको एक्लो लगानी र प्रयासले मात्र सम्भव हुन सक्दैन । दिगो विकासको अवधारणा बमोजिम मानव बसोवास योग्य समृद्ध नगरको बिकासमा नगरबासीहरूको महतवपूर्ण भुमिका रहन्छ र रहनु पर्दछ । सर्वसाधारण नगरबासी लगायत सरोकारवाला सवै कार्यालय, संघ संस्थाहरूको सम्लग्नतामा साझा सम्यन्त्रको निर्माण गरी साझा प्रतिवद्धताका साथ शुशासनको आधार स्तम्भमा टेकेर कार्यक्रमहरूलाई अगाडि बढाउने अवसर यस रणनीतिक योजनाले प्रसस्त गरिदिएको छ । तसर्थ बालमैत्री नगर निर्माण र बिकासका लागि अवाश्यक पर्ने स्रोत र साधनको आवश्यकतालाई देहायबमोजिमका रणनीतिहरू अवलम्बन गरी सम्पन्न गरिने छ ।

३.४.२.१ जनशक्ति तथा क्षमता विकासः

- नगरपालिकामा प्रशासकीय तथा प्राविधिक जनशक्तिको थप व्यवस्था गरि कार्यरत जनशक्ति समेतको क्षमता बिकास गरिनेछ ।
- तालिम, गोष्ठी, सेमिनार तथा अध्ययन अवलोकन भ्रमणमा सहभागि गराइ जनसक्तिको दक्षता अभिबृद्धि गारनेछ ।
- न्यूनतम एसएलसी वा सो सरहको शैक्षिक योग्यता प्राप्त गरेका म.स्वा.से. मात्र भर्ना गर्ने र भएकालाई समय सापेक्ष प्रविधि र ज्ञानको अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- महिला स्वास्थ्य स्वयंमसेविकाहरूको स्वैछिक अवकाश नीतिलाई प्रोत्साहन गर्दै रिक्त स्थानमा राष्ट्रिय नीति अनुरुप छनौट गरी परिचालन गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य संस्थामा दरबन्दी बमोजिम स्वास्थ्यकर्मी उपलब्ध गराउने ब्यवस्था मिलाईनेछ ।
- नेपाल सरकार बाट हुंदै आएको स्वास्थ्य केन्द्र, संस्था तथा अस्पतालहरूको सेवा सुविधा विस्तारमा लगानीलाई थप ब्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन सरोकारवाला निकाय संग समन्वय गरिनेछ ।
- महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्यामा हुने पहुंच लाई अभिवृद्धि गर्न आय आर्जनका साथै स्थानीय सीप र क्षमताको विकास गरिनेछ ।
- जग्गाको खण्डिकरणलाई रोकी कृषिमा व्यवसायीकरण, आधुनिकिकरण र जैविक कृषि प्रणालीमा जोड दिई साना किसान कार्यक्रम मार्फत ब्यवसायीक कृषि प्रणलिको विकासको माध्यम बाट ग्रामीण आयआर्जनमा वृद्धि गर्दै लगिनेछ साथै रोजगारमुलक तालिमको आयोजना मार्फत दक्ष जनशक्तिको विकास गरिनेछ ।
- गाउँ घर तथा खोप क्लिनिक व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति, बाल क्लबको क्षमता विकासमा जोड दिइनेछ ।
- **विद्यालय हाम्रो, बनाउँ राम्रो** भन्ने नाराका साथ सवै विद्यालयहरूमा बालमैत्री वातावरणको विकासकालागि अभिभावक शिक्षा प्रदान गरिनेछ ।
- विद्यालयका प्र.अ., शिक्षक , सहयोगी कार्यकर्ता, वि.व्य.स., अभिभावक संघ, सेवा प्रदायकहरूको क्षमता वृद्धि गरि श्रोत साधन सम्पन्न गरिनेछ ।
- विद्यालयको संस्थागत क्षमता विकासका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको विकास गरिनेछ ।

- वालमैत्री शिक्षण कृयाकलापका लागि समुदायमा आधारित सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- वालवालिकाहरूको हित संग सरोकार राख्ने विषयमा हुने निर्णय प्रकृयामा अर्थपूर्ण र अनिवार्य सहभागिता गराइनेछ

३.४.२.२ वित्तिय श्रोत ब्यवस्थापन

- बालमैत्री नगर विकास कोषको अनिवार्य ब्यवस्था गरिनेछ ।
- Basket Program Basket Fund (BPBF) को अवधारणालाई कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
- संस्थागत विद्यालयहरूले श्रेणी र तह अनुसार आफ्नो कुल आम्दानीको एक निश्चित प्रतिशत रकम बालमैत्री कोषमा अनिवार्य जम्मा गर्नु पर्ने ब्यवस्था गरिनेछ ।
- सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तरगत निजी स्तरका वित्तिय संस्थाहरू, ब्यवसायिक, ब्यापारिक तथा औद्योगिक प्रतिष्ठानहरू लगायतले सामाजिक क्षेत्रमा कार्य गर्न छुट्याईएको बजेटको कम्तिमा ४० प्रतिसत रकम यस रणनीतिमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालनका लागि नगरपालिकाको समन्वयमा अनिवार्य रुपमा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा खर्च गर्नै पर्ने ब्यवस्था मिलाईने छ साथै यस कार्यका लागि उक्त कोषमा जम्मा भएको रकम रणनीतिक कार्ययोजना बमोजिम उनीहरूले छनोट गरेको विषयमा खर्च गर्न पाउने ब्यवस्था मिलाईनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा सञ्चालन हुने मेला, हाटबजार, धार्मिक कार्यक्रमहरू, पर्यटकिय स्थलहरू, पार्क लगायतबाट भएको कुल आम्दानीको १० प्रतिसत रकम बालमैत्री कोषमा जम्मा गर्ने ब्यवस्था मिलाईनेछ ।
- नगरपालिकाको समन्वय र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको सहयोग र साझेदारीमा छोटो तथा लामो दुरीमा सञ्चालित सार्वजनिक यातायातका साधनहरूले विक्रि गर्ने यात्रु टिकटमा लामो दुरीको हकमा प्रति टिकट रु १५।० र छोटो दुरिको हकमा प्रति टिकट रु ५।० बालमैत्री सेवा शुल्क लगाउने ब्यवस्था मिलाईनेछ ।
- स्थानीय निकायबाट प्रदान गरिने सेवाहरूमा वालवालिकाहरूको क्षमता विकासका लागि शैक्षिक विकास सेवा शुल्क लागु गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- विद्यालय तथा समुदाय स्तरका बालक्लबको गठन, पुनर्गठन, सञ्चालन, सहजीकरणका लागि आवश्यक स्रोत विद्यालय तथा समुदायबाट व्यवस्था गरिनेछ ।
- बालक्लबहरूको गठन, पुनर्गठन, विषयगत समितिहरूलाई तालिम, क्षमता अभिवृद्धि, समूह परिचालन आदिका लागि स्थानीय सामुदायिक संघसंस्था, निजीक्षेत्र, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राट्रिय गैससहरूसँग साझेदारी गरिनेछ ।
- महिला स्वयंमसेविका कोष र प्रसुति सेवा आकस्मिक कोष सरोकारवालाहरूको संलग्नतामा वृद्धि गरी प्रभावकारी रुपमा संचालन गरिनेछ ।
- बाल श्रमलाई न्युनीकरण गर्नका लागि थप बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।
- नगर स्तरमा सञ्चालित उद्योग, ब्यवसाय, होटल तथा रेष्टुरेण्ट लगायतमा न्यूनतम रुपमा बालमैत्री नगर विकास शुल्कको ब्यवस्था गरिनेछ ।
- नगरपालिका बाट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि कम्तिमा पूँजीगत बजेटको १५ प्रतिशत बजेट अनिवार्य बिनियोजन गर्ने ब्यवस्था गरिनेछ ।
- संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तरगत संस्थागत विद्यालयहरू र तिनका ब्यवसायिक संगठनहरूलाई सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा सहयोग गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ ।
- **"रामधुनिको विहानी, बालबालिकामा लगानी"** भन्ने उद्घोषका साथ अवको २० बर्ष पछिको समृद्ध रामधुनी नगर निर्माणका लागि **तपाईको सहभागिता अनिवार्य छ अवको लगानी बालबालिकामा गरौ** भन्ने अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

३.५ कार्यनीति :

नितीगत, संस्थागत, विषयगत तथा वित्तिय रणनीतिहरूलाई अपेक्षित नतिजाहरूको प्राप्तिमा उपलब्धिमुलक बनाउन समयबद्ध कार्यनीतिको आवश्यक पर्ने हुन्छ । तसर्थ यस रणनीतिको समयबद्ध सफल कार्यान्वयनकालागि देहाय बमोजिमका विषयगत कार्यनीतिहरू लाई विशेष प्राथमिकतामा राखिने छ ।

१. सवै सरोकारवालाहरूले बालअधिकारको विषयलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने ।
२. सवै सरोकारवालाहरूले रणनीतिक योजनामा समावेस भएका योजानलाई प्रथम प्राथमिकतामा राख्ने ।
३. योजनाहरूलाई कार्यान्वयनमा लैजादा दोहोरो पना हुन नदिने तर्फ विशेष सचेत रहदै नगरपालिका संगको समन्वय र अनुमतिमा मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने ।
४. स्थानीयबासीको सहयोग र सहभागितामा स्थानीय स्रोत र साधनको परिचालनलाई विशेष प्राथमिकतामा राख्ने
५. स्थानीय आवश्यकता बमोजिम कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकिकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
६. सवै सरोकारवालाहरूले अनिवार्य आचारसंहिता निर्माण गर्ने र कडाईकासाथ कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
७. सवै स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने साथै श्रोत साधनले सम्पन्न बनाउने ।
८. गर्भावस्थामा शिशु र आमाको सुरक्षाका लागि **गर्भिणी आमा पोषण** कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
९. अपाङ्गता भएका बालक, बालिकाहरूलाई शिक्षा, स्वास्थ्य र पुनर्स्थापनामा पहुँच वृद्धि गर्ने ।
१०. सवै शिक्षक तथा शैक्षिक संस्थालाई क्षमता अभिबृद्धि र श्रोत साधन र पूर्वाधारले सम्पन्न बनाउने ।
११. सबै बिधलयहरूमा बालमैत्री शिक्षण सिकाई र भय रहित शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने साथै सवै वालवालिकाहरूलाई आधारभूत शिक्षा प्रदान गरी तिनलाई विद्यालयमा टिकाईराख्न नगरपालिका र समुदायसँग प्रभावकारी सहकार्य गरी कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
१२. आफ्नो धारणा बनाउन सक्षम बालबालिकालाई निजसंग सम्वद्ध सबै विषयहरूमा आफ्नो विचार अभिव्यक्त गर्न पाउने अवसर दिई बाल सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।
१३. विना भेदभाव सबै किसिमका बाल अधिकारहरू र आधारभूत स्वतन्त्रताको पूर्ण उपभोगको प्रत्याभूतिका लागि कानुनी एवं संस्थागत व्यवस्थालाई प्रभावकारी वनाउने ।
१४. बालबालिकाहरूको जन्म दर्ता र प्रारम्भिक बालबिकास प्रकृयालाई लाई अनिवार्य गरी व्यवस्थित गर्ने ।
१५. बालक्लबहरूको क्षमताअभिवृद्धि गर्नुकासाथै बाल संरक्षण समिति र बाल क्लव संचालन तथा परिचालनका लागि बाल क्लवहरूलाई सहयोग पुऱ्याइने ।
१६. बालबालिकाहरूका लागि जीवन उपयोगी सीप प्रदान गर्न सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिने ।
१७. समृद्ध रामधुनी नगरको परिकल्पनालाई पुरा गर्न साना किसान विकास कार्यक्रमलाई प्राथमिकतामा राखि कृषिको ब्यवशायीकिकण गर्ने, स्थानीय उद्योग, ब्यापार, ब्यवशाय र पर्यटकिय स्थालहरूको विशेष संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी ग्रामिण रोजगारीको सृजनाको माध्यम बाट गरिवीको रेखा मुनि रहेका प्रत्येक घरपरिवारको वर्तमान आयलाई दोब्बरले बृद्धि गर्ने ।

अध्याय चार
बालमैत्री स्थानीय शासनका न्यूनतम् राष्ट्रिय सूचकहरू

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको माध्यम बाट मात्र मानव समृद्धिको बोटोलाई संभावनायुक्त, प्रसस्त, व्यवस्थित र फराकिलो बनाउन सकिने कुरामा सवैको साझा बुझाई रहेको कुरामा दुईमत हुन सक्दैन । यसकालागि बालमैत्री स्थानीय शासनको अवलम्बन र प्रवर्द्धन एक मात्र साझा मार्ग चित्र हो । बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन र प्रवर्द्धनका लागि राष्ट्रिय रुपमा एकरुपता ल्याउन तथा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालगि विषयगत अवधारणा, योजना र न्यूनतम सूचकहरूका बारेमा देस भरिनै साझा बुझाई कायम गर्न बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८ ले **सेवा प्रवाह र संस्थागत** गरी दुई भागमा विभक्त गरेर न्यूनतम सूचकहरू निर्धारण गरेको छ । राष्ट्रिय रुपमा निर्धारण गरिएका यी सूचकहरूलाई न्यूनतम प्रस्थान विन्दु मान्दै स्थानीय आवश्कता बमोजिम सवै जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाविसहरूले स्थानीय तहमा सूचकहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । तसर्थ यस नगरले स्थानीय रुपमा तयार गरिएका स्थानीय सूचकहरूलाई समेत समेटेर अध्याय ७ अन्तरगत तर्कबद्ध ढांचामा (Logical Framework) भित्र समेटिएको कारण सूचकहरूमा दाहोरोपना आउन नदिन राष्ट्रिय रुपमा निर्धारण गरिएका न्यूनतम सूचकहरू यस अध्यायमा उल्लेख गरिएको छ जसमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी सूचकहरूमा बाल बचाउका १०, बाल संरक्षणका ५, बाल विकासका ६ र बाल सहभागिताका ६ गरी जम्मा २७ वटा र सस्थागत सम्बन्धी सूचकहरू १२ वटा रहेका छन् ।

४.१ सेवा प्रवाहसम्बन्धी सूचकहरू (२७)

४.१.१ बाल बचाउ (१०)

- ६ महिना सम्मको शिशुलाई आमाले अनिवार्यरुपमा पूर्ण स्तनपान गराएका (आमाको दुध मात्र खुवाउने) हुनेछन् ।
- १ वर्ष भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले पूर्ण खोप (डिपिटि, हेपाटाईटिस बि, हिब ३, दादुरा) पाएका हुनेछन् ।
- ६ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका हुनेछन् ।
- गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएका हुनेछन् ।
- गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएका हुनेछन् ।
- सवै गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएका हुनेछन् ।
- गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरूले आईरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएका हुनेछन् ।
- एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरूले ARV Prophylaxis पाएका हुनेछन् ।
- सवै घरधुरिमा पिउनयोग्य खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
- चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ ।

४.१.२ बाल संरक्षण (५)

- ५ वर्ष मुनिका सवै बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनेछ ।
- बाल विवाहको संख्यामा कमी आएको हुनेछ ।
- निकृष्ट प्रकारको बालश्रम दर घटेको हुनेछ ।
- घरपरिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचविखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको हुनेछ ।

- बाल संरक्षणसम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सञ्चालनमा ल्याईएको हुनेछ ।

४.१.३ बाल विकास (६)

- ४ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरू प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका हुनेछन् ।
- कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका सत्प्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना भएका हुनेछन् ।
- ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ कक्षा देखि ८ सम्म) पुरा गरेका हुनेछन् ।
- औपचारिक शिक्षाबाट वंचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरेको हुनेछ ।

४.१.४ बाल सहभागिता (६)

- स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विकास गरी सहभागी गराएको हुनेछ ।
- स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको हुनेछ ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवज सुनिने ब्यवस्था सुनिस्चित भएको हुनेछ ।
- स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लवको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।
- गाउं विकास समितिको हकमा हरेक गांउ विकास समितिमा बालक्लवको सञ्जाल र नगरपालिकाको हकमा नगरपालिकाका प्रत्येक वडामा बाल समूह गठन भै कृयाशिल रहेको हुनेछ ।
- जिल्ला र नगर तहमा जिल्ला तथा नगर बाल संजाल गठन भएको हुनेछ ।

४.२ संस्थागत सूचकहरू (१२)

- स्थानीय निकायको परिषद नियमित रुपमा सञ्चालन भएको हुनेछ ।
- स्थानीय निकायहरूले आफ्नो लागि बालमैत्री ब्यवहार, आचार संपिहता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रुपमा कायान्वयनमा ल्याएका हुनेछन् ।
- स्थानीय निकायमा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको हुनेछ ।
- स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय ब्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहनेछन् ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य ब्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहनेछन् ।
- स्थानीयस्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएका हुनेछन् ।
- स्थानीयस्तरमा बाल क्लवहरूको सक्रियता रहनेछ ।
- स्थानीयस्तरमा प्यारालिगल समिति जस्ता महिला समूहहरूको सक्रियता रहनेछ र यस्ता समितिहरू बाल अधिकार संरक्षण र सम्वर्द्धनमा क्रियाशील रहनेछन् ।
- स्थानीयस्तरमा बाल संजाल विकास भएको हुनेछ र जिल्लास्तर सम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व रहनेछ
- बालबालिकाका लागि स्थानीय विकास योजना र लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ
- जिल्ला, नगर तथा गाउँ विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटी एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको हुनेछ ।

अध्याय पांच

कार्य परिधि, योजना तर्जुमा दृष्टिकोण तथा विधि र प्रकृयाहरू

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, तथा बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यविधि २०६८ ले मार्गनिर्देस गरे बमोजिम रामधुनी नगरपालिकालाई बालमैत्री नगरको रुपमा स्थापना र विकास गर्ने प्रयास स्वरुप तयार गरिएका रणनीतिक योजना २०७३ लाई यस नगरको पुन संरचना भए पछि सवै वडालाई समेट्ने प्रयास स्वरुप तयार गरिएको छ । यो रणनीतिक योजना तयार गर्दा वर्तमान संविधान, विद्यामान ऐन कानून, अन्तराष्ट्रिय रुपमा अनुमोदन भएका सन्धी संझोता, नगरको वर्तमान आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक अवस्था र साविक रामधुनिभाषी नगरपालकाले तयार पारेको रणनीतिक योजना समेतलाई केन्द्र विन्दुमा राखेर तयार गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसका अतिरिक्त समग्र विकास प्रकृयामा आफ्नो स्थापना काल बाटनै यस नगरले अवलम्बन गरेका नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरू साथै यीनैको आधारमा स्थापित रहेका र भविश्यमा प्राप्त हुन सक्ने स्रोत र साधन लाई ध्यानमा राखि विषय विज्ञ, राजनितीक दल लगायत नगरका सवै सरोकारवाला तथा बालबालिकाका राय सल्लाह र सुझाहरूलाई समेत समेट्दै बाल सहभागिताकै आधारमा यो रणनीतिक योजना तर्जुमाका लागि देहाय बमोजिम कार्य परिधि भित्र रहि उपयुक्त विधि र प्रकृयाहरू अवलम्बन गरिएको छ ।

५.१ कार्य परिधि

क) यस नगरमा विद्यामान रहेका र प्राप्त भएका राष्ट्रिय तथा स्थानीय तथ्याङ्गत श्रोतहरूका आधारमा जिल्लाको बिद्यमान बालबालिकाको वस्तुस्थिति विवरणलाई स्वीकारिएको ।

ख) बालबालिकाको बस्तुस्थिति विवरण र राष्ट्रिय सूचकहरूका आधारमा बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालनका लागि यस नगरको दिर्घकालिन सोच, लक्ष, उद्देश्य र रणनीतिहरूको पहिचान गरिएको ।

ग) उपरोक्त "ख" मा उल्लेख गरेको आधारमा सरोकारवाला र उनिहरूको दायित्व साथै स्रोतका सम्भावना र विकासलाई निर्देशित गर्न सक्ने अग्रणी क्षेत्रको पहिचान, र अन्तर्निहित अवसर, समस्या तथा चुनौतिको पहिचान तथा विश्लेषण गरिएको ।

घ) तर्कबर्द्ध प्रणाली' (Logical Framework) अपनाई विषयगत लक्ष र उद्देश्य साथै तीनमा आधारित नतिजा, सूचकहरू, पुस्ट्याईका आधारहरू, जिम्मेवार पक्ष र जोखिमका पक्षहरू लाई स्ष्ट रुपमा उल्लेख गरिएको ।

५.२. योजना तर्जुमा दृष्टिकोण (Planning Approach)

माथि उल्लेखित उदेश्यहरूको परिपूर्तिको लागि योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा निम्न दृष्टिकोण अपनाईएको छः

क) यस रणनीतिक योजनालाई वर्तमानमा राष्ट्रिय तथा जिल्ला स्तरीय र भविश्यमा केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय स्तरका योजनाहरूसंग आवद्ध गरी विकास योजना प्रणाली (Development Planning System) को एक महत्वपूर्ण अंगको रुपमा हेर्ने ।

ख) बिगतमा रामधुनी नगरपालिका तथा यस नगरको संरचना भित्र परेका साविकका गाविसहरूले बार्षिक रुपमा तर्जूमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएका योजनाहरू मार्फत प्रयोगमा ल्याएका सहि र सकारातमक अवधारणा र प्रकृयालाई अपनाउने तथा आवश्यकतानुसार परिमार्जन गर्दै लैजाने ।

ग) नगरको सांगठनिक, आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक विकास सँग सम्बन्धित अल्पकालिन, मध्यमकालिन तथा दिर्घकालिन योजना, कार्ययोजना र रणनीतिक योजनाहरूलाई बाल अकिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा आधारित सूशासन व्यवस्थापन, वालमैत्री नीति तथा योजना, बालमैत्री भौतिक पुर्वाधार निर्माण योजना संग आबद्ध (align) गर्दै लैजाने ।

घ) प्राथमिकताका आधारमा बहुक्षेत्रगत लगानी योजना अन्तर्गत कार्यक्रमहरू/आयोजनाहरू पहिचान गर्दा विगतमा सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिएका उत्कृष्ट प्रयोगहरू (Best practices) लाई समावेश गर्ने तथा रामधुनी नगरपालिकाको आयस्रोतको वास्तविक धरातललाई दृष्टिगत गरी लगानी योजना तर्जुमा गर्ने ।

५.३ रणनीतिक योजना तर्जुमामा अपनाईएका विधि (Planning Process):

साविक रामधुनिभाषी नगरपालिकाले तयार पारेको रणनीतिक योजना तयारी विधि तल उल्लेख गरिएको छ भने यो रणनीतिक योजनालाई अध्यावधिक गर्दा भने साविकको कार्यलाई समेटेर रामधुनी नगरपालिकाले तयार पारेका बस्तुगत विवरण २०७४ लाई सहयोगि आधार विवरणको रुपमा स्वीकारिएको छ ।

- बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समितिको गठन र परिचालन
- विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन, बजेट विनियोजन
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमाका लागि नगरपालिकाको निर्णय
- राजनीतिक दल, नगरिक समाजका प्रतिनिधि, बालबालिका लगायतका सवै सरोकारवालाहरू सम्मिलित बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालन रणनीतिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी
- सरोकारवालाहरू बाट लिखित प्रतिवद्धता ।
- कार्यशाला गोष्ठी मार्फत बालअधिकार संरक्षण र सम्बद्धनकालागि विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरू र वर्तमान वस्तुस्थितिहरूको पहिचान, सरोकारवालाहरूको पहिचान, लगानिका क्षेत्र र अवसरहरूको पहिचान, बालमैत्री नगर निर्माण र बिकासमा रहेका मूख्य समस्या, सवालहरू तथा चुनौती र अवसरहरूको पहिचान ।
- बस्तुस्थितिका आधारमा दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति तथा नतिजाहरू/कार्य नीतिको प्रतिपादन गरी विभिन्न विषयगत योजनाहरू तथा दीर्घकालीन बालमैत्री नगर निर्माण विकास योजनाको तर्जुमा र कार्यक्रमहरूको प्रस्तावना ।
- तर्कबद्ध प्रणालीमा आधारित विषयगत क्षेत्रका बालमैत्री नगर विकास योजनाहरू (प्राविधिक, आर्थिक र संस्थागत पक्षलाई दृष्टिगत गरी) कार्यान्वयनको ठोस सुझावको प्रस्तुतिकरण ।
- सरोकारवालाहरू सहभागि रहेको अन्तिम कार्यशाला गोष्ठीमा बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालन रणनीतिक योजानको अन्तिम मस्यौदा प्रस्तूतिकरण र सुझाव संकलन ।
- बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना २०७३ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी ।
- बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समितिमा पेस
- नगरपालिकाको वैठकमा पेश, छलफल तथा निर्णय ।
- स्वीकृतिकालागि नगर परिषदमा पेश
- नगर परिषद् बाट पारित ।

अध्याय ६

रणनीतिक योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्था

साविकका रामधुनिभाषी नगरपालकाले वि.सं. २०७६ साल भित्र यस नगरलाई बालमैत्री नगरको रुपमा विकास गर्ने गरी रणनीतिक योजना तर्जुमा गरेको भएता पनि नगरको पुन संरचना, स्थानीय तहको निर्वाचन समेतका कारणले कार्यान्वनयमा ढिलाई हुन गयो । तसर्थ बदलिदो परिवेश संगै रामधुनी नगरपालिकालाई वि.सं. २०७७ साल भित्र दिर्घकालिन सोचमा आधारित लक्ष र उद्देश्य बमोजिम बालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यमबाट बालमैत्री नगरको रुपमा निर्माण विकास गर्न गरी यस रणनीतिक योजनाले निर्धारण गरेका कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयन गर्न अनिवार्य छ । तोकिएको समय सिमा भित्र लक्षित नतिजा प्राप्त गर्न सवै सरोकारवालाहरूको साझा दायीत्व बनेकोले देहाय बमोजिम व्यवस्थापन हुने गरी रणनीतिक योजना कार्यान्वयन अवधारणा निर्धारण गरिएको छ ।

६.१ योजना कार्यान्वयन व्यवस्थाः

यस रणनीतिक योजना अन्तरगत निर्धारण गरिएका कार्ययोजना अनुसारका कार्यक्रम, स्रोतसाधन संचालन तथा व्यवस्थापनको मुख्य सवालहरू बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय कार्यविधि तथा रणनीति २०६८ बमोजिम यस नगरपालिकाले गठन गरेको नगरस्तरीय बालमैत्री स्थानीय शासन समितिले गर्नेछ । यस रणनीतिक योजना बमोजिम सञ्चालनमा आउने तथा आएका सवै योजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन तथा कार्यान्वयनको अवस्था र प्रभावकारितामा नेतृत्वदायी र समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नेछ ।

६.२ कार्यान्वयन समन्वय व्यवस्थाः

संविधान र ऐन कानूनको क्षेत्राधिकार भित्र रहि यस रणनीतिक योजनाले अगिंकार गरेका कार्ययोजनामा उल्लेख भए अनुसारका कार्यक्रम, स्रोतसाधन संचालन तथा व्यवस्थापनको लागि सवै जिम्मेवार कार्यालय तथा निकायहरूसगँ समन्वय गरी प्रभावकारी रुपमा कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यसरी कार्यक्रम सञ्चालन तथा ब्यवस्थापन गर्दा विषय प्रतिको निष्ठा, कार्यक्षमता र रुची अनुसारका क्षेत्रहरू सोहि बमोजिमका जिम्मेवार निकायहरूले सम्हाल्ने गरी समन्वयको ब्यवस्था मिलाईनेछ । कुनै पनि गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्र लगायतका सरोकारवालाहरूले कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा राणनीतिक योजना बमोजिम कुन कुन विषयगत क्षेत्र र स्थानमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न चाहेको हो सो बारे नगरपालिकालाई लिखित रुपमा जानकारी गराउने साथै सो विषयमा नगरपालिका बाट पूर्व स्वीकृती लिएर मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी समन्वयात्मक ब्यवस्था मिलाईएको छ । यस समन्वयात्मक ब्यावस्था लाई प्रभावकारी र नतिजामूखि बनउान सञ्चालनमा आएका क्रियाकलाप तथा प्राप्त भएका सूचकाङ्कहरूलाई नगरपालिकाले अर्धबार्षिक तथा बार्षिक प्रतिवेदन तयार पारी एक छुट्टै फायलमा संग्रहित गर्नु पर्ने छ ।

६.३ स्रोत व्यवस्थापन :

रामधुनी नगरपालिकाले शुसासनको माध्यम बाट लक्षित समय सिमा भित्र अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न आवश्यक पर्ने आर्थिक तथा मानविय स्रोतको ब्यवस्थापन देहाय बमोजिम गर्ने छ ।

- आफ्नो कुल पूंजिगत बजेटको न्यूनतम १५ प्रतिसत रकम बाल अधिकार संरक्षण र सम्वर्द्धनको क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने ।
- ऐन कानूनको परिधिभित्र रहि बालमैत्री सेवा शुल्कको ब्यवस्था गर्ने ।
- सवै गैर सरकारी संघ सस्थाहरूले बालबालिकाको क्षेत्रमा आफ्नो कुल बजेटको १० प्रतिसत रकमा अनिवार्य रुपमा विनियोजन गर्नै पर्ने ब्यवस्था मिलाउने ।
- बालमैत्री विद्यालयका लागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकासको कार्यलाई ब्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने ।

- निजी क्षेत्र समेतका सहयोगि र अन्य क्षेत्रका साझेदार संस्थाहरूलाई बालबालिका लक्षित पूर्वाधार निर्माणमा समेत लगानीको अवसर सृजना गर्ने ।
- बैंक तथा वित्तिय सस्था, औद्योगिक तथा व्यवशायीक प्रतिष्ठन, लगायत सवै संघ सस्थाहरूले सामाजिक जिम्मेवारी अन्तरगत गरिनु पर्ने कार्य अन्तरगत बालबालिकाको क्षेत्रमा समेत अनिवार्य लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- यस नगर क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका र हुने सस्थागत विद्यालयहरूले यस नगर बाट सेवा उपभोग गरे बमोजिम गरिव तथा विपन्न परिवारका बालबालिकालाई नगरपालिकाको सिफारिसमा विशेष छात्रबृतिको कोटा उपलब्ध गाराउने ।

६.४ अनुगमन र मूल्यांकन सम्बन्धी व्यवस्थाः

कुनै पनि योजना तथा आयोजनाको प्रतिफलदायी नतिजा नियमित र प्रभावकारी अनुगमनमा समेत निर्भर रहन्छ। अनुगमन र मूल्यांकन योजना तथा आयोजना कार्यान्वयनको अभिन्न अंग हो। अनुगमनबाट नियोजित कार्यहरूको प्रगति वा स्थिति जानकारी हुन्छ। यसबाट कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने संस्थालाई लक्षित कार्य पूरा गर्नको लागि लगानी, प्रक्रिया, प्रतिफल र नतीजा कसरी प्रभावकारी बनाउने भन्नेबारे दिशानिर्देश गर्दछ। तसर्थ यस रणनीतिक योजनाको सफल कार्यान्वयनकालागि नगरपालिकाले स्थानीय आवश्यकता बमोजिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयनको थालनि भएकै दिन बाट लागु हुने गरी स्थानीय तहमा रहेका कार्यालय तथा संघ संस्था समेतको प्रतिनिधितव रहने गरी नगरपालिकाका प्रमुखको संयोजकत्वमा १९ सदसीय बालमैत्री स्थानीय शासन नगर अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको व्यवस्था गरिएको छ। यस समितिको गठन देहाय बमोजिम गरिएको छ।

१. नगरपालिकाको नगर प्रमुख	सम्योजक
२. नगरपालिकाका वडा अध्यक्ष मध्ये बाट २ जना प्रतिनिधि	सदस्य
३. बाल कल्याण समितिको प्रतिनिधि १	सदस्य
४. नगर शिक्षा समितिका संयोजक १	सदस्य
५. नगर स्वास्थ्य समितिको संयोगक १	सदस्य
६. गैर सरकारी संस्था महांसंघको प्रतिनिधि १	सदस्य
७. नगर बालक्लव सञ्जाल प्रतिनिधि २ (बालक १, बालिका १)	सदस्य
८. स्थानीय पत्रकार प्रतिनिधि १	सदस्य
९. अपांग महांसंघका प्रतिनिधि १	सदस्य
१०. दलित नगर समन्वय समितिका प्रतिनिधि १	सदस्य
११. आदिवासी नगर समन्वय समितिका प्रतिनिधि १	सदस्य
१२. मधेसी पिछडा बर्ग नगर समन्वय समिति प्रतिनिधि १	सदस्य
१३. महिला नगर समन्वय समितिका प्रतिनिधि १	सदस्य
१४. बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत नागरिक समाजका अगुवा, शिक्षक शिक्षिका, महिला स्वास्थ्य स्वयसेविका, आमा समूह, लगायतका क्षेत्र र तह बाट नगर कार्यपालिकाले मनोनित गरेका ३	सदस्य
१५. नगरपालिकाका कार्यकारी अधिकृत वा नीजले तोकेको नगरपालिका कर्मचारी	सदस्य सचिव

नोटः १. सवै निकायले यस समितिको प्रतिनिधित्व स्थायी प्रकृतिको गर्ने गराउने तर्फ विशेष ध्यान पुऱ्याउनु पर्नेछ।
२. समतिका सदस्यहरूको मनोनयन गर्दा ५० प्रतिसत महिलाको प्रतिनिधित्व हुने तर्फ विशेष ध्यान पुऱ्याईनेछ।

६.४.१ समितिको काम कर्तब्य र अधिकारः

नगरपालिकाले आफ्नो बार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट तयार गर्नु अगावै यस समितिले बार्षिक समिक्षा गरी प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी नगरपालिकामा पेश गर्नु पर्ने भएकाले यस समितिको काम कर्तब्य र अधिकार निम्न बमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी आचार संहिता सहितको कार्यविधि आफै तयार गरी सोहि बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञ, निजी क्षेत्रका प्रतिनिधि तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई आमन्त्रित सदस्यको रुपमा आमन्त्रण गर्न सक्ने ।
- कार्यक्रम, कार्यक्रमको लगानी, प्रक्रिया र प्रतिफलको स्वतन्त्र रुपले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।
- रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको अवस्था अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकालागि आफुलाई आवश्यक पर्ने सूचकहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- यस समितिबाट कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यहरू सञ्चालन गर्ने सरोकारवाला निकायहरूको मुख्य कार्यक्रम, कार्यकलाप र स्रोतसाधनको आधारमा कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रिया एवम् समन्वय बारे लक्षित समुदाय समावेश गरेको छ कि छैन ? कस्ता प्रतिफल आइरहेका छन् ? भन्नेबारेमा विशेष ध्यान दिने ।
- नगरपालिकाबाट स्रोत नक्सा र प्रोफायल तयार गरी संचार र समन्वयको लागि प्रयोगमा ल्याउने ।
- सबै निकायहरूको सहभागितामा कम्तिमा बर्ष भरीमा कम्तिमा २ पटक अनुगमन वा प्रगति समीक्षा गर्ने साथै उक्त समिक्षाबाट प्राप्त सिकाई र अनुभवका बारेमा नगरपालिकालाई सुझाव दिने ।
- आर्थिक बर्षको शुरुको छलफलमा बार्षिक कार्यक्रम, लगानी (Inputs) र प्रक्रियाको सवालमा बढी केन्द्रित हुने, मध्यावधि मूल्याङ्कनका समयमा कार्यक्रमको प्रभावकारीता, सरोकारवालाहरूको सहभागिता र कार्यक्रमको गती (Effectiveness of Program, Participation status of stakeholder and speed of program) का बारेमा केन्द्रित हुने साथै बर्षको अन्त्यमा आयोजना गरिने समीक्षामा प्रतिफल (Output) का बारेमा ध्यान केन्द्रित गर्ने ।
- यो कार्ययोजना अनुसारको अनुगमनको नतिजा वा जानकारी नगरपालिकाको समीक्षा गोष्ठीमा स्पष्ट रुपमा राखिने व्यवस्था मिलाउने ।
- साझेदार संस्थाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने संस्था वा निकायको हकमा कार्यक्रमको अनुगमन नतीजा वा जानकारी साझेदारसंस्थालाई गराउने व्यवस्था मिलाउने ।
- अनुगमन तथा समीक्षाबाट देखिएका कार्यान्वयन र समन्वयका समस्याहरू र सफलताका अनुभवहरू सम्बन्धित सहकर्मीहरू बीच छलफल गर्ने गराउने र अझ राम्रो र चाँडो नतिजा प्राप्त गर्न अवलम्बन गरिनु पर्ने कार्यहरूका बारेमा सम्बन्धित सरोकारवाला सस्था वा कार्यालयलाई सुझाव दिने ।
- पृष्ठपोषण प्याकेज तयार गरी सम्बन्धित निकायमा संप्रेषण गरिनेछ ।
- अनुगमन र मुल्यांकनको सिलसिलामा आवश्यक पर्ने सूचना वा तथ्यांक संकलनका लागि सम्बद्ध संस्थाहरूको नियमित सूचना व्यवस्थापन पद्धती, अभिलेख, प्रगति प्रतिवेदन जस्ता स्रोतहरूका साथै जिल्लास्तरीय अध्ययनसमेत सञ्चालन गर्ने ।
- अनुगमन मूल्याङ्कन प्रतिवेदन प्रकासन गर्ने गराउने ।

नोटः अनुगमन र मुल्यांकन प्रतिवेदन वा सुझावको आधारमा चलिरहेको कार्यक्रमको सुधार गर्न नगरपालिकाले सम्बद्ध संस्थासंग समन्वय गर्नेछ । साथै, कार्यावधि थप गरिने र अर्को चरणसमेत लागु गरिने कार्यक्रमको सरोकारवालाहरूको प्रतिवद्धता सहित सार्थक सहभागितामा पुनरसम्योजन हुन सक्नेछ ।

अध्याय सात

अपेक्षित प्रतिफल तथा नतिजा, सूचकहरू, कृयाकलाप, जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी साथै पुर्वानुमान /जोखिम

रामधुनी नगरपालिकालाई वि.सं. २०७७ साल असार मसान्त भित्र बालमैत्री नगरको रुपमा विकास गर्ने मूल लक्षका अध्यावधिक गरिएको यस रणनीतिक योजनाको यो अध्याय सवै भन्दा महत्वपूर्ण भाग हो । यसमा रणनीतिक योजनाले निर्दिष्ट गरेको दिर्घकालिन सोच, लक्ष, उद्देश्य र तीनको प्रतिफल प्राप्तिकालागि अवलम्बन गरिने रणनीतिक योजनामा आधारित कृयाकलाप उल्लेख गरिएको छ । यसरी रणनीतिक योजनाका साथ सञ्चालनमा ल्याईने कृयाकलापहरूलाई कार्यान्ववयनको क्षेत्रमा लैजादा आई पर्ने जोखिम तथा कृयाकलाप सञ्चालन र त्यसमा आईपर्ने जोखिमलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि कृयाशिल रहनु पर्ने जिम्मेवार पक्ष र प्राप्त उपलब्धि तथा नतिजाहरू जानकारी हुने स्रोतका बारेमा समेत उल्लेख गरिएको छ । यस अध्यायमा यस रणनीतिक योजनाको अपेक्षित प्रतिफल तथा नतिजा, यी नतिजा प्राप्तिकालागि सञ्चालन गरिने कृयाकलाप, नतिजा प्राप्त भए नभएको जानकारी प्राप्त गर्ने सूचकहरू लगायत विषयगत रणनीति, जानकारीका स्रोत तथा जोखिमका विषय समेतलाई सहज र सरल ढंगबाट बुझ्न, कार्यान्वयनमा ल्याउन, विश्लेषण गर्न तथा समन्वय विस्तार गर्न सहज बनाउने गरी तर्कबद्ध ढांचा (Logical Framework) मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.१ विषयगत तर्कबद्ध ढांचा (Logicak Framework)

७.१.१ वाल वचाउ (CHILD SURVIVAL)

१. मात्रृ स्वास्थ्य सेवा, २. बाल स्वास्थ्य सेवा ३. सामुदायीक स्वास्थ्य सेवा				
अपेक्षित प्रतिफल तथा नतिजा	**सूचकहरू**	**जानकारीको श्रोत**	**जिम्मेवारी**	**पुर्वानुमान /जोखिम**
१) रामधुनी नगरका सम्पूर्ण गर्भवती महिलाहरूले सर्वसुलभ रुपमा पुर्व प्रसुती, प्रसुती र उत्तर प्रसुती सेवा साथै आवश्यक पोषण प्राप्त गरेका हुनेछन साथै वर्तमान मातृ मृत्युदरमा ९५ प्रतिसतले कमी आएको हुनेछ । कृयाकलाप : ● तथ्याङ्क प्राप्त हुन बांकि रहेका क्षेत्र र तहको तथ्याङ्क संकलन गर्ने गराउने साथै अध्यावधिक गर्ने गराउने । ● नगरका विभिन्न वडाहरू लाई पायक पर्ने स्थानमा आवश्यकताको पहिचान गरी नगर स्वास्थ्य केन्द्रको स्थापन गर्ने । ● स्वास्थ्य केन्द्र मार्फत गर्भवती जांच सेवा लाई प्रभावकारी बनाउने । ● गर्भवति महिला पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● दक्ष स्वास्थ्य कमिहरूको संख्यात्मक बृद्धि साथै शिप र दक्षता बृद्धिमा विशेष पहल गर्ने ● गर्भवती महिलालाई स्वास्थ्य जाँच गराउन अभिप्रेरित गर्ने साथै सवै प्रकारको खोपबारे लक्षित वर्ग समुदायमा सचेतनामुलक तालिम,	**क. राष्ट्रिय सूचकहरू** १.गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएका हुनेछन् । २.गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएका हुनेछन् । ३. सवै गर्भवती आमाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लिएका हुनेछन् । ४. गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरूले आईरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएका हुनेछन् । **ख. स्थानीय सूचकहरू** १. स्वास्थ्य संस्था, तथा स्वास्थ्य कर्मीहरूको संख्यामा बृद्धि हुनुको	● नगरपालिकाको प्रतिवेदन ● स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रतिवेदन ● सामाजिक संघ संस्थाहरूको प्रतिवेदन ● स्वास्थ्य सम्बन्धी नगर को तथ्याङ्क ● स्वास्थ्य सम्बन्धीका लेख रचना तथा प्रकासनका साथै पत्र पत्रीका तथा सञ्चारका श्रोतहरू	१. **प्रमुख जिम्मेवारी:** ● नगरपालिका ● जनस्वास्थय कार्यालय ● अस्पताल, नर्सिङ होम तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरू २. **सहयोगि:** ● स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संघ सस्थाहरू ● आमा समूह ● महिला स्वास्थ स्वयं सेविका ● घर परिवार ● अभिभावक ● टोल संगठन ● स्थानीय तहमा कार्यरत सामुदायीक संघ सस्थाहरू	● तथ्याङ्क तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूको अभाव ● यातायात साधनको अवरोध ● एम्बुलेन्स लगायतका यातायातका साधनको अभाव ● तलिम प्राप्त स्वास्थ्य कर्मीको अभाव ● स्वास्थ्य सामग्री तथा आवश्यक औषधिको अभाव तथा अपर्याप्तता ● यातायात साधनको लागि

अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● खोपको महत्वबारे सञ्चार माध्यम साथै प्रचार प्रसार सामाग्रीको निर्माण तथा वितरण गर्ने । ● टी टी खोपको लागि गर्भवती महिलाको पहिचानगरी स्वयंसेविका द्धारा चिन्ह प्रदान गरी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● आईरन चक्की बितरण गर्ने । ● प्रत्येक हप्ता गर्भवति महिलाहरू लाई भेला गरी फलफुल तथा दुध स्वास्थ्य कर्मी कै निगरानिमा खान लगाउने ● गर्भवती महिला लाई क्यालसियम चक्की वितरण गर्ने ● सिमान्तकृत परिवारका गर्भवती महिलाई सरसफाई को लागी निशुल्क सावुन,सेम्पु तथा तेल वितरण गर्ने ● स्वास्थ्य संस्थामै अनिवार्य प्रशुति गर्न अभिप्रेरित गर्ने गराउने । ● एम्बुलेन्स सेवालाई प्रभावकारी र सर्व सुलभ बनाउने । ● विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाको सम्लग्नता र सहयोगमा प्रत्येक ३-३ महिनामा नगरका बिपन्न वर्ग, पिछडिएका तथा गरिब समुदायहरू बसोवास गरेका क्षेत्रहरूलाई लक्षित गरी	साथै उनिहरूको सेवा प्रवाह क्षमतामा समेत सुधार आएको हुनेछ । २. गर्भवती महिलाहरूले एच. आई.भी. परीक्षण गराएका हुनेछन् ३. वर्तमान मातृ मृत्यू दरमा ९५ % कमि आएको हुनेछ ।		● यातायात संग सम्बन्धित संघ सस्थाहरू ● चिकिन्सकहरू ● नीजि स्वास्थ्य क्लिनिकहरू ● औषधि उत्पादकहरू	उपयुक्त बाटोघाटो अभाव ● सरकारी स्वास्थ्य संस्थाको सेवाप्रति नागरिकको बिश्वसनियतामा कमि ।

निशुल्क घुम्ति स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन गर्ने गराउने ।				
२) रामधुनी नगरका सम्पूर्ण नवजात शिशु तथा वालवालिकाले आधारभुत खोप, पुर्ण स्तनपान, पोषण लगायतका सेवाहरू सर्वसुलभ रुपमा प्राप्त गरेका हुनेछन साथै वर्तमान बाल मृत्युदरमा ९५ % ले कमी आएको हुनेछ । कृयाकलाप : ● तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने । ● वच्चा जन्म लिने बितिकै नाभि मलमको अनिवार्य प्रयोगको व्यवस्था मिलाउने । ● वच्चा जन्म लिने बितिकै एक घन्टा भित्र आमाको बिगौति दुध खुवाउनकालागि आमाहरू लाई सूशुचित गर्ने गराउने । ● नवजात शिशुलाई स्वास्थ्य जाँच गराउन अभिप्रेरित गर्ने साथै सवै प्रकारको खोपबारे आमा तथा लक्षित वर्ग समुदायमा सचेतनामुलक तालिम, अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● वाल खोपको महत्वबारे सञ्चार माध्यम साथै प्रचार प्रसार सामाग्रीको निर्माण तथा वितरण गर्ने । ● सवै खाले खोपको लागि वच्चाको पहिचानगरी स्वयंसेविका द्धारा चिन्ह प्रदान गरी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	**क. राष्ट्रिय सूचकहरू** १. ६ महिना सम्म वच्चाले आमाको दुध मात्र खाएका हुनेछन् । २. जन्मेको १ वर्ष भित्रका सवै बालबालिकाले पूर्ण खोप (डिपिटि, हेपाटाईटिस बि, हिब ३ मात्रा) पाएका हुनेछन् । ३. ६ महिनादेखि पाँच वर्षमुनिका सबै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका हुनेछन् । ४. एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरूलाई ब्च्ह एचयउजथबिहष्क पाएका हुनेछन् **ख. स्थानीय सूचकहरू** १. प्रत्येक ३-३ महिनामा नगरका बिपन्न वर्ग, पिछडिएका तथा	● नगरपालिकाको प्रतिवेदन ● स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रतिवेदन ● सामाजिक संघ संस्थाहरूको प्रतिवेदन ● स्वास्थ्य सम्बन्धी नगर को तथ्याङ्क ● स्वास्थ्य सम्बन्धी का लेख रचना तथा प्रकासनका साथै पत्र पत्रीका तथा सञ्चारका श्रोतहरू	**प्रमुख जिम्मेवारी:** ● नगरपालिका ● जनस्वास्थय कार्यालय ● अस्पताल, नर्सिङ होम तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरू २. **सहयोगि:** ● स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संघ सस्थाहरू ● आमा समूह ● महिला स्वास्थ स्वयं सेविका ● घर परिवार ● अभिभावक ● टोल संगठन ● स्थानीय तहमा कार्यरत सामुदायीक संघ सस्थाहरू	● तथ्याङ्क तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूको अभाव ● तलिम प्राप्त स्वास्थ्य कर्मीको अभाव ● यातायात साधनको अवरोध ● एम्बुलेन्स लगायतका यातायातका साधनको अभाव ● स्वास्थ्य सामग्रीको अभाव तथा अपर्याप्तता ● यातायात साधनको लागि उपयुक्त बाटोघाटो अभाव

• छ महिना पछि पोषिलो लिटो तथा वालभिटा बितरण गर्ने । • नवजात शिशुको नियमित तौल लिने ब्यवस्था मिलाउने साथै स्वयम् सेविका मार्फत यस बारेमा अभिप्रेरित गर्ने गराउने । • सरसफाई को लागी सिमान्तकृत परिवारमा जन्मेका बालबालिकाकालागि निशुल्क सावुन, सेम्पु तथा तेल वितरण गर्ने ।	गरिब समुदायहरू बसोवास गरेका क्षेत्रहरूमा निशुल्क घुम्ति वाल स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन भएको हुनेछ । २. सवै वालवालिकाहरूको सरसफाई को अवस्थामा सकारात्मक सुधार आएको हुनेछ ।		• यातायात संग सम्बन्धित संघ सस्थाहरू • चिकिन्सकहरू • नीजि स्वास्थ्य क्लिनिकहरू • औषधि उत्पादकहरू	• सरकारी स्वास्थ्य संस्थाको सेवाप्रति नागरिकको बिश्वसनियता । • औषधि उत्पादकहरूको कृयाशिलता
३) समुदाय स्तरीय स्वास्थ्य सेवा । **रामधुनी नगरपालिका क्षेत्र भित्रका सवै महिला तथा बालबालिकाले सर्व सुलभ रुपमा खानेपानि तथा सौचालय उपभोग गर्न पाएका हुनेछन साथै वातावरणीय सरसफाईमा गणनायोग्य सुधार आएको हुनेछ ।** कृयाकलाप : • तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने गराउने । • स्वच्छ खाने पानिकालागि समुदाय स्तरीय ओभर हेड टैंकिको निर्माण तथा पाईपलाईनको ब्यवस्था गर्ने साथै सवै घर परिवावरले प्रयोग गर्दै आएका टुवेलको पानिलाई सुरक्षित बनाउन सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने । • खाने पानिको कुनै पनि सुविधा उपलब्ध हुन नसकेका विपन्न वर्गका परिवारलाई टुववेल वितरण गर्ने ।	**क. राष्ट्रिय सूचकहरू** १. सवै घरधुरिमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा भएको हुनेछ । २. चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ । **ख. स्थानीय सूचकहरू:**	• घरधुरीमा टासेको पुर्ण सरसफाई को स्टीकर • नगरपालिकाको प्रतिवेदन • स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रतिवेदन • सामाजिक संघ संस्थाहरूको प्रतिवेदन • स्वास्थ्य सम्बन्धी नगर को तथ्याङ्क	**<u>प्रमुख जिम्मेवारी:</u>** • नगरपालिका **२. <u>सहयोगि:</u>** • स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संघ सस्थाहरू • आमा समूह • महिला स्वास्थ स्वयं सेविका • घर परिवार	• मानवीय तथा आर्थिक श्रोतको अभाव • समन्वयात्मक कार्य प्रणलीको अभाव • सर्वसाधारण नगरबासीहरू को चासोमा कमि • शिक्षा र चेतना स्तर ह्रास

• पानिलाई उमालेर मात्र खाने बानिको विकासकालागि सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने । • सवै घरपरिवारले अनिवार्य सौचालयको निर्माण तथा प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउने । • चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकासकालागि सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने । • फोहोर मैला संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको स्थापना र विकास गर्ने । • तोकिएको स्थान र क्षेत्रमा मात्र आफुले उत्पादन गरेको फोहोरको विसर्जन गर्न सवै नगरबासिलाई सचेत गर्ने गारउने ।	१. नगर भित्रका सवै विद्यालय, सार्वजनिक स्थलमा सम्भव रहे सम्म ओभरहेड टेङ्कि सहितको पाइपलाईन वा सुरक्षित टुवेलको माध्यम बाट स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ २. नगरका सवै घर परिवारले सौचालयको निर्माण गरी पूर्ण प्रयोग गरेका हुनेछन् । ३. नगरका सार्वजनिक स्थलहरू लागयत सवै विद्यालयहरूमा सौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ ४. नगर क्षेत्र भित्र फोहोर मैला संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको व्यवस्था भएको हुनेछ ५. नगर क्षेत्र, सार्वजनिक स्थल, विद्यालय लगायतका स्थान हरूमा तोकिएको स्थानमा मात्र फोहोर मैला फाल्न पाउने व्यवस्था कडाईका साथ लागु भएको हुनेछ	• स्वास्थ्य सम्बन्धी का लेख रचना तथा प्रकासनका साथै पत्र पत्रीका तथा सञ्चारका श्रोतहरू • फोहोर मैला सङ्कलन तथा विसर्जन केन्द्र साथै घर घरमा निर्मित सौचालय तथा जडान भएको धारा साथै सुरक्षित टुवेलहरू	• अभिभावक • टोल संगठन • स्थानीय तहमा कार्यरत सामुदायीक तथा गैर सरकारी संघ सस्थाहरू • स्थानीय स्तरमा कार्यरत सरकारी कार्यालयहरू	• समुदाय जिम्मेवारी बाट टढा रहेमा

बिषयगत रणनीति :

- तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने कार्यलाई विशेष प्राथमिकताका साथमा प्रविधियुक्त तथ्याङ्क संकलन सञ्जाल निर्माण गर्ने ।
- फोहोरमैला ब्यवस्थापन तथा स्वास्थ्य ब्यवस्थापन निर्देशिका निर्माण गरी कार्यानवयनमा ल्याउने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरूको विद्यमान भौतिक पूर्वाधार सुधार गर्ने गराउने ।
- औषधि उत्पादकहरूलाई गुणस्तरयुक्त औषधिको उत्पादन र सर्वसाधारण नागरिकको लागत पहुंच अभिबृद्धिका लागि उत्पादन लागत मूल्य र उपभोक्त मूल्य विचको अन्तरलाई क मगर्ने तर्फ विषेश ब्यवस्थापनमा कृयाशिल गराउने ।
- आधारभुत स्वास्थ्य रक्षाकालागि दक्ष स्वास्थ्यकर्मिको पर्याप्तता, आधारभुत औषधि सहितका औषधि पसलको ब्यवस्था मिलाउने ।
- स्वास्थ्य सस्थाहरूको स्थापना र विकास गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाको माध्यम बाट स्वास्थ्य शिक्षा अभिबृद्धि गर्न सब्य दृष्य सामाग्रिहरू बाट स्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गर्ने ।
- गर्भवती महिलाले स्वास्थ्य संस्थामा ४ पटक जांच गर्न आउंदा फलफुल तथा पोषणयुक्त खानेकुरा वितरण गर्ने ।
- एक घर एक सौचालय, एक सार्वजनिक स्थल न्यूनतम एक सौचालयको ब्यवस्था गरी कडाईका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- स्वयम्सेविका तथा आमा समुहहरूको परिचालन गर्ने ।
- उपयुक्त स्थानको छनोट गरी फोहोर सङ्कलन तथा विसर्जन केन्द्रको ब्यवस्थापन, पानि टेङ्किको निर्माण र पाईपालाईनको विस्तार गर्ने गराउने ।
- अनुगमन प्रणलिको विकास गर्ने ।
- सौचालय, स्वच्छ खानेपानिको सुविधा तथा फोहोरमैलाको सुरक्षित विसर्जन स्थल भएका घर परिवारमा हरियो स्टिकर टास्ने ।
- सहयोगि र साझेदार संघ सस्था तथा कार्यालयहरू संग समन्वय विस्तार र विकास गर्ने ।
- पूर्ण सरसफाई सहित स्वास्थ्य सचेतनामा सम्लग्न हुने नगरपालिका क्षेत्र भित्रका प्रत्येक वडाका उत्कृष्ट २-२ घरपरिवार तथा विद्यालयलाई **रामधुनी स्वास्थय एवार्ड** बाट प्रत्येक वर्ष सम्मानित गर्ने ।

७.१.२ बाल संरक्षण (Child Protection)

१. जन्मदर्ता २. बाल श्रम शोषण ३. दुर्व्यवहार तथा हिंसा				
प्रतिफल / नतिजा / कृयाकलाप	**सूचकहरू**	**जानकारीको श्रोत**	**जिम्मेवारी**	**पुर्वानुमान /जोखिम**
१) जन्म दर्ता **क. प्रतिफल / नतिजाः** **वि.सं. २०७४ साल भित्र नगरका सतप्रतिसत बालबालिकाहरूको जन्म दर्ता भईसकेको हुनेछ साथै सतप्रतिसत जन्मदर्ता गर्ने गराउने नियमित र दिगो ब्यवस्थापन भएको हुनेछ ।** **ख. कृयाकलापः** १.जन्मदर्ताको महत्वका बारेमा अभिमुखिकरण तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रम सञ्चालन गरी जनचेतना अभिबृद्धि गर्ने । २.थप एक पटक जन्मदर्ता अभियान सञ्चालन गर्ने । ३.घट्ना दर्ता निर्देशिका तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने । ४. जन्मदार्त सफ्टवेर निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ५.सतप्रतिशत जन्म दर्तालाई निरन्तरता दिन जन्मेको ३५ दिन भित्र दर्ता गर्ने दलित लाई रु. १००० र अन्यलाई रु. ५०० पोषण खर्च उपलव्ध गराउने र सो	**क. राष्ट्रिय सूचक** ● वि.सं. २०७५ साल भित्र विद्यमान अवस्थामा छुट हुन गएका समेत ५ वर्ष मुनिका सतप्रतिसत बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनेछ । **ख. स्थानीय सूचकहरूः** ● वि.सं. २०७५ साल भित्र जन्म दर्ता तथा घट्ना दर्ता सञ्चालन ब्यवस्थापन निर्देशिका तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ । ● वि.सं. २०७५ साल असार मसान्त भित्र नगरमा जन्मदर्ता तथा घट्ना दर्ताकालागि सफ्टवेरको माध्यम	● नगरपालिका को प्रतिवेदन ● बाल संरक्षण समितिको प्रतिवेदन ● बालकल्याण समितिको प्रतिवेदन् ● अनुगमनका प्रतिवेदनहरू ● सञ्चारका श्रोतहरू	● **मूख्य जिम्मेवारीः** ● नगरपालिका ● **सहयोगः** ● घरपरिवार ● गैर सरकारी संघ सस्था हरू ● विद्यालयहरू ● सामुदायीक संघ सस्थाहरू ● बालक्लवहरू	● सहि तथ्याङ्क आउन नसकेमा ● श्रोतको अभाव भएमा

मध्ये सवै भन्दा अगाडि दर्ता गर्ने अभिभावकलाई सम्मान तथा पुरस्कार दिने प्रकृयालाई निरन्तरता दिने । प्रत्येक महिनाको पहिलो आइतावर पोषण सम्बन्धी अभिमुखिकारण कार्यक्रमका साथ पोषण खर्च उपलब्ध गराउने ।	बाट आधुनिक सूचना तथा घट्ना दाता सञ्जाल को स्थापना भई घट्ना दर्ताको कार्य व्यवस्थित हुने विश्वासिलो आधार तयार भएको हुनेछ ।			
२. बालश्रम शोषण: **क. प्रतिफल / नतिजा:** **वि.सं. २०७६ साल भित्र रामधुनी नगरपालिका क्षेत्र भित्र निकृष्ट प्रकारको बाल श्रमको अन्त्य भएको हुनेछ साथै अन्य क्षेत्रमा समेत बालश्रमको प्रयोगमा ९० % ले कमि अएको हुनेछ ।** ख. कृयाकलाप: ● नगरपालिकाका बिभिन्न क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिक तथा सडक बालबालिकाहरूको तथ्याङ्क संकलन गरी अद्यावधिक गर्ने । ● निकृष्ट श्रममा सम्लग्न बालबालिकाहरूको उद्धार गरि परिवारमा पुनरस्थापना गर्ने । ● श्रमिक बालबालिकाको उद्धार र पूनरस्थापनाकालागि आवधिक रुपमा ड्रप ईन सेन्टर तथा ट्रान्जिट हाउस संचालन गर्ने ।	**क. राष्ट्रिय सूचक:** ● वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र निकृष्ट प्रकारको बालश्रम दर १०० % घटेको हुनेछ । **ख. स्थानीय सूचकहरू:** ● वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र अन्य प्रकारको बालश्रम दर ९० % घटेको हुनेछ । ● सडक बालबालिकाको संख्या १०० % घटेको हुनेछ ।	● नगरपालिका को प्रतिवेदन ● बाल संरक्षण समितिको प्रतिवेदन ● बालकल्याण समितिको प्रतिवेदन् ● अनुगमनका प्रतिवेदनहरू ● सञ्चारका श्रोतहरू	**मूख्य जिम्मेवारी:** ● नगरपालिका ● श्रम कार्यालय ● स्थानीय प्रशासन ● **सहयोग:** ● घरपरिवार ● गैर सरकारी संघ सस्था हरू ● विद्यालयहरू	● सहि तथ्याङ्क आउन नसकेमा ● श्रोतको अभाव भएमा ● स्थानीय प्रशासनको सहायेग नरहेमा

• सडक बालबालिकाहरूकालागि खाना, नाना र वास सहितको आवधिक आवसगृहको व्यवस्था गर्ने । • १४ देखि १८ बर्ष उमेरका विभिन्न श्रममा सम्लग्न बालबालिकहरुलाई सीपमूलक तालिम दिने । • विद्यालय उमेरका सवै श्रमिक बालबालिकालाई अनिवर्या विद्यालय शिक्षा प्राप्तिकालागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने । • बालश्राम हुने सम्भावित क्षेत्रका सेवा प्रदायकहरूलाई तालिम दिने • बालश्रममा लागेका बालबालिका तथा तिनिहरूका अभिभावक हरुलाई व्यवसयिक तालिम दिने • बालश्रम मुक्त होटल, उद्योग तथा ब्यापार ब्यवसाय बनाउने अभियान संचालन गर्ने ।			• सामुदायीक संघ सस्थाहरू • बालक्लवहरू	
३. दुर्ब्यवहार तथा हिंसा **क. प्रतिफल / नतिजाः** **वि.सं. २०७६ साल भित्र बाल विवाहका घट्ना १०० % ले महिला तथा बालबालिकामा हुने दुर्ब्यवहार तथा हिंसाका घट्नामा ९० % ले कमि आएको हुनेछ ।** **ख. कृयाकलापः** • नगर क्षेत्र भित्र हुने तथा भईरहेका बालविवाह, दुर्ब्यवहार तथा हिंसाका घट्ना, लागु औषध दुर्ब्यासनीहरू को	**क. राष्ट्रिय सूचकः**	• नगरपालिका को प्रतिवेदन	**मूख्य जिम्मेवारीः** • नगरपालिका	• सहि तथ्याङ्क आउन नसकेमा

तथ्याङ्क संकलन गर्ने साथै यासो हुनुको कारणहरू पत्ता लगाई निराकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्ने गारउने ● नगर बाल संरक्षण निर्देशिका वनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने । ● बाल विवाह विरुद्धको अभियान संचालन गर्ने साथै किशोर किशोरीहरूलाई बाल विवाह वाट उत्पन्न हुने असरका बारेमा विद्यालय तथा समुदाय स्तरमा प्रशिक्षण तथा अतिरिक्त कियाकलाप कार्यक्रम संचालन गर्ने । ● बाल विवाह र यौन दुर्व्यवहार न्यूनिकरण गर्न समुदाय र विद्यालयहरूमा चेतनामुलक पाठ्य सामाग्रि वितरण गर्ने । ● पत्रपत्रिका र सञ्चारका माध्यम बाट लेख रचन प्रकासन साथै सडक नाटकको माध्यमबाट बाल विवाह तथा बाल दुर्व्यवहार र महिला तथा बालबालिका हिंसाका बारेमा ब्यापक प्रचार प्रसार गर्ने साथै बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्धनकालागि, जनचेतनामुलक ऱ्याली, सभा गोष्ठी, सम्मेलन, रेडियो तथा टेलिभिजन प्रसारण तथा सामुदायीक अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	● वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र बाल विवाहको संख्यामा १०० % कमी आएको हुनेछ । ● वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र घरपरिवार र समुदायबाट महिला बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचविखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको हुनेछ । ● वि.सं. २०७४ साल असार मसान्त भित्र बाल संरक्षणसम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सञ्चालनमा ल्याईएको हुनेछ । **ख. स्थानीय सूचकहरू:** ● सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालयमा भयरहित वातारणको विकास हुनुको साथै सवै शिक्षक तथा शिक्षिकाहरूले भय रहित शिक्षण विधि मार्फत बालबालिकाहरूलाई अध्ययन अध्यापन गराएका हुनेछन् । ● नगरका सवै घरपरिवारहरू बाल संरक्षण गृहको रुपमा कृयासिल भएका हुनेछन् । ● इलाका प्रहरी कार्यालय भित्र एक ब्यवस्थित बाल संरक्षण इकाईको संरचना तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।	● बाल संरक्षण समितिको प्रतिवेदन ● बालकल्याण समितिको प्रतिवेदन् ● अनुगमनका प्रतिवेदनहरू ● सञ्चारका श्रोतहरू	● स्थानीय प्रशासन ● **सहयोगः** ● घरपरिवार ● गैर सरकारी संघ सस्था हरू ● विद्यालयहरू ● सामुदायीक संघ सस्थाहरू ● बालक्लवहरू	● श्रोतको अभाव भएमा ● स्थानीय प्रशासनके सहायेग नरहेमा

	• नगरपालिकामा एक बाल न्याईक ईकाइको ब्यवस्था भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ । • सवै सरोकारवालाहरू संघ सस्था कार्यालय,, उद्योगि, ब्यापारी तथा ब्यवसायीहरूले बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनमा प्रतिवद्धता जाहेर गरेका हुनेछन र आ-आफ्नो क्षेत्र बाट आचार संहिता निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन् ।			

विषयगत रणनीति:

- तथ्यांक अध्यवधिक र ब्यवस्थित गर्ने गराउने ।
- जनचेतनामुलक कार्यक्रमहरूकालागि अभिभावक, बालक्लव तथा बालक्लव सञ्जाल, नगर तथा वडा स्तरीय समितिहरु, शिक्षक शिक्षिका, रोजगारदाता एवं अन्य सरोकारवालाहरुलाई परिचालन गर्ने ।
- बालश्रम शोषण विरुद्धको आचार संहिता निर्माण गरी निकृष्ट प्रकारको बालश्रमको प्रयोगमा प्रतिवन्ध लगाउने ।
- बालश्रमीकको प्रयोग भएका उद्योग, होटेल लगायतका विभिन्न ब्यवसायका क्षेत्रबाट उत्पादन हुने तथा विक्रि वितरण हुने बस्तुहरूमा रोक लगाउन आवश्यक प्रकृया अघि बढाउने
- MCPC लाई सकृय वनाउन नियमित बैठक, गठन र पुनरगठन गर्ने ।
- बाल विवाह तथा बाल दुर्ब्यवहार र हिंसा साथै लागु औषध दुर्ब्यासनीका विरुद्ध पारालिगल, आमा समुह तथा नागरिक सरोकार मञ्चालई कृयाशिल बनाउने ।
- नगरका अति महत्वपूर्ण र सम्बेदन सिल स्थानहरूमा जनचेतानमुलक होडिङबोर्ड राख्ने
- विद्यालयहरूमा भय रहित वातावरणमा पठन पाठन गर्नु पर्ने ब्यवस्थालाई अनिवार्य गर्ने साथै भयको वातावरण सृजना गर्ने जोकोहिलाई पनि कारवाहि हुने ब्यवस्था गर्ने ।
- ड्रपईन सेण्टर र ट्रान्जिट हाउस सञ्चालनकालागि निजी क्षेत्र लगायतका सरोकारवालाहरू संग साझेदारी गर्ने ।
- सडक बालबालिकाहरूकालागि खाना, नाना र वास सहितको आवसगृहको ब्यवस्था गर्ने आवश्यक सम्यन्त्र निर्माण गर्ने ।
- नगर भित्रका सवै घर परिवारलाई बाल संरक्षण गृहको रुपमा कृयाशिल गराउने ।
- मलिहा तथा बालबालिका विकास कोष अन्तरगत आपतकालीन बाल उद्धार कोषको ब्यवस्था गरी प्रभावकारी परिचालन र प्रचार प्रसार गर्ने साथै सेवा केन्द्रको प्रचारप्रसार तथा क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ।
- बाल विज्याईमा परेका बालबालिकाको सवाललाई बाल ईजलासबट सुनुवाई गर्ने ब्यवस्था मिलाउने ।

- सरोकार वालाहरूको साझेदारीमा सामुदायीक सुधार गृहहरूको व्यवस्थापन गर्ने ।
- स्थानीय प्रहरी प्रशासनको कार्यालयमा रहने बाल संरक्षण ईकाईलाई सकृय बनाउने ।
- नगरपालिकामा स्थापना भएको बाल न्याईक इकाईलाई प्रभावकारि बनाउने ।
- बालमैत्री नीति कार्यान्वनय नगर्ने घरपरिवारलाई नगरपालिका बाट उपलब्ध गराईने सेवा सुविधामा रोक लगाउने ।
- पीडित र उनको परिवारलाई समाजनमा पुनर्स्थापनको लागि जीविकोपार्जन गर्न सीपमुलक तालिम सञ्चालन गरी प्रविधीको हस्तान्तरण गर्ने ।
- नगर भित्र सञ्चालित सामुदायीक तथा सस्थागत विद्यालय तथा उच्च मा.वि. तथा क्याम्पसहरू मार्फत दुर्ब्यवहार तथा दुर्ब्यासनी विरुद्ध संगठित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- राजनीतिक दल लगायत सवै सरोकारवालाहरू संघ सस्था कार्यालय,, उद्योगि, ब्यापारी तथा ब्यवसायीहरूले बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनमा प्रतिवद्धता जाहेर गर्ने र आ-आफ्नो क्षेत्र बाट आचार संहिता निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

७.१.३ विकासको अधिकार (RIGHTS OF DEVELOPMENT)

१) शिक्षा २) खेल तथा मनोरजंन ३) सिप विकाश				
प्रतिफल/नतिजा/ कृयाकलाप	**सूचक**	**जानकारीकाश्रोत**	**जिम्मेवारी**	**पूर्वानुमान/जोखिम**
१. शिक्षा **क). प्रतिफल/नतिजाः** **रामधुनी नगरपालिका क्षेत्र भित्रका पूर्व प्राथमिक विद्यालय तथा विद्यालय उमेरका सत प्रतिसत बालबालिकाहरूले वि.सं. २०७६ साल भित्रमा बालमैत्री वातावरणमा शिक्षा प्राप्त गरिरहेका हुनेछन् साथै सिमान्तकृत तथा लक्षित परिवार समेतका शिक्षाको अवसर बाट बन्चित बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच पुगी सहभागीता बृद्धि हुनुको साथै कक्षामा नियमितता भएको हुनेछ ।** **ख)कृयाकलापः** ● बालमैत्री विद्यालयका न्यूनतम सूचकहरूको निर्धारण गर्ने साथै	**क. राष्ट्रिय सूचकहरूः** १. नगर क्षेत्रका ४ वर्ष सम्मका ८५ % बालबालिकाहरू वि.सं. २०७५ साल भित्र		**<u>१.प्रमूख जिम्मेवारी</u>** ● अभिभावक	१.गरिवी, घरेलू हिंसा, सामाजिक

विद्यालय स्वमूल्याङ्कन कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने । ● सामाजिक नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालय उमेरका तर विद्यालय जाने अवसर बाट बन्चित रहेका बालबालिकाहरूको अवस्था विवरण सहितको तथ्यांक संकलन गर्ने । ● लक्षित वर्गका बालबालिकाको विद्यालयमा पहुंच बृद्धिकालागि अभिभावक शिक्षा तथा पिछडिएका गरिव टोलबस्तीमा विद्यालय भर्नाका लागि जनचेतनामुलक घरदैलो कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● विद्यालय भर्नाको लागि सार्थक प्रचार प्रसार गर्ने । ● विद्यालयहरूको स्वमूल्याङ्कन गरी नगरका सवै सामुदायीक बिद्यालयहरूको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार निर्माणमा विशेष सहयोग पुऱ्याउने । ● निजी विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार तथा शैक्षिक कृयाकलाप बालमैत्री बनाउने । ● सवै विद्यालयहरूमा विद्यालय ब्यवस्थापन समितिको गठन गर्ने गराउने । ● छात्राहरूकालागि छुट्टै शौचालय तथा आवश्यक सामाग्रि सहितको चेन्जिङ कक्षको निर्माण गर्ने ।	प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका हुनेछन् । २. वि.सं. २०७५ साल भित्र कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका सत्प्रतिशत बालबालिका हरू विद्यालय भर्ना भएका हुनेछन् ३. वि.सं. २०७६ साल भित्र ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका ९५ % बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ कक्षा देखि ८ सम्म) पुरा गरेका हुनेछन् । ४. वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र औपचारिक शिक्षाबाट वंचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको हुनेछ । ५.वि.सं. २०७६ साल भित्र नगर क्षेत्रका सत प्रतिसत विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ । **ख. स्थानीय सूचकहरूः** १. बालमैत्री विद्यालयका न्यूनतम सूचकहरू निर्धारण हुनुको साथै बालमैत्री विद्यालय मूल्याङ्कन कार्यविधि तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ । २. नगरका सवै सामुदायीक तथा सस्थागत विद्यालयहरूमा २०७६ साल भित्र सूचकमा उल्लेखित न्यूनतम पूर्वाधारहरू तयार भई बालबालिकाले सेवा उपभोग गरिरहेका हुनेछन् । ➢ भवन, कक्षा कोठा तथा फर्निचर १००% ➢ कम्पाउण्ड घेराबारा १०० %	१.नगरपालिका तथा वडा कार्यालयको प्रतिवेदन तथा प्रोफाईल । २.संबन्धित बिद्यायलयको अभिलेख । ३.निजी बिद्यालय संग आवद्ध संघ सस्थाहरूका वार्षिक प्रतिवेदन तथा शैक्षिक अनुशन्धान पुस्तिका । ४.टोल विकास संस्था वा नागरिक वडा मञ्चहरूको अभिलेख ५. श्रोत केन्द्र तथा जिल्ला शिक्षा कार्यालयको अभिलेख र प्रतिवेदन	● विद्यालय ● नगरपालिका ● समुदाय **<u>२. सहयोगि</u>** ● श्रोत केन्द्र ● जि.शि.का. ● शिक्षक, शिक्षिका ● शिक्षा संग सम्बन्धित पेशागत संघ संगठन ● बालक्लव ● सामुदायीक संघ सस्थाहरू ● सहयोगि तथा साझेदार संघ सस्थाहरू	द्वन्द लगायतका कारणले अभिभावकहरूले बालबालिकालाई विद्यालय नपठाएमा २. नेपाल सरकार ले आवश्यक नीति निर्देशन हरू निर्माण तथा प्रतिपादन नगरेमा । ३.आर्थिक श्रोत को अभाव रहेमा ।

• प्राथमिक बालविकास केन्दहरूको स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापनगर्ने । • नगरका सवै सामुदायिक तथा सस्थागत विद्यालयहरूले बालमैत्री वातावरणमा आफ्ना शैक्षिक कार्यकम्रहरू व्यवस्थित गरी सञ्चालन गर्ने गराउने । • अनौपचारिक बालशिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनगर्ने । • अति गरिव तथा बिपन्न बर्गका बालबालिकाहरूलाई शैक्षिक सामग्री र छात्रबृतिको व्यवस्थापन गर्ने । • सडक बालबालिकाहरूकालागि खाना, नाना र बास सहितको शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । • नगरका सवै सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालयहरूले आ-आफ्नो विद्यालयको शैक्षिक बातावरणलाई बालमैत्री बनाउने । • अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने । • महिला साक्षरता अभियान सञ्चालन गर्ने ।	➢ विद्युतिकरण ९५% ➢ सौचालयको पर्याप्तता ७५ % ➢ शुद्धखानेपानी को सुविधा १०० % ➢ निमावि तह भन्दा माथिका कक्षामा अध्ययन गर्ने बालिकाकालागि चेन्जिङ कक्ष ५० % ➢ फोहरमैला व्यवस्थापन १०० % ➢ पुस्तकालय ७५ % ➢ विज्ञान प्रयोगशाला ५० % ➢ तालिम प्राप्त जनशक्ति व्यवस्थापन ९५% ३. वि.सं. २०७६ साल भित्र वर्तमान अवस्थाको बालबालिकाले विचैमा विद्यालय छाड्ने (Dropout) दर ९५ प्रतिसतले घटेको हुनेछ । ४. वि.सं. २०७४ साल भित्र नगर शिक्षा ऐन र विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको हुनेछ । ५. वर्तमान तथा आगामि दिनमा बन्ने संघ, प्रदेश र स्थानीय ऐन कानुन तथा निर्देशिकाले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार तयार गरेका साथै बालमैत्री वातावरणमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सक्षम रहेका तथा हुने पर्याप्त आधार तयार गरेका निजी स्तरमा सञ्चालित तथा सञ्चालन हुने प्रस्तावित विद्यालयहरूलाई मात्र स्तरोन्नती, सञ्चालन सिफारिस तथा स्वीकृति दिने कार्यको थालनि भएको हुनेछ ।			

	६.नगरपालिकाक्षेत्रका गरिव, सुकुम्बासी वस्तिहरूमा आवश्यकता बमोजिम प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको स्थापनाभई सञ्चालनमा आएका हुनेछन् । ७.वि.सं. २०७४ भित्र नगरको बालमैत्री विद्यालय निर्माण विकास रोडम्याप तयार भएको हुनेछ ।			
खेल तथा मनोरञ्जन **क). प्रतिफल/नतिजाः** वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र खेल तथा मनोरञ्जनका लागि खेलमैदान तथा मौलिक संस्कृति एवं मनोरञ्जनका उपयुक्त स्थलहरूको निर्माण विकास भई वालबालिकाहरू ले उपयोग गरेका हुनेछन् साथै नगर स्तरीय रामधुनि गोल्डकप प्रतियोगिता सञ्चालनमा आएको हुनेछ । ख) कृयाकलामः ● प्रत्येक सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूमा न्यूनतम मापदण्ड बमोजिमको खेलमैदान निर्माण तथा ब्यवस्था गर्ने । ● प्रत्येक विद्यालयमा हरेक हप्ताको शुक्रबार वालक्लब/वालबालिकाको सक्रिय सहभागितामा अतिरिक्त क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने । ● सामुदायीक कव्भर्डहलहरूको निर्माण गर्ने ।	**क. राष्ट्रिय सूचक** १. वि.सं. २०७५ साल भित्र प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य रुपमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ । **ख. स्थानीय सूचकहरू** १. नगर क्षेत्र भित्रका सत प्रतिसत विद्यालयहरूमा न्यूनतम मापदण्ड बमोजिमको खेलमैदानको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।	● नगरपालिका कार्यालय तथा सराकारवाला विद्यालय र संघ सस्थाको निर्णय पुष्तिका, अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● खेलकूद विकास समितिको अभिलेख । ● साझेदार संस्थाहरू को निर्णय, अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● सञ्चारका साधन	१. **<u>प्रमूख जिम्मेवारी</u>** ● सम्बन्धित विद्यालय नगरपालिका ● खेलकुद विकास समिति २. **<u>सहयोगि</u>** ● जि.स.स ● शिक्षक, शिक्षिका ● शिक्षा संग सम्बन्धित पेशागत संघ संगठन ● वालक्लव ● अभिभावक	● खेलकुद मैदान ब्यवस्थापनका लागि आवश्यक जग्गाको अभाव ● आर्थिक स्रोत । ● ऐन कानून, नीति तथा निर्देशन

• बालविकासकालागि अति आवश्यक अतिरिक्त कृयाकलाप कार्यक्रमहरू अनिवार्य सञ्चालन गर्ने गराउने । • नगरपालिकाको नेत्रीत्व तथा सरोकारवाला संघ सस्थाको सम्युक्त आयोजनामा नगर स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गर्ने । • वालमैत्रीपार्क, मौलिक संस्कृति झल्कने चिल्ड्रेन पार्कको सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने । • सास्कृतिक धरोहरहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने गराउने ।	२. नगर भित्र न्यूनतम पूर्वाधार सहितको एक नगर स्तरीय खेल मैदानको व्यवस्था भएको हुनेछ । ३. वडागत हिसावले नगरका विभिन्न वडाहरूलाई सुविधा पुग्ने गरी कम्तिमा ३ वटा वडास्तरीय खेल मैदानको व्यवस्था भएको हुनेछ । ४. वि.सं. २०७६ साल भित्र नगर भित्र सूविधायुक्त चिल्ड्रेन (वालमैत्री) पार्कको निर्माण भएको हुनेछ साथै नगरका विभिन्न स्थानमा रहेका पार्क तथा रमणीय स्थलहरूलाई समेत व्यवस्थित पार्कको रुपमा स्तरोन्नती गरिएको हुनेछ ५. नगर भित्र रहेका सांगितिक तथा सास्कृतिक केन्द्रहरूको संरक्षण र सम्बर्धन भएको हुनेछ साथै एक नगर स्तरीय सास्कृतिक तथा मनोरञ्जन केन्द्रको व्यवस्था गरिएको हुनेछ । ६.बार्षिक रुपमा नगर स्तरीय रामधुनि रनिङ सिल्ड खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालनमा अएको हुनेछ । ७. विभिन्न जातजाती तथा धर्मावलम्बीहरूमा आधारित खेल तथा मनोरन्जनका सास्कृतिक धरोहरहरू संरक्षित भई सामाजिक एकता र सद्भावको विकास भएको हुनेछ साथै बार्षिक रुपमा नगर क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने विभिन्न जाती तथा समुहको संस्कृतिको जगेर्ना गर्ने गरी प्रतियोगितात्मक सास्कृतिक कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको हुनेछ ।		• शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संघ सस्था • नीजि क्षेत्र लगायत स्थानीय स्तरमा कार्यरत सामुदायीक संघ सस्थाहरू • सहयोगि तथा साझेदार व्यक्ति तथा संघ सस्थाहरू	
३. शिप विकास				

क). प्रतिफल/नतिजाः **नगर क्षेत्र भित्रका १४ देखि १८ बर्ष सम्मका शिक्षाको अवसरबाट बन्चित श्रमिक तथा सडक वाल बालिकाहरू साथै गरिव टोल बस्तीका अति गरिव तथा विपन्न घरपरिवारका सदस्यहरूले रोजगारमुलक तथा शिपमुलक तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् साथै उनीहरूको वर्तमान आयमा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।** ख) कृयाकलापः ● नगर भरका १४ देखि १८ बर्ष उमेरका श्रमिक, सडक तथा विद्यालयको पहुंच बाहिर रहेका वालबालिकाको सामाजिक नक्साङ्कनका आधारमा व्यक्तिगत प्रोफाईल सहितको तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने गराउने । ● विद्यालय उमेर नाघेका श्रमिक तथा सडक वालबालिकाहरू र गरिव परिवारका सदस्यहरूको रुची र आवश्यकता पहिचान गरी रोजगार तथा स्वरोजगारमुलक तालिम प्रदान गर्ने । ● नगर क्षेत्र भित्र रोजगारमुलक उद्योग तथा व्यवशायको विस्तार र तीनको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा विशेष सहयोग गर्ने ।	<u>स्थानीय सूचकहरू</u> १. आ.व.२०७५ साल पौष महिना भित्र सामाजिक नक्साङ्कन सहितको १४ देखि १८ बर्ष उमेरका श्रमिक तथा सडक बालबालिका साथै विद्यालयको पहुंच बाहिर रहेका वालबालिकाको तथ्याङ्क संकलन तथा अद्यावधिक भएको हुनेछ । २. वि.सं २०७६ साल भित्र १४ देखि १८ बर्ष सम्मका ९५% बिपन्न अवस्थाका श्रमिक तथा सडक र गरिव परिवारका वालबालिकाहरूले रोजगार मुलक तालिम प्राप्त गर्नुको साथै वालश्रमिकहरूको बर्तमान अवस्थामा सुधार आएको हुनेछ । ३.प्रति वर्ष कम्तिमा १०० जना अतीगरिव परिवारका अभिभावकहरूले स्वरोजगार मुलक शिपबिकास तालिम प्राप्त गरी आयआर्जन कार्यक्रम मार्फत आफ्नो मासिक आयमा बृद्धि गरेका हुनेछन साथै आफ्ना बालबालिकाहरूलाई नियमित रुपमा बिद्यालयमा पठाएका हुनेछन् ।	● नगरपालिकाको निर्णय पुष्तिका, अभिलेख तथा प्रतिवेदन र प्रकासन ● सञ्चारका माध्यम ● बिभिन्न साझेदार संघ संस्थाका निर्णय पुष्तिका, प्रगति प्रतिवेदन र प्रकासन । ● उद्योग, ब्यापार तथा ब्यवसाय संग सम्बन्धित संघ सस्थाका प्रतिवेदन, निर्णय पुष्तिका तथा प्रकासनहरू	१. <u>प्रमूख जिम्मेवारी</u> ● नगरपालिका ● शिप विकास तालिम केन्द्रहरू तथा व्यवसायिक शिक्षालयहरू ● अभिभावक तथा संरक्षक ● साना तथा घरेलु उद्योग कार्यालय ● महिला तथा वालवालिका कार्यालय ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय २. <u>सहयोगि</u> ● विद्यालय ब्यवस्थापन समिति	● अभिभावक तथा संरक्षक ● तलिम केन्द्र ● दक्ष जनशक्ति ● रोजगारी तथा स्वरोजगारीका क्षेत्र र अवसर

	४.नगरका सवै गरिव टोल बस्तीका महिला तथा पुरुष प्रौढहरू साक्षर भएका हूनेछन् । ५. नगर क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका तथा आउने साना, मझौला तथा ठूला उद्योग साथै ब्यापार ब्यवसाय र सेवाको क्षेत्रको संरक्षण र दिगो ब्यवस्थापनकालागि संरक्षण र सम्बर्द्धनमा आधारित विशेष नीति निर्माण गरिनुको साथै रोजगारीका क्षेत्रहरू क्रमिक रुपमा विकास र विस्तार भएको हुनछ ।		• शिक्षक, शिक्षिका • शिक्षा संग सम्बन्धित पेशागत संघ संगठन • वालक्लव • शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संघ सस्था • नीजि क्षेत्र लगायत स्थानीय स्तरमा कार्यरत सामूदायीक संघ सस्थाहरू • सहयोगि साझेदार संघ सस्था र	

बिषयगत रणनीति :

- वेस लाइन सर्भे गरी तथ्यांक अध्यवधिक गर्ने ।
- बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना र विकासमा स्थनीय नगरबासीलाई परिचालन गर्ने ।
- नगरपालिकाको समन्वय र जिल्ला शिक्षा कार्यालय, स्थानीय अभिभावक, सरोकारवाला संघ संस्था र साझेदारीमा नगर क्षेत्रका सामुदायीक बिद्यालयका भौतिक पूर्वाधार (भवन, कक्षाकोठा, सौचालय, खानेपानी, चेञ्जिङ कक्ष, कम्पाउण्ड घेरावार, बगैंचा ब्यवस्थापन लगायतमा) निर्माण, पुनरनिर्माण, सुधार तथा विकासको कार्यलाई अगाडि बढाउने ।
- निजी विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार तथा शैक्षिक कृयाकलाप बालमैत्री बनाउने साथै त्यस्तो अवस्था नभएकाको हकमा निस्चित समय सिमा भित्र बालमैत्री बातावरण निर्माणकालागि सूचितगर्ने साथै निजीविद्यालयहरूले बालमैत्री बातावरणमा आधारित भौतिकपूर्वाधार तथा शैक्षिक वातावरणको ब्यवस्था गरेको अवस्थामा मात्र स्तरोन्नती वा सञ्चालन सिफारिस तथा स्वीकृति प्रदान गर्ने ब्यवस्था मिलाउने ।
- निजी विद्यालयहरूमा निस्चित संख्यामा बालश्रमिक तथा गरिव र विपन्न वर्गका बालबालिकाका लागि छात्रबृति कोटा निर्धारण गर्ने साथै यसका बारेमा नगरपालिकालाई अनिवार्य जानकारी गराउने ब्यवस्था मिलाउने ।
- **"रामधुनि जनजागरण अभिभावक समुह"** गठन गरी बिद्यालय भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने गराउने ।

- **"बालबालिकाको भविश्य अभिभावकको हातमा, उनीहरूको स्वास्थ्य रक्षा आफ्नै घरमा तयार भएको सन्तुलित भोजनको साथमा"** भन्ने नाराका साथ विद्यालय समय सम्म बालबालिकालाई विद्यालयमानै टिकाई राख्न तथा उनिहरूको स्वास्थ्य हितलाई अक्षुण राख्न **"आफ्नो घरमा जे पाक्छ त्यहि लग्छ"** अभियान अन्तरगत वद्यालय खाजा कार्यक्रमलाई अनिवार्य गर्ने गराउने ।
- विचैमा विद्यालय छाड्ने दरलाई अन्त्य गर्न गराउन नगरपालिकाले आवश्यक परे अन्य सहयोगि र साझेदार संस्था संगको समन्वय र साझेदारीमा एक कोषको समेत ब्यवस्था गरी अतिगरिव तथा बिपन्न बर्गका जेहन्दार बालबालिकाहरूको एक निस्चित कोटा निर्धारण गरी वि.सं. २०७४ सालको सुरु बाटै प्रत्येक बर्ष प्रति बालबालिका रु २५००।० बरावरको शैक्षिक सामग्री छात्रबृति प्रदान गर्ने ।
- नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र आवश्यकता बमोजिम अनौपचारीक शिक्षा कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने ।
- बालिका शिक्षालाई विशेष प्राथमिकता दिएका बिद्यालयहरूलाई पुरस्कृत गर्ने ।
- प्रत्येक बिद्यालयमा बालमैत्री फोकल पर्सन र सुचना अधिकारीको ब्यबस्था गर्ने ।
- बालमैत्री अवधारणा र पद्धतीमा आधारित तालिमप्राप्त जनशक्तिको विकासमा सहयोग गर्ने ।
- विद्यालय खेल मैदान नभएका सामुदायीक विद्यालयमा अनिवार्य खेल मैदानको ब्यवस्था गर्ने साथै संस्थगत विद्यालयले आफ्नै स्रोत बाट अनिवार्य ब्यवस्था गर्ने ।
- नगर स्तरीय तथा वडा स्तरीय खेलमैदानहरूको निर्माण विकास गर्ने साथै क्रिकेट खेलको लोकप्रियतालाई संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न नगर स्तरीय एक सुविधा सम्पन्न क्रिकेट मैदानको निर्माण तथा ब्यवस्थापन गर्ने ।
- वर्तमान ऐन र कानूनको परिधि भित्र रहि न्यूनतम पूर्वाधार लगायत आवश्यक स्रोत र साधन पुगेका र भएका निजी विद्यालयहरूलाई मात्र सञ्चालन स्वीकृति तथा स्तरउन्नतीको सिफारिस तथा स्वीकृति दिने ।
- खेलकुदका सामाग्रिको न्यूनतम ब्यवस्था गर्न संबन्धित बिद्यालयहरूलाई अनिवार्य गर्ने ।
- नगरस्तरमा रहेका विभिन्न सांगितिक ताथा सास्कृतिक केन्द्रहरूको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने साथै नपुग रहेका स्थानहरूमा यस्ता केन्द्रहरूको स्थापना र विकासमा विशेष प्राथमिका दिने ।
- **"सास्कृतिक धरोहर संरक्षण सम्बर्द्धन समिति"** गठन गरी स्थानीय स्तरमा रहेका विभिन्न जातजातीमा आधारित परम्परागत खेल तथा मनोरन्जनका सास्कृतिक धरोहरहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने ।
- बाल उद्यान निर्माण विकासकालागि निजी क्षेत्रलाई आकर्षण गरी लगानी मैत्री बातावरण सृजना गर्ने ।
- उद्योग, ब्यापार तथा ब्यवसाय संग सम्बन्धित संघ सस्थाका प्रतिनिधिहरूको सहभागिता र सहकार्यमा एक उच्च स्तरीय **"रामधुनि रोजगार प्रवर्द्धन समिति"** को निर्माण गर्ने र यस क्षेत्रको दिगो विकासका लागि आवश्यक नीति निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- सामुदायीक विद्यालयमा अध्ययनरत अतिबिपन्न परिवारका बालबालिकाका अभिभावकहरूको लागि सम्बन्धित विद्यालयको सिफरिसमा रोजगारमूलक शिपबिकास तालिम सञ्चालन गर्ने गराउने ।
- परिवार सहयोग कार्यक्रममाकालागि यस नगरमा सञ्चालनमा रहेका सरकारी, निजी तथा सामुदायीक वित्तिय संस्थाहरूलाई यस क्षेत्रमा लगानीका लागि अभिप्रेरित गर्ने तथा यसका लागि आवश्यक नीतिनिर्माण गर्ने ।
- आर्थिक अवस्था कमजोर भई बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन नसकेका वा विचैमा बालबालिकालाई विद्याल छोडाउन बाध्य भएका गरिव तथा विपन्न वर्गका ब्यक्ति तथा समुदायलाई आयआर्जन ब्यवशायमा आधारित कार्यक्रम कालागि परिवार सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनगर्ने ।

- आर्थिक स्तरीकरण बाट विपन्न पहिचान भएका अभिभावकहरूको बैकल्पिक जीविकोपार्जनका लागि उपयुक्त व्यबसायहरूको पहिचान गरि प्रोत्साहन गर्ने गराउने ।
- अनुगमन प्रणालिको विकास गरी यसलाई नियमिति र प्रभाकारी बनाउने ।
- स्थानीय तहमा बालमैत्री विद्यालयका न्यूनतम सूचकहरूको निर्धारण गर्ने साथै विद्यालय स्वमूल्याङ्कन कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- सडक बालबालिकाहरूकालागि खाना, नाना र बास सहितको अस्थाई आवस गृहको व्यवस्थापन गरी शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

७.१.४ सहभागिताको अधिकार (RIGHTS OF PARTICIPATION)

बाल सहभागिता				
प्रतिफल/नतिजा/ कृयाकलाप	**सूचक**	**जानकारीका श्रोत**	**जिम्मेवारी**	**पूर्वानुमान/जोखिम**
प्रतिफल/नतिजाः **बालबालिका कोलागि आवश्यक सेवाको उपलब्धता र गुणस्तरमा उल्लेखनिय सुधार हुन गई वि.स. २०७६ साल भित्र सवै सरोकारवाला क्षेत्र, तह र निकायमा अर्थपुर्ण बाल सहभागिताको सुनिश्चता भएको हुनेछ ।**				
१.नगरपालिका				
कृयाकलापः ● बालक्लव तथा बाल सञ्जाल गठन तथा परिचालन सम्बन्धी निर्देशिकालाई समयानुकुल परिमार्जन गर्दै जाने । ● वडा स्तरीय बाल क्लव तथा नगर स्तरीय बाल सञ्जाल लाई थप कृयाशिल बनाउने । ● बालक्लवका पदधिकारी लागयत बालक्लवमा आवद्ध	**क. राष्ट्रिय सूचकहरू** १. स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विकास गरी सहभागी गराइएको हुनेछ । २. स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको हुनेछ । ३. नगरपालिकाको हकमा नगरपालिकाका प्रत्येक वडामा बाल समूह गठन भै कृयाशिल रहेको हुनेछ ।	● नगरपालिकाको अभिलेख ● विद्यलयको अभिलेख ● नगर बाल सञ्जालको अभिलेख ● सरोकारवाला संघ सस्था र कार्यालय हरूको अभिलेख ● वडा नगरिक मञ्च, टोल विकास सस्था, नगर बाल	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** ● नगरपालिका ● वडा नागरिक मंच ● टोल विकास संस्था ● वडा तथा नगर बाल सञ्जाल **२. सहयोगि संस्था** ● वर्ल्ड भिजन, संकल्प सिविआर	● नगरपालिका, वनाम तथा टोविसले रणनीतिक योजना तथा निर्देशिका लागू नगरेमा । ● आवश्यक श्रोत र साधनको अभाव रहेमा ।

बालबालिको क्षमता विकास लाई थप प्रभावकारी बनाउने । ● गठन भएका बालक्लवलाई नगर बाल कल्याण समितिमा दर्ता गर्ने ● विभिन्न असंगठिन क्षेत्रमा रहेका बालबालिकाहरूलाई बालक्लवमा संगठित गर्ने । ● नगरपालिकाको बोर्ड बैठक तथा परिषदमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्वलाई थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने । ● एकिकृत योजना तर्जुमा समितिमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व थप सार्थक बनाउने । ● सवै सरोकारवाला कार्यालय र संघसस्था मा बालबालिकाको सार्थक सहभागिताका लागि नगरपालिकाले समन्वय कर्ताको भुमिका निर्वाह गर्ने ।	**ख. स्थानीय सूचकहरू** १ रामधुनिभासी नगरपालिकाले तयार पारि कार्यान्वनयमा ल्याएको बाल सहभागिता, बाल क्लव तथा सञ्जाल गठन र परिचालन .निर्देशिका समयानुकुल परिमार्जन भएको हुनेछ । २. २०७५ सला पुष मसान्त भित्र नगरका सवै वडा, र नगर स्तरिय वाल क्लव तथा वाल संजाल गठन/पुनरगठन भई क्रिया शिल भएको हुनेछ । ३. वि.सं. २०७५ को सुरुवात संगै नगरपालिकाको वोर्ड बैठक तथा परिषद्मा साथै योजना तर्जुमा बैठकमा कम्तिमा १ जना बालिका सहित ३ जना बालबालिकाको देहाय बमोजिम प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । ● नगरमा नगर बाल सञ्जालक प्रतिनिधि ● वडामा वडा, टोल र विद्याल बालक्लवका प्रतिनिधि यस्तो प्रतिनिधित्व नगर, वडा बाल सञ्जालको गठन नहुंदाका बखत सम्म वर्तमान अवस्थामा कृयाशिल रहेका बाल क्लवका बालबालिकाहरू मध्ये बाट नगरमा नगरपालिकाले र वडामा वडा नगरिक मंचले मनोनयन गरेका बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । ४. नगर तथा वडा र टोल स्तरीय योजनाहरू को पहिचान, छनौट र कार्यान्वयनमा बालबालिका बाट प्रस्ताव भई आएका योजनाहरूलाई प्राथमिकता दिने कार्यको दिगो व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।	संरक्षण समितिको अभिलेख ● सञ्चारका श्रोत हरू र तिनको अभिलेख	लगायतका स्थानीय तहका सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू	● सरोकारवाला कार्यालय र संघ सस्थाहरू को सहयोग नरहेमा ।

२. विद्यालय				
कृयाकलापः ● विद्यालय स्तरिय बालक्लव गठन तथा पुनरगठन गरी बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा उनिहरूको भुमिकालाई थप प्रभावकारी बनाउने । ● विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व लाई नियमित गर्ने । ● बालक्लवको सहभागिता र सकृयतामा विद्यालय भर्ना अभियान तथा विद्यालय सुधार योजना सञ्चालन गर्ने । ● अभिभावक सचेतना कार्यक्रममा बाल क्लवहरूलाई सकृय गराउन अभिमुखिकरण तालिम प्रदान गर्ने ।	क. राष्ट्रिय सूचकहरू १. विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवज सुनिने व्यवस्था सुनिस्चित भएको हुनेछ । ख. स्थानीय सूचकहरू १. नगरका सवै तहका सवै सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालयहरूमा २०७५ साल असार भित्र बालक्लवको गठान भई कृयासिल भएको हुनेछ । २. सवै विद्यालयका विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा २०७५ साल असार भित्र बालक्लका कम्तिमा एक जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । ३. विद्यालय विकास योजना तर्जुमा तथा विद्यालय सुधार समितिमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । ४. बालबालिकाको समेत प्रतिनिधित्व रहने गरी नगरस्तरीय बालमैत्री विद्यालय वातावरण विकास समितिको गठन भई कृयाशिल भएको हुनेछ । ५. विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा बाल क्लवको भुमिका प्रभावकारी भएको हुनेछ ।	● नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● श्रोत केन्द्र तथा शिक्षा कार्यालयको अभिलेख तथा प्रगति प्रतिवेदन । ● सम्बन्धित विद्यालय को अभिलेख तथा प्रगती प्रतिवेदन् । ● नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन् ● सञ्चारका श्रोत हरू र तिनको अभिलेख ● वडा नगररिक मञ्चको अभिलेख तथा प्रतिवेदन	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** ● सम्बन्धित विद्यालय ● सम्वन्धित विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक संध ● विद्यालय स्तरीय बालक्लव ● नगर बाल सञ्जाल **२. सहयोगि संस्था** ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय तथा श्रोत केन्द्र ● शिक्षा संग सम्बन्धित पेशागत संघ संगठनहरू ● शिक्षक शिक्षिका तथा अभिभावकहरू ● नगरपालिका ● नगर वाल संरक्षण समिति ● वर्ल्ड भिजन र संकल्प सिविआर लगायत स्थानीय तहका सरोकार वाला संघ सस्था	● सम्बन्धित विद्यालय , विद्यालय व्यवस्थापन समितितथा शि.अ.संध सकृय नभएमा ● जिल्लाशिक्षा कार्यालयले वेवास्ता गरेमा ● ऐन कानून लगायत स्थानीय तहको निर्देशन को सहि परिपालना नभएमा

३.वातावरण, स्वस्थ्य सरसफाई तथा खानेपानी				
कृयाकलापः ● खानेपानी तथा सरसफाई नगर समन्वय समिति र वातावरणमैत्री स्थानिय शासन समितिमा बाल सञ्जालका कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य र नियमित प्रतिनिधित्व गर्ने गराउने । ● बालबालिका लक्षित योजनाहरूमा वातावरण, स्वस्थ्य सरसफाई तथा खानेपानीलाई विशेष प्राथमिकता दिने । ● बालबालिकाको सकृय सहभागिता मा नगरलाई सन २०१७ सम्ममा पुर्ण सरसफाइ तथा वातावरणमैत्री नगर घोषणा का लागि अभियान सञ्चालन गर्ने । ● नगर भित्र एक घर दुई विरुवा तथा एक कागतिको विरुवा रोप्ने कार्य गर्ने गराउने । ● नगर भित्र करेशा वारी नभएका घर परिवारमा कौशी खेतिको प्रविधि र अन्य घर परिवारमा अर्गानिक खेति गर्ने बारे प्रविधि उपलब्ध गराउने ।	**क. राष्ट्रिय सूचकहरू** १. स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लवको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । **ख. स्थानीय सूचकहरू** १. खानेपानी तथा सरसफाई नगर समन्वय समिति र वातावरणमैत्री स्थानिय शासन नगर समितिमा बाल सञ्जालका कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवर्या प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । २. बालबालिकाको सकृय सहभागितामा नगरलाई सन २०१७ को अन्त्य सम्ममा पुर्ण सरसफाइ तथा वातावरणमैत्री नगर घोषणा भएको हुनेछ । ३. नगरक्षेत्र भित्र एक घर दुई विरुवा अवधारणा लाई पुर्ण रुपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ , ४. नगर भित्र करेशा वारी नभएका घर परिवारमा कौशी खेतिको प्रविधि र अन्य घर परिवारमा अर्गानिक खेतिको विकासको कार्यले प्राथमिकता पाएको हुनेछ ।	● नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालयको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● जिल्ला कृषी विकास कार्यालयको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● सम्बन्धित विद्यालय को अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● टोल संगठन तथा नागरिक वडा मञ्चहरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● सञ्चारका श्रोत हरू र तिनको अभिलेख	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** ● निगरपालिका ● खानेपानी तथा सरसफाई समन्वय समितिको अभिलेख ● सम्बन्धित विद्यालय ● घरपरिवार ● वडा तथा विद्यालय बालक्लव साथै नगर बाल सञ्जाल **२. सहयोगि संस्था** ● जिल्ला कृषी विकास कार्यालय ● सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू ● टोल विकास संस्था तथा नागरिक वडा मञ्च, बाल संरक्षण समितिहरू	● सम्बन्धित क्षेत्रका सरोकारवाला जिम्मेवार संघ सस्था तथा कार्यालयहरू निस्कृय रहेमा ।
४. सस्थागत				
कृयाकलापः				

● टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, , नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति लगायतका संस्थागत संरचनाहरूमा बालक्लव तथा बालसञ्जालका कम्तिमा १ वालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य, नियमित र सकृय प्रतिनिधित्व गराउने । ● वालबालिकासंग सम्वन्धित योजनाहरू विशेष प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा गर्ने । ● बालबालिकाकालागि हैन बालबालिका संगै गरौं भन्ने मुल आसय लाई सस्थागत तथा स्थानीयकरण गर्ने ।	**क. स्थानीय सूचकहरू** १. टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, , नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति लगायतका संस्थागत संरचनाहरूमा बालक्लव तथा बालसञ्जालका कम्तिमा १ वालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य र सकृय प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ २. वालबालिकासंग सम्वन्धित योजनाहरू सरोकारवाला संघ सस्थाको समेत प्राथमिकताक्षेत्र भित्र समेटिएका हुनेछन् ।	● टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, , नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति को अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● सञ्चारका श्रोतहरू र तिनको अभिलेख	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, , नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समितिहरु **२. सहयोगि संस्था** ● जि.स.स, नगरपालिका ● सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू	● सम्बन्धित क्षेत्रका सरोकारवाला संघ सस्था तथा कार्यालयहरू निस्कृय रहेमा ।
५. अभिभावक				
<u>कृयाकलापः</u> ● सवै अभिभावक तथा संरक्षकहरू लाई बाल अधिकारका बारेमा सचेतना पुष्तक तथा प्रकासनहरू वितरण गर्ने । ● सवै अभिभावक तथा संरक्षकहरूले आफ्ना छोरा छोरी तथा बालबालिका लाई घरायसी सम्बाद्ध, विचार आदान प्रदान जस्ता कृयाकलापहरूमा सहभागि	**क. स्थानीय सूचकहरू** १. नगर क्षेत्र भित्रका सवै घर परिवारमा बाल अधिकार बारे सचेतना पुस्तक तथा प्रकासन पुगेको हुनेछ साथै सवै अभिभावक तथा संरक्षकहरू वि.सं. २०७५ भित्र बालअधिकारका बारेमा जानकार भई बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा कृयाशिल भएका हुनेछन । २. सवै अभिभावकहरूले आफ्ना घरायसी ब्यवहार तथा कृयाकलापहरूमा बाल बालिकालाई सहभागि गराउने, उनिहरूका चाहाना र आवश्यकता हरूको पहिचान गर्ने	● नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● विद्यालय तहमा विद्यालय शिक्षक तथा अभिभावक संघको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● नगर तथा वडा बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** ● सम्बन्धित अभिभावक तथा संरक्षकहरू ● विद्यालय ● अभिभावक संघ ● वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका	● सम्बन्धितअभिभावक तथा संरक्षकहरू लगायत अभिभावक संघ निस्कृय रहेमा । ● सवै सरोकारवाला संघ संस्था तथा

गराउने साथै घर बालबालिकाको पहिलो विद्यालय भएकोले अधिकार र कर्तब्यका बारेमा समेत आफ्ना छोरा छोरीहरूलाई प्रशिक्षित गर्ने । ● अभिभावक तथा संरक्षकहरूले आफ्ना छोरा छोरी तथा बालबालिकाहरू लाई अनिवार्य विद्यालय पठाउने साथै आ-आफ्नो घरमा पठन पाठन र खेल तथा मनोरञ्जनका लागि उपयुक्त वातावरण श्रृजना गर्ने ● बालबालिकाका आवश्यकता र चाहानाहरू को पहिचान र ब्यवस्थापन गर्ने । ● बालक्लव तथा बालबालिका लक्षित कार्यक्रम तथा कृयाकलाप हरूमा सहभागि हुन अभिप्रेरित गर्ने । ● अभिभावक संघमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व गराउने । ● नगर क्षेत्र भित्रका अभिभावक हरू विच वालमैत्री अवधारण विकासका लागि बाल क्लव मार्फत सचेत अभिभावकहरू को समेत सहभागितामा अभिभावक देखि अभिभावक सम्म तालिम संचालन गर्ने ।	र निर्णय प्रकृयामा उनिहरूका विचारलाई प्राथमिकतामा राख्ने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ । ३. नगर भित्र बसोवास गर्ने सवै घर परिवारले आफ्ना छोरा छोरीलाई अनिवार्य विद्यालय पठाएका हुनेछन् साथै पठन पाठनको लागि आ-आफना घरमा उपयुक्त वातावरणको विकास गरेका हुनेछन । ४. सवै अभिभावकहरूले आफ्ना छोरा छोरीलाई बालक्लव तथा बालबालिका का विषयमा हुने विभिन्न कृयाकलापमा सहभागि हुने उपयुक्त घरायसी वातावरणको विकास गरी अवसर प्रदान गरेका हुनेछन् । ५. नगरभित्रका अभिभावकहरूले बालवालिका को आवश्यक्ता र चाहनाहरू (खानपिन, लता कपडा, मनोरञ्जन, घुमफिर आदि) पहिचान गरि सो को व्यवस्थापन गरेका हुनेछन । ६.नगर तथा विद्यालय अभिभावक संघमा उनिहरूको तह र क्षेत्र अनुसार बालक्लव तथा बाल सञ्जालका कम्तिमा बालिका १ सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । ७. नगरभित्रका अभिभावकमा वालमैत्री अवधारणाका बारेमा सचेतना भएको हुनेछ साथै उनिहरूको ब्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन भएको हुनेछ ।	● टोल विकास संस्था, नगरिक वडा मञ्चका अभिलेख ● बाल संरक्षण समिति लगायतको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● सञ्चारका श्रोत हरू र तिनको अभिलेख ।	बाल संरक्षण समिति हरू ● बालक्लवहरू **२. सहयोगि संस्था** ● नगरपालिका ● वर्ल्ड भिजन र संकल्प सिविआर लगायत सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू	कार्यालयहरूको पहुंच सम्बन्धित अभिभावक सम्म पुग्न नसकेमा । ● अभिभावक तथा संरक्षकहरू निरक्षर तथा अशिक्षित भएमा ● सरोकारवाला संघ सस्थाका कृयाकलापहरू पारदर्शी नभएमा ।
६. गैर सरकारी संघ संस्था				
कृयाकलापः				

• नगरमा कार्यरत सवै गैर सरकारी संघ सस्थाहरूमा बालबालिकाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व गराउने । • गैर सरकारी संघ सस्था हरूको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनमा अर्थपूर्ण बाल सहभागिता सुनिस्चित गर्ने । • जुनसुकै तह र क्षेत्रमा कार्यरत रहेका अन्तराष्ट्रिय, राष्ट्रिय तथा स्थानीय गैर सरकारी सस्थाहरू भएता पनि उनिहरूको कुल बजेटको निस्चित प्रतिसत बजेट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा विनियोजन गर्न अनिवार्य गर्ने । • सवै गैर सरकारी कार्यालय तथा संघ सस्थाहरूलाई एकै डालो कार्यक्रम एकै डालो बजेट प्रकृयमा आवद्ध गर्ने । • सवै गैर सरकारी संघ संस्थाहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासन र बाल अधिकार सम्बन्धी आधारभुत तालिम प्रदान गर्ने । • गैर सरकारी संघ सस्थाहरूको कार्य प्रवाह तथा कार्यान्वयन तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा बालबालिकाको	**क. स्थानीय स्तरका सूचकहरू** १. नगरमा कार्यरत सवै गैर सरकारी संस्था कार्यालय तथा संघ सस्थाहरूमा (वडा स्तरका भए वडा बालक्लव तथा नगर क्षेत्र र केन्द्र स्तरका भए नगर तथा नगरबाल सञ्जालका) कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । २. गैर सरकारी संघ सस्था हरूको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रकृयामा बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता भएको हुनेछ । ३. सवै तहका गैर सरकारी संघ सस्थाहरू ले आफ्नो कुल पूंजिगत बजेटको कम्तिमा १० % बजेट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धको क्षेत्रमा बिनियोजन तथा खर्च गरेका हुनेछन् । ४. सवै गैर सरकारी कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू क्रमस एकै डालो कार्यक्रम एकै डालो बजेट प्रकृयमा आवद्ध भएका हुनेछन् । ५. सवै गैर सरकारी संघ सस्थाका सञ्चालक तथा कर्मचारीहरूले बालमैत्री स्थानीय शासन र बाल अधिकारका बारेमा तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् । ६. गैर सरकारी संघ सस्थाहरूको कार्य प्रवाह तथा कार्यान्वयन तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा बालबालिकाहरू सहभागि भएका हुनेछन ।	• नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन । • गैर सरकारी संघसस्था को अभिलेख तथा प्रतिवेदन • नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन • टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरूको अभिलेख • सञ्चारका श्रोतहरू र तिनको अभिलेख ।	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** • सम्बन्धित गैरसरकारी संघसस्थाहरू • वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरू • बालक्लव तथा बाल सञ्जालहरू **२. सहयोगि संस्था** • जि.स.स, नगरपालिका • जिल्ला प्रशासन कार्यलय • वर्ल्ड भिजन तथा संकल्प सिविआर लगायतका सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू	• सम्बन्धित गैर सरकारी संघ सस्थाहरू निस्कृय रहेमा । • ऐन नियम तथा कानूनी बाटाहरू स्पष्ट नभएमा ।

सहभागितालाई थप प्रभावकारी बनाउने ।				
७. सञ्चार				
कृयाकलापः ● पत्रकार महासंघ नगर समितिका सञ्चार कर्मिहरू संग संबन्धित संघ सस्थाहरूमा कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । ● स्थानीय सञ्चार माध्यमहरू बाट बालमैत्री स्थानीय शासन, बाल अधिकार तथा बाल सरोकारका विषयमा नियमित लेख रचना, घट्ना, गतिविधिहरू प्राथमिकताका साथ प्रकाशन तथा प्रशारण गर्ने गराउने । ● बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि बाल बालिका तथा बालक्लवका प्रतिनिधिहरू संग नियमित अन्तर सम्बाद गर्ने गराउने ● बाल क्लवका पदाधिकारीहरूले वालभित्ते पत्रकारिता सम्वन्धि तालिम लिई नियमित रुपमा सम्पादन गरिएका कार्यकम हरूलाई प्राथमिकताका साथ प्रचार तथा प्रसारण गर्ने गराउने ।	**क. स्थानीय सूचकहरू** १. पत्रकार महासंघ नगर समितिका सञ्चार कर्मिहरू संग संबन्धित संघ सस्थाहरूमा कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । २. स्थानीय सञ्चार माध्यमहरू बाट बालमैत्री स्थानीय शासन, बाल अधिकार तथा बाल सरोकारका विषयमा नियमित लेख रचना, घट्ना, गतिविधिहरू प्राथमिकताका साथ प्रकाशन तथा प्रशारण भएका हुनेछन् । ३. पत्रकार महांसंघ नगर समिति लगायतका सञ्चार संग सम्बन्धित संघ सस्थाहरू र बाल क्लव तथा बाल सञ्जाल र बाल सञ्जालका प्रतिनिधिहरू विच नियमित अन्तर सम्बाद सञ्चालनमा आएको हुनेछ । ४. बाल क्लवका पदाधिकारीहरूले वालभित्ते पत्रकारिता सम्वन्धि तालिम लिई नियमित पत्रिका प्रकाशन भएको हुनेछ ।	● पत्रकार महासंघ लगायतका सञ्चार क्षेत्र तथा सञ्चार कर्मिहरू संग संबन्धित संघ सस्थाहरूको अभिलेख । ● नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● गैर सरकारी संघसस्था को अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● नगर बाल सञ्जालको अभिलेख ● टोल संगठन, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरूको अभिलेख	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** ● पत्रकार महांसंघ, प्रेश काउन्सिल लगायत सञ्चार क्षेत्र तथा सञ्चार कर्मिहरू संग संबन्धित संघ सस्थाहरू । ● बालक्लव तथा बाल सञ्जालहरू **२. सहयोगि संस्था** ● नगरपालिका ● सम्बन्धित गैरसरकारी संघसस्थाहरू ● वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरू ● जि.स.स ● जिल्ला प्रशासन कार्यलय	● पत्रकार महांसघ तथा सञ्चर कर्मीहरू कृयासिल नभएमा ● ऐन र नियम तथा निर्देशिकाहरूमा यी विषयहरू लाई समेट्न नसकिएमा । ● सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरूले आफ्ना कार्यकमहरू लाई पारदर्सी र समन्वयात्मक बनाउन नसकेमा ● श्रोतको अभाव भएमा ।

			• सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू	
८. निजी क्षेत्र				
कृयाकलापः • निजी क्षेत्र संग संबन्धित सवै संघ सस्थाहरूमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व गराउने नीति निर्माण गर्ने । • निजी क्षेत्रका संस्थापक, सञ्चालक तथा कामदार कर्मचारीहरू लाई बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयमा प्रशिक्षित गर्ने । • निकृष्ट प्रकारको बालश्रम अन्त्यकालागि सवै निजी क्षेत्रलाई कृयाशिल गराउने । • निजी क्षेत्रको सम्योजकत्वमा निकृष्ट बालश्रम अन्त्यका लागि एक सर्वपक्षिय कार्यदल गठन गर्ने । • सामाजिक उत्तरदायीत्व अन्तरगत निजी क्षेत्रले आफ्नो आम्दानीको एक निस्चित प्रतिसत प्रतिफल बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा लगानी गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।	**क. स्थानीय सूचकहरू** १. निजी क्षेत्र संग संबन्धित सवै संघ सस्थाहरूमा कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । २. उद्योगि, ब्यापारी, ब्यवसायी, पेशाकर्मी लगायतका सवै निजी क्षेत्र संग सम्बन्धित सरोकारवालाहरू बाल अधिकारका बारेमा प्रशिक्षित भएका हुनेछन साथै निकृष्ट प्रकारको बालश्रम अन्त्यकालागि आफै कृयाशिल भएका हुनेछन् । ३. निजी क्षेत्रका प्रतिनिधिको नेतृत्वमा एक सर्वपक्षिय कार्यदल गठन भई निकृष्ट प्रकारको बाल श्रम अन्त्यका लागि कृयाशिल भएको हुनेछ । ४.सम्बन्धित उद्योगि, ब्यापारी, ब्यवसायी, पेशाकर्मी लगायतले सामाजिक उत्तरदायीत्व अन्तरगत आफ्नो आयको एक निस्चित प्रतिशत रकम बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा खर्च गर्ने परिपाटिको विकास भएको हुनेछ ।	• निजी क्षेत्र संग संबन्धित संघ सस्थाहरूको अभिलेख । • श्रम कार्यालयको अभिलेख । • जि.वि.स, नगरपालिका को अभिलेख तथा प्रतिवेदन • नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन • टोल संगठनहरू वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समितिहरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ।	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** • निजी क्षेत्र संग संबन्धित संघ सस्थाहरू • श्रम कार्यालय • बालक्लव तथा बाल सञ्जालहरू **२. सहयोगि संस्था** • नगरपालिका • सम्बन्धित गैरसरकारी संघसस्थाहरू • वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, बाल संरक्षण समिति हरू • स्थानीय प्रशासन • सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू	• निजी क्षेत्र तथा निजी क्षेत्र संग सम्बन्धित संघ सस्था र निकाय हरू कृयासिल नभएमा • सवै सरोकारवाला हरूले पर्याप्त समन्वयको भुमिका निर्वाह गर्न नसकेमा । • ऐन नियम र कानून को सहि परिपालना हुन नसकेमा । • नियमनकारी निकाय हरू कृयाशिल नभएमा ।
९. राजनितीक दल तथा तिनका भात्रृ संगठन				
कृयाकलापः				

• बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा प्रतिवद्धता जुटाउने • राजनितीक दल र तीनका भात्रृसंगठनहरूमा बालबालिका को प्रतिनिधित्व गराउने । • राजनितीक दल तथा तीनका भातृ संगठनका प्रतिनिधि हरूलाई बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयमा प्रशिक्षित गर्ने । • राजनितीक दलका कार्यक्रम हरूमा बालबालिकाको प्रयोग को अन्त्य गर्ने । • राजनितीक दलका घोषणा पत्र मा बालअधिकार संरक्षण सम्बर्द्धनका विषयहरू समावेश गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।	**क. स्थानीय सूचकहरू** १. नगरमा सकृय रहेका सवै राजनितीक दलहरूले बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा आ-आप्नो लिखित प्रतिवद्धता जाहेर गरेका हुनेछन् । २. बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयमा छलफल गर्न, बाल अधिकार सम्बन्धी नीति र योजनाहरूको निर्माण गर्न सवै राजनितीक दल र तीनका भात्रृ संगठनका मिटिङ बैठकहरूमा बाल क्लव तथा बाल सञ्जालका कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व गराएका हुनेछन् । ३. सवै राजनितीक दल तथा तीनका भातृ संगठनका प्रतिनिधिहरू बाल अधिकार का विषयमा प्रशिक्षित भएका हुनेछन् । ४. राजनितीक दलका कार्यक्रमहरूमा बालबालिकाको प्रयोगको अन्त्य भएको हुनेछ ५. राजनितीक दलका घोषण पत्रहरूमा बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयहरू स्पष्ट रुपमा समेटिएका हुनेछन् ।	• राजनितीक दल संग संबन्धित संघ सस्थाहरूको अभिलेख । • नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन • नगर, तथा वडा बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन • टोल संगठनहरू वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समितिहरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन । • गैर सरकारी संघ सस्था हरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ।	**१. प्रमुख जिम्मेवारी** • राजनितीक दल र तीनका भात्रृ संगठनहरू • श्रम कार्यालय • बालक्लव तथा बाल सञ्जालहरू **२. सहयोगि संस्था** • नगरपालिका • मानवअधिकार आयोग • सम्बन्धित गैरसरकारी संघसस्थाहरू • वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, बाल संरक्षण समिति हरू • सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू • स्थानीय प्रशासन	• राजनितीक दल र तीनका भात्रृ संगठनहरू बालबालका प्रति गैर जिम्मेवार भई उदासिन भएमा • सवै सरोकारवाला हरूले पर्याप्त समन्वयको भुमिका निर्वाह गर्न नसकेमा । • नियमनकारी निकाय हरू कृयाशिल नभएमा ।

<u>विषयगत कृयाकलापमा आधारित रणनीतिः</u>

१. बाल सहभागिता तथा बाल क्लव गठन तथा परिचालन निर्देशिका लाई आवश्यकताअनुसार परिमार्जन गर्ने ।
२. टोल स्तरमा बाल समुह, विद्यालय स्तरमा विद्यालय बालक्लव, वडा स्तरमा वडा बालक्लव तथा नगर स्तरमा नगर बाल सञ्जाल गठन गर्ने ।
३. सवै स्तरका बालक्लव तथा बाल सञ्जालहरूलाई कृयाशिल गराउने ।
४. नगरपालिका, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय ब्यवस्थापन समिति, निजी क्षेत्र लगायत सवै सरोकारवाला कार्यालय तथ संघ सस्थाहरू, सामुदायीक संस्था, टोल विकास संस्था, पेशागत संगठन्हरूमा बाल सहभागिता तथा प्रतिनिधित्वको सुनिस्चितता गर्ने ।
५. सम्भावित जोखिम न्यूनिकरणकालागि सवै सरोकारवाला कार्यालय र संघ संस्थाहरूको कार्यजालो निर्माण गर्ने ।

६. संबन्धित सरोकारवालहरूको योजना पहिचान, छानौट, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जस्ता कार्यमा बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता र प्रतिनिधित्वको सुनिस्चितता गर्ने ।
७. सवै क्षेत्र र तहको लैङ्गिक, धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा भाषिक विभेदको अन्त्य गर्ने गराउने ।
८. बालबालिकाको रुची र चहाना बमोजिमका सामाजिक, साँस्कृतिक, मनोरञ्जनात्मक लगायतका रचनात्मक काममा सहभागि गराउने ।
९. बालबालिकाको सरोकारको क्षेत्रमा पर्याप्त शैक्षिक, भौतिक सुबिधा उपलब्ध गराउन सवै सरोकारवालाहरूलाई सकृया गराउने ।
१०. बालअधिकार विपरित कार्य गर्नेलाई दण्डित गर्ने गराउने ।
११. बाल अधिकार सुचना शिक्षा र संचार लाई सकृय र प्रभाकारी बनाउने ।
१२. सामाजिक परिवर्तन र सामाजिक सुधारका सवै पक्षहरूमा बालबालिकालाई सकृय सहभागि गराउने ।
१३. विद्यालय सुधार योजानामा बालबालिकाको आवजको सुनिस्चिता गराउने ।
१४.वडास्तरीय तथा नगर स्तरीय बाल सञ्जालमा विद्यालय बालक्लवका बाल बालिकाको प्रतिनिधित्व गराउने ।
१५. बालबालिका लक्षित योजनाहरूमा वातावरण, स्वस्थ्य सरसफाई तथा खानेपानी विशेष प्राथमिकता दिने ।

अनुसुचि-१

रामधुनी नगरपालिका कार्यालय

झुम्का, सुनसरी

"बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयनका लागि रणनीतिक योजना तयारी गोष्ठीमा सहभागी/सरोकारवालाहरूले जाहेर गरेको

प्रतिवद्धता पत्र

२०७३।०५।११

रामधुनी भासि नगरपालिकालाई सन २०१७ सम्ममा बाल मैत्री नगर घोषणा गर्ने लक्ष्य हाम्रो साझा लक्ष्य हो भन्ने विषलाई एकिन गर्दै;

योजना बद्ध विकासले नै लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा सजग रहदै;

मानव जीवनको आधार उमेर बाल्य काल हो र यस उमेरका बालबालिकामा गरिने लगानी तथा बैज्ञानिक ढंगले बाल मनोविज्ञान संग सम्वन्धित विषय, बालमैत्री वाताबरण र यसको सफल कार्यान्वयनबाट मानव विकासमा टेवा दिन सकिने पक्षलाई दृष्टिगत गर्दै;

बालमैत्री बातवरण श्रृजनाको लागि परिवार, समाज, विद्यालय, बाल ब्लव, स्थानीय निकाय, सामाजिक संघ / संस्था, राजनैतिक दल, नीजी क्षेत्र, होटल, व्यवसाय, उद्योग धन्दा, स्वास्थ्य संस्था, संरक्षक आदि सवैको भुमिका छन र ती भुमिकाको सफल कार्यान्वयन गर्न जरुरी छ भन्ने विषयलाई मनन् गर्दै;

बाल संरक्षण, बाल सहभागिता, बाल विकास र बाल बचाउको विषयमा मानवले विकास तथा प्रयोग गरेका नविनतम तथा बैज्ञानिक मुल्य मान्यता, यस संग सम्वन्धित ऐन कानुन समेतको पूर्ण कार्यान्वयन बेगर बाल मैत्री नगर बनाउन सकिदैन भन्ने विषयलाई आत्मसात गर्दै;

रामधुनी भासि नगरपालिकाको साझा लक्ष्यलाई हृदयंग गर्दै तथा यसको प्राप्तिको लागि सजक रहेका विषयहरु, दृष्टिगत गरिएका पक्षहरु र मनन गरिएका तथा आत्मसात गरिएका विषयहरुको रामधुनी भासि नगरपालिकामा सफल कार्यान्वयन गर्नको लागि आवश्यक पर्ने रणनीतिक योजना निर्माणको लागि वर्ल्ड भिजन तथा संकल्प सिविआर नेपालको सहयोग र बालमैत्री स्थानीय शासन समिति रामधुनी भासि नगरपालिकाको आयोजनामा मिति २०७३ भाद्र ८ गते देखि ११ गते सम्म बाल मैत्री क्षेत्रका विषय विज्ञ प्रशिक्षक श्री तारानाथ निरौला ज्युले दिनु भएको प्रशिक्षण प्रति आधार व्यक्त गर्दै / सहयोग गर्ने संस्था द्वेयलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दै र प्रशिक्षणबाट प्राप्त भएको ज्ञानशीपको आधारमा रामधुनी भासि नगरपालिका क्षेत्रमा लागु हुने गरी रणनीतिक योजना निर्माण गरी व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामाजिक रुपमा योजना अनुरुपको कार्यलाई लागु गर्न जुन सुकै परिस्थितिमा पनि पछि नहट्जे प्रतिबद्धता जाहेर गर्दै तपसिलमा रहेका हामी सहभागिहरु प्रस्तुत प्रतिवद्धता पत्रमा हस्ताक्षर गर्दछौ ।

क.सं.	नाम, थर र ठेगाना	कार्यरत संस्था	हस्ताक्षर
१	दशरथ दास	भा.सि.उच्च मा.वि.	द.ख.
२	डिल्ली राम चौलागाई	नेपाल नगर अपाङ्ग संघ संयोजक	द.ख.
३	केदार दाहाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले) प्रतिनिधि	द.ख.
ह	देवान्नद श्रेष्ठ	नेपाली कार्ग्रेस पार्टी प्रतिनिधि	द.ख.
५	केशिलाल चौधरी	मधेशी जनअधिकार फोरम (लोकतान्त्रिक)	द.ख.

६	विन्दु लाल चौधरी	मधेशी जनअधिकार फोरम (लोकतान्त्रिक)	द.ख.
७	शंकर लाल चौधरी	निवर्तमान भासि गा.वि.स. अध्यक्ष	द.ख.
८	अगम वहादुर वि.क.	ने.क.पा.माओवादी (क्रान्तिकारी)	द.ख.
९	रविन कुमार ठाकुर	रामधुनी भासि नगरपालिका सामाजिक परिचालक	द.ख.
१०	प्रदिप खनाल	वालमैत्री स्थानिय शासन समिति सदस्य	द.ख.
११	रिना विष्ट	MCPPsC सदस्य	द.ख.
१२	कौशल्या दाहाल	रामधुनी भासि नगरपालिका सामाजिक परिचालक	द.ख.
१३	पुनम वि.क.	वडा नागरिक मंच वडा नं. २	द.ख.
१४	नेत्र गौतम	वडा नागरिक मंच वडा नं. ५	द.ख.
१५	एलिना श्रेष्ठ	रामधुनी भासि नगरपालिका LGCDP संयोजक	द.ख.
१६	रेनुका चौधरी (ख)	वडा नागरिक मंच वडा नं. ९	द.ख.
१७	विन्दा अधिकारी	वडा नागरिक मंच वडा नं. ३	द.ख.
१८	रेनुका कुमारी चौधरी	नागरिक सचेतना केन्द्र ७ अध्यक्ष	द.ख.
१९	लक्ष्मी चौधरी	वडा नागरिक मंच वडा नं. ८	द.ख.
२०	संगिता चौधरी	वडा नागरिक मंच वडा नं. ३	द.ख.
२२	पार्वती सरदार	नागरिक सचेतना केन्द्र रामधुनी भासि १	द.ख.
२३	रामकुमारी चौधरी	वडा नागरिक मंच वडा नं. ४	द.ख.
२४	शर्मिला वि.क.	नेपाल दलित महासंघ रामधुनी भासि अध्यक्ष	द.ख.
२५	गृष्मा लामिछाने	विद्यार्थी	द.ख.
२६	दुर्गा नेपाल	पारालिगल कमिटि प्रतिनिधि	द.ख.
२७	मिना चौधरी	बालमैत्री स्थानीय शासन समिति सदस्य	द.ख.
२८	भिष्मा पौडेल	वडा नागरिक मंच वडा नं.१०	द.ख.
२९	प्रमिला झा	नागरिक सचेतना केन्द्र रामधुनी भासि ५	द.ख.
३०	शवित्रा शिवा	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी (नेपाल)	द.ख.
३१	रामकरण खर्गा	MCPPsC सदस्य	द.ख.
३२	अनिल प्रसाद पराजुली	वडा नागरिक मंच वडा नं. ७	द.ख.
३३	राजकुमार चौधरी (ख)	MCPPsC अध्यक्ष	द.ख.
३४	छेदन लाल चौधरी	रामधुनी उच्च मा.वि. शिक्षक	द.ख.
३५	सुरेस नेपाल	वडा नागरिक मंच वडा नं. ३ सह संयोजक	द.ख.
३६	परशुराम शाह	वालमैत्री स्थानिय शासन समिति सदस्य (स्वास्थ्य चौकी प्रमुख)	द.ख.
३७	सुनिल चौधरी	रेडियो रामधुनी एफ.एम.(पत्रकार)	द.ख.
३८	राजकुमार चौधरी (क)	MCPPsC सदस्य (नेपाल आदिवासी जनजाती महासंघ अध्यक्ष)	द.ख.
३९	हिरा चौधरी	वडा नागरिक मंच वडा नं. १	द.ख.
४०	विजय खड्का	वालमैत्री स्थानिय शासन समिति सदस्य (वाल संजाल अध्यक्ष)	द.ख.
४१	स्मिता पराजुली	इनरुवा १	द.ख.
४२	अमन ढुङ्गेल	MCPPsC सदस्य	द.ख.

४३	रन्जिता चौधरी	रामधुनी भासि नगरपालिका सामाजिक परिचालक	द.ख.
४४	हर्ष लाल चौधरी	वालमैत्री स्थानिय शासन समिति सदस्य सचिव	द.ख.
४५	लक्ष्मण गौतम	वर्ल्ड भिजन प्रतिनिधि	द.ख.
४६	वर्षा निरौला	संकल्प सि.वि.आर नेपाल	द.ख.
४७	प्रकाश भट्ट	वर्ल्ड भिजन विकाश संयोजक	द.ख.
४८	केदार प्रसाद अधिकारी	जिल्ला शिक्षा कार्यालय भासि श्रोत व्यक्ति	द.ख.
४९	राधा भट्टराई	महिला संजाल अध्यक्ष रामधुनी भासि	द.ख.
५०	प्रमोद कुमार चौधरी	कार्यकारी अधिकृत रामधुनी भासि न.पा.	द.ख.
५१	प्रमिला ठाकुर	नगर बाल संजाल सचिव	द.ख.
५२	प्रदिप काफ्ले	कानुनी सल्लाहाकार रामधुनी भासि नगरपालिका	द.ख.
५३	जय कृष्ण यादव	पत्रकार गोरखा पत्र दैनिक	द.ख.
५४	ओम प्रकाश निरौला	संकल्प सि.वि.आर. नेपाल	द.ख.